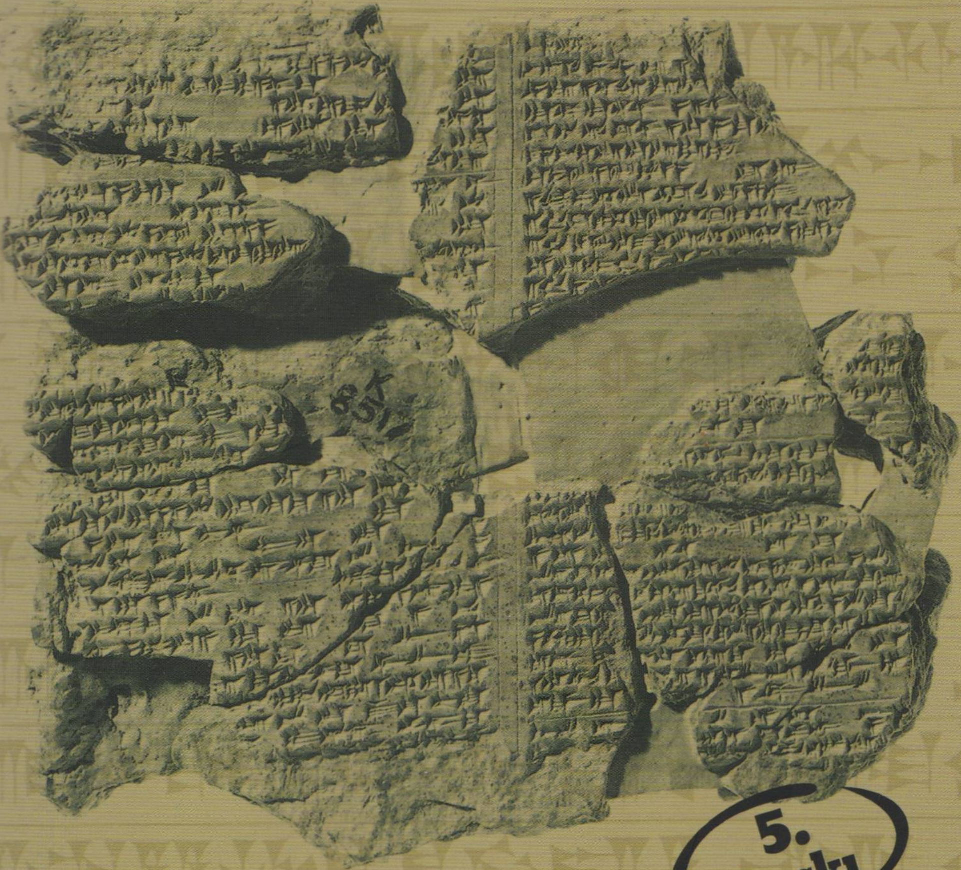
ŞİİR

JEAN BOTTÉRO

Gılgamış Destanı

Ölmek İstemeyen Büyük İnsan

Çeviren: Orhan Suda

5. baskı

YKY
Yapı Kredi Yayınları

GILGAMIŞ DESTANI
Ölmek İstemeyen Büyük İnsan

Jean Bottéro 1914 yılında Provence'ta dünyaya geldi. Papaz okulunda öğrenimini tamamladıktan sonra Dominiken rahipleri arasına katıldı. Kitabı Mukaddes incelemesi, Eski Mezopotamya tarihi ve Sami dilleri üzerinde uzmanlaştı. Hammurabi kanunlarını Fransızcaya çevirdi. Bir süre sonra papazlığı bırakarak C.N.R.S.'te (Bilimsel Araştırma Ulusal Merkezi) çalışmaya başladı, Ortadoğu'da yapılan arkeolojik kazılara katıldı. 1958 yılından itibaren Asurbilim profesörü, daha sonra da Asurbilim kürsüsü araştırma başkanı olarak École Pratique des Hauts Études'de görev yaptı. Çalışmalarından ötürü 1999 yılında Fransız Liyakat Nişanı ile ödüllendirildi.
Başlıca yapıtları arasında, *Naissance de Dieu* (1986, Tanrının Doğuşu), *Mésopotamie* (1987, Mezopotamya), *La Plus Vieille Religion en Mésopotamie* (1997, Mezopotamya'daki En Eski Din), *Babylone* (1994, Babil), *Il Était Une Fois La Mésopotamie* (1993, Marie-Joseph Stéve ile birlikte, *Evvel zaman içinde Mezopotamya*, YKY, 2002) bulunmaktadır.

Orhan Suda 1973'te Suda Yayınları'nı kurdu. 1974'te *Yeni Adımlar* dergisini yönetti ve iki yıl üst üste düzenlediği Sabahattin Ali Öykü Yarışması Seçici Kurulu'nun başkanlığını yaptı. İlk çevirisi *Kadın Nedir?* 1962'de Aziz Nesin'in Düşün Yayınevi'nden çıktı. 1978'de Fransa'ya gitti. 1983'te BBC Türkçe Bölümü'nde yardımcı program yapımcısı oldu.

Çevirileri: Karl Marx'dan *Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı* (May Yayınları), Georges Amado'dan *Sonsuz Topraklar* (Yar Yayınları), Lenin'den *İki Taktik* (Suda Yayınları), Robert Sabatier'den *İsveç Kibritleri* (Suda Yayınları), E. H. Carr'dan *Bolşevik Devrimi* (iki cilt, Metis Yayınları), Jacques Prévert'den *Sözler* (YKY), Luan Starova'dan *Keçiler Dönemi, Babamın Kitapları, Tanrıtanımazlık Müzesi* (YKY), Jean Bottéro'dan *Gılgamış Destanı* (YKY), Alain Vircondelet'den *Balthus Anılar* (K Yayınları), Ernest Mandel'den *Marksist Ekonomi El Kitabı* (Özgür Üniversite Yayınları). **Telif eseri:** *Bir Ömrün Kıyılarında* (Alkım Yayınları). *Nezihe Meriç-Orhan Suda, Aix-Londra-İstanbul Mektupları* (YKY). *Dost* dergisinde, haftalık *Sosyal Adalet* gazetesinde, *Yeni Adımlar* ve *Kitaplık* dergilerinde çeşitli yazıları. Halen Londra'da yaşıyor. Sevgi Suda ile evli. Bir oğlu var (Mehmet Suda), iki de kız torunu (Melis ve Özgün).

Jean Bottéro'nun
YKY'deki kitapları:

Evvel zaman içinde Mezopotamya
(*Marie-Joseph Stéve ile birlikte, 2002*)

Gılgamış Destanı - Ölmek İstemeyen Büyük İnsan *(2005)*

GILGAMIŞ DESTANI
Ölmek İstemeyen Büyük İnsan

Sır Kâtibi
Akkadcadan çeviren ve açıklayan:
Jean Bottéro

Fransızcadan çeviren:
Orhan Suda

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 2211
Şiir - 198

Gılgamış Destanı - Ölmek İstemeyen Büyük İnsan
Akkadcadan çeviren ve açıklayan: Jean Bottéro
Fransızcadan çeviren: Orhan Suda

Kitap editörü: Beril Sönmez-Samira Benameure

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Ekosan Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litrosyolu 2. Matbaacılar Sanayi Sitesi, 2NF8, Topkapı/İstanbul
Tel: (0 212) 612 36 58 - 576 37 29 Fax: (0 212) 544 88 97
Sertifika No: 19039

1. baskı: İstanbul, Haziran 2005
5. baskı: İstanbul, Mart 2013
ISBN 978-975-08-0961-0

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

İÇİNDEKİLER

Giriş Notu

Gılgamış'la ilgili Sümer efsanelerinin birkaçı hakkında, özellikle Münih'te hazırlanan önemli eserden başka, bir de, Kudüs'te, *Fransız İncil ve Arkeoloji Okulu* ile *İbrani Üniversitesi*'nin işbirliği sonucu, *Gılgamış Destanı*'nın tüm parçalarını ve okunamayan bölümlerini içeren eleştirel bir basımının ve çevirisinin uzun yıllardan beri hazırlandığı; ve Londra'da, R. C. Thompson'un (1930'da basılmış) çok eski, ama kendi döneminde yararlı *Epic of Gilgamish*'ının yerini tutacak ve birçok bakımdan ondan çok daha güvenilir ve özgün metinden temize çekilmiş baştan sona çiviyazılı malzemenin tam metin yeni bir basımının gerçekleştirildiği duyuruluyor. Asurbilimciler kayırılmış olacak böylece.

Gene de ilk elde onları pek fazla düşünmeksizin, (bu ünlü metni *L'École pratique des hautes études*'de dört yıl boyunca yakından inceledikten sonra) Fransızca çevirisiyle birlikte burada yeterince gün ışığına çıkarmayı yeğledim, ama içine girilmez yeraltı sığınağına kapanmış haşin uzmanların çoğu zaman semtlerine uğramadıkları "ötekilere": meslekten olmayanlara seslendim, onları gözettim öncelikle. Giriş bölümünün sonunda tanımlanmış çeviri ilkelerine bağlı kaldım.

Gılgamış Destanı'nın dilimizde ünlü Asurbilimci, büyük üstat René Labat (ölümü 1974) tarafından yapılmış (ve bugün artık kütüphanelerde bulunmayan) son tanıtımı 1970 yılında (bugün baskısı tükenmiş) *Les Religions du Proche-Ori-*

ent asiatique'te (Yakındoğu Dinleri), s. 145-226'da[1] yayımlandı. Boşlukları doldurmak amacıyla, sadece *Eski Versiyon*'un o zamana kadar bilinen okunamayan başlıca bölümlerinden alıntıların eklendiği *Ninova Versiyonu*'nu konu edinen bir tanıtımdı bu. O zamandan beri iki ya da üç eserde hemen hemen aynen aktarılmış bu çeviri yer yer düzeltilebilirdi, çünkü Asurbilim gibi beklenmedik keşiflere ve *dies diem docet*'e (öğrenmenin sonu yoktur'a) bağlı bir disiplinde zorunluluktur bu; ayrıca, zamanla toparladığımız ve Fransız okurlara henüz asla olduğu gibi ulaşmamış önemli dosyanın bugüne kadar bilinen ve çevrilebilen tüm belgeleriyle de tamamlanabilirdi bu çeviri. Özellikle, metni, konuya yabancı olanların ister istemez anlayamayacakları birçok hususa ilişkin açıklamalar ve yorumlarla açıklığa kavuşturmak denemeye değerdi.

Daha önce belirttiğim gibi, bu kitabı hazırlarken, öncelikle onları düşündüm. Açıkçası, kendileriyle çalışmaktan büyük mutluluk duyduğum J. Cotin ve J. Grosjean'ın yüreklendirmeleri ve dostça yardımları olmasaydı bu eser asla gün ışığına çıkamazdı. Bununla birlikte, *Destan*'ı okurlara bu şekilde sunma fikrini dostum L. Evrard'a borçluyum. Üçüne birden teşekkür etmeme okurun itirazı olacağını sanmam.

1 1979'da Abed Azri tarafından yayımlanmış *Gılgamış Destanı* özgün metinler üzerinde çalışan bir Asurbilimcinin eseri değildir: bugün hayatta olmayan Iraklı bilgin Taha Baker'in hazırladığı *Destan*'ın eski bir çevirisini Fransızcaya aktarmıştır sadece.

Okumayla İlgili Açıklamalar

İşte acemi okura, destanı okumayı kolaylaştıracak bazı açıklamalar.

1. Metinde açıkça vurgulanmadıkça, burada belirtilmiş *tarihlerin* hepsi *Milattan önce* diye anlaşılmalıdır, ayrıca, daha ileride, s. 14'teki kronolojik tabloya bakınız.

2. Sayfa 56'de açıklandığı gibi, dizeler –bazı istisnalar dışında– burada yarım dizelere bölünmüştür, ikinci yarım dize –ve gerektiğinde üçüncü yarım dize– bir sonraki satırda azıcık sağa kaydırılmıştır. Yazıcı aynı satıra birden fazla dize sığıştırdığında, bunları ikinci yarım dizelermiş gibi ele almayı daha uygun buldum. Bu yöntem, Akkadcada şiire ve nazım tekniğine egemen olan, hem fonetik, hem semantik çifte ahengi (bkz. s. 50, n. 1) daha belirgin kılmaktadır.

3. Ayraçlar, Akkadca metinde olmayan, fakat Fransızcada doğru anlaşılmasını sağlamak için, yararlı hatta gerekli sözcükleri ya da parçacıkları içermektedir: *"Önden giden yoldaş(ını) kurtarır."* Kırıklardan dolayı metinden yok olmuş sözcükleri, cümleleri, ya da sözcük kümelerini köşeli ayraçlar [] arasına aldım: *"Tanıt[acağım] cümle âleme - her şeyi görmüş [olanı]*. Eğer atlama dalgın, ya da savruk yazıcıdan kaynaklanıyorsa, eski haline getirilmiş kısım sivri köşeli ayraçlar < > içinde gösterilmiştir: *"dokun elinle <bu> kapı eşiğinin taşına"*.

Ayraçlar arasında bir ünlem işareti (!), bir sözcüğün yazıcı tarafından yanlış yorumlandığını ya da düzeltildiğini

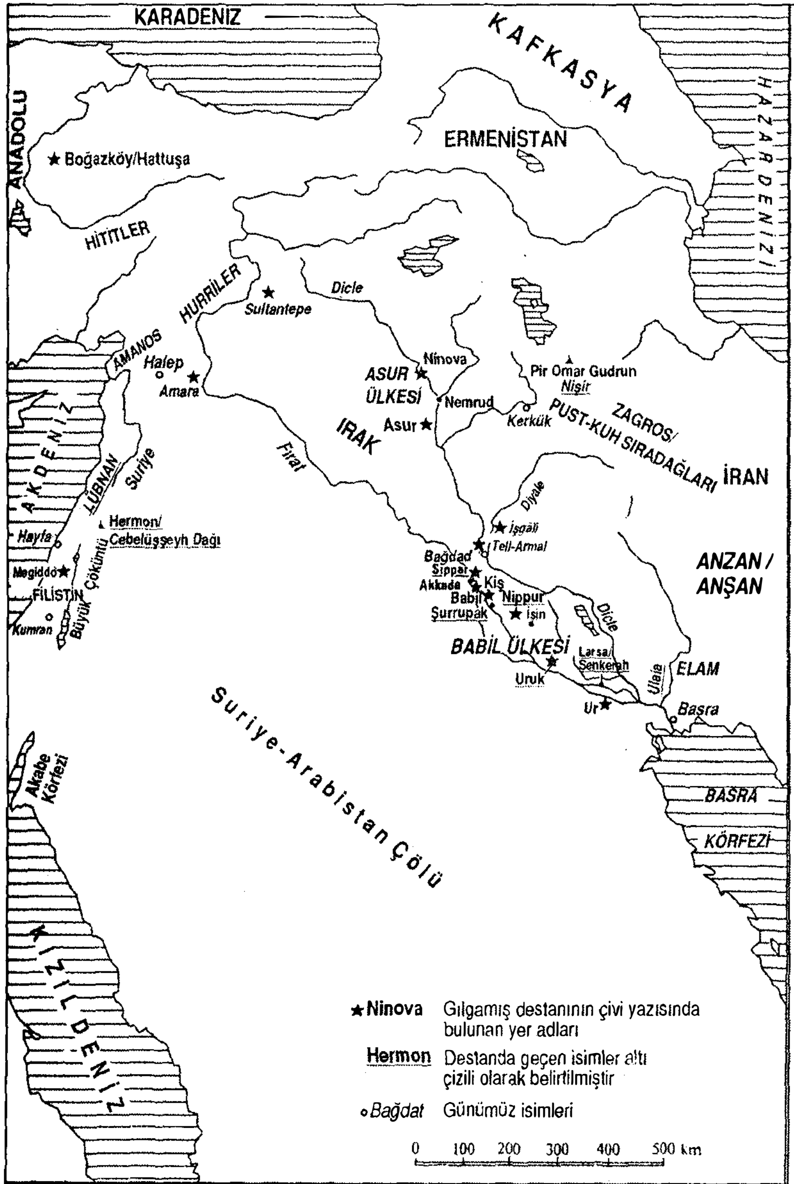
göstermek içindir, ayraç içinde soru işareti de (?), bir sözcüğün, ya da konulan bir işaretin yorumunun şüpheli olduğunu belirtir.

4. Dizelerin, sütunların ve tabletlerin numaralandırılması için 56. sayfaya bakınız. Satırları ya da dizeleri belirten Arap rakamları daima italik olarak verilmiştir ve üst üste iki nokta ile ayrılmıştır, tabletin sütunları daha büyük punto, yatık bir çizgiyle ayrılmıştır: Örneğin X/ III: *45*, X. tabletin III. sütununun 45. dizesini; ve I: *135* ise, I. tabletin 135. dizesini belirtir. Ayrıca, bkz. s. 50, n. 1.

Yalnızca üçüncü tekil şahısla söyleyiş tarzının sonundaki bir çizgi (-) aynı dizenin, (Mezopotamyalı şairlere özgü retorik yordamla) daha belirgin olarak tekrarlandığını bildirir:

Gılgamış'ın anası... şöyle dedi oğluna -
Dişi Manda-Ninsuna... şöyle dedi Gılgamış'a.

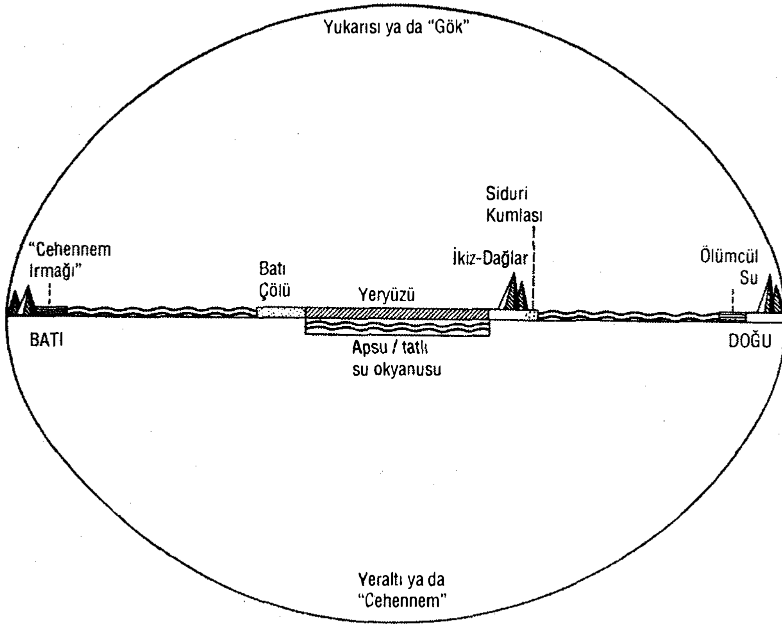
Gılgamış Destanı'nın Mezopotamyası

Destan'ın doğuşunun ve gelişmesinin yer aldığı eski Mezopotamya tarihinin kısa özeti.

IV. binyılda	Sümerler ve "Akkadlı" Samiler Mezopotamya uygarlığını birlikte kuruyorlar.	
3000'e doğru	Yazının "icadı". Bağımsız Kent-Devletleri.	
2650'ye doğru		*Gılgamış, ölümünden sonra "tanrılaştırılmış" ve efsane olmuş Uruk Kralı.*
2330-2000	İlk Sami İmparatorluğu (Yüce Sargon). Sonra III. Ur Hanedanı Krallığı.	*Sümerlerin Gılgamış efsaneleri yazılı hale getiriliyor.*
1750-1600	Babilli Hammurabi bütün ülkeyi müreffeh tek bir krallığa dönüştürüyor.	Destan'*ın* Eski Versiyon'*u*.
1600-1000	Uzun zaman Kasitler'in egemenliği altında kalan Babil, kurtuluştan sonra kendini kuzeyde, Asur karşısında buluyor. Ama ülkenin fikir merkezi olarak kalıyor ve her tarafa eserler ve buluşlar yaymaya devam ediyor.	Destan'*ın değişik tanıtımlar ve versiyonlar halinde yayılması.*
1000'e doğru	Asur'un üstünlüğü.	*Sînleqe'unnennî,* Destan'*ı yeniden yazıyor: onun* Ninova Versiyonu *artık her yere yayılıyor.*
609-130	Babil Asur Krallığı'nı ortadan kaldırıyor ve siyasi dizginleri ele geçiriyor ve zamanla, Aramilerin nüfuzu artıyor. 539'da ülke Pers İmparatorluğu'nun egemenliği altına giriyor; sonra 330'da İskender ve halefleri egemen oluyor. Mezopotamya uygarlığı yok oluyor ve yazısı, dilleri ve eserleri yavaş yavaş unutuluyor.	*250'ye doğru* Destan'*ın bilinen sonuncu elyazması.*

Mezopotamya kozmografyası

Eski Mezopotamyalılar, tüm evren hakkında, kavranılması güç ve onlara göre değilse bile, bize göre belirsizlikler ve çelişkilerle dolu sanal ve mitolojik bir görüşe sahiptiler. Aydınlık üst kısmı "Yukarısını" ya da "Gök"ü, simetrik ve karanlık alt kısmı "Yeraltı"nı ya da "Cehennem"i oluşturan muazzam bir yassı küre olarak görüyorlardı evreni. Çapı üzerinde, tam ortada bir tür merkez ada: "Yeryüzü", onun altında, Deniz'in tuzlu suyu tarafından kuşatılmış tatlı su okyanusu Apsû yer alıyordu. Bu sistemin iki ucunda, doğusunda ve batısında, gökkubbeye destek olan yüksek dağların ve özellikle Cehennem'den Gök'e ya da Gök'ten Cehennem'e serbest geçişi sağlayan iki deliğin tasarlanmış olduğu anlaşılıyor. Güneş, Gök'teki gündüz seyri için, doğuda, oradan çıkıyor ve gece seyri için, akşam, batıda oraya giriyor ve tanyerine doğru yol alıyordu. "Cehennem Irmağı" denilen (bkz. s. 159, n. 3) suyla kaplı bir mekânın batı deliğinden önce geldiği düşünülüyordu.

Bu tablonun doğu kısmıdır *Destan*'ımızı, kendince en iyi tanımlayan. Meskûn toprakların dışında, doğuya doğru yol alan Gılgamış, İnsan-Akrepler (*a.g.y.*) tarafından korunan, ve sihirli Değerli Taşlar Bahçesi'ne ulaşmak için geçilmesi gereken 120 km'lik (s. 166 ve devamı) dar ve karanlık bir geçit oluşturan İkiz-Dağlar'a (s. 163) ve daha uzakta, Tavernacı Siduri'nin (s. 170) ikamet ettiği kumlaya varacaktır önce. Oradan, Utanapişti'nin (s. 180) Kayıkçısı'nın kılavuzluğunda gemiye binerek, dünyanın bir ucunda, her şeyden ve herkesten uzaktaki ve korkunç "Ölümcül-Sular"la korunan evine, onunla buluşmaya gidecektir (s. 175, n. 1).

KAYNAKÇA
Destan ve kök saldığı dünya hakkında görüş ufkunu biraz genişletmeye meraklı ortalama okur için.
Yer yer bir defadan fazla belirtilmiş eserler:
J. BOTTÉRO, *Naissance de Dieu* (Gallimard, 1986)
Mésopotamie: l'écriture, la raison et les dieux (Gallimard, 1987)
Lorsque les dieux faisaient l'homme: mythologie mésopotamienne (Gallimard, 1989).
Ayrıca:
G.ROUX, *La Mesopotamie. Essai d'histoire politique, economique et culturelles* (Seuil, 1985)
L.OPPENHEİM, *La Mésopotamie. Portrait d'une civilisation* (Gallimard, 1964)
B. HROUDA, *L'Orient ancien* (ouvrage collectif, richement illustré; Bordas, 1991)
Initiation à l'Orient ancien (Histoire, Seuil, 1992).

Destan'ın diğer çevirileri:
Fransızcada, R. LABAT'nınki (bkz. s. 9)
İngilizcede: A. HEIDEL, *The Gılgamesh Epic and Old Testament Parallels* (The University of Chicago Press, 4. baskı, 1963)
M. G. KOVACS, *The Epic of Gilgamesh* (Stanford University Press, 1989)
ST. DALLEY, *Myths from Mesopotamia* (Oxford-New York, 1989)
Almancada: A. SCHOTT-W. von SODEN, *Das Gilgamesch-Epos* (Philipp Reclam Jun., Stuttgart, 3. baskı, 1988).

GİRİŞ

Kazıcıların, ağır toprak kefenlerinden kurtardıkları ve hem yorgun güzelliklerinin cazibesine, hem de ilkel ihtişamlarının esinlediği tatlı hayallere kapılarak sevdalandıkları şu sakatlanmış anıtlardan biridir *Gılgamış Destanı.*

İlyada'dan ve *Mahabharata*'dan* yüzyıllarca önce yazılmış, bilinen en eski edebi metindir; dilinin yüceliği, etkisi, esin gücü, konusunun seçkinliği ve evrenselliğidir ona ilk elde, üstün *destan* sıfatını veren. Tamamı yaklaşık üç bin dize olması gereken bu metnin bugün bize bölük pörçük ulaşabilen kısmı üçte ikisinden biraz daha azdır. Ama bu parçalar, onca serüvenin ardından tam bir şans eseri, o kadar uygun dağılmıştır ki, sıralanışlarını ve yörüngelerini bugün hâlâ yeterince ayırt edebiliyoruz. Ve böylelikle kesik kesik de olsa bizi hâlâ büyülüyor bu ilerleme.

Ölmek istemeyen bir büyük insanın olağanüstü serüvenlerinde, önce kendi kişisel hayatımız açısından, hepimizi bekleyen ölümcül kadere razı olmayı göze almamızı değilse bile, en azından onunla uzlaşmamızı sağlayan bir uyaran keşfediyoruz: Bize örnek oluyor o, çünkü bu arada, kendi içinde yeterince umut veren bir varoluş bırakıyor bize.

Kendi hayatımızı yönlendirme yararına değil, geçmişimizin bilgisine erişme ve atalarımızla buluşma yararına, yeniden yorumlandığında, kaçınılmaz son karşısında duyulan bu korkular, bu reddedişler, bu derin kaygılar; ölümü

200 bin dizeden oluşan, Hindu dinini ve Hint uygarlığını bir hayli etkilemiş Sanskritçe destan. *Mahabharata* Vedalar döneminden MS IV. yüzyıla kadar pek çok değişikliğe uğramıştır (Ç.N.)

aşmak ya da ona çare bulmak için harcanan bu işitilmedik ve boşuna çabalar; ve sonra, yenilgiyi kabullenme, ve hiç değilse, iş işten geçmeden dolu dolu yaşamaya bakma, bizi bu çok eski ataların düşünce ve duygularına ulaştırmaya; onların heyecanlarını, korkularını, dünya görüşlerini, değer yargılarının kapsamını, yaşama ülkülerini, ve bizim uygarlığımızdan bazı parıltılar içerse bile, bizden alabildiğine uzak saygın uygarlıklarının tüm değişkenlerini kavramamızı sağlayan kanıtlardır. Bu ölümsüz şaheserin, bu muhteşem ve zengin harabenin okunması, en uzak atalarımızın uzaktan uzağa fark edilen arkaik ahalisinin ruhunu duyumsatır bize.

Bu destandan yalnızca örnek bir efsane çıkarmak ya da bir hayat dersi almak söz konusu olsa bile; onda ayrıca bir tarih belgesi bulmak istiyorsak eğer, bu kadar yoğun, bu kadar büyüleyici, bu kadar uzaktan bize ulaşmış ve binlerce yıl boyunca böylesine hırpalanmış bir eserin üzerine hiç düşünmeksizin hemen atlayıvermek ihtiyatsızlık olurdu. Bir ilk tanıtım ve yanı sıra bir açıklama yapılmadığı takdirde, öykünün her dönemecinde şaşırıp kalmak kaçınılmazdır; her yeni kahramanın ortaya çıkışında, her dekor değişikliğinde büyük güçlüklerle karşılaşılır; hatta, bu uzak sesin yankıları, kullanılmayan ve zedelenmiş dilinde bize ulaşmaz ve duyulmaz olur.

İşte, çevrisi yapılmış ve hafifçe aydınlatılmış metnine kendimizi kaptırmadan önce *Gılgamış Destanı* hakkında bilinmesi gereken şey birkaç sayfada böylece verilmiş oluyor.

Kahraman ve Efsanesi

Destan'*ın Doğduğu Yer ve Çevre*

Uzun bir şiir bu, Babil Ülkesi'nde, üç bin beş yüz yıl önce, Akkadca yazılmış: Sami dilinin bir kolu olan Akkadca, iki binyılı aşkın bir zamandan beri konuşulmayan ölü bir dil, ama aynı dil ailesinden, daha yakın zamanda ortaya çıkmış diğer dillerle: İbranice, Aramca, Arapçayla vb akraba.

Babil Ülkesi, Mezopotamya dediğimiz ve haritalarımızda (bkz. s. 13) aşağı yukarı Irak'ı kaplayan bölgenin güneyinde idi. Dünyanın bilinen en büyük uygarlığı IV. binyıl boyunca bu bölgede doğdu. Ülkeye nispeten uzun bir zaman önce yerleşmiş ve çoğu hakkında neredeyse hiçbir şey bilmediğimiz birçok etnik topluluğun ortak eseriydi bu uygarlık. Ülkeye gelen son ikisi, en uzun ömürlü, en unutulmaz ve şüphesiz en seçkin olanlar bize çok daha tanıdık görünüyor; bunların birine *Akkadlar*, öbürüne *Sümerler* diyoruz. Akkadlar, kuzeybatıdaki büyük Suriye-Arabistan Çölü'nün kuzey sınırlarından gelmiş Samiler idi; zaten, binlerce yıl boyunca onları, iki ana nehir Dicle ile Fırat arasındaki bu balçıklı ve bereketli ülkenin büyüsüne kapılmış tek tek ya da kitle halinde, ardı arkası kesilmeyen soydaşlar takip edecekti. Sümerler bize çok daha gizemli görünüyor, çünkü hiçbir şey –hatta bize göre, Çince Fransızcadan ne kadar uzak ise, Akkadcadan bir o kadar uzak olan ve tamamen yalıtılmış dilleri bile– çıkış noktalarını ve akrabalık derecesini saptamamıza el vermiyor. Üstelik, yeni ülke-

lerine ayak bastıklarında arkalarındaki bütün köprüleri atmak zorunda kaldılar, çünkü, bildiğimiz kadarıyla, dışardan asla taze kan takviyesi almadılar – ölümcül bir zaafları olacaktı bu. Doğudan, belki de güneydoğudan: Basra Körfezi'nin İran kıyısından gelmiş olduklarını varsayıyoruz.

Sümerler ve Akkadlar az çok sürekli ve hakkında hiçbir şey bilmediğimiz oldukça hızlı bir ortakyaşam başlatarak, zamanla birbirleriyle kaynaştılar, bu sayede kültür birikimlerini ve karşılıklı yeteneklerini birleştirip bu zengin, özgün ve bereketli, melez Mezopotamya uygarlığını yarattılar. Akkadlı Samilerin bu uygarlığa, başlangıçta kendilerinden çok şey kattıkları inkâr edilemez. Bununla birlikte, Mezopotamya uygarlığının, oluşumundan itibaren, Sümerlerden büyük bir iz taşıdığı da kesinlikle hemen göze çarpıyor. Bu süreçte en dinamik, en yaratıcı olanlar Sümerlerdir: Örneğin, IV. binyıl sona ermeden hemen önce, düşünceyi kâğıda dökmek ve yaymak için gün ışığına çıkarılmış ilk sistemin: ilk yazının icadı (o zamandan beri, zihnimizin tüm gelişimini gerçekten sarsan ve yönlendiren bu olağanüstü buluş) haklı olarak onlara mal edilir. Aynı Sümerler, kültür alanında ülkede III. binyılın sonuna dek, yönetimde, dinde, edebiyatta kendi dillerinin ağırlık kazanmasını dayatacak kadar üstünlük sağladılar. Sümerce, etnik bakımdan daha güçlü Akkadlar tarafından sindirilmiş geleneksel kullanıcılarının ortadan kalkmasından sonra bile, resmi dil Akkadcanın yanı sıra geçerli "kültür dili" olarak kaldı: "Aydınlar" onu öğreniyorlardı, anlıyorlar, hatta işliyorlardı – bizde Rönesans'a kadar Latince de biraz böyleydi.

Ortaklaşa yaratılmış, bu göz kamaştırıcı karma uygarlık, onu yaşatmış, geliştirmiş ve bölünmez bir miras mertebesine yükseltmiş tüm ülkeye damgasını vurmuştu. Bununla beraber, yöneticileri herkesi tatmin eden istikrarlı bir siyasi birlik sağlamış görünmüyor. Bizim illerimizin yarısı ya da üçte biri kadar olan Kent-Devletleri dediğimiz bağımsız ufak idari bölgelere ayrılmışlardı; çok sayıda daha küçük şehir ya da köy topluluklarının arasında yer alan ve kısmen bozkırdan, çölden ibaret, kısmen tarıma, özellikle tahıl ekimine ve küçükbaş hayvancılığa ayrılmış bir arazinin ortasında her biri başkent diye bilinen bir kente odaklanmış ve bir kralcık tarafından yönetilen bir tür

prenslikti bunlar. Bu alüvyonlu ve killi toprağın şaşırtıcı bereketliliği ve ahalisinin sürekli ve akıllıca programlanmış çalışmaya olağanüstü yatkınlığı, hızla gelişen bir zenginliğin kaynağı olan yerel ekonominin iki "memesi" gibiydi. Bunun sonucu olarak, hayat seviyesinin yükselmesi ve servet fazlası ile birlikte ihtiyaçların da artması, onları ülke dışına, killi, kamışlı, ziftli, biraz da kireçli düz ovalarının etrafındaki yöreye çıkıp gitgide daha çok ihtiyaç duydukları ve değiş tokuşla olduğu kadar saldırılarla, akınlarla da elde edebilecekleri kereste, taş ve maden aramak zorunda bıraktı. Böylece, yağmaladıkları komşularından gelebilecek saldırılardan başka, çıkar hesaplarından ya da üstünlük sağlama arzusundan ötürü, bu Kent-Devletleri'nin kendi aralarında sık sık savaşmaları da kaçınılmaz oluyordu: Bu yüzden öz yurtlarında gittikçe artan böylesine belirsiz bir duruma karşı koymak için, Kentler iki bin altı yüz yılından itibaren, geniş surlarla donandı.

Destan'ın yazarlarının kahramanı, *Gılgamış*'ı aramaya gittikleri ülke, ve de kültürel, iktisadi, siyasi çevre buydu işte. Peki Gılgamış hakkında ne biliyoruz?

Kahraman: Gılgamış

Kahramanın, muhtemelen Sümerce olan ve bu dilde *Bilga. mış* diye telaffuz edilmesi gereken adı[1], III. binyılın ikinci yarısından önce, özel adlarda yaygın bir biçimde kullanılan öğelerden meydana gelmiştir. Bu ülkede, özel kişi adları genellikle cümleciklerle tanıtıldığı için, –bunu doğrulayacak en ufak bir kanıt olmasa da!– bunun *"Yaşlı ama (hâlâ) zinde"* anlamına gelip gelmediğini sorduk kendimize.

Destan, Gılgamış'ı Kent-Devleti *"Uruk'un kralı"* olarak tanıtıyor; Bağdat-Basra yolu ortasında, çöl ortasında bulunan (bugün Warka dediğimiz) Uruk harabeleri Alman arkeologların 1912'den beri yaptıkları kazılar sayesinde gün

1 Yüzyıllar boyunca bu ad için kullanılmış yarım düzine yazılı işareti burada sıralamanın, hele hele yorumlamanın pek bir yararı yok. Hemen hemen her yerde yazıcıların, Gılgamış adının önüne daima "yıldız" işareti koyduklarını, bunun çiviyazısında, kişinin tanrısallığını vurgulamaya yaradığına işaret edelim sadece.

ışığına çıkarıldı. Uruk hem çok eski geçmişinden, kültürel ve siyasi öneminden, hem de surlar içindeki çok büyük tapınağından: Sümercede "Gök'ün Tapınağı" anlamına gelen *E.anna* (*Eanna*)'dan dolayı ünlüydü. Yerel dinin en ulu kişilerinden birine: egemen kutsal hanedanın kurucusu ve babası, Gök tanrısı *An*'a (Akkadcası *Anu*); ve de eşine – daha doğrusu, gözdesi, metresi (Sümerce "Gök'ün Tanrıçası" denilen) *İnanna*'ya adanmıştı: *İnanna* da ünlüydü ve özellikle bedensel aşkın (aynı zamanda "Savaş"ın, hatta Venüs gezegeninin) koruyucusuydu; Akkadlar *İştar* diyorlardı ona.

Ünlü bir eser, *Sümerlerin Krallar Listesi* Gılgamış'la ilgili bir hayli bilgi veriyor. II. binyılın başlangıcında kaleme alınmış bu listenin yarısı düşseldir: özellikle "Tufan'dan önceki" efsanevi dönemin seyrini ayrıntılarıyla anlattığında; fakat Tufan'ın[1] sona ermesiyle başlayan "tarihsel" çağla ilgili maddi veriler güvenilir kabul edilmiştir, ve zaten yazıtların bulunmasıyla da sık sık doğrulanmışlardır. Her biri, kendi Kent-Devleti'nde hanedanlara göre tasnif edilmiş ve dünyanın yaratılışından beri ülkede hayali bir yönetimi devam ettirdiği varsayılan tüm hükümdarlar arasında, *Liste*'ye göre, Gılgamış Uruk'ta *Tufan*'dan[2] sonra iktidarı ele geçirmiş ilk hanedanın beşinci hükümdarıdır; bu hanedan, Kiş Kent-Devleti'nde, daha kuzeye yerleşmiş tek bir kalabalık krallar soyuyla sıyrılmıştı bu felaketten, ve son iki temsilcisi *Mebaragesi*, ve onun hem oğlu, hem de halefi olan *Akka* ya da Agga idi. Tarihsel bir belleğin doğal yansıması olan ve daha sonra edebiyata (s. 28) geçmiş antik bir efsane, aynı Akka'yı Gılgamış'ın çağdaşı olarak tanıtıyor; öte yandan, onun varlığının, "Kiş Kralı" ve Akka'nın babası Mebaragesi oluşunun söz götürmez kanıtı, Sümer mermerinden bir vazonun kenarlarına kendi adının kazınmış olmasıdır – bugüne kadar bulunmuş en eski Mezopotamya "kraliyet yazıtı"dır bu ve değişik kanallardan edinilen bilgilere göre, XXVII. yüzyıla, aşağı yukarı 2650 yılına aittir. Aynı *Liste*'de yer alan ve daha sonra

1 Tufan'ın mitolojik etkisi hakkında bkz. *Lorsque les dieux*, s. 592

2 Aynı *Liste*'ye inanılacak olursa, hanedanın kurucusu *Meskiaggaşer* (Güneş tanrısı) "*Utu'nun oğlu*" idi, tıpkı onun gibi, "*dağlardan*" (doğudan) gelmiş ve "*Deniz'e kadar*" (batıya) uzanmıştı. –Kesin anlamı bize göre gizemli kalan– böyle bir soy zinciri Gılgamış dosyasının bilinen geri kalan kısmında da, *Destan*'da da onun titiz ve etkin koruyucusunun (Akkadcada Güneş tanrısı anlamına gelen) Şamaş'tan başkası olmadığını kısmen de olsa açıklayacaktır.

gelen bazı hükümdarlar, özellikle *Ur*'da, yerel kralların bir yığın define ortasında törenle gömülmüş olduğu ve öbür dünyada kendilerine eşlik etsinler diye öldürülmüş saraylıların cesetleriyle çevrelendiği meşum ve debdebeli "kraliyet mezarlığı"nda benzer yazıtlar bıraktılar bize. Arkeologlar *Destan*'daki (I: 9) çok eski başka bir efsanede Gılgamış'a atfedilen Uruk surlarının aynı dönemde inşa edildiğini belirtiyorlar.

Demek ki, Gılgamış'ın 2650 yıllarına doğru Uruk Sitesi'nde ve ülkesinde hüküm sürmüş bir kral olduğu, diğer insanlardan bir farkı bulunmadığı çok büyük bir ihtimaldir. Zaten, *Liste* onu belki *Dumuzi* (Sümercede: Meşru Oğul)[1] ile, ve özellikle, ondan da önce, *Destan*'ın (I: 33) ve diğer birçok kanıtın onun babası olarak belirttiği bir *Lugalbanda* (Sümercede: Öfkeli Kral) ile veraset ilişkisi içinde göstermekte haklıdır herhalde.

Bununla birlikte, onları bizden ayıran mesafe, hatları alabildiğine bulanık gösteriyor olsa bile, ve hemen hemen bir o kadar eski belgeler, onların özellikle doğaüstü dünyaya ait olduklarını dile getirerek, bu bulanıklığı ve şaşkınlığımızı daha da artırsa bile, tarihi gerçekliği pek az tartışılabilir bu üç kişi, 2600 yılları dolaylarında, tanrılar kataloglarında yer alıyorlar! Ve bu çok eski zamandan beri, bir efsane, Mezopotamya'da gerçekten "tanrısal" diye kabul edildiklerini ısrarla belirtiyor. *Liste*'mizde bile, diğer yüz elli kadar kral arasında, sadece onların adlarının önünde bu kadim ve karmaşık çiviyazısı işareti yer almaktadır. Ne denilebilir ki?

Mezopotamyalılar en ünlü üstün insanlarını, geçmişteki unutulmaz krallarını yüceltirken, Yunanlıların *kahramanlarına* layık gördükleri insanlar ve krallar arasındaki bu orta mertebeyi asla tanımadılar. Böylece, üstün insan olduklarını (gene bkz. s. 21, n. 1 ve s. 297) belirtmek için hemen "tanrısal" kılıyorlardı onları – tıpkı merhum imparatorlarını *divus* diye niteleyen Romalılar gibi. Bu adların önüne "tanrısallığı" belirten işaret koymakla, ömürlerini kahramanlık-

1 *Liste*'de belirtilen hanedan soyundan bulunan *Dumuzi*, aslında eklenmiş bir parça etkisi yaratıyor ve bunun nedenini anlamıyoruz. Uruk'a sıkı sıkıya bağlı olan *Dumuzi*, tanrıça İnanna /İştar etrafında kurulmuş, bütünüyle farklı bir efsaneler çevrimi içindedir aslında.

larla, zaferlerle geçirdikleri için, öldükten sonra, tanrılar arasına karışma, onlarla kaynaşma ayrıcalığına kavuştukları telkin edilmek isteniyordu, en azından şundan dolayıdır ki, onların sadece ölümsüz bir hayata kavuşmakla kalmadıkları, fakat aynı zamanda, bütün tanrılar gibi, bu dünyada insanlar üzerinde özel bir etkileri olduğu, evrenin engin mekanizmasının bir yerinde özgün bir rol oynadıkları kabul ediliyordu. Bu arada şunu belirtelim: II. binyılın başlarına kadar nispeten açık seçik diğer birkaç örneğine, özellikle tanrılar arasında rastlanan böyle bir "yüceltme", Samiler gibi tanrıların mutlak aşkınlığı duygusuna, onları insanlardan ayıran bu aşılamaz uzaklık duygusuna, belki de sahip olmayan eski Sümerlere özgü bir anlayışı belirtiyor olabilir. III. binyıl sona erdikten sonra, Samiler ülkenin ve uygarlığın kaderine tek başlarına hükmedince, bir gerçeklikten ve bir "alınyazısı"ndan diğerine, insani olandan tanrısal olana bu tür geçişler de hızla ortadan kalkacaktır.

Efsane

Her ne olursa olsun, daha ölür ölmez tanrılaştırılan Dumuzi ve Lugalbanda gibi, Gılgamış'ın "tanrılaştırılması" da, bu kişilerin bu dünyadaki yaşamları boyunca süren rollerinin, kahramanlıklarının ve şöhretlerinin, onları efsane kahramanları, yazgıları bambaşka üstün yaratıklar mertebesine kavuşturduğu anlamına geliyordu; onlar folklorun, dünyanın her yerinde, yoğun bir efsanevi gelenekle bezeyeceği kişilerdendi: Bizde bunun örneği Charlemagne ve maiyetidir! Akkadların Tammuz dedikleri ve İnanna/İştar ile yaşadığı (bkz. s. 23, n. 1) trajik aşklarla ünlü Dumuzi böyleydi. Ve dört yüz dizelik bir ya da iki efsanenin kahramanı ve ikinci dereceden bir tanrıçanın, *"Yabani Boğalar"*ın patronu *Nin.suna*'nın kocası olduğu söylenen Lugalbanda da böyleydi.

Destan'da yer alan (I: *33-34*) bütün bir efsaneye inanılacak olursa, Gılgamış'ın anası ile babasıydı bu çift, bundan dolayı, kahraman dünyaya bir tanrı-insan olarak gelmişti. Bununla birlikte, *Liste* bu durumu bilmezlikten geliyor ve "babasının", hiç tanınmamış, bir *"tanrı-lillu"* olduğunu belirtiyor. Gene de Gılgamış'ın, sıradan bir hayat yaşamadığının, ölümünden hemen sonra, tumturaklı ama çok çelişkili betimlemelerle yüklü olağanüstü bir efsane havasına büründüğünün bir işaretidir bu; ileride görüleceği gibi, bu betimlemelerin hepsini içermeyen *Destan* için de geçerlidir aynı şey.

Gılgamış'la ilgili folklorun temel özellikleri daha baş-

langıçta saptanmış olsa gerek, her şey onun hükümdarlığına ve hayatına ilişkin gerçek ya da oldukça çarpıtılmış bir olaya bağlandı. Halkın hayal gücünü ve yaratıp geliştirdiği efsaneyi yönlendiren kural gereğince, sel sularıyla beslenen dere, yavaş yavaş yan kollarla büyüdü ve bu dizi dizi hayal gücü tarihin sonraki olaylarını ya da birbiri ardısıra gelen kahramanları da kendine katarak, zamanla, doldu taştı. Örneğin, *Destan*'ın birinci kısmındaki muzaffer ve şanlı Gılgamış'ı seyrederken, halkın ve onun peşinden giden yazarların, hem sürekli savaşlar, hem de doğuya ve batıya yaptığı muazzam seferler pahasına, başkent Akkad çevresinde, 2300'e doğru, Mezopotamya'da İran'dan Akdeniz'e kadar uzanan –ve yüzyıl devam eden!– en büyük imparatorluğu kurmuş ilk Sami'yi, Yüce Sargon'u/Şarrukin'i örnek aldıklarını düşünmekten kendimizi alamıyoruz. Efsanenin ondan da yararlandığını, ve –belki daha eski oluşundan dolayı daha da ün salmış selefi kadar "tanrılaştırılmamış" olsa bile– adının tüm ülkede yüzyıllarca yankılandığını söylemek gerekir.

Demek ki, okuma yazmanın sınırlı bir grup "aydın"a nasip olduğu bu ülkede herhalde, Gılgamış'ın ölümünden hemen sonra hazırlanmış ve her şeyden önce, ağızdan ağıza yayılmış kahramanlık efsanesi, bu türün kuralları gereğince, zamanla zenginleşerek daha karmaşık bir hal aldı. Efsanenin III. binyıl sonundan önceki gelişmesini denetleyecek imkânlara sahip değiliz. Sargon İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra, en azından, ülkenin bütün Kent-Devletleri'ni bugün III. Ur Hanedanı dediğimiz yönetim altında bir araya getiren krallığın şanlı ve müreffeh dönemi yüz yıl devam etti. Hükümdarları, belki meşruiyetlerini daha bir pekiştirmek, belki de kendisiyle övünmek için Gılgamış'tan medet umuyorlardı: Onu açıkça örnek ve koruyucu görüyorlar, "kardeş" ve "dost" diye benimsiyorlar, onun soyundan, doğaüstü Lugalbanda-Ninsuna'dan geldiklerini, yani tanrı kökenli olduklarını canı gönülden söylüyorlardı – Sümerlerin krallarını yüceltmelerinin son tekrarlarıydı bunlar. Hatta içlerinden biri, Kral Şulgi (2094-2047), bir tür ilahide, Gılgamış'ın askeri başarılarını; Kiş'e ve Kralı Mebaragesi'ye karşı muzaffer savaşını dile getiriyor, ve de Nippur'a, tanrıların ve insanların yüce tanrısına adakta bulunmak üzere ülkenin

en ünlü tapınağı *E.kur*'a, Enlil'in tapınağına gelmeden önce, ağaçlar kesip vatanına getirmek için "Reçineliler Ormanı"na, öldürücü Yedi "Şimşek"le[1] donanmış korkunç düşman Huwawa'yı umursamaksızın yapmış olduğu bir seferi anıyor. Öte yandan, aynı dönemde, hanedanın kurucusu Ur-Nammu'nun (2112-2095) ölümünü ve Ruhlar Âlemi'ne varışını anlatan bir şiir, bu merhum kralı iç karartıcı Ölüler Katı'nda, *"kral naibi"* ve *"Ölülerin yüce yargıcı"* mertebesine ermiş ilahi Gılgamış'ın huzurunda gösteriyor: Çünkü, buydu ona tanrılar arasında adanmış olan rol.

Sümer Dilinde Efsaneler

Ur krallarının siyasi, iktisadi ve askeri zaferlerinin, özellikle Sümer edebiyatına yeni bir hız vermiş olduğu, ve hatta belki de kendilerinin değilse bile, bütün bir saray erkânının aydınlanmasına yol açtığı kuvvetle muhtemeldir. Bu resmi yazarlardan ve şairlerden –belki de kazıcıların talihsizliğinden ötürü– bize pek az çağdaş iz kalmış. Binyılın ikinci ya da üçüncü yüzyılında talih yüzümüze güldü ve Sümerce eserlerin metninin yer aldığı çok sayıda tablete kavuştuk: Çünkü o sırada, bunlar öylesine büyük bir coşkuyla temize çekiliyordu ki büyük bir çağın sona erdiği hissediliyordu, ve ne pahasına olursa olsun, bu çağa ait çok sayıda eseri korumak gerekiyordu. Bu şiirlerden, bu mitlerden, bu efsanelerden bazıları gene o güzel dillerinde yazmaya can atan ve geçmişe bağlı aydınlar tarafından kaleme alınmıştı. Fakat birçoğunun daha erken, daha eski dönemlerde değilse bile, Ur Krallığı döneminde gün ışığına çıktığı kuvvetle muhtemeldir. Kahramanı Gılgamış olan ve onun geniş folklorundan yararlanmış çok sayıda eser böyleydi işte.

Bugüne kadar beş tanesi biliniyor bunların, her biri Uruk'un en eski kralının olağanüstü hayatının, bize göre genellikle yeni olan, özel bir taslağını geliştiriyor, ama hangisinin gerçek ve hangisinin halkın ya da şairin hayal gücünün ürünü olduğunu ayırt edebilme şansımız yok. Bu konu-

1 Bkz. n. 1, s. 109 ve de s. 29, n. 1; s.243, n. 1; s. 255, n. 3

da bir fikir vermek için, en azından şunu söyleyebiliriz: *Gılgamış Destanı*'nın "tarihöncesi" denilebilecek zamanını temsil eden bu eserlerin çoğu, bu tarihöncesinin değişik dönemlerini[1] değilse bile, oluşumunu bir bakıma aydınlatabilir.

a. En farklısı olan ilki: yüz on beş dizeden ibaret **Gılgamış ve Akka**, Kiş Kralı *Akka* ile Gılgamış arasında, önceden bildiğimiz (s. 22) bir çatışmayı anlatıyor. Uruk ahalisi ve onun hükümdarı, Kiş için kuyular kazılmasına katılmayı reddettiklerinden, Akka, Uruk'u hoyratça işgal etmeye gelmişti. Gılgamış yenik düşen Akka'yı, vaktiyle ondan gördüğü iyilikleri hatırlayarak bağışlamış ve ülkesine dönmesine izin vermişti.

Daha önce görüldüğü gibi, III. Ur Hanedanı döneminde yaşanmış tarihi olayların bir tekrarı olabilir bu. Bununla birlikte, öykü, hem yenilmez hem de gerçekten de yüce ruhlu, güçlü ve soylu bir kral diye tanıtılan Gılgamış'ı yüceltmek için düzenlenmiştir elbette. Görünüşe göre, öykü böyle bir ideal hükümdar imajını değerlendirmek amacıyla anlatılmış, sonra da bu öykü yazılmıştır. *Destan*'a gelinceye kadar, önemi gittikçe artacak bir kişi: adı Sümercede (Enki.dù), "*Enki*'nin yarattığı" (bkz s. 69, n. 1) anlamına gelen *Enkidu* onun yanında ilk defa görünmektedir – Enki, Akkadların canı gönülden *Ea* dedikleri en zeki tanrıdır. Enkidu burada, Gılgamış'ın üst düzeyde bir "yardımcısıdır": ve kuşatılmış kentten, Akka ve adamlarıyla karşılaşmak ve vuruşmak için, sürüleriyle birlikte çıkan sadece odur.

b. **Gılgamış ve** (Şulgi'nin ilahisinde sözü edilen, s. 27) **Huwawa** ile ilgili birçok versiyon korunmuştur, bunların en kapsamlısı yaklaşık iki yüz dizeden meydana gelmiş olanıdır. "Kerestelik Reçinelerin[2] bulunduğu" –Dağ'dan ve Orman'dan ibaret– bir "ülkeye" Gılgamış'ın bir seferinin öyküsüdür bu. Ölüm korkusuna kapılan ve uyruklarının cesetlerinin nehre atıldığını görüp onların ani ölümüyle (bir salgın mı?) sarsılan Uruk Kralı, kendisini bekleyen tehlikelere rağmen bu serüve-

1 Bugüne kadar hiçbiri, tümüyle Fransızcaya çevrilmiş ve açıklanmış değil.

2 Bu bağlamda "Reçineliler" diye çevirdiğim sözcük, Sümercede sonradan ve genellikle "Sedir" anlamında kullanılmıştır. Mezopotamyalılar buna kozalaklı ağaç diyorlardı. Bu ağaç bildiğimiz kadarıyla, Zagrus'un ormanlarında hiç yetişmediği için, büyük olasılıkla, orada rastlanılan diğer "reçineli" türleri: Köknarları, ardıç ağaçlarını belirten bir sözcüktü.

ne atılmak istiyor. Bu konuyu "yardımcısı" Enkidu ile tartışıyor, o da söz konusu bölgenin (Akkadların Şamaş diyecekleri) Güneş tanrısı Utu tarafından korunduğunu hatırlatarak, iznini ve yardımını istemek için önce ona yakarmayı salık veriyor. Utu razı olunca, Gılgamış ve Enkidu elli gönüllüyle birlikte yola koyuluyor. Amaca ulaşmak için, yedi dağı aşıyorlar. Tablette hafif bir kırıktan sonra, Gılgamış'ı derin derin uyurken buluyoruz, sonra Enkidu onu uyandırıyor ve –belki de efendisinin gördüğü rüyayı yorumlayarak– önce onu uyarıyor: Reçinelilerin bulunduğu bölge, kim olursa olsun yıldırmaya ve uzaklaştırmaya yarayan olağanüstü Yedi "Şimşek"le[1] donanmış Huwawa'nın, yarı insan, yarı tanrı bir tür canavarın, korkunç bir yaratığın gözetimi altındadır. Bununla birlikte, anası Ninsuna'nın, ve babası Lugalbanda'nın yardımıyla, Huwawa'nın hakkından geleceklerine inandığı için yola koyuluyor. Kendisine eşlik edenler yedi ağacı birbiri ardı sıra kesip dallarını buduyorlar. Huwawa, bir hile sonucu iki arkadaşın eline düşüyor. Ve ölüm korkusuyla Utu'dan yardım diliyor, onun bu hali Gılgamış'ı merhamete getiriyor ve daima yüce gönüllü olduğu için Huwawa'yı öldürmek istemiyor. Enkidu buna karşı koyuyor, canavarın kellesini uçuruyor ve memleketlerine döndüklerinde, yüce tanrı Enlil'e sunmak için Huwawa'nın başını yanında götürüyor. Fakat Enlil bunu doğru bulmuyor ve öldürdükleri için kınıyor onları. Sonra –öykü burada sebep sonuç ilişkisine dönüşüyor– Huwawa'dan kalan yıldırıcı Yedi Şimşek'i yedi yaratığa dağıtıyor ki bu da, bu Yedi Şimşek'in her birinin uzun zamandan beri yarattığı korkuyu ve hayranlığı açıklıyor: Metni kısaltan kırıklarda Nehir, Aslan, Dağ sözcükleri gene de okunuyor.

Gılgamış ve Akka'dan daha karmaşık ve daha zengin bir şey var burada. Önce, girişimin kendisi ülke dışına çoğu zaman savaş amaçlı seferler gerektiriyor, çünkü Mezopotamya ahalisi, kendi topraklarında bulunmayan hammaddeleri, özellikle yapı ya da doğramacılık kerestesini sağla-

1 Bkz. s. 109, n. 1; s. 243, n. 1; ve s. 257, n. 2. Hem büyüleyici hem de tehlikeli olan bu şimşekler, eski Mezopotamyalıları öylesine etkilemişti ki, E. Cassin'in, *La Splendeur divine* (Paris-La Haye, 1968) adlı eserinde pek anlaşılır bir biçimde açıkladığı gibi, bundan bir tür "mitolojik varlıkbilim" çıkardılar.

mak istediğinde, bu seferler kaçınılmaz oluyordu. Bu tür serüvenler, sadece yollarda karşılaşılan güçlüklerden dolayı değil, yağınalayacakları insanların direnişinden ötürü de daima tehlikeliydi. Öyküden sefer hakkında şunu öğreniyoruz: Güneş tanrısının koruduğu söz konusu Orman, yedi dağın sonunda, doğuda, –Elam denilen ülkenin bitişiğindeki– Zagros'un, vaktiyle özellikle köknar ve ardıç türünden reçineli ağaçlarla kaplı olduğunu bildiğimiz dağlık bölgenin güney kısmında bulunuyordu. Bundan dolayı, Huwawa'nın hem ülke halkının direncini, hem bu girişimin karşılaşacağı olağanüstü tehlikeyi simgeleme olasılığı vardır; Elamlıların yüce tanrısı Humban, Babil tanrıları arasında yer almıyordu, ama doğası ve önemi bakımından, aynı tanrısal dünyaya aitti –hoşgörülü bir ülkede böyle değerlendiriliyordu her şey–: Huwawa'yı görevlendirdiği varsayılan tanrı Enlil'in, onun öldürülmüş olmasını doğru bulmayışı bundandır herhalde.

Gılgamış'ın, ülkesine son derece yararlı, şerefli olduğu kadar sonu belirsiz ve tehlikeli de olan, ve benzer onca seferin anılarını içeren bir girişime kalkışmasının sebebi, aslında, çevresinde dolandığını gördüğü ve kendisinde bir dehşet, bir boşluk, ve insan hayatının anlamsızlığı duygusu yaratan ölümü aşmaktı. İşte bunun için koşuyordu kahramanlıklar ve zafer peşinde; ölmekten kaynaklanıyordu *"üne kavuşmak"* istemesi. *Destan*'ın ana teması ve can damarı, kaçınılmaz ölüm, onu ilk defa böylesine kaygılandırıyordu.

Kısacası, Enkidu, burada, her ne kadar Gılgamış'ın "yardımcısı" olsa da, aslında imtiyazlı bir yardımcı ve efendisinin sağ koludur: Bir can yoldaşı olarak katılır onun seferlerine; ona tavsiyelerde bulunur, hatta ona direnir ve kararlarında etkili olabilir...

c. **Gılgamış ve Gökyüzü-Boğası**'nın yüz kırk dizesi pek iyi korunamamış: Geriye kalan, başlangıç kısmı eksik ve ne yazık ki yer yer kesilen boşluklardan oluşan bir bölüm. Tanrıça İnanna (Akkadcada İştar), her nedense Gılgamış'la bozuşmuş görünüyor, ve kendi tapınağı Eanna'da yasaları uygulamasını yasaklıyor (yoksa rahipleri mi yasaklıyor?). Bu da Uruk Kralı'nı son derece rahatsız ediyor. Aralarındaki kavga, nasıl olduğu bilinmez, bazen şiddetlenince aynı İnanna, öfkelenip babası

"Gökyüzü-Boğası"ndan Gılgamış'ı "öldürmesini" istiyor. Yeni bir bozuşmadan sonra, aynı Boğa Uruk'a gelip ortalığı yakıp yıktı. Daha sonraki bir bölümde, hayvan öldürülünce, Gılgamış ve Enkidu gene birlikte tartışıyorlar, Gılgamış derisini ve bağırsaklarını çıkardıktan sonra, hayvanın etini yoksul kadınlara dağıtıyor, boynuzlarını *"Eanna Tapınağı'ndaki İnanna için"* (aynen böyle!) merhemlik kaplara dönüştürüyor, fakat aynı Boğa'nın ayağıyla tanrıçaya vuruyor, ve tanrıça kaçıyor; öykü birdenbire burada sona eriyor.

O dönemin edebiyatında, birkaç defa açıkça ya da dolaylı olarak Gılgamış'a, "Gökyüzü-Boğası"nın öldürülüşüne ilişkin bir göndermede bulunuluyor. Takımyıldızlardan birinin adıydı Gökyüzü-Boğası ve Mezopotamyalılara göre, devasa ve doğaüstü, kişileşmiş ve canlı bir bütün oluşturuyordu. Burada, tahrip edici devasa bir hayvan olarak görünüyor. Uruk'ta çok eskiden meydana gelmiş bir felaketin öyküsünün bir efsaneye büründüğünü, ve mitolojik bir çıkarsamayla, bunun kendi kentine, kendi kralına öfkelenen İnanna'nın müdahalesinden ileri geldiğini ve bu felaketin hep kahraman ve güçlü Gılgamış sayesinde ve "yardımcısı", canyoldaşı Enkidu'nun desteğiyle savuşturulduğunu varsayabiliriz. İntikamcı tanrıçanın sebep olduğu tehlikeden uyruklarını kurtardığı ve onu yenilgiye uğrattığı için kahramana duyulan hayranlığın yeni kanıtıdır bu.

d. Çok daha iyi bilineni, **Gılgamış, Enkidu ve Cehennem** diye nitelediğimiz efsanedir. Eksik birkaç sözcük dışında, üç yüz satırdan biraz fazla olan bu efsanenin metni tam bir bütün oluşturuyor. Dünyanın başlangıcına kadar uzanabilmek için, çok uzun bir girişle başlıyor –yazarlarına göre, dünyanın oluşumu içindeki önemini belirtmenin bir yoludur bu: bir ilkörnek– yani meşe türünden olduğu sanılan bir ağacın: *huluppu*'nun Fırat kıyısında yetiştirilmesi söz konusuydu herhalde. Güney Rüzgârı'nın kökünden söktüğü bu ağacı tanrıça İnanna götürüp bahçesine dikmişti, ileride kerestesinden bir iskemle, ve bir yatak yapmayı umuyordu. Ama korkunç bir Yılan ağacın kökleri arasına, dev bir Kartal da tepesine yuva yapmıştı, ve aralarında uğursuz bir Dişi Şeytan vardı. İnanna, onları oradan kovsun diye, *"kardeşi"*

Güneş tanrısı Utu'ya başvurmuştu boşu boşuna. O sırada yardımını istediği ve gönlünü almak için, *"kardeş"* dediği Gılgamış ağacı kesmiş, Yılan'ı öldürmüş, Kartal'ı dağa, Dişi Şeytan'ı da çöle kadar kovalamıştı. Sonra da, *huluppu*'nun kerestesini İnanna'ya vermişti. Minnettar kalan İnanna, yerel halkın inancına göre, hükümdarlık kudretinin alametlerini ve tılsımlarını taşıdığı sanılan bir Çember ve bir Değnek yapması için ona hemen bu keresteden vermişti. Bu yüzden Uruk Kralı uyruklarını yıldırmaya koyulmuştu – belki de yıldırmaya devam etmişti. Uyrukları yakınınca Değnek ve Çember Cehennem'e düşmüş ve Gılgamış bunları oradan bir türlü kurtaramamıştı. Her zamanki "hizmetkârı" Enkidu, Çember'le Değnek'i geri almak istediğini belirtince (bu ikinci kısım için gene bkz. s. 211, Akkadca çeviri), Gılgamış, ona cehennemde, korkunç Krallık'ta yabancı biri sanılmaması, yani orada olmaması gereken canlı bir insan etkisi yaratmaması için nasıl davranması gerektiğini öğretmişti. Bu tavsiyeleri umursamayan Enkidu Cehennem'de, diğer ölüler gibi alıkonulmuştu. Kurtarılması (hayata dönmesi) için efendisi, tanrılar tanrısı Enlil'e, sonra da Ay tanrısına, (Akkadlar'ın *Sin* dedikleri) *Nanna*'ya boşuna yakarmıştı. Bilge ve hoşgörülü Enki (Eà), kısmen yerine getirmişti dileğini; Cehennem'in yüce tanrısı *Nergal*, ya da bir başka versiyona göre Utu, Enkidu'nun *"ruhunu"*: hayaletini bir delikten çıkartarak bir an Gılgamış'la buluşturmuştu. Gılgamış artık *"dostum"* diye sesleneceği Enkidu'yu yeraltındaki ölülerin durumu ve kaderi hakkında sorgulamıştı kaygılı bir halde. O da ölülerin durumunun, ölmeden önceki durumlarından pek farklı olmadığını ima etmişti verdiği cevaplarda. Tam o sırada öykü aniden son buluyor, bir başka tablette devam edip etmediğine dair hiçbir işaret yok; zaten bu pek olası görünmüyor: Ne Değnek'e ve Çember'e, ne de Enkidu'nun Gılgamış'la görüştükten sonra Cehennem'e zorunlu dönüşüne; aramaya ve derlemeye can attığı bilgilerden nasıl yararlanacağına – örneğin, Öbür Dünya'da sonuçlarına ister istemez katlanacağı, keyfi davranışlarını nasıl dizginleyeceğine– değinilmiyor, tek bir sözcük bile yok bu konuda.

Böylece, birden, bambaşka bir alanda, doğaüstü alanda buluyoruz kendimizi. İlk iki efsane, gerektiği gibi yer yer folk-

lorik öğelerle bezenmiş olsa da, serüvenleri akla yakın bir biçimde işliyordu. *Gökyüzü-Boğası* efsanesi, Gılgamış'ı, canavarı öldüren ve onun nüfuzlu koruyucusunu bozguna uğratan bir kahraman olarak göstererek, aynı yönde, daha da ileri gidiyor; ama, belirtildiği gibi, Uruk, gerçekten bir afete, bir felakete uğradığı için, Boğa'nın azgınlıkları bir masal havasına bürünmüş olabilir. Felaketin bu kentte meydana gelmiş olmasının, ve kralının aşırılıklarına, keyfi davranışlarına yer verilmesinin dışında –*Destan*'da, I: 52'de karşılaşacağımız, tarihi bir belirsizliktir bu– ayırt edilebilir gerçek olguların dolaylı ya da dolaysız en ufak bir izi yok. Evrenin oluşumunu anlatan girişte; başlangıçtan itibaren belirtildiği gibi, her şey hayali bir evrende geçiyor. Belki ilk kısımda iktidarın tılsımlı simgelerinin (Çember ve Değnek mi?) kökenine ilişkin bir sebep-sonuç efsanesi işleniyordu. En azından, gün gibi açık görünüyor ki öykü, son kısmı için tasarlanmıştır, diğer bütün düşüncelerin ne dereceye kadar gözardı edildiğini gördük. Bir yandan, ölümün Enkidu'yu Gılgamış'dan nasıl ayırdığını anlatmak söz konusuydu belki: Kendini efendisine adamakla, onun tarafından "dost" diye kabul edilmişti – *Destan*'ın benimseyeceği Enkidu efsanesinin mümkün çeşitlemesidir bu; öte yandan ve şüphesiz en önemlisi, ölümle başlayan gizemli kadere dair bütün insanların, ama her şeyden önce Gılgamış'ın haklı olarak sorduğu sorulara, bir görgü tanığının ağzından, deyim yerindeyse, doğru cevabı vermek söz konusuydu. Efsane, Gılgamış'ın ve Huwawa'nın davranışlarından edinilmiş izlenimi, kahramanımızın kaçınılmaz ölüm karşısında bir kaygıya kapıldığı izlenimini pekiştiriyor böylece – (hemen karşılaşacağımız) böylesine bir özelliğin, uzak bir "tarihi" kökeni olabilir, ya da kimbilir, belli bir andan itibaren, Uruk'un eski hükümdarına ilişkin folklora eklenmiştir.

e. Aynı kaygılar, **Gılgamış'ın Ölümü'**nü konu edinmiş son bir Sümer eserinde bütün çıplaklığı ile tekrar görülüyor. Topu topu üç yüz dizeden oluşan, okunamayan yalnızca iki bölümü bulunan –bunlar çok kötü durumdadır– metin iyi korunamamıştır ve okunamayan bölümlerin tek bir versiyonu mu, yoksa aynı konunun iki farklı biçimini mi yansıttı-

ğı bilinmemektedir. Bize metnin başlangıcı kalmış: Ağır hastalanan Gılgamış yatakta yatmaktadır ve ölmek üzeredir. Arada bir boşluk var sonra, belki rüyasında, Tanrıların Yüce Kurulu huzuruna çıkıyor, ona serüvenleri, Reçinelileri ele geçirişi, Huwawa'yı öldürüşü ve hatta Tufan'ın kahramanının evine kadar gidişi hatırlatılıyor – ilk defadır ki Tufan, Gılgamış'ımızla birlikte dile getiriliyor. Görünüşe göre, ölünce Cehennem'e gideceğini, ve meziyetlerinden dolayı, orada en azından *"kral naibi"* ve *"Ölülerin yüce yargıcı"* olacağını açıklıyorlar kendisine; bütün bunlar, dönüşsüz bir gidişin acısını hafifletmek içindir sanki; orada eski zamanların kralları, en yüce ermişler, geçmişin en ünlü erkekleri ve kadınları arasında olacaktır. Gerisi, tablet iyice zedelendiği için anlaşılmıyor. Bu dizelerde mezarın hazırlanışının ve saraydakilerin eşliğinde, kahramanın cenaze töreninin betimlendiği söylenebilir – Ur'un "kraliyet mezarlığı"nda (bkz. s. 23) hoyratça doğrulanmış kanlı törelerin bir tekrarı mıdır bu? Yeraltına varınca, bir arada olacağı cehennem tanrılarına ve en ünlü hayaletlere sunabileceği şeyleri de beraberinde götürüyor. Kırıklardan dolayı efsanenin devamı ve sonu belli değil.

Söylenebilecek olan şudur: Böyle bir efsane, *ölümünden sonra* Gılgamış'a bağışlanan doğaüstü yüceliği anlatmakla kalmıyor sadece, fakat Uruk'un kralı ile Ölüm'ün yol açtığı sorunlar arasında –sözlü efsane geleneğinin yansıması denebilecek– yazılı folklorda yer almış sıkı ilişkiyi de, güçlü bir anlatımla belirtiyor.

Destan

MÖ XVIII. yüzyıldan itibaren, Mezopotamya'da, şüphesiz uzun zamandan beri usul usul hazırlanmış önemli değişiklikler meydana geldi. Ülkenin en eski işgalcisi Samilerin bir kolu olan, kültürleri Sümerlerden izler taşıyan, ama III. binyıl boyunca, onları yavaş yavaş ortadan kaldırmış "Akkadlar" vardı orada. Daha önce görüldüğü gibi, bilimde, dinde ve edebiyatta her zaman Sümerce kullanılıyordu, ama bütün bu alanlarda yönetim, hukuk ve konuşma dili olarak Akkadca egemendi. Öte yandan, yine kuzeybatıdan tek tek ya da topluluk halinde gelen yeni Sami göçmenler, aynı binyılın sonundan itibaren Akkadlara karışmışlardı. Amoritler deniyor bunlara: Kadim "Akkad" göç dalgasından beri kendi vatanlarında gelişmiş kültürleri ve bu kültürün en açık ifadesi olan dilleri, o dönem kültürünün ve dilinin oldukça uzağında kalıyordu, ve İbranicenin türeyeceği Kenan diline daha yakındı. Katılmış oldukları ve özellikle taze kan ve yeni bir maya aşıladıkları, böylece, gelişmesine büyük bir ivme kattıkları parlak uygarlığın etkisiyle yeni yaşantılarına uyum sağlayınca, –bazı alışkanlıklar dışında– hızla terk ettiler bu dili.

Zaten, 1750'lerden itibaren, ve (Amorit soyundan) yüce Hammurabi'yle birlikte, ülkenin siyasi yapısı kökten değişti, hem de uzun bir dönem için. Sargon/Şarrukin İmparatorluğu ve III. Ur Krallığı tarafından engellenen ve yeni bin-

yılın başında tekrar usul usul yürürlüğe girmiş olan eski Kent-Devletleri rejimi, tamamen ortadan kaldırıldı. O zamana kadar pek tanınmayan ve gölgede kalmış Babil kentinde, Hammurabi, bölgenin kuzeyindeki Asur, bazen müttefik, çoğu zaman rakip, ama kültür yönünden derinden bağımlı ikinci bir siyasi birlik kurmak için ayrıldığı zaman bile, varlığını sürdürecek olan benzersiz ve istikrarlı bir Babil İmparatorluğu'nda ülke halkını bir araya getirdi; Babil, başkent olmanın ötesinde tüm ülkeyi aydınlatacak ve besleyecek bir büyük kent, bir merkez, bir deniz feneriydi.

Bu sosyal ve siyasi çalkantılar, hayatın ve kültürün diğer bütün alanlarına yansımakta gecikmemişti şüphesiz: Yüzlerce yıllık kazanımların, derin düşüncelerin ve başarıların bilinçli mirasçısı olan, ama yeni bir anlayışla, yeni yeteneklerle, yeni erdemlerle donanmış genç, güçlü, hırslı bir neslin ellerinde yeni bir ivme kazanılmış gibiydi sanki.

Düşüncede ve onun edebi ifadesinde böyle önemli bir değişikliğin etkileri kendini hemen hissettirdi. Şansımızın pek yaver gitmediği kesin, o zamanın eserlerinden ancak pek azına ulaştık bugüne kadar, bunlar da genellikle iyi korunmamışlardı. Ama eserler o dönem edebiyatında gerçekleşen, beklenmedik ve güçlü atılımı kavramamızı mümkün kılıyordu. Özellikle şairlerin, hâlâ Sümerce yazdıkları, ya da, daha ziyade, Sümerce şiirleri çevirdikleri ve bazen uyarladıkları oluyordu; fakat artık kendi kanatlarıyla uçuyorlar, ve hem çok eski hem de çok özel bir dil olan Akkadcada, eski geleneklerden seve seve esinlenmiş, ama o zamana kadar görülmemiş bir tarzda ve bakış açısıyla, çoğu zaman olağanüstü güçlü ve tamamen özgün eserler yaratıyorlardı.

Sadece bir tek, ama çarpıcı bir örnek verelim: Çünkü, aslında o dönemin (1700 civarı ve daha sonraları) en başarılı eseri söz konusudur, ve eskimeye yüz tutmuş ama 1500 yıl daha ayakta kalacak bu uygarlığın şaheserlerinden biridir bu eser. *Atrahasis'in* ya da *Yücebilge'nin Şiiri*[1]. Yazarı bilinmeyen, bin iki yüz dizeden oluşan, harikulade anlam yüklü ve o zamana kadar bilinmeyen bir sentez gücünden, denenmiş bir yaratma tekniğinden, düşünce ile dil arasında hiç rastlanmamış bir den-

1 *Lorsque les dieux...*, s. 527.

geden oluşan bu eser, insanlık "tarihi"nin, yaratılışından ve esatir çağından tarihsel çağa kadar, yani aşama aşama oluşarak ya da yenilenerek kendini uygun şartlar içinde bulduğu noktaya kadar, olağanüstü ve ölümsüz bir tablosunu çizdi; ve bu arada, bu tablo insan varlığına, onun ihtiyaçlarına, evrenin muazzam yapısı içinde tutarlı ve gerekli bir rol oynamasına tüm anlamını veriyordu.[1]

Bunları söyledikten sonra, yine aynı dönemde Gılgamış'ın her zamanki yüce kişiliğini, tüm cazibesini ve itibarını koruduğu için, *Yücebilge*'nin yazarı kadar özgün ve güçlü bir (başka) yazarın, olağanüstü, ve büyüleyici bir edebi eserde, bir uyarlama yapmak: hayran olduğumuz *Destan*'ı, sonunda, hiç değilse, bir ilk taslak halinde hazırlamak için eski efsanenin dağınık parçalarını toparlamış olmasına pek hayret etmemek gerekir.

Eski Versiyon

Destan'ın sadece ilk versiyonudur bu, ama örgüsü, tutarlılığı ve cazibesi bakımından, yüzlerce yıl sonraki metinle özdeş olduğu ve bir rastlantı sonucu, bize daha bildik göründüğü neredeyse kesinlikle ileri sürülebilir (bkz. s. 49). *Gılgamış Destanı*'nın *Eski Versiyonu* ya da dilerseniz, *Babil Versiyonu* diyelim ona, çünkü Babil'in ilk şanlı dönemlerinden, tarihçilerin Eski Babil dönemi diye adlandırdıkları dönemden, aslında II. binyılın ikinci çeyreğinden ulaşıyor bize.

Yaklaşık yüzyıldan beri, bu *Eski Versiyon*'dan sadece on kadar okunamayan bölüm toparladık. Bunların hepsi Akkadca, ve yerleşmelerde bulunmuş ve de her biri, uzun bir satırdan koparılmış kesitler gibi, genellikle Gılgamış'ın uzak ülkelere seyahatlerinin değişik anlarını anlatan basit tablet parçalarından ibaret. Tam olarak saptanması imkânsız tarihlerini göz önünde tutmaksızın, "mantıklı" diyeceğimiz ve *Destan*'ın *Yeni Versiyonu*'ndan, *Ninova Versiyonu*'ndan bildiğimiz bir sıralama izleyeceğiz (bkz. ileride, s. 49).

1 *Lorsque les dieux...*, s. 600.

Philadelphia ve Yale tabletleri

Bu ilk taslağın en önemli parçaları, kaçak kazılarda bulunmuş (belki antik Sippar kenti dolaylarında) ve biri Philadelphia, diğeri Yale Üniversitesi'nde saklanan iki tam tablettir. *İlyada*'nın birbiri ardı sıra gelen iki şiiri gibi, art arda sıralanıyorlar. Zedelenmiş ve anlaşılmaz birkaç bölüm dışında, her biri, genellikle iyi korunmuş, yaklaşık iki yüz elli kısa satırdan oluşuyor. İlki (*Philadelphia/P*; bkz. s. 225 ve devamı) Gılgamış'ın gördüğü ve ona *"kendisi gibi güçlü"* bir *dost*'un geldiğini haber veren çifte rüya ile başlıyor. Enkidu'dur bu gelen, öykü daha sonra bizi onun yanına götürüyor: Enkidu çöldedir, kaba ve yaban[1] bir yaratıktır. Seviştiği, etkisinde kaldığı ve kendisini kente, Uruk'a ve onun uygar yaşantısına götüren yosmayla birliktedir. Yolda karşılaştığı ve henüz ilkel bir hayat sürdüren çobanların yanında kalır bir süre. Başkente varınca Gılgamış'la dövüşür, onu yenemez ama barışırlar. Ve metin orada sona erer, yazıcının eklediği bir not, temize çektiği metnin, (âdet olduğu üzere) ilk sözcüklerle belirtilen *"Eşsiz [Hükümdar]"* başlıklı eserin *"İkinci tableti"* olduğunu belirtiyor sadece.* (bkz. s. 237)

Diğer tabletin (*Yale/Y*; bkz. s. 238 ve devamı, ve fotoğraf 3) yer yer büyük boşluklarla dolu başlangıç kısmında, iki kahramanın, iki kardeş gibi[2]; birbirinden ayrılmaz iki *dost* oldukları fark ediliyor önce.

Fakat kent hayatı, anlaşıldığına göre, Enkidu'yu yıprattığından, Gılgamış hem kendisini üne kavuşturan bir başarı kazanmak, hem de onu bu durgunluktan kurtarmak amacıyla,

1 Nippur'da bulunmuş ve aynı döneme ait küçümen bir parça (kısacık üç dize), tanrılar tarafından, teke tek bir dövüşte, Gılgamış'la (?) boy ölçüşmeye yazgılanmış Enkidu'nun dünyaya gelişini anlatıyor gibidir; (kralının (?) aşırılıklarından huzursuz) *"Uruk huzura kavuşacaktır"* bu dövüşün sonunda. Böyle bir restorasyonu mümkün kılan onarımlar uydurma değilse eğer, bu parça, *Eski Versiyon*'undan itibaren, *Destan*'ın örgüsü içinde, *Philadelphia Tableti*'nin (bkz. s. 225 ve devamı) içerdiklerinden önce yer alacaktır - *Ninova Versiyonu* (I: 62 ve devamı) ile bağdaşmaktadır bu.

2 Bazı yorumcular Gılgamış ile Enkidu arasında eşcinsel bir ilişki olduğunu kabul etmeye istekli göründüler. Bu konudan söz eden, anlaşılır ve tartışılmaz bir tek metin bile yok. Ve her ne olursa olsun, Hıristiyanlığın "cinsel günah"a ilişkin lanetlemelerinin çok uzağında kalan ve hem karşı cinsler hem de eşcinseller arasındaki aşk ilişkilerini, bize oranla (örneğin, bkz. *Mésopotamie, "serbest aşk" ve sakıncaları*, s. 228 ve devamı çok daha fazla hoşgörüyle karşılayan bir anlayışa göre, sorunun *Destan* açısından bir anlamı yoktur.

Sedir ağaçları sağlamak ve bunların koruyucusu korkunç Huwawa'yı öldürmek için dostuyla birlikte Orman'a ve Dağ'a gitmeyi düşünüyor. Burada, Sümer efsanesi *Gılgamış ve Huwawa* temasının ve bazı ayrıntılarının, yazar tarafından ustaca kullanıldığı görülüyor. Canavar'la ve onun Yedi Şimşek'i ile vaktiyle karşılaşmış olan (s. 29, n. 1), kendilerini nasıl bir tehlike beklediğini arkadaşından daha iyi bilen Enkidu tereddüt ettiği halde, Gılgamış diretince razı oluyor. Gerekli silahları sağlıyorlar ve Gılgamış niyetini uyruklarına açıkça bildiriyor, kentin İhtiyar/Ermişler Kurulu önce engellemeye çalışıyorsa da, sonunda onaylıyor bu girişimi. Böylece, Gılgamış'ın büyük koruyucusu diye bel bağladığı Güneş tanrısı Şamaş'a[1] yakardıktan sonra, halkın iyi dilekleri ve alkışları arasında, birlikte yola koyuluyorlar. Tablet burada, bitmesine birkaç satır kala kesintiye uğruyor.

Açıkça görülüyor ki iki yarısında birbiriyle tutarlı tam beş yüz dize içeren bu parça önemli bir eserin habercisidir, ve bu haliyle, en çok üç yüz dizelik basit Sümer efsanelerinden çok farklıdır. Çünkü –*Philadelphia* tabletinin altına temize çekenin düştüğü notun da belirttiği gibi– bundan önce gelen başka bir tabletin, ve *Yale* tabletinden sonra gelen ve seyahatin anlatılmasına adanmış, en azından bir başka tabletin daha bulunduğunu varsaymak gerekir, ki bu da metnin, hiç değilse, bin dizeye ulaştığını gösteriyor! Gerçekten, bununla yetinilebilir ve Gılgamış'a adanmış bu eserin yazarının, Sedirleri ele geçirmek serüvenini, sadece bu serüveni anlatmak istediği hayal edilebilir. Bir hayli sınırlayıcı görüşü düzeltmek içindir ki diğer Eski Babil parçaları araya giriyor; bu parçalar *Ninova Versiyonu*'nun (bkz. s. 49 ve devamı) geniş açılımlarına dikkat edildiği takdirde, ufku adamakıllı genişletiyor.

Bağdat ve Chicago parçaları

Öncelikle, Bağdat'taki *Irak Müzesi*'nde yer alan ve bazıları bu kentin yakınındaki *Tel Harmal*'da (bkz. s. 252 ve deva-

1 Tanrı Şamaş'ın Gılgamış'a özel ilgisinin olası sebebi hakkında bkz. s. 22, n. 2

mı) bulunmuş üç ya da dört tablet var ve bir de, yaklaşık 80 km uzakta, Diyala Vadisi'nde topraktan çıkarılmış ve halen *Chicago'*daki *Oriental Institute'*un (bkz. s. 256 ve devamı) çekmecelerinde duran küçük bir tablet var. Bunların hepsi *Yale* tabletinde anlatılan serüvenin bazı bölümlerini belgeliyor. Bu tabletlerde Gılgamış'ın yolculuğu sırasında gördüğü korkunç fakat Enkidu tarafından yorumlandığında, tehlikeli gezileri boyunca, birçok başarı kazanacaklarını haber veren rüyalar anlatılır. *Chicago* parçasında, iki yoldaşın, Huwawa'yı esir alınca, önce onu ne yapalım diye tereddüt ettikleri, sonra da öldürdükleri, ve yurtlarına dönmeden önce, Sedir Ormanı'nın zenginliklerinden hemen yararlanmaya koyuldukları anlatılıyor.

Berlin ve Londra parçaları

Kaçak kazıcılar tarafından bulunmuş ve biri Irak'ta bu yüzyılın başında satın alınmış ve *Berlin Müzesi (B)'*nde korunan, diğeri, aynı yerde bulunan, ama *Londra'*da *British Museum* (*L*)'a nasıl geldiği bilinmeyen, ve paha biçilmez nadir eserlerin yer aldığı bölümde 1965'te keşfedilmiş olan iki parça, bulundukları tarihten itibaren bir arada düşünüldüler ve yan yana getirildiler çünkü aynı tabletin (bkz. s. 261 ve devamı) parçalarıydılar. Sedir Ormanı seferinden çok sonra meydana gelen olaylar anlatılıyor bunlarda: Uzun bir hastalığın ardından, Enkidu, Gılgamış'ın kollarında can veriyor ve umutsuzluğa kapılan ve aynı korkunç ve zalim kadere razı olmayı reddeden Gılgamış, ölümden kurtulmanın çaresini bulmak için yola koyuluyor. Uzun bir yolculuk sonunda rastladığı bir tür periye amacını açıklıyor. Peri onu caydırmaya uğraşıyor. Fakat Gılgamış ayak diriyor, ölümsüzlüğe kavuşmuş Tufan kahramanından kendisini ayıran iki kara arasındaki denizi nasıl aşacağını soruyor periye; ölümsüzlüğün sırrını öğrenmek istiyor Tufan kahramanından; bunun üzerine peri onu bir "Kayıkçı"ya yolluyor, Gılgamış onunla birlikte gemiye biniyor – metin kesintiye uğruyor bu noktada. Toplam altmış kadar dize kalıyor bu metinden, bütün bir tabletin kalıntıları bunlar; bu tabletin Gılgamış'ın serüvenlerinin yeni bölümünün tüm ayrıntılarını açıklamaya yeterli olduğuna inanmak kolay değil.

Destan'*ın ilk hali*

Tüm eksiklerine rağmen, bu farklı parçalar, XVIII-XVII. yüzyıldan itibaren III. binyılın sonuna ait (s. 27 ve devamı) Sümerce öykücüklerde anlatılandan çok daha başka bir Gılgamış portresi ortaya koyuyorlar. Bununla birlikte, öykülendirme ve özellikle de, tamamlanmamış ve birtakım parçalardan ibaret bir dosya konusunda gereken ihtiyatlılığı elden bırakmaksızın, bütün bu parçaların birinden diğerine geçerken karşılaşılan, sergileme, dil ve üslup farkları göz önünde tutulduğunda bile, uzun soluklu, tutarlı ve geniş ufuklar açan *benzersiz bir eser* karşısında bulunduğumuzu kabul etmemiz gerekir: Şüphesiz, Philadelphia tabletinin dipnotunda adı *"Eşsiz [Hükümdar]"* diye geçen parça söz konusudur burada. Ülkenin edebi alışkanlıklarına göre, bu sözcükler, en başta, elbette Uruk Kralı'nı yüceltmeyi gerektiriyor, ve yanı sıra Gılgamış'ın kişiliği anlatılıyor. Mevcut iki tablet boyunca karşılaştığımız Enkidu, "insancıllaşsın". ve kendi kişiliğine kavuşsun diye bir kadın tarafından uysallaştırılmış ve sonu belirsiz bir siyasi amacın (bkz. s. 38, n. 1) gerçekleştirilmesinde yer alan, yaban bir yaratık olarak tanıtılacaktı. Onun, Gılgamış'ın can yoldaşı, *dostu* olduğu görülüyor bu tabletlerde, oysa –*Gılgamış, Enkidu ve Cehennem*'in sonu hariç, fakat ancak ölümünden sonra– Sümerce efsanelerde Enkidu, hiç şüphesiz Gılgamış'ın sadece imtiyazlı "yardımcısı"ydı, ve ilişkilerinde her şeyi değiştiren bu gönül bağından yoksundu. Sedir Ormanı serüveninin, Sümerce yazılmış olan *Gılgamış ve Huwawa*'ya çok benzediği göze çarpıyor, bu benzerlik birçok ayrıntıda (örneğin, canavarın kuşandığı Yedi Şimşek) fark ediliyor. Fakat, Akkadcadaki yeni eserin yazarı, bundan yararlanmakla birlikte, kısıtlı eski efsaneyi daha geniş bir bağlama yerleştirmiş ve böylece, ona çok daha kapsamlı ve derin bir anlam kazandırmıştır. Burada, parçalarımızdan biri, adını kesinkes söyleyerek, yani *"Lübnan Sıradağları"* diyerek bunu açıkça belirtiyor: Demek ki, *"Dağ"* ve *"Sedir Ormanı"*, Sümerce öyküde olduğu gibi, artık doğuda değil, Mezopotamya'nın kuzeybatısında aranmalıydı; aynı botanik terimi,

adi Reçineli ağaçları –ardıç ağaçlarını ya da diğerlerini değil–, fakat çok daha değerli ve pahalı "Sedir ağaçları"[1]nı kapsamaktadır artık: III. binyılın sonundan beri Zagros'un rezervleri tükenmiş olsa gerekti, ve eskiden beri bilinen, ama daha uzakta oldukları, daha güç erişildikleri için, herhalde çok daha az yararlanılmış olan Kuzeybatı Ormanları, belki de, yeni Amorit göçmenlerin teşvikiyle, önem kazanmıştı. Bu çok uzun yol boyunca iki kahraman hem mola veriyor, hem de geceleri hayra alamet rüyalar görüyorlardı. Birçok yenilikle karşılaşıyoruz *Gılgamış ve Huwawa* taslağına baktığımızda. Orada bulunmayan, ve bununla birlikte, parçalarımızın ortaya koyduğu ya da üstü örtülü biçimde işaret ettiği versiyonda yer alan her şey, yazarın bu yeni tabloya sadece bir uyarlama çalışması yapmadığını, fakat aynı zamanda, ya (henüz?) bulmadığımız, ve Sümerce olduğunu tahmin ettiğimiz eski eserlerden, ya da çok değerli olduğunu sandığımız sözlü bir efsaneden derlenmiş folklor verilerini de araştırıp toparlamış olması gerektiğini gösteriyor.

İki kahraman Uruk'a dönünce neler olup bittiği hakkında hiçbir şey bilmiyoruz: Bununla ilgili en ufak bir bilgi bile yok. Fakat, devamı okununca, oraya sağ salim döndükleri, ve hatta, coşkuyla karşılandıkları açıkça anlaşılıyor. Öte yandan iki parça halinde bulunmuş son kısım (Berlin + Londra parçaları) Enkidu'nun, umutsuzluğa kapılmış dostu Gılgamış'ın kolları arasında acı çekmeden ama vaktinden önce can verdiğini de açıkça belirtiyor. Bu üzüntü yaratan ölüm, Enkidu'nun sadece basit bir "yardımcı" olmadığını, fakat aynı zamanda çok sevgili, candan bir dost olduğunu anlatıyor, gerçekten; ilk parçalar bu dostluğun nasıl güçlendiğini, yeri doldurulamaz bir dostun ölümünün Gılgamış'ı derin düşüncelere saldığını gösteriyor: Dostunun çürümüş cesedini kollarının arasında tutarken, bu tiksindirici ve dayanılmaz cesede parmağıyla dokunmuştu ve günün birinde öleceği ve bu iğrenç şeye dönüşeceği düşüncesini içine sindiremediği için ölümden nefret etmişti. İşte bunun içindir ki, Sedir Ormanı Serüveni'nde kavuştuğu şan ve şöhretten kaynaklanan bu gülünç yapay ölümsüzlüğü artık yeterli bulmadığından, sonunda tek başına bir başka sefere, ölüm-

1 bkz. s. 28, n.2

den kurtulmanın ve ebediyen yaşamanın yolunu, ölümsüz hayatın yolunu aramaya karar vermişti. Belgelerimiz daha uzağı aydınlatmıyor. Ama, *Yale* tableti durumunda olduğu gibi, ima ettikleri bir devamı vardı mutlaka: Dosyamız yarıda kaldığında, ölümsüzlüğe erişmiş bu Tufan kahramanını bulmak için yola koyulan Gılgamış'ın, en sonunda onunla karşılaşması, ve Peri'nin caydırma girişimlerinin haklılığını kanıtlamak için, her şeyin, kesin olarak bir başarısızlıkla sonuçlanması gerekiyordu, öykü bu başarısızlıkla sona erebilirdi artık.

Böylece, bu bir avuç kalıntı, kusursuz, seçkin bir yapı sezinletiyor bize: Hakiki bir *destan*, yani muhteşem bir kahramanın çevresinde art arda sıralanmış farklı sahneleri, yazarın aynı üslupla, aynı ruhla yoğurarak ve hepsini aynı amaca yönelterek uzun bir tragedyaya dönüştürdüğü, esin dolu, yüce, engin bir şiir – en azından iki bin dize olduğu tahmin edilebilir, abartmaya kaçmadan. Kahramanlığın, şan ve şöhretin sağladığı görkemli, ama aslında aldatıcı ölümsüzlüğün ardına düşmenin anlatıldığı ilk kısmın tamamı, herhalde, Sümerce *Gılgamış ve Huwawa* efsanesinden esinlenerek hazırlanmıştır. Fakat öykünün devamını anlatmak için bu efsanedeki veriler değiştirilmiştir: –Nippur'da bulunmuş parçacık (s. 38, n. 1) gerçekten, bizim düşündüğümüz gibiyse– Enkidu belli bir amaç için (şüphesiz tanrılar tarafından) sahneye çıkarılmış değildir sadece; fakat aynı zamanda, özellikle, efsane boyunca basit bir yardımcı iken, birdenbire Gılgamış'ın can dostu olmuştur. Kahramanın serüvenlerinin ikinci kısmında, birincisinin aksine, bir başka özellik, ölüm ağır basıyor; herhangi birinin değil, *dostu*'nun ölümüdür bu: Ölmek, ölmüş olmak nedir, bunu öğrenecektir Gılgamış. Ve bu dayanılmaz tecrübe, ölümden kurtulmanın çaresini, daha önceki kadar tehlikeli ve kahramanlıklarla dolu bir dizi başka serüvende tek başına aramaya yöneltecektir onu. Sözleri ve üslubu çok farklı, oylumu, anlayışı ve gücü bakımından *Atrahasis Şiiri* ile kıyaslanabilir bir eserdir bu, daha önceki hiçbir eserde, hatta Sümerce yazılmış en mükemmel eserlerde bile bulunmayan yüce bir *sentez* vardır karşımızda.

İşte bundan dolayıdır ki, bu kalıntıları, tesadüfen bir

araya gelmiş, birbiriyle ilgisiz parçalar olarak görmek, ciddi bir tarihçi için, kabul edilebilir bir şey değildir: Fark edilebilir bir bağlantı vardır aralarında –devamının daha da kesinlikle kanıtlayacağı gibi– *Gılgamış Destanı*'nın ilk oluşumu, *"Eski Versiyon"*unun ilk ve özgün tanıtımı durmaktadır karşımızda.

Yazarı asla bilinmeyecektir –bir şaheser olan eski eserlerin birçoğu için bir kuraldır bu özellikle Mezopotamya'da– onun kimliğini Şiir'i, zekâsı, fikir gücü, kültürü ve insancıllığı ortaya koyacaktır. Eserini XVIII. yüzyılın başlarında yazmış olabilir: Bu şanlı "Eski Babil" dönemi boyunca, destan sadece bilinmekle kalmadı, fakat, en azından ülke içinde yaygınlaştı da: Bulunan parçaların (az da olsa) sayısı ve yaygınlığı, ayrıca, üsluplarının özellikleri bunun kanıtıdır. Bu da, ülkenin ve dönemin edebi uygulamalarına bağlı olarak, başlı başına bir yeniden düzenleme çalışmasını gerektiriyor; içlerinden bazıları, özellikle, Gılgamış'ın Dağ'dan Sedir Ormanı'na giderken gördüğü ve Enkidu tarafından yorumlanmış rüyalarına ilişkin olanları, sanki aynı olayların çeşitlemeleriymiş gibi anlatılmışa benziyor, hatta bazen aslında, daha uzun ve daha tam olan bir öyküyü kısaltıyorlar ya da özetliyorlar[1] – anlayabildiğimiz kadarıyla, çünkü adamakıllı zedelenmişler ve çoğu zaman anlaşılmaları mümkün olmuyor.

Telif hakkından hatta ünlü bir eserden "alınmış metnin", bize göre, değiştirilemez niteliğinden habersiz ve kendini sadece taslağa, senaryoya ve birkaç tumturaklı söze karşı sorumlu hisseden bir kültürde, *Destan*'a –ve de onun kadar ünlü diğer eserlere– ilişkin böylesine değiştirmeler ve düzenlemeler, bu tür onarımlar, siyasi, sosyal, iktisadi hayattaki değişimlerin hemen hemen hiç etkilemeyeceği ve bu birikmiş zenginlikleri çevresindekilere dağıtacak ergin ve kendine güvenen bir uygarlığın zevk, üslup, dil değişikliklerine bağlı olarak yüzyıllarca uygulanacaktır.

1 Daha ileride (bkz., özellikle, s. 48 ve devamı), yerli ve yabancı efsane boyunca, *Destan*'ın çeşitli bölümlerinde yapılan değişikliklere ve kısaltmalara işaret edeceğiz.

Değiştirmeler ve Yayılma

Olayın geçtiği yerde: Ur tableti

Hammurabi'nin son haleflerinin ölümünden sonra, 1600'e doğru başlayan yarım yüzyıllık zaman dilimi boyunca, *Destan*'ın, olayın geçtiği yerde bulunmuş kalıntıları yok denecek kadar azdır. Kaderin bize bir cilvesi daha! II. binyılın sonuna tarihlenen, *Ur*'da bulunmuş, güçlükle okunan ve dosyamızda daha önce yer almamış (bkz. s. 268 ve devamı) bir bölümü içeren altmış yedi satırlık bir tablet dikkate değer sadece: Enkidu'nun ölümle sonuçlanacak hastalığı ve çölden kurtulup Uruk'a geldiğinde yeni bir hayata başlamasına yol açmış olan büyük değişikliğin başlangıcında kapıldığı umutsuzluk ve bu umutsuzluğun etkisiyle iki kişiyi nasıl lanetlediği anlatılıyor bu tablette: Yaban durumdan kurtulmasına katkıda bulunmuş bir Avcı -bunun nasıl olduğunu *Hitit* ve *Ninova Versiyonları*'ndan öğreneceğiz- ve Enkidu'yu Gılgamış'la tanıştırmaktaki kararlılığını daha önceden bildiğimiz Yosma'dır bu iki kişi. İlerde görüleceği gibi (s. 268) hiçbir şey *Ur* tabletini *Ninova Versiyonu*'na göre konumlandırmamıza el vermiyor.

Ülke dışında

Emar/Amara

Her bakımdan anlamlı olay: *Destan*'ımızın bulunan diğer kalıntıları da, burada incelenen dönemler için, Mezopotamya dışında, uzaklarda da aynı şekilde anlamlı olmuştur.

Fırat üzerinde, Halep'in 250 km doğusunda yer alan *Emar*'da, XIII. yüzyıl dolaylarında oluşturulmuş zengin "kütüphane"deki iki tablet parçası bizi ilgilendiriyor (bkz. s. 273 ve devamı). Hayli zedelenmiş olanı, görünüşe göre, Dağ'dan Sedir Ormanı'na giden yolda Gılgamış'ın Enkidu'ya söylediklerini içeriyor. Diğeri daha uzun (boşluklarla birlikte yaklaşık kırk satır), ve kahramanın henüz bilinmeyen serüvenlerinden birini açıklıyor: Herhalde, Sedir Ormanı'ndan dönüşünde, "kocası" olmasını isteyen tanrıça İştar'ın ısrarlarına maruz kalıyor ve onu kabaca reddediyor. Biraz daha ileride, kırıktan sonra, aynı İştar, *"babası"*, yüce tanrı Anu'dan bir istekte bulunuyor ve isteği gerçekleşiyor, istenilen şey zedelenmiş ama Uruk'a felaketler yağdıran "Gökyüzü-Boğası"nın söz konusu olduğu anlaşılıyor. Böylece, II. binyıl sona ermeden önce (ama belki başlangıcından itibaren), *Destan*'da Huwawa'nın öldürülmesi ile Enkidu'nun ölümü arasına, yazarın Sümerce bir başka efsaneden aktardığı bir başka bölüm, *Gılgamış ve Gökyüzü-Boğası* başlıklı, bir hayli elden geçirilmiş bölüm giriyor; doğru anlamışsak eğer, "iki sevgili" arasında diyeceğimiz tartışmada İştar'ın gazaba gelişi, Boğa'nın müdahalesinin gerekçesidir.

Megiddo/Har Magedon

Emar'dan daha batıda: Filistin'de, Hayfa'nın güneydoğusuna 30 km uzaklıkta, *Megiddo*'da XIV. yüzyılda bulunmuş, ve tamamlanmamış (bkz. s. 277) otuz kadar dizeden oluşan bir tablet parçasında, Enkidu'nun gittikçe ağırlaşan ve ölümle sonuçlanan hastalığı ile ilgili, gene bilinmeyen bir bölüm yer alıyor.

Hitit ülkesinde

Akkadca metin

Çoğu zaman güçlükle okunabilen parçacıklardan oluş-

masına ve berbat durumuna rağmen, en zengin, en anlamlı, en şaşırtıcı olma özelliğini koruyan bu belge, çok daha uzakta, batıya doğru, Anadolu'nun tam ortasında, o sırada, Hint-Avrupa diline ve kültürüne sahip olan ama Hititler tarafından işgal edilmiş ülkenin eski başkentinde, Hattuşaş (bugünkü *Boğazköy*) harabelerinde bulunmuş. Öncelikle, *Destan*'ın okunamayan bölümleri var: *Akkadca* (bkz. s. 279) metnin parçalarını içeren bir düzine parça. Değişik ipuçlarına bakılacak olursa, bu parçaların bazıları, aralarında bir bağlantı kurulmasa da, aynı tablete ait olsa gerek. Fakat hiçbiri Mezopotamya'dan getirtilmiş gibi görünmüyor: Hepsi olayın geçtiği yerde yazılmış, yerel üslupla, ve 1400 dolaylarında. İçlerinden bazıları, artakalmış belirgin bir iki sözcükten *(Gılgamış, Enkidu, Huwawa...)* dolayı *Destan*'la bağlantılandırılabilir. Diğerleri aynı sözcükleri biraz daha fazla kullanıyorlar, ama bir avuç satırda; bazıları Eski Babil parçalarından bilinen metni bir hayli andırıyor; diğerleri biraz farklı bir tonda, ve son *Ninova Versiyonu*'nun metnine yakın düşüyorlar. Bir tanesi Yosma'nın Enkidu'yu çölden Çobanların yanına getirişini anlatıyor gibidir. Diğer birkaçı, Sedir Ormanı Seferi çevresinde dolanıyor; örneğin, Gılgamış'ın yolda gördüğü rüya, Huwawa'yla karşılaşması, ölüm korkusu, vesaire.

Hitit Versiyonu

Ama Hititli aydınlar, Babil kahramanını ve onun ibret verici serüvenlerinin ilk öyküsünü beğendiklerini söylemekle yetinmediler; bu eseri kendi dillerine *çevirdiler*; çok daha büyük bir ilginin belirtisidir bu. *"Gılgamış Şiiri"* dedikleri bu versiyondan yirmi kadar parça kalmış, farklı birçok tabletten kalmış parçalar bunlar; belki üç, belki dört tablet, bilmiyoruz (bkz. s. 286 ve devamı). Bu kalıntılarda, Gılgamış'a karşı koyması ve onun aşırılıklarını dizginlemesi için kendisi kadar güçlü olan Enkidu'nun doğumuna tanrılar tarafından karar verilişi anlatılıyor, çölde doğduktan sonra burada yaban bir hayvan gibi yaşayan Enkidu bir Avcı tarafından görülüyor ve Avcı, bunu Gılgamış'a haber veriyor, Gılgamış da, bu olağanüstü yaratığı getirsin diye Yosma'yı

yolluyor. Diğer kalıntılar, iki canyoldaşın Sedir Ormanı'na yolculuklarıyla ilgili: Orada karşılaştıkları korkunç Huwawa'yı esir alıyorlar ve öldürmekle tehdit ediyorlar. Bütün bu bölümler, ve metindeki kesintilerden dolayı bizden gizlenmiş ara bölümler Hitit versiyonunda sadece bir tek tableti, ilk tableti meydana getiriyorlardı – oysa *Eski Versiyon*'da, bu bölümleri kapsaması için, en azından dört, *Ninova Versiyonu*'nda da beş tablet gerekiyordu. Başka bir deyişle, Hititçe metin, sözcüğü sözcüğüne bir çeviri olmak şöyle dursun, bir özet, bir "digest" izlenimi veriyor.

Devamı daha da parçalanmış ve anlaşılması güç. Ama, orada, Enkidu'nun hastalanmadan önce gördüğü bir kâbusun öyküsü var en azından: Tanrılar Kurulu tarafından ölüme mahkûm ediliyor bu kâbusta ve ölümünden sonra, Gılgamış'ın yola koyulması, Peri'yle karşılaşması, ve hem Peri'ye, hem de Tufan'ın ölümsüz kahramanma kavuşması için iki ülke arasındaki denizi aşmaktan söz eden Kayıkçı'ya sorular sorması anlatılıyor. Fakat, öykünün sonu, tümüyle kayıp.

Hurri Versiyonu

Uruk Kralı'nın serüvenlerini anlatan bu edebi eserin, Mezopotamya'nın kuzeyine ve kuzeydoğusuna (ve Anadolu'ya kadar) yayılmış ve hatta orada 1500 yılından az sonra, bir süre egemen olmuş büyük bir kültürü yansıtan Hurri diline de çevrilmiş (belki de özetlenmiş?) olması, o zamanın dünyasında yaratmış olduğu büyük ilginin bir diğer göstergesidir. Bu versiyondan, Hitit arşivlerinde aşağı yukarı aynı tarihlere ait iki parça bulunmuştur: Berbat bir haldedir bunlar ve diğer eski Yakındoğu dillerinden farklı olarak, Hurri dili henüz iyi bilinmediği için, bu kalıntılardan metin ve öykü hakkında bir fikir edinmemiz mümkün değil: Anlaşıldığı kadarıyla, Gılgamış, "kardeşi" Enkidu ve onların Huwawa ile karşılaşmaları söz konusudur.

Ninova Versiyonu[1]

Destan'ın Babil Ülkesi'nde yaratılmasından pek az sonra, II. binyılın tüm ikinci yarısı boyunca, bu kadar yaygınlaşması, bu dönemin hiçbir edebi metnine nasip olmayan bir durumdur: Bu durum, kültür farklarını aşarak, daha derin olanı, yani insanların zihninde ve gönlünde ortak olan şeyi etkileyerek bir anda uyandırdığı "evrensel" ilginin bir göstergesi değil midir? Bir başka önemi var bu olgunun: "Aydınlar" nesilden nesile, bu anlatıyı, sadece bıkıp usanmadan temize çekmek, çevirmek, kısacası "yeni basımını" yapmak için değil, fakat aynı zamanda kendi döneminin zevkine göre, üslubu, metni dilediğince yeniden işlemek ve bir olayın tanıtımını az çok yenilemek, ve gerektiğinde, tamamını, ya günümüze ulaşmamış kayıp eserlerden, ya da sözlü geleneğin hiç dinmeyen engin selinden aktarılmış yeni değişikliklerle bezemek için tekrar tekrar ele almış, yüzlerce yıllık

1 Gılgamış destanının bugüne kadar bilinen bir tek edebi sömürüsü, (yer yer aşırı zedelenmiş) kırk beş uzun satırdan ibaret düzmece bir "mektup"tur, "*Ur (!) ve Babil Kralı*" ve "*Doğu'dan Batı'ya bütün ülkelerin*" yüce hükümdarı sıfatıyla, bilinmeyen bir kentin hükümdarına yollanmış bu mektupta, aşırı ve inanılmaz bir haraç istenmektedir kendisinden. Özellikle, her renkten on bin at; "*yirmi bin testi zeytinyağı, otuz bin kilo bal, seksen bin litre şarap...*"; "*dostum Enkidu'nun (heykelinin) göğsüne takmak için*" 15 kiloluk bir altın külçesi, ve 3600 ton demir, teslimatta gecikme olduğu takdirde müthiş bir misillemede bulunulacağı belirtiliyor. Üç nüsha (I. binyılın ilk yarısı) olduğu bilinen, dolayısıyla edebi belgeler arasında yer alan bu eser Asur kökenli olsa gerek (bkz. O. R. Gurney, *A letter of Gılgamış, Anatolian Studies*, s. 127, VII, 1957). Mektup bir suçlama izlenimi yaratıyor. Belirli bir düşman hükümdarı (Babilli mi?) aklından geçiren yazar, abartmalı, tumturaklı bir üslupla, ve de dayatmalarla, bu hükümdarı küçük düşürmek için onu haklayacak hem ünlü, hem zalim, hem de yüce bir hükümdardan, Gılgamış'tan daha iyisini bulamamış gibidir sanki.

bir çalışma ortaya koymuşlardır – değiştirmeler, çeviriler, özetler bunun kanıtlarıdır. Bir örnek verelim: Dosyamızın şimdiki durumuna bakarak, *Eski Versiyon*'da yer almayan "Gökyüzü-Boğası" ile ilgili pasajın daha sonra araya eklenmiş olduğunu tahmin edebiliyoruz, XIII. yüzyıla ait (s. 46) *Emar* parçalarından biri bunun kanıtıdır. Ama bu sadece bir varsayımdır, ve böyle bir bölümün yazar tarafından *Destan*'ın ilk metnine eklenmemiş olduğunu kanıtlayan hiçbir şey yoktur.

Bu eserin belirleyici dönüm noktasının, bize göre, II. binyılın sonu ile I. binyılın başlangıcı arasında yer aldığı açıkça görülüyor. Demek ki, bulunmuş okunamayan bölümler, ilk öncesine oranla sayıca daha çok olmakla kalmıyor sadece –tahminen iki yüz adet; fakat belirtmek gerekir ki, birçoğu, dayanıksız kil tabletlerin kaçınılmaz kaderiyle malul olduğu için, metnin az çok ayrıntılı ya da perişan (bkz. fotoğraf 4) bir kısmını içeren parçalardan meydana geliyor–, ama bunlar ülkenin hemen her tarafında: Uruk'ta, Nemrud'da, Babil'de, Asur Ülkesi'nde, Sultantepe'de ve Ninova'da unutulmuşluktan kurtarıldılar, ünlü "Assurbanipal Kütüphanesi"nde yaklaşık yüz elli tanesi gün ışığına çıkarıldı. Zaten, bunun içindir ki, *Destan*'ın metninin bu en son sunumunu, çok daha az bilinen ve görünüşe göre, daha kısa olan *Eski Versiyon*'dan ve *"Babil" Versiyonu*'ndan ayırt etmek için, *"Ninova" Versiyonu* denir genellikle. Bu *Eski Versiyon*'un yaklaşık yedi sekiz tablete dağılmış iki bin kadar dize içerdiği söylenebilir. *Ninova Versiyonu* ise her biri iki yüz, üç yüz dizeden ibaret on bir tablete dağılmış iki bin beş yüz ila üç bin dizeden[1] oluşuyor, buna sonradan, hiç bilmediğimiz bir dönemde ve şartlarda, herhalde, I. binyılın ilk üçte biri boyunca önceki tabletlerin öyküsüyle bir ilişiği olmayan, ve ileride (s. 53'de) tekrar sözünü edeceğimiz XII. tablet eklenmişti.

Yukarda sıralanmış daha eski parçaların her türden çeşitlemeleri ve metni dilediğince değiştirme özgürlüğü düşünülürse, ve dizelerde yazı biçimi, silinti ve düzen bakımından

1 Aslında tabletlere satır satır aktarılmış dizeler söz konusudur, dizeler alt satırda devam etmez. Dolayısıyla, iki yarım dizeye bölünmüşlerdi genellikle, 56. sayfada açıkladığım gibi, ben de böyle yapmayı yeğledim. Dizelerin bazıları, bir ek dizeyi kapsıyordu, bunları da bir sonraki dizeye aktardım aynı biçimde (I: *38* gibi). Bazı yazıcılar, yerden kazanmak için, iki, hatta üç dizeyi aynı satıra sığdırıyorlardı, böyle olanları ilkinin ikinci yarım dizesine aktarmayı yeğledim (I: *114* gibi).

ufak tefek farklılıklar gösterse de dizelerin tabletlere bölüştürülmesi, birkaç sözcüğün ve deyişin yeğ tutulması, temize çekmekten ileri gelen aksaklıklar –ki elyazması geleneğinin kaçınılmaz sonuçlarıdır– gözardı edilirse, *Ninova Versiyonu*'nda *Destan*'ın metninin daha uzun olduğu bilinir, fakat Asur'da IX. ve VIII. yüzyıllar arasında bulunmuş en eski yazıttan, 250'li yıllardan sonraki en yeni yazıta dek tüm okunamayan bölümlerde hemen hemen hiç değişmemiş bir metnin yer almış olması yepyeni bir durumdur.

"Yazarı" ve tarihi

Bu yenilikleri *Destan*'ın çok uzun tarihinde meydana gelmiş yeni bir birleştirici etmene başvurmaksızın açıklamak güçtür. Bir edebi kişilik akla geliyor elbette: Eser çok önceden varolduğu için, yazar değil ama bir "editör" ya da "düzeltmen" gibi bir şey vardır.

Her biri, (aslında en ufak bir tarihi güvence olmaksızın) belli bir yazara maledilmiş yazılı eserlerin kaydedildiği I. binyılın ilk çeyreğine ilişkin bir tür kaynakça *katalog*'undan, "*Gılgamış dizisinin* (bir edebi eser, özellikle birden fazla tablete bölüştürülmüş ise, böyle adlandırılıyordu), *şeytan kovucu Sînleqe'unnennî'ye ait olduğunu*" öğreniyoruz. Öte yandan, (Akkadcada "Ey-tanrı Sîn-duamı-kabul et!" anlamına gelen) adından da anlaşılacağı gibi, kim olduğu bilinmeyen bu kişinin, (bize göre, oldukça naif ya da uyduruk bir tür "büyük yazarlar" *dizini*, her ne kadar Tufan'dan sonra, "*Gılgamış zamanı*"nda yaşadığını açıkça belirtiyorsa da), II. binyılın ikinci yarısının herhangi bir anında yaşamış olması mümkündür bu nedenle, Gılgamış'la doğrudan bağlantılı olmasa bile tarihiyle bağlantılı olabilir. *Dizin*'de "büyük yazar", *katalog*'da "şeytan kovucu" diye belirtildiğine göre, döneminin ünlü bir yazarıdır belki de. Asla güvenilir bir kaynakça değil bu, ama gene de gerçeklik payı olabilir ve göz ardı etmemek gerekir. Ayrıca, *katalog*'un içeriğine ve anlamına dikkat edilirse, Sînleqe'unnennî'ye maledilen eserde yer alan "*Gılgamış dizisi*" ibaresinin, o sırada *Ninova Versiyonu* anlamına geldiği kesindir.

Buna dayanarak, *Eski Versiyon*'un gerektirdiği gözden geçirmeler, yenilemeler, eklemeler ve yeniden yazma dahil, bu *Ninova Versiyonu*'nu II. binyılın (sonunda) yaşamış ve hakkında, adından başka hiçbir şey bilmediğimiz bir yazara maleden (belirsiz?) bir görüşün yayılmış olduğu akla gelebilir. Bu kişiyi pek eski ve her yerde yaygın bir öykünün bu yeni "basımını" hazırlamaya itmiş olan sebepler; *Eski Versiyon*'un[1] yerine bir başka versiyonu hazırlamak, ve kısacası, ikame etmek, ya da dayatmak zorunda bırakmış olan şartlar; ve buna hangi anda kalkışmış olduğu, bizce bilinmiyor ve belki de asla bilinmeyecektir.

Bundan dolayı, "klasik" ve son versiyon: *Gılgamış Destanı*'nın *Ninova Versiyonu*, II. binyılın son yüzyıllarında, daha doğrusu sonunda yazılmış olsa gerek: Dili ve de meslekten olanların anlayacakları bu ayrıntıların birçoğu bunu doğruluyor. Eserin ilk taslağı *Eski Versiyon*'dan bize ulaşmış olan çok eksik metinle dikkatli ve sözcüğü sözcüğüne bir kıyaslama yapıldığı zaman Sînleqe'unnennî'nin, bu versiyonun taslağını, edebi içeriğini de yakından ve bazen aynen izlediği görülüyor; "yazar" *Destan*'ı genellikle, kendince yeniden yazarken, yani hafifleteceğine genişletirken ya da uzatırken, modelinin kesin ve çarpıcı üslubunun üstünlüğünü aşmamış. Hatta ona yer yer birçok ayrıntı ya da bir hayli geliştirilmiş bir bölüm (Tufan'ın öyküsünün *tamamı* mı?) eklemiş olabilir. Ama burada, oldukça kapsamlı otantik bir efsaneden yoksun kaldığımız için, diğer birçok konuda olduğu gibi bu konuda da anlaşılmaz tahminlerde bulunmaya kalkışmak pervasızlık olur.

Eserleri, çiviyazısı alanında adeta "yayın birimi" oluşturan bu kil tabletlerden bir tekine sığmayacak kadar uzun olduğunda birçok tablete bölüştüren Eski Mezopotamya'daki "yazar" meslektaşlarını örnek alan Sînleqe'unnennî'nin, kendi uzun metnini on bir tablete bölüştürdüğü bir gerçek. Bu tabletlerin –sınırları bir ekolden, ya da bir "yazar"dan diğerine değişebilen– her biri, (bkz. s. 112), öykünün genel akışı içinde yeterince bağımsız bir tür birim oluşturuyordu, örneğin *İlyada* ve *Odysseia*'yı bölümlere ayıran "şarkılardan" birinde olduğu

1 Bu değişikliklerden birkaç örnek, en azından *Tufan*'ın *Eski* ve *Ninova* olmak üzere iki öyküsünde yer almaktadır.

gibi. Bununla birlikte, bu görüşü *Destan*'ın diğer tabletlerine aktarmaya kalkışmadım çünkü böyle bir görüş tarzını, Sînleqe'unnennî, ya da *Yüce Bilge, Yaratılışın Şarkısı,* hatta *Erra'nın Şiiri* (*Lorsque les dieux*... s. 527; s. 602; s. 680) gibi önemli eserlerin yazarlarının akıl ettiklerinden emin değildim; ama bunlara koyduğum ve içeriği özetleyen "başlıklar" bu oluşum tarzını belirtmeye yetiyor.

XII. tabletin "eki"

Bununla birlikte, kim olduğu, ne zaman ve nasıl yaptığı bilinmeyen biri, Sînleqe'unnennî'den sonra, onun eserini, bize göre, pek acemice, son bir çiziktirmeyle: "XII. tablet"le, tamamlamaya kalkıştı. *Ninova Destanı,* şüphesiz, XI. tabletle son buluyordu. *Destan*'ın hem öyküsü tamamlanmıştı, hem de yazarı, döngünün sona erdiğini ve tekrar başlangıç noktasına gelindiğini daha iyi belirtmek için, uzun şiirini daha ilk başta tasarlamış olduğu dört, ya da beş dizeyle sona erdirmişti. Başka yerlerde, Mezopotamya edebiyatında, eski Yakındoğu edebiyatında ve Kitab-ı Mukaddes'te de rastladığımız şiirsel bir üsluptur bu. Öte yandan, VII. tablet Enkidu'nun hastalığından ve ölümünden, ve Gılgamış'ın, dostundan ayrılmaya razı olmadığı için, cesedini *"ta ki burnundan kurtçuklar düşünceye kadar"* (bkz. X/II: 4) kolları arasında tutmuş olduğundan uzun uzun söz etmişti, oysa VIII. tabletin kalıntıları talihsiz Enkidu'nun cenaze törenini ve Cehennem'e varışını anlatıyordu. Ve işte, birdenbire, XII. tabletin 6. dizesinden itibaren Enkidu, tüm canlılığı ile yeniden ortaya çıkıyor ve Gılgamış'ın elinden düşürdüğü Değnek ile Çember'i yeryüzüne çıkarmak için, gizlice Cehennem'e gitmeyi öneriyor. Enkidu orada tutuklu kalıyor, başka bir deyişle, ölüyor, tıpkı bu iç karartıcı Mağara'nın meşru konuğu diğer ölüler gibi; ve metin, bu yere kendi isteğiyle inmenin yaşayanlara[1] yasaklandığını belirtiyor. Sadece "ruhunun", "hayaletinin", sırf Gılgamış'la görüşsün ve

1 Ve Inanna/İştar gibi, Cehennem'e inmek aklına estiğinde (*Lorsque les dieux*..., s. 276-295 ve 318-330)

ebediyen Yeraltı'nda kalacak olan Ölmüşlerin durumunu ona anlatsın diye, kısa bir süre için tekrar yeryüzüne gitmesine izin veriliyor.

Bu tableti, başlı başına bir bütün oluşturan ilk onbir tabletin yazarına maletmeye kalkışmak saçmalık olur. Ayrıca, dikkatle okunduğunda, *Gılgamış, Enkidu ve Cehennem* ile ilgili eski Sümerce efsanenin ikinci yarısının biraz üstünkörü bir çevirisinden başka bir şey olmadığı görülür. Zamanın bilinmeyen bir noktasında: *Ninova Versiyonu*'nun tamamlandığı tarih ile, onun hakkında bize oldukça genel bir bilgi veren ilk elyazmaları yani Assurbanipal Kütüphanesi'nden elde edilmiş elyazmaları arasında (630 yılı dolaylarında), bilinmedik birinin, bu çeviriyi, XII. tableti oluştursun diye, kendi Ninova nüshasına eklemenin iyi olacağını akıl ettiğine bahse girelim. Niçin?

Hiçbir şey bilinmiyor bu konuda; ama, en azından bir ya da iki tahminde bulunmayı göze alabiliriz. Ya bu eklentinin yazarı, (aslında pek sıradan) edebi değeri ve bir hatıra oluşu, hatta öğretici niteliği bakımından (çünkü ölülerin nasıl davrandıkları ölmüş birinin ağzından anlatılıyordu) korunmuş bu "ek eseri" araya katarak "Gılgamış dosyası"nı tamamlamak istemiştir sadece; ya da onda *Destan*'ın öyküsünün, olayları bambaşka açıkladığından ve Enkidu'nun içler acısı bir hastalıktan değil, efendisinin hizmetinde adeta yiğitçe öldüğünü vurguladığından, VII-VIII. tabletlerin öyküsüyle birlikte tanıtılmaya değer bir çeşitlemesini görmüş olabilir. Kesinlikle "tarihi *hakikat*"ten yana olduğumuz için, bize göre, bu iki öykü birbiriyle bağdaşmıyor; o sırada egemen olan ve *hakikat* üzerinde değil, örneğin efsaneler[1] bir parça olsun izlendiğinde görüleceği gibi, *gerçeğe benzerlik* üzerinde ısrar eden bir anlayışın, bir öyküyü diğer bir öykü kadar değerli bulmuş olduğuna güvenilemez. İşte belki de bundan dolayıdır ki, *Ninova Efsanesi*'ne eklendiğinde, XII. tablet, çiviyazısı geleneğinin kanıtladığı gibi, bir yama olarak kalacaktır.

1 Bkz. özellikle, *Lorsque les dieux...*, s. 85.

Son Yankılar

Bu *Ninova Destanı*'nın bilinen sonuncu okunamayan bölümü Babil'de 250'li yıllarda bulunmuş X. tabletin bir parçasıdır. O sırada bu kent yaklaşık üç yüz yıllık siyasi üstünlüğünü yitirmekle kalmamıştı, bununla birlikte ülkenin tamamı da bağımsızlığını yitirmişti. Alfabelerin (ilk) ve en basit olanıyla yazılmış Arami dilinin yerini, günlük kullanışta eski Akkadca almıştı, ve hem Akkadca, hem de Sümerce eski ve daha yeni yerel edebiyat, gittikçe soyutlanmış ve sayıları gittikçe azalan saygın edebiyatçıların kapalı çevresinde geçerli olmuştu artık. İçlerinden en sonuncusu da, herhalde MS I. yüzyılın sonuna doğru ölünce, o zamanın tüm uygar dünyasını Hindistan'dan Yunanistan'a kadar çok uzun bir süre, bir deniz feneri gibi aydınlatmış olan Mezopotamya'yı ve onun muhteşem geleceğini bir unutulmuşluk perdesi örttü.

Mezopotamya'nın en önemli şaheserlerinin çevirileri, en azından, Arami dilinde var oldu belki de – en ünlülerden biri: *Yaratılışın Şiiri*[1] bu durumu doğrular gibidir. Ama buna dair, özellikle *Destan*'ımızda en ufak bir ipucuna rastlamış değiliz henüz. Serüvenleriyle en uzak Hurrileri ve Hititleri bile büyülemiş olan Gılgamış, doğduğu, kendisini her yerde tanıtmış ve örnek olarak göstermiş ülke ile birlikte, aynı unutulmuşluğa gömülmüştür denebilir. Şurada burada, folklor geleneğinin etkisiyle bir hayli çarpıtılmış, bazen uzaklara yansımış, önemsiz birkaç hatıra kalacaktır onunla ilgili. Milattan bir ya da iki yüz yıl önce Lût Gölü'nün kuzeybatı kıyısında bulunmuş Aramice parçalar *Gılgamış*'ı ve *Hôbabis*'i (Humbaba'yı!) "Devler" arasında sayıyor. MS 200'e doğru, *"Hayvanların Doğası"* üzerine Yunanca yazılmış kitabında "sofist" C. Elien, *Gılgamos* diye tanıtıyor onu: Babil krallarından birinin torunu ve halefi olan *Gılgamos,* dünyaya geldiğinde, kral tarafından yok edilmek istenmiş, fakat bir kartal onu kaçırarak bir bahçıvana emanet etmiş. Nihayet, MS 600'e doğru, nesturi Theodore bar Qoni ona

Destan'ın bu *Ninova Versiyonu*'nun (ç. n.).
1 *Lorsque les dieux...* , s. 603 ve s. 678.

Gligmos diyor, aslında, *Gligmos* eski on kralın sonuncusu ve İbrahim'in çağdaşıdır. Daha sonraları, ölmek istemeyen bu antik büyük insanın adı ve efsanesi, yüzyıllar boyunca, derin bir sessizliğe bürünüyor.

Yeniden Keşfetme ve Bu Çeviri

Uzak atalarımızı iki binyıl büyülemiş ve eğitmiş olan bu yıllanmış ve bulmacamsı şaheserin geniş bir bölümünü yeniden keşfetmeye ve yavaş yavaş, parça parça bir bütün oluşturmaya başlamak için, XIX. yüzyılı, çok uzun zamandır unutulmaya bırakılmış kutsal Mezopotamya'da sürekli kazılar yapılmasını, çetin ve mucizevi bir çalışma sonunda çiviyazısının okunmasını beklemek gerekti.

Böyle bir yeniden yapılandırma –henüz tamamlanmamakla birlikte–, çok sayıda Asurbilim uzmanının direngen sabrının ürünüdür ve *bulmaca* sözcüğü bunu tastamam ifade etmektedir. Bu uzun metinden sadece dağınık parçalar bulunmuştur şimdiye kadar, ve bunların her biri arkeologlar ve müze sorumluları tarafından bir kısaltmayla belirtilmiş, ve de eserin tamamının önceden bilinen kalıntılarına göre filologlar tarafından incelenmiş, ayıklanmış ve çevrilmiştir.

Destan, (s. 49'da) görüldüğü gibi, yazıların önyüzde ve arkayüzde yer aldığı ve içeriği, önde ve arkada üçer üçer olmak üzere, yazıcılar tarafından, genellikle (ama her zaman değil), altı sütun halinde düzenlenmiş belirli sayıda tablete bölüştürülmüştü. Bu tabletlerde her satır iki yarım dizeyi içeren tek bir dizeye tekabül ediyor, oysa ben, satırı biraz sağa kaydırarak[1] belirtiyorum ikinci yarım dizeyi. Aranılanın bulunmasını kolaylaştırmak için, eksiksiz bir metinde, bütün dizeleri, tablette baştan sona kadar (beşer beşer) numaraladım – örneğin, I., VI., XI., ve XII. tabletlerde; dizenin kapsamı tahmin edilemediğinde, öncesi ya da sonrası zedelendiği durumda, başka hiçbir şeyden emin olmadığımızda sütunun son satırını numaraladık. Parçanın, çevresindekilere oranla, yerinin belirlenemediği en umutsuz durumlarda, numaraları tırnak işareti (') ile göster-

1 Bkz. s. 50, n. 1, ve s. 11: 2

dik (örneğin 5', vs). Sayfa kenarlarında bulunan –tarafımdan konmuş, belirtmek gerekir mi?–, kısa başlıklar, ve her tabletin durumunu, her parçanın yerini hatırlatan, kesintileri, boşlukları belirten kısa iç yorumlar, her ne olursa olsun, öykünün seyrinin anlaşılmasını kolaylaştırmak içindir.

Böylesine bir durumda ve bu kadar uzaktan gelmiş bir metin söz konusu olduğundan, metnimizin söylemediği, ya da artık belirtmediği şeyin yerini tutacak varsayımlara başvurmaktan vazgeçmek pek mümkün değil: Yani sadece beğeniye ya da fanteziye göre değil, fakat dilin kullanılışına, üslup alışkanlıklarına dayanarak, ve iç mantığa, hatta aynı eserin, başka yerde korunmuş, az çok özdeş pasajlarına başvurarak, eksik bir sözcük, zedelenmiş bir cümle, ve de başlı başına bir gelişme konusunda varsayımda bulunulabilir.

Tahmini ve eğreti niteliğini unutmamamız gereken bütün bu yeniden yapılandırmalar iki köşeli ayraç [ ] arasına alınmıştır, bunların bazıları güvenilir gibidir, diğerleri, gerçeğe en yakın olanlarını[1] alıkoymama rağmen, nispeten tutarsızdır (ihtiyatla karşılanmalıdır anlamında (?) ile belirttim).

Uzmanlar için güven verici (hem de nasıl!) ama diller arasındaki farklılıklardan dolayı, aslında imkânsız olan sözcüğü sözcüğüne bir çeviri bu kitapta en başta gözettiğim saf okurlara pek donuk gelecekti. Bu güç metinle ilgili uzun ve kılı kırk yaran eleştirel, dilsel bir inceleme üzerinde çalıştığımdan, yeterince anlaşılır, canlı ve özellikle esinlendirici bir Fransızcaya erişmek amacıyla, bildiğimiz kadarıyla, özgün metnin hitap ettiklerinin ve kullanıcılarının zihninde ve gönlünde yaratabildiği görüşlerin ve duygusal tepkilerin benzerlerini zihnimizde ve gönlümüzde yaratacağını sandığım terimler ve deyimler seçmeyi denedim sözcük dağarcığımızdan. Bu amaca ulaşmak için, Fransızcada ve Akkadcada aynı olmayan sözcük düzeninden başka, bazen cümlelerin de düzenini değiştirdiğim oldu. Dilimizde gereksiz olan birkaç terimi de rasgele attım, ve genellikle, gerekli olanlarını ekledim: Bu durumda onları, her zaman olmasa da, ayraç

1 Bkz. s. 11 ve devamı: 3

( )[1] içine aldım, can sıkıcı işaretler yükünü hafifletmek için. İnandırıcılık kaygısıyla, özgün dilin ve özellikle şiirsel üslubun deyişlerinin bir kısmını gözettim: Örneğin, Kitab-ı Mukaddes'ten başlayarak, başka yerde olduğu gibi, eski Mezopotamya'da da şiirsel anlatıma egemen olan (bkz. s. 50, n. 1) deyimlerarası benzerliklerin dışında, tüm pasajlarda, çoğu zaman az bir farkla, sözcüğü sözcüğüne tekrarlar, birden yediye, hatta on ikiye kadar devam eden usandırıcı sıralamalar, büyükbaş hayvanları iyi bilmekten ileri geldiğini sandığımız bazen tuhaf, bazen övücü nitelemeler, dolaysız anlatımı pekiştirmek için boyuna tekrarlanmış özdeş ifadeler ve okurun alışacağı diğer bazı özellikler gibi.

Daha iyi değerlendirmek ve anlamak için *Gılgamış Destanı*'nı, en yeni, en az zedelenmiş *Ninova Versiyonu*'ndan okumak gerektiği açıkça görülmektedir. Bundan dolayı, bize ulaşmış olanları çevirdim önce (bkz. s. 61 ve devamı). Birçok yayımcı, bu versiyondaki boşlukları, *Eski Versiyon*'a az çok tekabül eden parçalarla gidermeyi benimsedi. Kökeni, üslubu, zihniyeti farklı ve yüzlerce yılın birbirinden ayırdığı belgelerden bir bütün oluşturmak anlamına gelen bu yöntem, tarihi hakikate bel bağlamış bir kimse için kabul edilebilir değildi: *La Légende des siècles*'de (Yüzyılların Destanı) ortaçağın yiğitlik destanından bir alıntı tasavvur edilebilir mi? Bunun içindir ki önce, *Ninova Versiyonu*'nun sakatlanmış devamını, sonra da, ve özellikle *Eski Versiyon*'dan parçalar (s. 223 ve devamı) çevirmek bana daha doğru göründü; nasıl ki *Ninova Versiyonu*'nun mevcut bölümleri *Eski Versiyon*'un arasına, *tesadüfen*, karışmış olanı *hayal etmemizi* sağlıyorsa, ben de, bu parçaların her birini, öykünün içeriğini göz önünde tutarak, yalıtılmışlığına ve kendi değerine göre – kısa yorumlarımda– tanıttım, *Ninova Versiyonu*'nun gediklerinin içerebildiği şey hakkında bir fikir vermek için.

Destan'ın tüm formlarıyla, bize "sakatlanmış anıt" halinde ulaşması, her şeye rağmen, ihtiyatlı olmamızı gerektiriyor. Duyarlık ve estetik alanında, bu kalıntıların güzelliği ve gücü, parçalanmışlıklarını unutturuyor, ve onları bir bütün halinde tasarlamak ve iyice tadına varmak için, kesintiye uğramış dış görünüşü, zevklerimize, tercihlerimize ve hayal gücümü-

1 Bkz. *agy*.

ze göre, tamamlamaya kışkırtıyor bizi. Ama tarihi hakikat kaygısı, asla bir güzellik duygusuna tabi olmamalıdır: Önce, eleştirilmiş belgelere dayanan objektif kesinlikler gerek bize. Bununla birlikte, böylesine bir şaheser karşısında, belki de bazen, iki coşkuyu bir araya getirmek daha akıllıca olur: Olayları sezinlemenin verdiği coşku ve onları değerlendirme coşkusu.

Ninova Versiyonu

BİRİNCİ TABLET

İki Kahraman

Uzun zamandır I. sütunun ikinci yarısından (20. satırdan 45. satıra kadar) yoksun kalan metin, Nippur'da bulunan ve 1975'te yayımlanmış bir parça sayesinde tamamlanmış oldu. Önceki çevirilerle karşılaştırınayı kolaylaştırmak için o zamanki sayılamayı, sütun başlarında ayraç içinde bırakıyor ve izleme kolaylığı sağlayan sürekli sayılamayı bunlara ekliyorum.

Kahramanın tanıtımı

[Tanıt]acağım cümle âleme[1]
Her şeyi görmüş
T[üm dünyayı] tanımış (?)
He[r şeyin] sırrına ermiş olanı
Ve her yerde
[Gizli kalmış (her şeyi) keş]fedeni (?)!
[Bil]gelerin (?) bilgesini,
Her şeyi [bir bakışta kav]rayanı:
Seyreyledi Karanlıkları O
Aç[ıkladı] tüm Gizleri
(hatta) öğretti bize
Tufan'dan önce [olup biteni]!
Dönünce çıktığı uzun yolculuktan
Bitkin, fakat yatış[mış] olarak
[Ka]zıdı bir mezar taşının[2] *üstüne*
Başından geçen her şeyi!

1 *"Cümle âleme"* yerine; birebir çeviriyle *"memlekete/ülkeye"* denebilir. Eski Mezopotamyalılara göre, kendi vatanları, (düz!) dünyanın merkezi ve temeliydi (15. sayfadaki şemaya bakınız).

2 *"Mezar taşı"* için, bkz. ileride, s. 65, 1. dipnot.

Kahramanın, hâlâ var olan eserini anımsatma

Odur Ağıllı-Uruk'u[1]
Surlarla çevirten
Ve kutsal hazine Eanna[2]
Tapınağı'nı inşa ettiren!
Bak[3] *bir kuş kapanı (?) gibi*
Sımsıkı (örülmüş) bu duvara!
Gör bu eşsiz
Sütun kaidesini!
Dokun çok uzaklardan (getirilmiş) .
<Bu> kapı eşiğinin taşına[4]*!*
İlerle sonraki krallardan hiçbirinin
Ve hiç kimsenin asla bir benzerini yapamadığı
İştar'ın konutu Eanna'ya doğru!
Çıkıp Uruk'u çevreleyen sura
Dolaş üzerinde
Bir göz at temellerine
Seyreyle nasıl örülmüş olduğunu:
Pişirilmiş tuğladan yapılmamış mıydı (bunlar)[5]
Ve Yedi Bilge'nin (yedisi birden)
Atmamış mıydı temellerini[6] *(?)*
[Kentin üç yüz hektarlık alanını
Bir o kadarlık bah]çeleri
Ve bakir toprağı kapsıyor [İştar Tapınağı][7]

1 "*Ağıllı/ağıllar*" küçükbaş hayvanlar ağılı demektir ve Uruk'ta, surlar dışında, kentin yakınlarında ağılların kurulmuş olması bu kente (şiirsel) bir anlam kazandırıyor.
2 Eanna hakkında 22. sayfaya bakınız.
3 Yazar burada "okurlarından" her birine sesleniyor. Ve XI. tabletin sonunda görüleceği gibi, (s. 209) Gılgamış tarafından başkente getirilmiş Kayıkçı, Utanapişti'ye uyarılarından birkaçını tekrarlıyor.
4 Kentin giriş kapısının eşiği söz konusudur.
5 Pişmiş tuğla, daha yaygın kullanımı olan çiğ tuğladan daha dayanıklı, daha değerliydi. Yazar burada söylentiye kaptırıyor kendini. Arkeologlar tarafından bulunmuş Uruk'un surları *çiğ* tuğladandı!
6 Bir söylenceye göre (*Lorsque les dieux...*, s. 198), insanın ve kültürün yaratıcısı Tanrı Enki/Ea'nın yetiştirdiği ve eğittiği Teknisyen Yedi Kahraman, ya da Yedi *Bilge* yaşamak için gerekli ve yararlı tüm bilgileri "*ülkeye*" yaymışlardı. Giriştikleri her işi başarmalarını beklemek bir gelenekti.
7 Surların doruğuna çıkıp (*16*'ya bakınız) kentin yüzölçümünün üçte birini kapsayan alanını seyretmesi isteniyor "okur"dan. "*Hektar*" dediğim Akkadca sözcük, yaklaşık 300/500 hektarlık bir alanı ifade eden *şar*'dır. Uruk'un *sur-içi* alanı "*kentin*" üçte biri) yaklaşık 300 hektardır. *21*'in sonu kentin "*tüm alanının*" Eanna'ya ve özellikle İştar'a sunulduğunu ve bunların dinsel öneminin zamanla daha da arttığını belirtmektedir – bu nedenle bir sürü fahişe ve odalık vardı İştar'ın hizmetinde (ileride *207*'e ve devamına bakınız).

[Gör (?) iş]te [(bu) bin hektar] üzerinde
Nasıl kurulduğunu Uruk'un.

Yazılı olarak bıraktığı serüvenleri

[Git, ara (şimdi)]
Bakır çekmeceyi[1]
[Çevir] br[onz] halkasını
[Aç]
Gizli kanadını
[Ve çıkar (oradan)] gök mavisi tableti
Anlamak için
Bu Gılgamış'ın
Bunca serüvenden [nasıl] geçtiğini!

Saygı sunulmuştur ona, erdemlerinden ötürü

Uruk'un bir boğa kadar güçlü,
Ünlü, yiğit, [göz]de evladı
[Eş]siz hükümdar[2]
Düşer (adamlarının) önüne
(Ya da) peşlerinden giderek
Yüreklendirirdi (onları)
Kahraman [sa]vaşçı,
Birliklerinin koruyucusu
Taş duvarları (bile) yerle bir eden
Taşkın su [küt]lesi:

1 Başlıca yapıların, tapınakların ya da sarayların temellerine, binayı yaptıran hükümdarın adına yazılmış "kuruluş belgelerini" içeren çekmeceler gömülürdü. Bu nedenle, Gılgamış'ın, kendi kahramanlıklarını, bir tür otobiyografi gibi, değerli bir *"lacivert-gök mavisi tablet"* üzerine yazmış olduğu sanılıyor. Bu metin *8. "yazıt"*'ın hemen hemen aynısı olabilir. *Destan* yazarı, anlattıklarını doğrulamak için, kahramanın kendisinin yazdığı bir metni kanıt olarak göstermektedir.

2 Burada ve *"Bu [eş]siz hükümdar"* sözcükleriyle başlıyordu *Eski Versiyon* (s. 41'e bkz).

(Böyleydi işte) Lugalbanda'nın oğlu,
Yüce İnek:
Dişi Manda-Ninsuna'un evladı[1]
[(Böyleydi işte)]
Görkemli, göz kamaştırıcı Gılgamış!

Kahramanlıklarına gelince

[(O) aç]tı
Dağlarda geçitleri[2]
O'ydu [aç]an tepelerde kuyuları
[Aş]tı denizi,
Engin Deniz'i
Güneş'in (doğduğu) yere kadar,
[Ve bu]lmak için (sonsuz) hayatı
Her tehlikeyi göze alarak
[Araştırdı] tüm evreni,
Tufan'ın yerle bir ettiği Tap[ınak]ları,
[Yeniden kur]muş olan
Uzaktaki-Utanapişti'ye[3] *kadar,*
Kimselere [değil],
Sadece ona vergiydi hükümdarlık.

1 Gılgamış'ın soykütüğü ve ailesi hakkında bkz. s. 25.
2 Kahramanın *Destan*'da uzun uzun anlatılan serüvenlerinin genel özeti.
3 *Ud/ut-* ya da *Ûm-napiştim/Ûm-napişti* diye de okunan, fakat *Eski Versiyon*'un (III: *[9']* ve B/IV: *6', 3'*; L/IV: *[1']*; bkz. s. 265) *Berlin-Londra Parçaları*'nda belirtilmiş bu Akkadca ad, *Atrahasis Efsanesi*'nde özellikle "Yücebilge" (Akkadçada: *atrahasis*; bkz. *Tanrılar...*, s. 586) denilen Tufan'ın kahramaıunm adıdır. Sümercede buna Zi.u, sud.rá deniyordu ve anlamı, Tufan'dan sağ kurtularak (bkz XI: *190* ve devamı; s. 200 ve devamı) ele geçirmiş olduğu ölümsüzlüğe atfen *"uzun yıllar devam eden Hayat"* demektir ki, Sümerce Zi.u, sud.rá'nın, Akkadçada *napişti(m)* "hayat"a ve *ûm* "gün/günler"e tekabül eden tersine çevrilmiş ilk iki öğesini belirten *Ûm-napiştim/Ûm-napişti* diye okunabilir olsa gerek. Eşdeğerliği sağlamak amacıyla, birçok defa, burada da (XI: *1*, vesaire; ve *Berlin-Londra Eski Versiyonu*: B/IV: *6', 13'*; s. 265) bu ada, Akkadca *rûqu*'ya ya da Sümerce sud.rá'ya tekabül eden ya da *rêqu* denen *"uzak"* nitelemesi eklendi. Söz konusu parçada yapıldığı gibi, *Uta-* diye söylenmesi ve *ûtâ napiştî "Sonsuz hayatı/ölümsüzlüğü buldum"* anlamına gelen bir halk deyişinden ötürüdür ki söz konusu kişi için kullanılıyordu. Aynı parçada *napiştî*'nin bilinmedik fakat akla yakın bir eşanlamı: *na'iştî* kullanılmıştır.

Ve [kim] diyebildi onun [gibi]
"Kral benim, sadece (benim)!" diye.

Kişiliği

Dünyaya geldiğinden beri
Saygın biriydi
(Bu) Gılgamış!
(II:1) *Üçte ikisi tanrı*
Üçte biri insandı[1]
Mah[2] *ta[sar]lamıştı*
Vücudunun
Ve yüzünün biçimini
Ve [ ]:
(Ve de) eşsiz güc[ünü]!
[Hayat] doluydu
[ ]
[ ]

İktidarının aşırılıkları

Bir gelip bir gidi[yordu]
Bir boğa gibi, ba[şı] dik
Uruk'un [surları arasında]
Gücünü belli ederek;
Ve sallayarak havada
Benzersiz(?)[3]
Silahlarını;
Muhafızları (her zaman)
Tetikte bekliyordu emirlerini (?)!
(Ama) kendi [aralarında] korkudan
Tir tir titriyordu Uruk'un Yiğitleri:[4]

1 Gılgamış'ın doğuştan gelen "tanrısallığı" hakkında bkz. s. 25.
2 *Mah* (Sümercede *"Ulu/Yüce"*): Enki/Ea ile işbirliği yaparak, İnsan'ın yaratılmasında başlıca etken olmuş eski ulu tanrıçaya atıfta bulunulmaktadır bu ve buna benzer nitelemelerle (*Lorsque les dieux...*, s. 681). *Mah*, burada *Aruru* ile özdeşleştirilmiş olsa gerek (daha ileride: s. 69, n. 1). Başka nitelemeler de vardır onun hakkında, bkz. özellikle s. 196, n. 2.
3 Güvenilir bir çeviri değil bu (tıpkı *66.* satırdaki çeviri gibi).
4 Burada ve diğer sayfalarda (Sümercede önder anlamına gelen) ve aslında yeniyetmelikten çıkmış ve idari, askeri her işi yapabilen ve *"Yaşlılar"* arasına karışmamış aklı başında kişileri belirten *etlu*'yu, dilimizde eşanlamı olmadığı için *"yiğit"* sözcüğü ile karşıladım.

"(Diyorlardı) Gılgamış bırak[mıyor]
Bir oğulu [babasına!]
[Gec]e ve [gündü]z kibrinden
[O]!
Her (ne kadar) [Gılgamış]
Ağı[llı]-Uruk'un
[Güç]lü ve şa[nlı],
[Bilge ve görgülü (?)]
Çobanı ise de
Bırak[mıyor]
[Bir yeniyetme kızı anasına]
Kız bir yiğ[ite] sözlü [(olsa bile)]!"

Ona bir rakip arıyorlar tanrılar

Onların dinmeyen yakınmalarını [işiten]
[Yüce tanrılar],
Göklerin tanrıları
[Seslendiler] Uruk'un tanrısına[1]*:*
"(Sen) değil misin dünyaya getiren
[Gılgamış'ı],
Benzersiz (?) [silahlarını]
[Havada sa]llayan,
[Muhafızları] her zaman
Emirlerini (?) tetikte bekleyen
(Bu) azgın boğayı?
Bırakmıyor
Bir oğulu babasına
[Gece ve gündüz] kibrinden
[ ]
Her ne kadar [Ağıllı]-Uruk'un
Güçlü ve şanlı
Bilge ve [görgülü (?)]
Çobanı
Ve [uyruklarının kralı] ise de

1 Gılgamış'ı dünyaya getirdiği varsayılan *"Uruk'un tanrısı"*, uyruklarının zalim kraldan yakınmasını kendisine ilettikleri kutsal hanedanın başı Anu'yu simgeliyor burada.

Bırakmıyor
Bir yeniyetme kızı [anasına]
Kız bir yiğite sözlü (olsa bile)!"
(Sonunda) onların yakınmalarını
Duydu [Anu]
Seslendiler Ulu-Aruru'ya[1]*:*
"Sen (ki) [İnsan'ı] yarattın
Şimdi de kulak ver (Anu)'nun dediğine (?)
Yarat onun tarafından tasarlanmış
Kasırga'ya [denk] düşen birini
Varsın (O ve Gılgamış) dövüşsünler birbirleriyle
Yeter ki huzura kavuşsun Uruk!"
Duyunca bu dileği
Yerine getirdi Aruru
Anu'nun dediğini (?)
Yıkayıp ellerini
Bir parça kil aldı
Ve bozkıra bıraktı onu:

Enkidu: kişiliği ve töreleri

(Ve orada) [bozk]ırda
Yarattı Gözüpek-Enkidu'yu,
Ve saldı dünyaya
Ninurta[2] *(gibi) savaşçı Enkidu'yu*

1 *Aruru* burada Ana-Tanrıça'nın adlarından biri gibidir (bkz. s. 67, n. 2). İnsanların kökeni hakkında bilinen efsanede (*agy.*) Enki/Ea ile işbirliği yapıyordu. Biçimlendirme işlemini Anu ile birlikte ve "*onun dediğine*"(?) uygun olarak yerine getirecektir burada. Enkidu'nun kökenlerine ilişkin ve Enki/Ea'nın da, Anu kadar etkili olduğunu ileri süren bir başka gelenek ise, söz konusu kişinin kendi adında gerçekleşmiş olsa gerek: Enki.dù: "*Enki yarattı (onu)*", "*Enki'nin yaratılışı*" (bkz. s. 28). *76.* satırın sonunda açık seçik bir anlam çıkmıyor metinden. Anu'nun, Enkidu'yu yaratmadan önce, onu "*kasırga*"yı, "*fırtına*"yı andıran karşı konulamaz, olağanüstü bir varlık olarak *tasarladığının* varsayıldığı anlaşılıyor.

2 Ninurta, zaferleriyle ve yenilmezliği ile ün salmış bir savaş tanrısıydı (*Tanrılar...* s. 338 ve devamı). Satırın sonu aynen şu anlama gelir: "*Ninurta kayası*"; bu ibare "*Gök'ten (inmiş) kaya*" diye tekrar geçecektir (*99.* satırdan sonrası). Bu ibarenin dile getirdiği kişilerin başlı başına aşırı direncini, olağanüstü sağlamlığını ve gücünü betimlemek için, yazar burada üstü kapalı olarak "göktaşlarını" ve özellikle, demirin işlenmesinden çok önce bilinen, hem gökten düşmüş hem de parçalanamayan demir kütlesini anımsatmaktadır.

Bir kadınınki gibiydi
Buğday başaklarını andıran
Kıvır kıvır saçları
Hemcinslerinden habersiz
Yabani bir hayvan[1] *gibiydi yaşantısı*
Ceylanlarla birlikte otluyordu;
Su başına gidiyordu
Sürüsünün peşinden
Ve onlarla birlikte
Giriyordu suya.

Keşfetmek korkutuyor

(Ama) günün birinde bir avcı
– Tuzaklar kuran biri
Yüz yüze geldi onunla su başında
Üst üste tam üç defa
Karşılaştı onunla[2]
Su başında.
Ve Avcı donakaldı korkudan;
Ve (Enkidu)
Sürüsüyle birlikte
Dönünce inine
[Dehşete düş]tü (Avcı),
Şaşkınlıktan dili tutuldu sanki
Yüzü sarardı
Bir kaygı [çöreklendi] bağrına
[Daraldı (?)] göğsü:
Uzun bir yolculuktan [dönen] (birinin)

1 Sözcük anlamıyla, yabani hayvanların tanrısı "*Samukan gibi*".
2 Daha önce sözü edilen bir parçayı aynen tekrarlamak gerektiğinde, metni temize çeken, "*karşılaştı onunla*" yerine, *item* (Sümercede ki.min) diye yazmakla yetiniyor. bkz. s. 131, n.2; s. 147, n.3

Yüzüne benziyordu yüzü...
(III: 1) *Avcı (o zaman) açtı ağzını*
Başladı söze
Ve seslendi
[Babasına]:
"Baba!, çölden gelmiş
[Biri] (var) ki
[Ülkenin (en) güçlüsü]
(En) kuvvet[lisi];
[Kasları] da
[Gökten (inmiş)][1]
Bir kaya (gibi) güçlü!
He[r zaman]
Çölde [dolaşıyor];
H[er zaman]
Sürüsüyle birlikte [otluyor]
[Her zaman], suvatın kıyılarında
[Dola]nıyor
[(O kadar) korktum (ki)]
Yaklaşamadım yanına!
[Bozdu]
Avlanmak için kurduğum tuzakları,
[Kopardı] ger[miş] olduğum ağları;
[Ve kaçırdı benden]
Büyük ve küçükbaş hayvanları!
Bozkırda [dol]aşmamın
Mümkünü [yok artık]".
[Babası açtı ağzını]
[Başladı söze]
Ve dedi Avcı'ya:
"[Ey oğul]
Uruk'ta [yaşıyor] Gılgamış
[Hiç kimse]
Onu [alt] edemedi hâlâ.

Varlığı ilan edilince onu çekebilecek bir tuzak düşünülür.

1 bkz. s. 69, n. 2. Enkidu Gılgamış'a rüyasında böyle görünecektir (ileride 221, 235 vesaire)

[Gök'ten (inmiş) bir kaya kadar][1]
[Güç]lüdür kasları.
Var git [oğul]
[Bul o]nu,
[Ve anlat ona (?)]
Bu insan-yaratığın gücünü
Gılgamış [aşk tapınağından bir Yosma'yı][2]
Katacak yanına
Ve sen onunla birlikte
[Gideceksin ava],
Bu [er kişinin (?)] ne kadar güçlü olduğunu
[Anlatacaksın (?)] Yosma'ya.
Su başına [varınca onun sürüsü]
Yosma soyunup
Tüm güzelliğini [koyacak ortaya].
[Ve onu (böyle) çıplak görünce],
Atılacak [üzerine][3]
(O zaman) düşman kesilecek ona
Kendi sürüsü."

Gılgamış uyarılıyor

Yola koyuldu [bulmak için Gılgamış'ı]
Babasının öğüdüne
[Kulak veren] Avcı
[Var]ıp Uruk'a
Şöyle dedi:
"[Dinle beni] Gılgamış,
[Dinle diyeceklerimi (?)]:
[Çölden gelmiş]
Bir er kişi (var),

1 bkz. s. 69, n. 2 ve s. 71, n. 1.
2 Buradan itibaren, "" (Akkadcada:) fahişenin ta kendisidir ve günümüzde orospular denen bir grubun simgesidir.
3 Ona sahip olmak için anlamında.

Ülkenin (en) güçlüsü
[(En) kuvvetlisidir] O;
Gökten (inmiş) bir kaya (gibi) güçlüdür [kasları].
Çölde dolaşıyor [her zaman],
Sürüsüyle birlikte [otluyor] her zaman;
Suvatın kıyılarında dolanıyor her zaman.
(O kadar) korktum (ki)
Yaklaşamadım yanına!
Bozdu
Avlanmak için kurdu[ğum] tuzakları,
Kopardı [germiş olduğum] ağları;
Ve kaçırdı benden
Büyük ve küçükbaş hayvanları.
Bozkırda dolaşmamın
Mümkünü yok artık!"
Gılgamış

Öngörülen tuzağı uyguluyor

Seslendi o Avcı'ya:
"Aşk Tapınağının Yosması ile birlikte
Git oraya.
Su başına varınca sürü
Yosma soyunup
Tüm güzelliğini [ko]yacak ortaya.
Ve görünce onu (böyle) çıplak
Atılacak üzerine.
O zaman düşman kesilecek ona
Kendi sürüsü."

Enkidu'nun Yosma'yla karşılaşması

Avcı onun (bu sözleri üzerine)
Kattı Yosma'yı yanına
Ve yola koyuldular
(Ve) üç günün sonunda

Vardılar belli yere.
Avcı ile Yosma
Orada, suvatın kıyılarında
Tam iki gün beklediler
(Sonra) oraya su içmeye geldi sürü:
(IV: 1) *Geldi hayvanlar susuzluklarını gidermeye*
Çölde doğup büyümüş Enkidu
Ot otluyordu
Ceylanlarla
Sürüsüyle birlikte
Suvattan karnını doyuruyordu
Su içiyordu suvattan kana kana,
Hayvanlarla birlikte.
Yosma gördü onu,
(Bu) yabani insan-yaratığı[1]
Bozkırın
(Bu) korkunç er kişisini.
"İşte o! (dedi ona Avcı)
Soyun[2] *Yosma*
Göster oranı ki
Şehvete[3] *gelsin,*
Ve korkma
Bitkin düşürmekten onu[4].
Atılacak üstüne
Seni (böyle) çırılçıplak görünce:
Yere at giysini
Uzansın diye senin üstüne

1 Burada *"yabani/vahşi"* diye çevirdiğim sözcük, ilk insanı, "insan taslağını" tanımlamaktadır genellikle (*Lorsque les dieux...* , s. 581).
2 Sözcüğü sözcüğüne *"çek göğsünden dirseğini"*. Göğsüne dayanmış dirseğini çekince bu giysi yere düşecek ve çırılçıplak kalacaktır.
3 *"Senin ona verebileceğin zevk"* anlamında. Dişiden alınan zevk konusunda bkz. *168*.
4 Sözcüğü sözcüğüne: *"onu soluksuz bırakmak"* ya da dudaklarından uzun uzun öpmek diye anlamak gerek.

Ve göster (bu) yabaniye
Tüm dişiliğini.
Düşman kesilecek ona
Kendi sürüsü
O seni sevip okşarken."

Enkidu aşk tuzağına düşüyor

Ve Yosma başladı soyunmaya
Çırılçıplak görünmek için ona.
Sevişmekten yorgun düşsün (diye)
Giysisini bırakıverince yere
Enkidu abandı üzerine.
Ve gösterdi Yosma
(Bu) yabaniye tüm dişiliğini
Enkidu mırıldanarak
Okşarken onu.
Kızışmış Enkidu
Tam altı gün yedi gece
Sevişti Yosma'yla!

Ve hayvanları ondan uzaklaştılar

Doyunca
Kadından (aldığı) zevke
Davrandı tekrar katılmak üzere sürüsüne.
Ama kaçmaya başladı ceylanlar
Enkidu'yu görünce
Ve uzaklaştılar ondan yabani hayvanları.
Gitmek istedi peşlerinden
Fakat sevişmekten (yorgun (?))[1] *düştüğü için,*
Titreyen dizleri
Elvermedi
Hayvanlara erişmeye
Tükendiği için gücü kuvveti,
Koşamıyordu eskisi gibi.

1 Burada kullanılan Akkadca sözcüğün anlamı belirsiz.

Yosma'ya bağlanıyor bu yüzden

(Ama) olgunlaş[mıştı]:
Aklı başına gelmişti!
Gidip [otur]du
Yosmanın ayakları dibine
Dikti gözlerini
Onun yüzüne
Anlıyordu (kendisine) söylediği (her) şeyi.

Yosma onu Uruk'a götürmeyi öneriyor

[Yosma]
Şöyle dedi ona:
"Sen [ya]kışıklısın Enkidu[1]
Bir tanrı gibisin!
Ne diye hayvanlarınla birlikte
Başıboş dolaşıyorsun bozkırda?
Bırak götüreyim seni
Ağıllı-Uruk'a
Anu ile İştar'ın
Kutsal Tapınağı'na.
Orada (yaşıyor)
(En) yiğitleri bile alt eden
Bir boğa gibi güçlü Gılgamış!"
Hoşuna gidiyordu
Onun kışkırtıcı sözleri,
Sezinliyordu
Bir dosta kavuştuğunu.

Gılgamış'tan üstün olduğunu kanıtlamak için kabul ediyor

Şöyle dedi Enkidu
Yosma'ya:
"Gel gidelim,
Götür beni
Anu ile İştar'ın
Kutsal Tapınağı'na.

1 Bu satırın, kırılmadan dolayı zedelenmiş ilk sözcüğünün ilk hecesi başka türlü yorumlanmış: *"Sen [bil]gesin, Enkidu!"*, denmiş. Oysa Boğazköy'de bulunan Akkadca çeviri (1', s. 280) bu konudaki tartışmayı gereksiz kılıyor.

(45) *(En) yiğitleri bile alt eden*
Bir boğa gibi güçlü
Gılgamış'ın (yaşadığı) yere.
Yenişeceğim onunla
Ve çet[in] bir dövüş olacak bu!
(V: 1) *[Ve haykır]acağım Uruk'un orta yerinde*
"(En) güçlü benim" diye.
[Var]ır varmaz (oraya)
Değiştireceğim gidişatını her şeyin
Bozkırda doğan,
[(En) güçlü], (en) kuvvetli olacak!"

Yosma Gılgamış'la bir dostluk kuracağını varsayarak onu yatıştırmaya çalışıyor

"[Hadi gel, gi]delim, (dedi Yosma):
[Bulalım] onu,
[Göstereceğim sana Gılgamış'ı]
(Çünkü) biliyorum
Onun [nerede] olduğunu,
(6) *G[el] gidelim Enkidu,*
Ağıllı-[Uruk]'a
Süslü kemerler kuşanan
[Yi]ğitlerin bulunduğu yere,
He[r gün] bir bayramın kutlandığı yere,
Trampetlerin gün boyu çalındığı yere,
(10) *Güzeller güzeli*
[Yosm]aların
(Şehvet dolu) çığlıklar
Attıkları yere,
(En) yaşlı kişilerin bile
Gece[leyin] yataklarını [ter]kettikleri yere!
Enkidu (sen) ki
Yaşamak nedir [bilm]iyordun
Göstereceğim sana
Gılgamış'ı
(Bu) telaşsız insanı (?)[1].

1 *"Telaşsız"*, daha iyi bir karşılık bulunamadığı için, başka hiçbir yerde rastlanmayan bir sözcüğün karşılığıdır, ve yazar, duruma göre, bir yandan *"neşeyi"*, öte yandan *"acıyı/ıstırabı"* dile getiren bir sözcük yaratmış gibidir. Böylece, Gılgamış'ın gün görmüş olduğunu belirtmek istiyor gibidir. Genellikle kabul gören budur. Gene de, sözcüğün bileşiminin, şimdiki bağlama şüphesiz daha uygun düşecek olan *"mutlu bir kişilik"* anlamına gelip gelmediğini kendi kendime soruyorum.

Bakınca yüzüne
Göreceksin
(Ne kadar) olgun, ne kadar güçlü
Ve heybetli olduğunu.
Üstelik alımlıdır vücudu.
Senden güçlüdür O:
Yorulmak nedir bilmez
Gece ve gündüz.
Bırak artık böbürlenmeyi
Enkidu.
Şamaş[1] *sevgiyle sarmaladı onu*
Ve hem Anu, hem Enlil ve Ea[1]
Akılla donattılar onu.

Yosma, Enkidu'ya Gılgamış'ın gördüğü iki rüyayı anlatıyor ve ona kendi payına, dostça davrandığını gösteriyor.

Sen yaşadığın çölden
Gelmezden önce Uruk'a,
Gılgamış rüyasında gördü seni.
Ve kalkar kalkmaz yataktan
Rüyalarını anlattı anasına:
"Ana,

İlk rüya

Bu geceki rüyamı anlatayım sana:
Gökyüzündeki Yıldızlar
(Çevrelerken beni)

1 Güneş tanrısı Şamaş özellikle kayırıyordu onu. Şamaş'ın sadece Gılgamış'ı değil, *Sümerlerin Krallar Listesi*'ne göre (bkz. s. 22, n. 2), onun "*oğlu*" Meskiaggaşer'in kurduğu tüm hanedanlığı kayırmış olduğu varsayılıyor. *215*. satırda, genellikle Mezopotamya'da ve her yerde Panteon'u ve evreni yöneten üç yüce tanrı bir araya gelmiştir: gök tanrısı, ve egemen tanrısal hanedanın babası ve kurucusu An/Anu; tanrıları ve insanları yöneten yeryüzü tanrısı Enlil; onun yardımcısı ve tanrıların en zekisi, insanların ve uygarlığın yaratıcısı Enki/Ea (bkz. s. 64, n. 6). Metinde yer alan sezgisel rüyaları görmüş olması, Gılgamış'a bu üç tanrı tarafından bağışlanmış "*engin akıl*"dan ötürüdür şüphesiz.

Gök'ten (inmiş) bir göktaşı
Küt diye düştü yamacıma.
Davrandımsa da yerden kaldırmaya
(Mümkünü) yoktu kaldırmamın;
Yerinden oynatmaya yeltendimse de
Kımıldatamıyordum bile!
Başına toplanmıştı Uruk'un ahalisi:
[Halk]
[Kuşatmıştı] ç[evresini];
[İtişip kakışırken (?)] [kala]balık,
[Yiğitler]
Onu (görmek için) koşuşmuştu:
[Küçük bir çoc]ukmuş gibi
Ayaklarını öpüyorlardı
[Bense] okşuyordum onu
Sanki karımmış [gibi]".
[Sonra] ayaklarının dibine getirdim onu.
[Ve sen] [davran]dın ona
Hiç ayrım gözetmeden,
Sanki benmişim gibi."
Ve yorumu *[Gılgamış'ın]*
Her şeyi bilen [bilge] anası
Şöyle dedi oğluna –
Her şeyi bilen
Bilge [Dişi Manda-Ninsuna]
Şöyle dedi Gılgamış'a:
"Gökyüzündeki Yıldızlar
[Koruyucularındır] senin!
Gö[kten (inip)]
Küt diye yamacına düşen,
[Davrandınsa da yerden kaldırmaya]
Kaldıramayacağın kadar ağır olan,
[Yerinden oynatmaya yeltendiğin halde]
Kımıldatamadığın,
Ve (sonunda) ayaklarımın dibine
[Koy]duğun

Ve [benim] hiç ayrım gözetmeden
Sanki senmişsin gibi [dav]randığım,
[Ve sanki karınmış gibi]
Okşa[dığın] bu göktaşı,
(VI: 1) *[Güçlü] bir arkadaş,*
Yardımına koşan bir dost [olacaktır sana].
[Ülkenin (en) güçlüsü]
(En) kuvvetlisidir O.
[Sanki karınmış gibi] okşadığın,
[Gök'ten (inmiş) bir kaya gibi] güçlüdür:
[(Çünkü) O]
(Asla) terk [etm]eyecektir seni!
Rüyan [harikulade]
[Ve hayra ala]mettir."

İkinci rüya

[Gılgamış bir kez daha]
[Seslendi] anasına:
"[Ana],
Bir rüya daha [gör]düm:
[Ağıllı-Uruk'ta]
Bir nacak
Konmuştu yol ortasına
Herkesin ilgisini çekmişti.
[Uruk'un] [aha]lisi başına üşüşmüştü onun;
[Halk] başına [üş]üşmüştü
[Kalaba]lık koşuşturuyordu
Onu (görmek için)
[Bense]
Ayaklarının dibine koydum onu
[(Ve) seviyordum] ve
Okşuyordum sanki karımmış gibi
[Oysa] sen
Hiç ayrım gözetmeden davranıyordun ona
Sanki benmişim gibi!"

Ve anasının yorumu

[Gılgamış'ın]
Her şeyi bilen [bil]ge anası,
Şöyle dedi oğluna–
Her şeyi bilen
Bilge [Dişi Manda-Ninsuna]
Şöyle dedi Gılgamış'a:
"Ey oğul, gördüğün
[Sevdiğin] ve
Sanki karınmış [gibi] okşadığın
Ve senden ayırt etmeden davrandığım
[Nac]ak,
Sana güçlü bir arkadaş
Yardımına koşan bir dost [olacak].
[Ülkenin] (en) [gü]çlüsü
(En) kuvvetlisidir O,
Gök'ten (inmiş) bir kaya [gibi] güçlüdür!"

Gılgamış razı oluyor

[Ve Gılgamış açtı ağzını]
Şöyle dedi anasına:
"(Meğer) (ne kadar) talihliymişim ben![1]
[(Böyle) bir dosta, bir sır]daşa
Kavuşacakmışım demek!
[(Böyle) bir dost, bir sır]daştı
Kavuşmak istediğim"
[Bunlardı işte Gılgamış'ın]
[(Anasına) açıkladığı] rüyaları.
Ve [Yosma] anlatıyordu Enkidu'ya
Gılgamış'ın bu (rüyaları)
Suvatın [kıyısında]
İkisi de [sürdürüyordu]
[O]kşayışlarını!

(Birinci tabletin sonu)

1 Elyazmalarımızın birinde, Enlil'in iyiliğine, Gılgamış'ın umduğu *"büyük talih"* deniyordu.

İKİNCİ TABLET

Karşılaşma, dostluk, serüven tasarısı

Bu tableti oluşturduğu tahmin edilen iki yüz elli ila üç yüz kadar satırdan üçte biri bile kalmamış. Ninova'da bulunmuş, *Rm 289* numaralı ve en az hasarlı bölümde –genellikle olduğu gibi, altı sütundan ibaret– metnin dörtte üçü yitik; ilk beş sütun arasına dağılmış üç ya da dört bölüm kalıyor geriye. Fakat bu bile değerli bizim için, çünkü satırların her biri, burada anlatılan öykünün, elimizdeki son bölümünün (bkz s. 227 ve devamı) hemen hemen tamamının bulunduğu *Eski Versiyon*'daki açıklamaya gerçekten oldukça benzediğini düşündürecek genel bir çerçeveyi ve de yeterli ipuçlarını sağlıyor. Böylece, bizi *Ninova Versiyonu*'muzun önemli bir parçasından bir başka önemli parçasına yönlendirecek bir tür sonuç çıkarabiliyoruz.

Enkidu Yosma'nın yanına uzanıyor

1 İlk satır, I. tabletin bölümlerinden birinin son bölümünde yer alıyor neyse ki:

Suvatın kıyısında (Enkidu ve Yosma) ikisi de
Sürdürüyordu okşayışlarını...

(W. 22729, önyüz)

Tabletin, Uruk'ta bulunmuş ve *W. 22729* numaralı parçasının önyüzünde olayın bir kısmı anlatılıyor:

Yosma, Enkidu'yu kendisiyle birlikte Uruk'a gelmeye ikna ediyor

4' *"[Enkidu] niçin*
[Benimle birlikte Uruk'a gelmeyesin?] (?)"

Enkidu kabul ediyor ve yola koyuluyorlar

Aralarında tartıştıktan sonra
[ ],

Bir anda:
[Gitmeye razı oluyor Enkidu (?)]:
Yüreğinin sesine uyarak
[ ],
[Kabul etti Enkidu]
Yosma'nın [dediklerini]!
[Yosma Enkidu'ya verdi]
Giysilerinden birini
[Ve kendi giydi][1]
Diğerini

(Sonra) bir çocukmuşçasına(?)[2]
[Elinden] tutarak [yönetti onu]

Çobanların yanında konaklıyorlar

[Ve götürdü]
Bir çoban kulübesine

Tabletin Chicago Doğu Dilleri Enstitüsü'nde bulunan *A.3444* numaralı diğer bir parçası yer alıyor burada:

(A. 3444, önyüz)

Enkidu'nun çevresindeki Çobanlar
Kendiliklerinden [bağırdılar (?)]:
"Ne kadar da benziyor (bu) yiğit
Gılgamış'a endamıyla!
Onun kadar uzun boylu,
Bir surun doruğu kadar [aza]metli!
[Çöl]de doğmuş
Enkidu'nun kendisi olmalı bu,
[Kasları] Gök'ten (inmiş) bir kaya gibi
Güçlü."

Enkidu bir insan gibi davranmaya başlıyor

[Reddetti Enkidu]
Çobanların kendisine sundukları [ekmeği];

1 Demek ki, kadınlar iki giysi bulunduruyorlardı yanlarında.
2 Çiviyazısı metinde *"tanrılar gibi"* deniyor; çoğu zaman taş silindir mühürler üzerinde yer alan ve bir tanrı tarafından bir başka tanrıya götürülmüş mührün sahibini gösteren "taıuştırma" bölümlerine atfen, *"(insanları yöneten) tanrılar gibi"* şeklinde anlamak gerekse bile, açık seçik bir anlam çıkmıyor bundan. Metni temize çekenin bir hatası diye varsaymayı yeğledim. *Eski Versiyon*'a (*Philadelphia, 72*) tekabül eden metin daha az sorunlu değil: s. 229, n. 3'de ve s. 281, n. 1'de bu satır ile ilgili nota bkz.

[İçmek istemedi (?)]
Sundukları [bir]ayı:
[Enkidu çekinerek bakıyordu]
[Yeme]diği ekmeğe
[Çekinerek bakıyordu]
[İçmediği] biraya...

Yosma'nın yüreklendirmeleri sayesinde çekingenliğini aştıktan ve yeni hayatına alıştıktan sonra, Ninova'nın bir parçasına göre (*K.8574*, önyüz), yeni arkadaşlarına yararlı oluyor.

(K.8574, önyüz) 1'

Çobanlar [dinlen]irken
[Par]alıyordu kurtları
[Ve dize getiriyordu aslanları]
[ ]
[Çünkü (?)] Enkidu

Yosma onu Uruk'a götürüyor

Çobanlık (?) ediyordu onların yerine[1]
[Ama Yosma ona dedi ki (?):]
"Burada kalacağına
[Gel gidelim] Ağıllı-Uruk'a
[ ]maya (?)"

Uruk'a varınca Gılgamış'a diklenmeye başladı

Geriye hiçbir şey kalmıyor bu bölümlerden. Bu haliyle, *Ninova Versiyonu*, asıl elyazmasının II. sütununun sonunda (*Rm 289*), olayları *Eski Versiyon*'dan biraz daha başka biçimde ele almış görünüyor. Fakat metin o kadar berbat bir durumda ki açık seçik bir fikir edinmek olanaksız. Öyle anlaşılıyor ki, belki de kente gelişinde edindiği kötü izlenimden ötürü, Enkidu, Gılgamış'a[2] birdenbire karşı çıkıyor ve böylece, halkı kendine hayran bırakıyor (?).

(Rm 289) II: 35'
Enkidu Gılgamış'ın karşısına dikiliyor

[Ağıllı]-Uruk'un ana caddesinde,
[Enkidu (?)]
Dövüşmeye (?) yelteniyordu (?)[2],

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"onların çobanıydı"*, anlamı belirsiz bir deyiş: Belki de çobanları koruyordu, ya da –daha büyük bir olasılıkla– onların yerine sürüleri otlatıyor ve onları yırtıcı hayvanlara karşı, herkesten daha iyi savunuyordu.

2 Metin iyi anlaşılmamış ve çeviri güvenilir değil. Enkidu (tanrılar kendisini kayırdığı için) –bkz I: *74-80* ve s. 38, n.1– Uruk'a Gılgamış'la boy ölçüşmeye, ve dövüşmek amacıyla, onu kışkırtmaya gelmiş olabilir (bkz. I: *193-196*).

Yol üstünde
Dikildi karşısına
[Gılgamış'ın].
[Başına] toplanmıştı Uruk'un ahalisi:
Halk
Kuşatmıştı [çevresini];
İtişip kakışırken kalabalık,
Yiğitler
[Onu görmek için] koşuşmuştu:
Küçük bir çocukmuş gibi
Ayaklarını öpüyorlardı:[1]
"Bir bakışta (görülüyor) [diyorlardı (?),]
(Ne kadar) yakışıklı olduğu!"
O sırada bir gelin yatağı[2]

Düğün ve dövüş

[Serilmişti orta yere]
Ve sanki bir tanrıymışçasına
Bir "kemer"(!) takmışlardı Gılgamış'ın beline[3].
Ama Enkidu [aya]klarıyla tutuyordu
Düğün evinin kapısını,
Gılgamış
İçeri girmesin diye.
Kapıştılar (bu yüzden)
Kapının önünde

1 Dikkat edilirse metin, burada 38'den 42'ye kadar, Gılgamış'ın rüyalarında betimleneni aynen tekrarlıyor (bkz. I: 224-228, karş. 250-252). Uruk Kralı gibi heybetli olan Enkidu, halkta hayranlık ve coşku uyandırıyor birdenbire; Gılgamış'ın karşısına dikilmesiyle birlikte (35'-37'), zorba hükümdarın dilinden anlayan birinin gelmiş olduğunu düşünen uyruklar, hükümdarın kendilerine artık daha az sert davranacağı umuduna kapılıyor.

2 Sözcüğü sözcüğüne: evlilik tanrıçası *"İşhara'nın aşk yatağı"*. Bkz. *Philadelphia, 192 ve devamı*'yla ilgili not (s. 235). Demek ki, Enkidu'nun başkaldırmasının sebebi, düğün gecesi konusunda, kudretinin ve de özellikle ilk gece hakkının Gılgamış tarafından kötüye kullanıldığını düşünmesidir.

3 Yazarın, şüphesiz, değer bakımından, bazı törenlerde tapınılan tanrısal suretlere takılanlarla kıyasladığı *"kemer"* ya da *"eşarp"*, bu bağlamda, *"gelin yatağında"* ilk defa genç karısıyla birleşecek olan kocaya ayrılmış özel törensel bir süsü simgeliyor gibidir. Enkidu'yu kızdıran da, Gılgamış'ın bu hakkı kullanmaya kalkışmasıdır. Bölümün *Eski Versiyonu*'nda (*Philadelphia, 144 ve devamı*, bkz. s. 232) bu durum daha açıkça görülmektedir. Enkidu'nun görkemi ve yarattığı skandal ülkenin çöl kısmında görülen ve gelenekleri kentlilerinkinden daha saf olan ilkel ve *"vahşi"* bir toplumu simgeleyişiyle açıklanır. Gene bkz. s. 142, n. 2.

Ve (öyle bir) dö[vüş]tüler ki
Sokak ortasında, ülkenin ana caddesinde,
[Kap]ılar sarsılıyor
Ve duvarlar sallanıyordu.

Dövüşmenin sona erişi, saygı, Enkidu'nun sitemleri ve dostluk anlaşması (*Philadelphia, 227 ve devamı,* s. 236 ve devamı) tamamen zedelenmiş. Fakat aynı *Rm 289*'un III. sütununun sonu Gılgamış'ın Enkidu'yu anasıyla tanıştırmasının öyküsüyle son buluyor gibidir.

III: 43'

Gılgamış Enkidu'yu anasıyla tanıştırıyor

"[ ]
[Ülkenin] (en) güçlüsü,
[(En) yiğitidir O]!
[Gök'ten (inmiş) bir k]aya,
kadar güçlüdür,
[Uzun boylu]
[Bir surun doruğu kadar azametli]!"
[Gılgamış'ın anası [açtı] ağzını,]
[Söze başladı]
Ve şöyle dedi [oğluna] –
Dişi Manda-Ninsuna [açtı ağzını],
[Şöyle dedi]
[Gılgamış'a]:
"Ey oğul
[ ],
(Enkidu) sertçe yakındı
[Senin davranışından (?)]

Bunun hemen ardından gelen IV. sütunun ilk iki satırında Gılgamış'ın, anasına cevap vermek ve Enkidu'yu savunmak ya da onu anasına mazur göstermek için, konuşmuş olması mümkündür[1].

(Rm 289) IV: 1

Gılgamış Enkidu'yu mazur gösteriyor

[ ]
[ ]
[ ]

1 Ninsuna ilkin, Enkidu'yu, oğlu Gılgamış'a saldırdığı için kınamış olsaydı olaylar açıklığa kavuşmuş olurdu. Bundan dolayı Gılgamış, *"vahşi"* kökenli olduğunu belirterek (IV: *5-7,* ve devamı) savunmuş olacaktı yeni dostunu.

[ ]
Ger[dek oda]sının
Kapısına dikilip
Sertçe yakındı
[Benim davranışımdan (?)]
(Bu bir gerçek)
(Ama) Enkidu'nun
[Ne babası var ne de anası];
(Dalgalanıyordu)
[Omuzlarına dökülen (?)] saçları
Bozkırda dünyaya geldiği için
[Hiç kimse eğitmemişti onu(?)]"

Enkidu'nun duygulanması ve Gılgamış'ın anasının huzurunda (yeni?) dostluk anlaşması

Bu [sözleri d]uyunca
Bir düşüncedir aldı Enkidu'yu,
Kıpırdamadı
Gözleri
[Yaşardı],
Dermansız kaldı kolları!
(O zaman) kucaklaştılar
[ ]
Ve [bir]leşti elleri
[ ]
[ ]
[ ]maksızın.
[(Ve) Enki]du şöyle dedi
[Gılgamış'a (?)]:

Enkidu'nun üzüntüsünü, ve Gılgamış'ın kahramanlık seferinin ilk tasarısını betimleyen satırların hepsi zedelenmiş. Bu olguların yer alması gereken yitik otuz satırlık bir aradan sonra, *Rm 289*'daki V. sütunun başlangıcında, Enkidu'nun Gılgamış'a ilk uyarısının sonu kalmış sadece.

Enkidu bu girişimin tehlikelerini belirtiyor

V : 1 *Sedir [Orma]nı'nı kurtarmak*
Ve insanları yıldırmak için

"Enlil görevlendirdi Humbaba'yı[1]*!*
(Bu) Humbaba, ve haykırışı Korkunç'tur[2]
Alev fışkırır ağzından
Ölüm kokar nefesi!
Altı yüz kilometre[3] *[uz]aktan*
Duyar Orman'ın (tüm) gürültülerini.
Kim gidebilir ki oraya?
Sedirleri korusun,
İnsanları yıldırsın
Ve kim girerse Ormanı'na
Kötürüm olsun diye
Enlil görevlendirdi onu".

Gılgamış diretiyor

Ama Gılgamış
şöyle seslendi Enkidu'ya:
"Dostum [ ]"

Gerisi zedelenmiş. Gılgamış'ın konuşmasının pek azı, ve Enkidu'nun kısa bir cevabı, belki de Ninova tabletinin bir parçasında (*K. 7224*)? bulunmaktadır.

(K. 7224) 4' *" [ ] yapma dostum*
[ ]
(Madem ki) dün[yaya] gelmiştir çocuklar
[Bir şey yapmalıdırlar (?)]"

Enkidu'nun cevabı

Ama açtı ağzını Enkidu [ve söz alarak]
[Şöyle dedi Gılgamış'a]:
"Dostum, gidip onu bulmamız
[İmkânsız! (?)] –
[Mümkün değil (?)]
Gidip Humbaba'yı [bulmamız]"

Gılgamış buna gene karşılık veriyordu, fakat cevabı zedelenmiş. Sonraki olgulardan hiçbir iz yok. Sadece, "Demirhane"de silah ustalarının istenen silahları yapmayı kabul ettiklerine ilişkin parçanın sonu yer alıyor *W. 22729*'un arkayüzünde.

1 Demek ki, Babil din düzeninde, Humbaba'yı tanrıların ve insanların hükümdarı Enlil'in görevlendirdiği varsayılıyor (bkz. 5 ve daha sonrası). Bunun içindir ki, –Humbaba'nın "tanrısal" niteliği bir yana– Enlil onun öldürülmesine (*agb*) razı gelmeyecek, ve böyle bir şey Enkidu'nun işleyeceği vahim bir hata olacaktır: bkz. *Hitit Versiyonu*, s. 291: 5'.

2 Sözcüğü sözcüğüne *"bir Tufan"*. bkz. s. 115, n. 4 ve s.241, n. 3.

3 Akkadcada yaklaşık 10 km'lik uzunluk ölçüsü *bêru* söz konusudur.

(W. 22729, arkayüz)

(Gılgamış'ın şan şöhret arzusu ve silah ustalarının yaptıkları gerekli silahları hazırlatmaya karar vermesi):

Ora[da bulunan
(Silah ustaları)] birbirlerine danıştılar:
[ ] için:
"Baltalar yapalım öyleyse,
[ ];
Her biri altmış kiloluk[1] *odun baltaları (yapalım)*
[(Yapalım)]
Her biri altmış kiloluk kılıçlar (yapalım)
[(Yapalım)]
Her biri altmış kiloluk kılıç kınları (yapalım)
Bu kılıç kınları [ ].

Sonraki satırda, metni temize çeken, (o zamanlar, böyle durumlarda yapıldığı gibi), temize çektiği elyazmasında *"yeni bir kırık"* bulduğunu belirterek sadece iki işareti temize çekiyor ve boşluğun kapsamını belirtmek için "beş satır tahrip olmuş" diyor. Temize çekmeye devam ediyor bundan sonra.

Gılgamış tüm "Yiğitler"e seslenerek niyetini açıklıyor

"Dinleyin beni, Yiğitler[2]
[ ]
Uruk'un Yiğitleri
[-in] ustaları:
Kendimi oldukça güçlü hissediyorum
Yola [(koyulmak)] (için) [ ].
Sonu belirsiz bir dövüşe,
[Rasgele (?)] bir sefere atılacağım
Selamet (?) dileyin bana
[ ]
(Ama önce) büyük kapıdan gireceğim Uruk'a
Ve tekrar çıkacağım [oradan]

1 Akkadca sözcük *biltu*'dur, ağırlık ölçüsüdür, yaklaşık 500 gramı bulan 60 *madendir*, bir başka deyişle, aşağı yukarı 30 kilodur. Bütün bunların toplamı insanüstü bir gücü gerektiriyor ve Gılgamış'la Enkidu'nun birer dev oldukları varsayılıyor (bkz. s. 286, n.4).

2 *"Yiğit"*'in anlamı için bkz. s. 67, n. 4. Burada, siyasal otoritesinin daha yaygın olduğu anlaşılan ve Yaşlılar Kurulu'ndan farklı bir tür Meclis oluşturuyor sanki.

Akîtu [(şapeline[1] ulaşmak için)] [(?)]
[ ] ile,
(Orada) Akîtu'yu kutlamak için.
Haydi çal[gılarla],
Sevinç çığlıklarıyla
Kutlansın Akîtu [ ]da"

Enkidu Yaşlılardan Gılgamış'ı caydırmalarını istiyor

(Fakat) Enkidu, Yaşlılara[2] (seslenerek)
[Diyordu ki: (?)]
"[Onu yüreklendiriyor (?)]
Uruk'un Yiğitleri:
Bari (siz) söyleyin ona
Orm[an]'a asla gitmemesini:
Yapılacak iş değil bu:
O (sadece) bir insandır (?) [ ],
Oysa Orm[an]'ı kollayan
[Acımasızdır (?)]

Tabletin gerisi zedelenmiş. Belki de A. 3444 numaralı parçanın arkayüzüne yer vermek gerekiyor burada.

(A. 3444, arkayüz) 2'

Ayağa kalkarak
[Yaşlılar (?)] Kurulu'nun üyeleri

Yaşlılar Gılgamış'a karşı çıkıyorlar

Bildirdiler [Gılgamış'a]
Görüşlerini:
"[Ge]nçsin sen Gılgamış
Ve yüreğinin sesine [kapılıyorsun]!
(Bu yüzden) bilmiyorsun ne dediğini:
Bir kelebek gibisin sen[3]
Bu Humbaba gürlemeyegörsün
Dehşet saçar,
Alev fışkırır ağzından;

1 Gılgamış, yılda bir yapılan yerel büyük dinsel şenliklerden birini gerçekleştirmek, *Akîtu*'yu kutlamak niyetindedir yola koyulmadan önce. Surların dışında, özel bir tapınak ayrılırdı bu törenler için ve kentten alaylar halinde gidilirdi oraya.
2 Bkz. önceki sayfanın 2. notu.
3 Metin okuma ve çeviri, tahmini. Burada geçen ve aslında, kesinlikle bir halk deyimi olan imge, Gılgamış'ın uçarılığını belirtmek için kullanılmış olsa gerek. Yaşlılar, kendilerinden daha genç olanların hoş karşılamadıkları tecrübesizliğini belirtiyorlar.

Ölüm kokar nefesi
Altı yüz kilometre uzaktan duyar
Orman'ın gürültülerini.
Kim [gid]ebilir ki oraya?
[Dehşete kapılır yüzünü gören (?)]
Ve bir canavardır o[1]
Igigiler[2] *arasından (bile)*
[Kim karşı koya]bilir ki ona?
[Sedirleri korusun]
Ve insanları yıldırsın diye
Enlil görevlendirdi onu!"
[(Ama) Gılgamı]ş yüce
Danışmanların [dediklerini duyunca]
.....

Tableti sona erdiren olayların devamından en ufak bir iz yok.

1 "Huwawa'nın/Humbaba'nın" çoğu zaman muska biçiminde yapılan korkunç maskesini bilmeyen yoktu; klasik Ifrit/Medusa başının eski bir modeliydi bu (bkz. özellikle E. Cassin, *La Splendeur divine*, s. 55, n. 8).

2 *Igigi* tanrılar topluluğunun ortak adıdır. *Destan*'da sadece burada ve XI'de: 172 (s. 200, n. 2) yer alıyor. Benzer bir başka deyim de *Anunnaki*'dir (*Eski Versiyon*'da, *Bağdat Parçaları*'nda –s. 256– ve *Chicago Parçaları*'nda (arka yüz 37', s. 259 ve n. 4) Enunnaki diye yazılıdır ve bazen göklerdeki yüce tanrıları (X/VI: *29*, s. 187, n. 3; ve XI: *124*, s. 196, n. 4) bazen de cehennem tanrılarının tümünü belirtir (VIII/ V, s. 159, n. 2; ve XI: *103*, s. 195, n. 2).

ÜÇÜNCÜ TABLET

Hazırlıklar ve yola çıkış

Hiçbiri bize pek bir şey açıklamayan bir avuç kırık parçadan oluşmuş bu tablet çok az bilinmektedir. Altı sütun üzerine yazılmış bir ya da iki tabletten geriye kalanları düzene sokmak için iyi kötü bir araya getirilmiş birkaç parça fırtınadan kurtulmuştur. Burada bunların kodlamalarını belirtmek ve düzenlemek gerekli değil.

Yaşlılar Gılgamış'a ihtiyatlı davranmasını salık vererek onu Enkidu'ya emanet ediyorlar

I: 1 *[Açıp ağızlarını söze başlayan]*
[Yaşlılar, şöyle dediler Gılgamış'a]:
"Gücüne [kuvvetine]
Güvenme Gılgamış!
İyi kolla kendini ki
Etkili [ols]un kılıç darbelerin!
Önden giden
Kurta[rır] arkadaş(ını);
Ve yolları bilen
Korur arkadaş(ını)!
Bırak önden gitsin Enkidu
O biliyor Sedir Ormanı'na varan yolu
Savaşmaya alışkındır,
Ustasıdır vuruşmanın.
Dost(unu) koruyacak
Sağ salim ulaştıracaktır,

Tuzakların önüne
Götürmesi (gerekse) de onu!
Biz Yaşlılar Kurulu,
Kralı(mızı) sana emanet ediyoruz (Enkidu,):
Sen yönlendireceksin onu
Sağ salim bize kavuşturmak için."

Gılgamış Enkidu ile birlikte anasıyla vedalaşmaya gidiyor

(O zaman) açtı ağzını Gılgamış
Söze başladı,
Ve şöyle dedi
Enkidu'ya:
"Hadi dostum, gidelim
Yüce-Saray'a,[1]
Ulu Kraliçe
Ninsuna'yı bulmaya.
Gidilecek güvenli yolu
Söyleyecektir bize
Her şeyi bilen
Bilge ve zeki Ninsuna!"
Böylece,
Ele ele verip
Gılgamış ve Enkidu
Gittiler Yüce-Saray'a,
Ulu Kraliçe
Ninsuna'yı bulmaya.

Gılgamış'ın anasıyla konuşması

Gılgamış ilerleyip
Çıktı Kraliçe'nin huzuruna
(Ve dedi ona): "Ey Ninsuna
[Humbaba'ya gi]den
Uzun yolu [aşacak],
(Bu) sonu belirsiz [vuruşmayı]
Göğüsleyecek,

1 Metinde Sümerce: e.gal.maş diye geçen bu sözcük, burada Ninsuna'nın Uruk'taki tapınağını belirtiyor. İsin kentinde tanrıça Gula'nın tapınağı için de bir başka sözcük kullanıldığı biliniyor (bkz. s. 147).

(Ve bu) teh[likeli]
[Serüvene atılacak][1] *kadar,*
[Sedir Ormanı'na varıp]
[Zalim-Humbaba'yı]
Öldürecek kadar
Ve Şamaş'ın nefret ettiği
(Bu) uğursuz yaratığı
[Yeryüzünden temizleyecek]
Kadar güçlü hissediyorum kendimi
Ve gücüm eksilmeyecek
[Döneceğim ana] kadar[2]"

Sütunu sona erdiren yirmi kadar satırdan bir ya da iki tablet kırıntısı üzerinde birkaç işaret kalmış geriye, yani hiçbir şey kalmamış. Bu arada, Gılgamış'ın annesi cevap veriyor.

Ninsuna, Şamaş'a yakarmaya hazırlanıyor

II: 1 *Çekildi [Ninsuna]*
[Odasına],
[Yıkandı (?)].
Arındırıcı çövenle (?)[3].
[Bir fistan giydi (?)]
Kendine yakışan
[Ve bir gerdanlık taktı (?)]
Göğsünü güzel gösteren.
[Süslendi (?) böylece]
Başında tacıyla

"*Yer*"den söz eden bir satır harap olmuş.

Yu[karıya (?)]
Terasa çıktı.
[Orada (?)], Şamaş'a
Bir tütsü yaktı
Ve [bir ad[ak] adadı (ona)].

1 Burada kullanılan Akkadca fiil, atlı, arabalı, hatta (kısmen) gemiyle gidişi gerektirmektedir.
2 Sözcüğü sözcüğüne: "*Gidip dönünceye kadar...*"
3 Ne olduğu anlaşılmayan fakat (Akkadcada *arınıyorum* anlamına gelen bu bitki) tuvalette olduğu kadar, "büyü" işlemlerinde ve büyücülükte kullanılan bir temizlik maddesini belirtiyor zımnen. Ninsuna, "*arınmakla*", kendinden daha ulu bir tanrıça olan Şamaş'a yakaracak hale geliyor.

Şamaş'a yakarıyor

Sonra, ellerini kaldırarak (seslendi) ona:
"Bana oğul diye nasip ettiğin Gılgamış'a
Niçin
Yorulmak nedir bilmeyen bir ruh ihsan ettin?
(Şimdi de) kışkırttın onu
Humbaba'ya giden uzun [yo]lu aşmaya,
(Bu) sonu belirsiz vuruşmayı göğüslemeye,
Ve (bu) tehlikeli serüvene atılmaya
Döneceği ana kadar:
Sedir Ormanı'na varıp
Zalim-Humbaba'yı öldürmeye,
Senin nefret ettiğin
(Bu) uğursuz yaratığı
Yeryüzünden temizlemeye!
Ama sen,
Gelin-Aya[1] *ile [birlikte olduğunda (?)],*
Çekinmeden hatırlatsın sana,
Can oğlumu
Emanet etmeyi
Gecenin Bekçilerine[2]
Akşamın [yıldızlarına]..."

Sonraki yirmi beş kadar satırdan, bölük pörçük birkaç sözcük kalmış geriye; bu sözcükler, büyük bir olasılıkla, gerçekten Ninsuna'nın dudaklarından dökülmüş olsaydı, oğluna, karşılaşacağı "[*dağ*] *geçitleri*'nden...", "*dağlar*"dan ve "*yabani hayvanlar*"dan söz etmesi gerekecekti.

III III. sütun tamamen zedelenmiş, dize başlarında birkaç sözcük var ama onlardan da pek bir anlam çıkmıyor: sadece şu söylenebilir:

1 "*Gelin*" ya da "*Genç-Evli kadın*" birkaç tanrıçanın unvanıydı; Şamaş'tan daha az önemli olan Aya, bu tanrıçalardan biridir.

2 "*Gecenin Bekçileri*", Şamaş karısıyla yatakta beraberken, gündüzleri Şamaş'ın yerine getirdiği koruyuculuğu, Gılgamış'ın bulunduğu yerde üstlenecek büyük yıldızlardır.

Ninsuna oğlunu koruyuculuğuna emanet etmek için her zaman ya da yeniden Şamaş'a yakarıyor. Bu yakarışın, IV. sütunun zedelenmiş ilk on beş dizesinde son bulması gerekecektir. Bunlardan geriye kalan son dize şu anlama geliyor:

IV: 16' *[Tüt]süyü söndürdükten sonra*
[Yakarışını] uzun süre tekrarlayacaktır.

Ninsuna Gılgamış'ı emanet etmek için Enkidu'ya sesleniyor.

(O sırada) Enkidu'ya seslenerek
[Mur]adını açıkladı ona:
"Ey güçlü Enkidu
Etimden ve kanımdan değilsin
Ama şimdi
Gılgamış'ın en yakınları[1]
Rahibeler, azizeler
Ve tapınak köleleri (?) adına
Yakarıyorum sana!"
Böylece, Enkidu'ya
Verdi bu görevi,
Rahibeler [ ] alırken
Ve "tanrıların kızları" [-i güçlendirirken]
"Ben (diyordu Ninsuna), Enkidu'ya
[ ]
(Seni) [ ] olarak kabul ettim (?)"

Görevi kabul eden Enkidu'nun cevabı

Ve Enkidu [dedi]
[Ninsuna']ya:
"Gılgamış [ ]

1 Sözcüğü sözcüğüne *"Gılgamış'ın hizmetkârları"*: kendilerini hem bir tanrıya ve onun tapınağına "adayan", hem de onun hizmetinde yaşayanları belirten bir sözcük. Burada mecazi bir anlamı olduğunu varsayıyorum; herhangi bir alanda, Gılgamış'a çok yakın kişiler, tıpkı anası Ninsuna gibi; Ninsuna'nın onlar adına konuşması bundan dolayıdır. Ardından, tapmağın sadece kadın hizmekârlarından söz ettiği bir gerçektir. Bu kadınlar, şu ya da bu biçimde, kendilerini genellikle Uruk'un kralına adamış değiller miydi? Ninsuna'nın kullandığı üç sözcüğün her birinin kapsamını açık seçik ayırt edemiyoruz. Sonuncusu (kökeni bilinmeyen *kulmaşitu*), kendi durumları ve dinsel görevleri bakımından (ya da bu görevlere rağmen) fahişelik yapabilenleri belirtiyor. Biraz daha ileride (23') aşağı yukarı eşanlamlı bir başka sözcük kullanılmış ki bu da *"tanrıların kızları"* demektir.

İki dize tanınmaz hale gelmiş; onu kollayacağını vaat ediyordu Ninsuna'ya.

[O dönü]nceye,
[Sedir Ormanı'na]
[Varıncaya] kadar,
A[ylar] geçmesi gerekti
[ ]
Yıl[lar] geçmesi gerekti
[ ]

Yaklaşık yirmi satır tahrip olmuş. Küçük bir tablet parçasında bulunan birkaç dizeden anlaşıldığına göre, iki kahraman da, hiç şüphe yok ki, yola koyulmaya hazırlanmak için, herhalde yine Şamaş'a yakarıyorlardı. V. sütun zedelenmiş: son işaretler
V kalmış sadece; yirmi kadar satırdan hiçbir anlam çıkarılamıyor. Neler geçtiği bilinmiyor.

VI. sütunda yer aldığı sanılan tek bir parçanın, bu
VI sütunun ve tabletin sonuna ait olduğu görülüyor; sonucu belirten konuşma ya (başlangıçta söyledikle-rini kısmen tekrarlayan) Yaşlılar ya da her iki kahramanı yüreklendiren "Yiğitler" tarafından yapılmış olabilir. İşte bunların anlaşılabilir olanları:

Yaşlıların(?) son öğütleri

"[Enkidu] dost(unu) koruy[acak],
[Sağ salim ulaştıracaktır,]
Tuzakların önüne
[Götürmesi gerekse de onu]!
Biz Yaşlılar Kurulu,
[Kralı(mızı) sana emanet ediyoruz] (Enkidu),
Sen yönlendireceksin onu
Sağ salim bize kavuş[turmak] için

Enkidu Gılgamış'a sesleniyor

Enkidu [açtı ağzını]
[Ve söze başlayarak]
Şöyle dedi
[Gılgamış'a]:
"Dostum bir kere daha (?) ..."

Yola koyuluyorlar

9'. satırın sonunda *"yol"* sözcüğü görülüyor, sonra onuncu satırdan bir ya da iki işaret, başka hiçbir şey yok. Son dizeler yola koyulmayı anlatacaktır.

DÖRDÜNCÜ TABLET

Yolculuk

Bu tablet de acınası bir halde: metnin altı sütununun yayıldığı on kadar parça kalmış geriye; bunlar da metnin ancak üçte birini oluşturan, genellikle tamamlanmamış dizeler. Böylece elde edilen kimi ipuçları sayesinde, yolculuğun (eski *Gılgamış ve Huwawa* efsanesindeki gibi; bkz. s. 28 ve devamı), her biri üç günlük yürüyüş ve konaklamadan ibaret toplam altı aşamadan oluştuğu düşünülebilir. Varıştan önceki her aşama boyunca Gılgamış bir rüya görmüştü, uyandığında Enkidu bu rüyayı ona açıklıyordu. Yolculuk aşamalarının ve onların düşselliklerinin genel tanıtımının, elde kalanlara bakıldığında, aynı biçimde belirtilmiş olduğu görülüyor. Bu da, zedelenmiş metnin bir kısmını varsayımlara dayanarak eski haline getirmemize imkân veriyor.

Birinci aşama

I: 1 *[İki yüz] kilometre*[1] *yürüdükten [sonra]*
Azık yediler;
[Bir ü]ç yüz kilometre (daha) yürüdükten (sonra)
Konakladılar:

1 Daima *berû* birimi söz konusudur (bkz. s. 88, n. 3). Bu fantastik öyküde (XI: *300b ve devamına* da bkz. yolculuk "dev adımlarıyla" yapılıyor (bkz. s. 286, n. 4). İki arkadaş insanların bir buçuk ayda katettikleri yolu sadece bir günde yürümüş olmakla kalmıyorlar, fakat gittikleri yol da iki katına çıkıyordu: Uruk ile Lübnan arası yaklaşık 1500 km'dir; burada ise 3000 km olduğu varsayılıyor. Yolculuğun bir gün öncesinden varışın ertesi gününe kadar geçen süre hesaplandığında, her aşama tamı tamına bir gün ediyor: *4*'ün *"üç günü"*'nün ve benzerlerinin nedeni budur. *Gılgamış ve Huwawa* anımsandığında, altı dağ vardır aşılması gereken (karş. s. 29); bu dağların her biri bir aşama demektir. Ne yazık ki, bununla ilgili tüm adlar zedelenmiş. Akkadca sözcük esas alınırsa, sadece dağ kütleleri değil, yükseklikler ya da tepeler de söz konusu olabilir.

(Böylece), bir gün boyunca
[Beş yüz kilom]etre yürümüş oldular.
[Bir] buçuk ay
[Yürümek demekti bu!].
Üç günün sonunda
...-dunu [Da]ğı'na eriştiler.
[(O anda,) Şamaş'ın karşısında]
[Bir kuyu][1] *[ka]zdılar*
Ve içi[ne (?)]
[ ] yerleştirdiler].
Sonra Gılgamış
Dağ'ın doruğuna çıkıp
Tütsülük un boşalttı
[Şamaş için, (ve şöyle dedi)]:

Birinci rüya

"Ey Dağ, mutluluk[2] *vaat eden*
Bir rüya görmemi sağla!"
(Bunun üzerine) Enkidu
Rüya ayinine başladı
[Gılgamış için],
Bir kasırga esip geç(erken).
Sonra yatırdı onu uyusun diye
[Ve] büyülü bir çember içine [kapattı],
(Öyle ki)
[ ] gibiydi.
Çenesini dizlerine
Dayayınca Gılgamış
İnsanların üzerine çöken Uyku[3]
Onu da aldı kollarına.

1 Bu tören, yola koyulmadan önce Gılgamış'a Yaşlıların verdikleri öğütlere tekabül etmektedir *Eski Versiyon*'da (*Yale:* 268-271, s. 250): Benzerlik gerçekse eğer, burada *6*'nın, *"[tulumlara] doldurulmuş [soğuk su]"* ile ilgili olduğu düşünülebilir –ben böyle düşünmesem bile.

2 Bir beklenti ayini: uğruna "yakarılmış", yani tanrılardan istenmiş ve hem belirli bir yerde elde edilmiş, hem de gerçekleşmesini engelleyebilecek kötü etkilere karşı korunmuş rüya ayini söz konusudur. Burası, *"dağın"* doruğudur, Şamaş'ın oturduğu ve şüphesiz, rüyayı *"bağışlayacak"* ve göğe daha yakın olan yerdir. *Maşhatu*'nun yani tütsü olarak yakılan un ya da kokulu barutun kullanılmasının sebebi budur. Enkidu'nun Gılgamış adına gerçekleştirdiği (ama ne olduğunu tam bilmediğimiz) bir ayin, yani uyuyacağı ve rüyayı göreceği sırada *"onu içine kapattığı"* *"büyülü çember"* söz konusudur. Bu *"çemberler"*, büyülerde ve Şeytan taşlama ayinlerinde sık sık kullanılırdı. Un, yapraklar ya da bitki sapları, hatta sazlardan engeller kullanılırdı her türlü kötü akışkanı yok etmek için. Esip geçen *"kasırga"*, istenen rüyanın olağan şartlarda gerçekleşmesi için göğün razı geldiğinin işaretidir ve bir kehanet belirtisidir (7-12, ve benzerleri).

3 Zamanın imgeleminde *Uyku*'nun sıfatıdır.

Gece yarısı
Ansızın uyandı
Ve yerinden kalkıp
Dostuna anlattı:

Rüyanın, uyanışının ve Enkidu'ya rüyasını anlatmaya başlayışının belirtildiği yaklaşık on beş satır eksik:

"Gö[r]düğüm [r]üya
[Şöyleydi (?) dostum]:
Derin bir [va]dideydik (?)],
[Ve Dağ]
Üzerimize yıkıldı
[Ama b]iz "sivrisinekler" misali
[Kaçışıyorduk (?)!]"

Ve onun yorumu

Boz[kır]da doğmuş [olan, o anda]
[ ]
[De]di ki dostuna –
Enkidu [rüyasını (?) yorumladı ona][1]*:*
"Dost(um) rüy[an] hayra alamet
[Çok güzel bir rüya (bu) [(?)!]
Gör[düğün] dağ, [d]ostum,
[dır]:
Humbaba'yı [el]e geçirip
[Öldüreceğiz (?)]
Ve cesedini
Çorak bir [(?)] atacağız
Yarın iyi bir ha[ber duyacağız]
Şamaş'tan[2]*"*

İkinci aşama

İki yüz kilometre yürüdükten [s]onra,
[Azık] yedi[ler];

1 Bu yolculuk boyunca, Gılgamış'ın gördüğü, ve içeriği, sadece (bu versiyonda değil, fakat *Eski Versiyon*'da da: bkz. s. 252 ve devamı) korunmuş olan tüm rüyalar, aslında dehşet vericidir. Fakat bilinen yöntemle, daima hayra alamet diye yorumlanır. Rüyada yaşanan dehşet, gelecekteki hayırlı bir şeyin habercisidir.

2 Enkidu ertesi günkü aşamada, Şamaş'ın onlara ya bir iyilikte bulunmasını ya da "uğurlu" bir şey ihsan etmesini umuyor, Enkidu'nun rüya ile ilgili bu iyimser yorumu doğrulanacaktır.

[Bir ü]ç yüz kilometre (daha) yürüdük[ten s]onra
Konak[ladılar]:
[(Böylece), bir gün boyunca]
[Beş yüz kilometre yürümüş oldular].
[Bir buçuk ay]
[Yürümek (demekti) bu!].
[Üç günün sonunda]
[Dağı'na eriştiler].
[(O anda,)] Şamaş'ın [kar]şısında
Bir kuyu kazdılar
[Ve [ ] içine (?)
[ ] yerleştirdiler].
(Sonra) Gılgamış
[Dağ'ın] doruğuna çıkıp
[Tü]tsülük un boşalttı
[Şamaş için, (ve şöyle dedi)]:
İkinci rüya *"[Ey D]ağ, [mutluluk vaat eden]*
Bir rüya görmemi sağla!"
[(Bunun üzerine) [Enkidu]
Rüya ayinine başladı
[Gılgamış için],

II Bu sütun neredeyse tamamen zedelenmiş, ama biz daha önce yaptığımız gibi, boşluğun bir kısmını doldurabiliriz:

[Bir kasırga esip geçerken]
[(Sonra) yatırdı onu uyusun diye]
[Ve büyülü bir çember içine kapattı,]
[Öyle ki]
[gibiydi.]
[Çenesini dizlerine]
[Dayayınca Gılgamış]
[İnsanların üzerine çöken Uyku]
[Onu da aldı kollarına.]
[Gece yarısı]
[Ansızın uyandı]
[Ve yerinden kalkıp]
[Dostuna anlattı]:

Ve onun yorumu

İkinci rüyanın öyküsü ve yorumu kaybolmuş. Burada da, bir sonraki aşamanın ilk dokuz dizesini, tahmini olarak diğerleriyle birleştirebiliriz:

Üçüncü aşama

III:

[İki yüz kilometre yürüdükten sonra]
[Azık yediler];
[Bir üç yüz kilometre (daha) yürüdükten (sonra)]
[Konakladılar:]
[(Böylece), bir gün boyunca]
[Beş yüz kilometre yürümüş oldular.]
[Bir buçuk ay]
[Yürümek (demekti) bu!].
[Üç günün sonunda]
[Dağı'na eriştiler.]
[(O anda,) Şamaş'ın karşısında]
[Bir kuyu kazdılar]
[Ve içine]
[yerleştirdiler].
[(Sonra) Gılgamış]
[Dağ'ın doruğuna çıkıp]
[Tütsülük un boşalttı]
[Şamaş için, (ve şöyle dedi):]

Üçüncü rüya

"Ey [Dağ], [mutluluk vaat eden]
Bir r[üya] görmemi sağla!"
(Bunun üzerine) [Enkidu]
Rüya ayinine [ba]şladı
[Gılgamış için],
Bir kasırg[a es]ip geç(erken).
[(Sonra)] yatırdı onu uyusun diye
[Ve büyülü bir çember içine kapattı],
[(Öyle ki)]
[ ] gibiydi.
Çenesini dizlerine
Dayayınca [Gıl]gamış
İnsanların üzerine çöken [Uy]ku
Onu da aldı kollarına.
Gece yarısı,

Ansızın uyandı,
Ve yerinden [kal]kıp
Dostuna anlattı:
"Sen bana seslenmedin[1]
Ama uyandım, niçin?
Sen beni sarsmadın
(Böyle) tedirgin oldum, niçin ?
Geçerken sürtünmedi bile bana, hiçbir hayalet (?)
Ama paniğe kapıldım, niçin?
Dostum,
Üçüncü bir rüya gördüm,
Kaygı vericiydi gördüğüm rüya:
Gök gürlüyor
Yer yerinden oynuyordu.
Fırtınadan sonra bir ölüm sessizliği (kapladı)
her yanı:
Karanlıklara büründü her yer,
Bir şimşek [ça]ktı,
Bir yangın başladı
[Ale]v alev;
Ve gökten ölüm[2] *yağıyordu sanki.*
(Sonra) kor yığını [sön]dü
Ve kül oldu!
İnelim[3] *buradan*
Düz yerde tartışalım!"

Ve onun yorumu

Enkidu [duyunca (bunu)]
Tekrar anlattırdı ona rüyasını[4]

1 Burada yer alan pasaj, Gılgamış'ın kaygı verici uyanışını betimlemek gerektiğinde, her zaman tekrarlanabilir. Gene de bu pasajı başka yerde kullanmak istemedim gerçekten. *12'.* dizede *"hiçbir tanrı geçmedi yanımdan"* deniliyor metinde; şüphesiz, *"tanrı"* sözcüğünün daha genel anlamda kullanılışı ve büyük bir korku uyandıran ("hayalet" de olabilir) doğaüstü bir yaratık söz konusudur.

2 Başka metinlerde de rastlanan mecazi deyim: muazzam yangında kurbanlar yağmur damlaları gibi çoğalır. Bkz. s. 116: V-Uruk/ II: *7*.

3 (En azından zihnen görülen) bu rüyanın, bir başka yerde ayrıntıları üzerinde durmak ve tartışmak daha uygun olurdu, şüphesiz.

4 Sözcüğü sözcüğüne çeviri; ama burada kullanılan fiilden açık seçik bir anlam çıkmıyor. Rüyasını Gılgamış'a *"tekrarlattırarak"* ve kendi yorumunu da işin içine katarak, Enkidu, ona rüyanın tüm ayrıntılarını mı anımsatıyor yeniden, yoksa rüyayı, tüm sonuçları ile birlikte ona *"kabul ettirmeyi"* mi amaçlıyor?

Ve şöyle söyledi Gılgamış'a:
"[ ]
[ ] [ölme]yeceğiz!"

Yorumun gerisi zedelenmiş; bir tablet parçacığı üzerinde kalan son sözcükler belki de.

Ya[rı]n iyi bir ha[ber duyacağı]z
Şamaş'tan.

Dördüncü aşama

[İki yüz kilometre yürüdükten sonra]
A[zık] [ye]diler;
[Bir üç yüz kilometre (daha) yürüdükten (sonra)]
[Kon]akladı[lar]:

Gerisi eksik, ama kolayca tamamlanabilir:

[(Böylece), bir gün boyunca]
[Beş yüz kilometre yürümüş oldular].
[Bir] buçuk ay
[Yürümek (demekti) bu!].
Üç günün sonunda
[Dağı'na eriştiler].
[(O anda,) Şamaş'ın karşısında]
[Bir kuyu kazdılar]
[Ve içine]
[yerleştirdiler].
[Sonra Gılgamış]
[Dağ'ın doruğuna çıkıp]
[Tütsülük un boşalttı]
[Şamaş için, (ve şöyle dedi)]:

Dördüncü rüya

["Ey Dağ, mutluluk vaat eden]
[Bir rüya görmemi sağla!"]
[(Bunun üzerine) Enkidu]
Rüya ayinine başladı
[Gılgamış için],
[Bir kasırga esip geç(erken)].
[Sonra yatırdı onu uyusun diye]

[Ve büyülü bir çember içine kapattı],
[(Öyle ki)]
[gibiydi].
[Çenesini dizlerine]
[Dayayınca Gılgamış]
[İnsanların üzerine çöken Uyku]
[Onu da aldı kollarına].
[Gece yarısı]
[Ansızın uyandı]
[Ve yerinden kalkıp]
[Dostuna anlattı]:

IV Rüyanın öyküsünden geriye anlaşılmaz birkaç parçacıktan başka bir şey kalmamış. Gılgamış'ın muazzam bir yaratık, bir dev görmüş olduğu anlaşılıyor. Bu arada, tabletin arkayüzündeki ilk yedi ya da sekiz satırda tamamlanıyor bu düşsel öykü. Sonra Enkidu bunu yorumluyor, bu yorum da bölük pörçük.

Ve onun yorumu

1' *"Gördüğün [rüya],*
[ ],
Dostum, bu [ ],
[ ]
[ ] Humbaba
[ ] gibi.
[Gün doğm]adan ö[nce]
Koyacağız [onun üzerin]e
Büyük bir hışımla
[ ] Direneceğiz biz
[Humba]ba'ya karşı];
[Ona] karşı [biz (?)].
Yarın iyi bir haber duyacağız
Şamaş'tan!"

Beşinci aşama

[İki yüz kilometre yürüdükten sonra]
Az[ık] yediler;

[Bir üç yüz kilometre (daha) yürüdükten (sonra)]
Konakl[adılar]:
(Böylece), [bir gün] boyu[nca]
[Beş yüz kilometre] [yürü]müş oldular.
[Bir buçuk ay]
[Yürümek (demekti) bu!].
[Üç günün sonunda]
[Dağı'na eriştiler].
[(O anda,) Şamaş'ın karşısında]
Bir k[uyu] kazdılar
Ve [ ] içi[ne]
[y]erleştirdiler.
[Sonra] Gılgamış
[Dağ'ın do]ruğuna [çıkıp]
[Tütsülük] un [b]oşalttı
[Şamaş için, (ve şöyle dedi):]

Beşinci rüya

"[Ey Dağ, mutluluk vaat eden]
[Bir] r[üya görme]mi [sağla!]"
[(Bunun üzerine)] Enkidu
[Rüya ayinine başladı]
[Gılgamış için],
[Bir kası]rga (?) esip geçerken.
[Sonra yatırdı onu uyusun diy]e
[Ve] büyülü bir çember [içine kapattı],
[(Öyle ki)]
[gibiydi].
Çenesini [dizlerine]
Dayayınca [Gılgamış]
[İnsanların üzerine çöken Uyku]
[Onu da aldı kollarına].
[Gece yarısı]
[Ansızın uyandı]
[Ve yerinden kalkıp]
[Dostuna anlattı]:

Enkidu'nun aynı yüreklendirici sözleriyle son bulan bu rüyanın içeriğinden ve yorumundan bize hiçbir şey kalmış değil.

...arın iyi bir haber duyacağız]
...amaş'tan!]

Altıncı aşama

Bu aşamanın öyküsü eksik; yolculuğun sonunda iki kahraman Sedir Ormanı'na varmış olduklarına göre, bu öykünün diğerlerinden daha kısa olduğunu varsayıyoruz.

[İki yüz kilometre yürüdükten sonra]
[Azık yediler];
[Bir üç yüz kilometre (daha) yürüdükten (sonra)]
[Konakladılar]:
[(Böylece), bir gün boyunca]
[Beş yüz kilometre yürümüş oldular]
[Bir] buçuk ay
[Yürümek (demekti) bu!].
[Üç günün sonunda]
[Sedir Dağı'na eriştiler].

Bu arada, öykü V. sütunun sonuna kadar anlatılmış oluyor; bunun ilk üçte ikisi zedelenmiş ve ne içerdikleri hakkında bir fikrimiz yok. Aşağıdaki dizeler kalıyor geriye. Orman'ı görünce ve orada kendilerini bekleyen tehlikeyi düşününce, daha önce kendisini caydırmaya uğraşan Enkidu'nun sözlerinden belki de ürkmüş ve herhalde çok heyecanlanmış olan Gılgamış, Şamaş'ı yardıma çağırmak ihtiyacını duymuş olabilir. Bu bölümün başlangıç kısmı zedelenmiş, aşağıdaki dizeler var sadece:

Gılgamış Şamaş'tan yardım diliyor

V: 38' *[Şamaş'ın karşısında]*
[Gözyaşlarını] [t]utama[dı]:
"Uruk'ta
[Ninsuna'ya (?)][1] dediğini
[Hatır]la:
Yardım et bana! Dileğimi yerine getir!"
Uruk'lu

Şamaşın cevabı ve öğütleri

Gılgamış'ın

1 III. tablette (II:*8 ve devamı*), Ninsuna'nın Şamaş'a oğlu adına yakarışının büyük bir kısmı var, fakat Gılgamış'ın anasının dileğini yerine getirecek olan Şamaş'ın cevabından hiçbir iz yok.

Söylediklerini duydu
[Şamaş],
[Ve gök]ten
Bir uyarıda [bulundu] ona:
"Hemen izle onu, (önlemek) için
İnine ulaşmasını
Ve çalılığa girip
[Orada saklanmasını (?)]!
Tekrar giyme[di] (henüz)
Yedi (Sihirli)-Mantosu'nu[1]*:*
Tek [b]ir manto var üzerinde
Çünkü çıkarmıştı üzerinden altısını!"

İki kahraman ilerliyor, ama Humbaba'nın bağırtısı durduruyor onları

(Bunun üzerine) ele ele verip,
Atıl[dılar öne (?)],
Saldıran bir boğa gibi.
İlkin, (Humbaba)
Korkunç bir çığlık attı[2]*:*
Orman'ın Koruyucusu
[ ]
Humbaba [ ]

Gerisi zedelenmiş. Tekrar şöyle başlıyor metin:

Gılgamış Enkidu'yu yüreklendiriyor

VI:1' *"İnelim buradan!*
Kaygan (bir) arazi [bu][3]*:*

1 Aslında tamamı buradaki metne ait olan ve *41'*den parçanın sonuna kadar devam eden bütün bu pasajda, Gılgamış'ın Şamaş'tan dileğini yerine getirmesini istediği anda, her şeyi bilen ve gören Şamaş, ininden çıkan ve doğaüstü silahlarının tamamını kuşanmamış olan Humbaba'yı fark etmiştir sanki; daha kolay yaralanabilecek bir halde ve daha az tehlikeli olan canavara hemen saldır diye Gılgamış'ı uyarması bu nedenledir. Fakat iki kahraman Orman'a girecek vakit bulamamıştır onun Koruyucusu'nu kovalamak için (tabletin sonunda ikisinin de Orman'ın kıyısında olduğu görülecektir); Canavar onlardan daha hızlı davranmış ve inine girince onları dehşete düşüren bir çığlık atmıştır. *Hitit Versiyonu*'nda (s. 289 ve devamı) olaylar biraz başka türlü anlatılmıştır. Burada kat kat giysi diye hayal edilmiş, hem parıl parıl parlayan hem de dehşet verici gücü olan Yedi "(Sihirli)-Manto" *Eski Versiyon*'un Yedi-Dehşet'ini simgeliyor. Akkadçada "manto" ile "terör/dehşet" arasında bir tür yarım uyak vardır: besbelli ki yazar bu sözcükleri seçmiştir... Başka yerde birçok defa karşılaşılan durum: edebi dil ile şiir dilinin yordamlarından biridir bu. Gene bkz. s. 230, n. 2.

2 II/V:3'ten itibaren uyarılmıştık: *"Humbaba'nın çığlığı Dehşet'in ta kendisidir"* diye.

3 İlk başarısızlığın, yani Humbaba'yı en az dirençli ve en az tehlikeli olduğu anda takip etmekten vazgeçmenin, Enkidu'yu eski korkularına ve çekincelerine sarmaladığı söylenebilir: (bkz. II/V:1 ve devamı; *K. 7224: 6'*ve devamı; *W. 22729*, arkayüz: *17* ve devamı). Enkidu'yu cesaretlendirmek için, Gılgamış, "birlikten güç doğar" gibi adeta atasözü haline gelmiş birçok hakikati hatırlatıyor ona (karş. VI:3' ve *Voiz*, IV: *12*).

[Tek bir kişi yürüye]mez (burada)
(Ama) iki kişi [ ]!
İki (?) [(kolayca) karşı koyabilir]
[Bir] üçüncüye!
[Hiç kimse (tek başına) koparamaz(?)]
Üç katlı bir halatı
Ve [bir a]sla[n]dan (çok) daha güçlüdür
[İki yavru aslan!]"

Yaklaşık yirmi satırlık yeni bir boşluk. Sonrası şöyle:

Enkidu son bir defa tereddüt ediyor

Enkidu açtı ağzını başladı konuşmaya
[Ve şöyle dedi Gılgamış'a]:
["Başarsam bile]
[Orman'a] gir[meyi].
[Ve (orada) kendime [bir yol aç]mayı,
Fel[ç] olur [kollarım][1]*"]*

Gılgamış onu yeniden yüreklendiriyor

[Fakat Gılgamış açtı] ağzını
Ve şöyle dedi [dostuna]:
"[Ne diye] başımız eğik[2]
Dön[ecekmişiz] geriye?
Buraya gelinceye kadar
Tüm [yolları (?) aştıktan sonra]
[ ]
Ve işte karşısındayız [Orma]n'ın!
[Geri dönmemeliyiz (?)]
[Sedirleri (?)] ke[sme]den [ö]nce!
[Sen ki d]ostum, dövüşmenin ustasısın
Bunca savaş geçti b[aşından]
(Sihirli)[3] *Bitkilerle ovuldu (bedenin)*
[Ölümden] hiç korkmamalısın!

1 "*Kim ki girmeye kalkışır onun Ormanı'na, inme iner vücuduna*"nın yankısı, bkz. II/V:6
2 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: "*dilenciler gibi*", korkak ve utanç içinde.
3 Ülkede kendini korumak için yapılan "sihir" uygulamalarından biridir, ama çok fazla bir bilgimiz yok bu konuda.

Eksik ve belki de değiştirilmiş olan bir sonraki dize anlaşılır gibi değil. Bir koruma güvencesi olarak, Gılgamış'ın *"doğaüstü etkisine"* bir imada bulunuluyor olabilir:

İnlesin [se]sin gümbür gümbür
Bir davul [gi]bi!
[Uz]ak olsun senden kollarına inme inmesi
Dizlerin mecalsiz kalması!
[Tu]t (elim)den, dostum:
Birlikte yürü[yelim]!
[Tut]uşsun yüreğin
Dövüşmek (düşüncesiyle)!
Küçümse ölümü,
Yaşamayı [düşün (sadece)]!
[Kim ki] kolluyordur (birini)
(Göğüs germelidir) her tehlikeye!
[Önden] gid[en] korur arkadaşını
Sağ salim ulaştırır yoldaşını[1] *!*
[Onlar (en) u]zak (soydaşlarına) [varıncaya dek]
Hak edeceklerdir zaferi[2]*!"*

Orman'ın önüne varış

(Böylece) vardılar ikisi de
[kıyısına]
Durdular (orada)
[Ses]siz ve kımıldanmaksızın[3]*!*

(Tabletin sonu)

1 III:/I: *6* ve devamında Yaşlıların Enkidu'yu görevlendirmesi.
2 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"ünlenmek/meşhur olmak"* –Sedir Ormanı'na yapılan seferin ana temasıdır bu. Bkz. s. 30, 39..., ve *Yale: 142-150, 160, 187*.
3 Uzaktan seyrettikten sonra, harikulade Orman'ın tam kıyısındadırlar şimdi. Böyle bir Orman'ın hiç bilinmediği bir ülkeden gelmiş olan iki kahramanı, kendilerini bekleyen sonu belirsiz büyük savaşın yarattığı korkunun yanı sıra bir hayranlık da sarmalamıştır. Bir sonraki tabletin başlangıcında bu daha iyi görülecektir.

BEŞİNCİ TABLET

Kahramanlıklar ve zafer

Asurbanipal Kütüphanesi'nde yer alan asıl *Ninova Versiyonu*'nda öykünün bir önceki tabletten çok daha az korunmuş olması bir talihsizliktir. Tek bir tablet parçasında, sütun I ve II'nin başlangıcında ve V ile VI'nın sonunda sadece yirmi kadar dize değişikliğe uğramadan kalmış. Gerisi tamamen kayıp; bir başka yazıttan tartışılmaz ve geçerli en ufak bir parça yok elimizde. Bu üzücü boşluk, Uruk harabeleri arasında bulunan yeni bir parça sayesinde doldurulmuş oluyor. V. tabletin *W.22554s* numaralı ve örselenmiş bir nüshası söz konusudur, bu nüsha ilk üç sütunun başlangıcında ve son üç sütunun sonunda yüz kadar dize içeriyor. Bununla birlikte, Ninova ve Uruk versiyonuna ait okunamayan iki bölüm, ne birbirini tamamlayabiliyor, ne de birbirlerine paralel gidiyor, en azından baş kısımlarında böyle bu. Ninova nüshası, IV. tabletin son dizesinden sonra geldiği halde ve iki kahramanın, henüz içine girmemiş oldukları Sedir Ormanı'nın önünde geçirdikleri süre anlatıldığı halde, *W. 22554s*, *Destan*'ın (bkz. s. 51) metnini farklı şekilde bölen ve düzenleyen başka bir derlemeye aitti. Tabletin başlangıcında, henüz eyleme girişmemiş ve Orman'a girmemiş olan Gılgamış ve Enkidu Humbaba ile karşı karşıyadırlar ve konuşmaktadırlar. Bu durumda bizim için en iyisi, iki parçayı birleştirmek mümkün olmadığına göre, aralarındaki olası bağlantıları belirterek, önce Ninova, sonra da Uruk tabletini çevirmektir.

Gılgamış ve Enkidu Orman'a vardıkları zaman ilk izlenimleri

I:1 *Kımıldanmaksızın*
Ormanın yakınlarında,

Seyrediyorlardı
Sedirlerin yüksekliğini
Ve gözden geçiriyorlardı
Orman'ın girişini[1].
Humbaba gidip geldikçe
İzler bırakmıştı (orada):
Dik patikalar
Çok belirgin yollar.
Ve (uzaktan) görünüyordu
Tanrıların otağı,
Kutsal İrnini'nin tapınağı,
Sedir Dağı[2].
Karşısında (bu) dağın
Yaprak açmıştı Sedirler:
Güzel kokular saçıyordu
Serin gölgelikleri!
[Sı]k bir çalılık
Bürümüştü [Orma]n'ı:
*[, Sedirler], Kokulu-*Ballukku'*lar*[3]
[ ],
On kilometre[4] *(eninde)*
[Bir ilk] hendek [çevreliyordu (onu)]
[Sonra] bir ikincisi (?)
Eni onun (sadece) üçte ikisi.

Orman'a giriş

Sütunun sonuna kadar yaklaşık otuz beş satır zedelenmiş. İki kahramanın o sırada Orman'a girmiş ve bilinmedik olaylar sonunda, Humbaba ile karşılaşmış olması gerekir. Bağlamı yeterince açık olmasa da *"kınından çıkmış silahların"* söz konusu olduğu Nino-

1 Oraya nasıl girileceğini araştırıyorlar.

2 *"Sedir Dağı"*, *Orman*'ın (bkz. *7*) bulunduğu yamaçlardan birinin üzerinde başlı başına bir kütle idi. O zamanki insanların hayalindeki diğer birçok dağ gibi, göğe daha yakın olan (bkz IV/ I: *9*) bu dağda bazı tanrıların barındığı düşünülebilir: daha sonra (*W. 22554s*, II: *18*) 'de *"Dağ'ın kralı"* denilen Şamaş'ın kendisi ve burada *İrnini* denilen ve yerel bir tanrıyı, bir tanrıçayı simgeleyen, daha az tanınmış doğaüstü varlık, belki.

3 Bu pasaj Orman'a yayılan birbirinden güzel kokular hakkında bir fikir veriyor olsa gerek.

4 Sözcüğü sözcüğüne: *"bir* bêru" ve "bêru'nun *üçte ikisi*": bkz. s. 88, n. 3. Bu "hendeklerin" neyi simgeledikleri pek bilinmiyor.

va tabletindeki sütun II'nin başlangıç kısmı, olayların bir yerine ya da bu karşılaşmalara eklenmiş olabilir.

Hemen sonraki satırlarda, *"Humbaba'nın bağırmadığı"*, fakat zedelenmiş uzun bir konuşmadan sonra, kahramanları korkutmak ve canına kastetmelerini engellemek için onları "Enlil'in lanetiyle" tehdit ettiği anlaşılıyor. Enkidu, Gılgamış'a, daha önce kendisinin de IV. tabletin sonunda belirtmiş olduğu gibi, birlikte hareket etmelerinin gerektiğini (VI: *1' ve devamı*) hatırlatıyor; ve onu yüreklendiriyor: demek ki, Gılgamış canavarı görünce önce tereddüt etmiş. İşte Uruk tabletinin metni:

(W. 22554s) Humbaba iki kahramana soruyor: önce Gılgamış'a

I: 1 *Humbaba açtı ağzını, söze başladı*
Ve şöyle dedi Gılgam[ış]'a:
"Deliler ve akılsızlar mı
Öğütledi Gılgamış
Gel[ip] benimle dövüşmeni?

Sonra Enkidu'ya

[H]ey! Enkidu,
Baba nedir bilmemiş
Ve tıpkı kaplumbağalar gibi,
Hiç anasütü emmemiş
Balık yavrusu[1]*!*
5 *Küçüklüğün[d]e gözlüyordum seni*
Ama yanına uğramadım hiç!
[(Şimdi) seni] öldürürsem (?)
Ferahlay[acak] yüreğim (?)!
[Çünkü sensin (?)] buraya kadar getiren Gılgamış'ı,
[ ] bir düşmanı,
Öfkeli bir yabancıyı (?) ...
Hakkından [geleceğim Gı]lgamış'ın
[Paralayıp (?)] boğazını
10 *Cırlak yılanlara, kartallara, akbabalara vereceğim"*
Bunun üzerine aç[tı] ağzını Gılga[mış]
ve söze başladı

1 (Daha sonra, *"anası"*ndan ve belki de babasından söz ederek öveceği –*W22554s*, II:*16 ve devamı)* Gılgamış'ın gözünde küçük düşürmek için, Enkidu'nun dışlanmış, bir bakıma "hayvansı" biri olduğunu, terk edilmiş yumurtalardan çıkmış balıklara, kaplumbağlara benzediğini, ana babadan yoksun kaldığını ısrarla belirtiyor.

Korkuya kapılan Gılgamış dönüp Enkidu'ya bakıyor

Ve dedi ki Enkidu'ya:
"Dostum,
Yüzünün ifadesi değişti Humbaba'nın!
Ve gövdesi (?) [ ]
[ ]
Kalbim [ ]
[h]emen!"

Enkidu onu yüreklendiriyor

Ama Enkidu açtı ağzını ve sö[ze] başladı
Ve dedi ki [Gılg]amış'a:
"Dostum, niçin
Başını öne eğerek[1]
Ağzını elinle[2] *kapatarak konuşuyorsun*
Ve kendini gizliyorsun (?)
(Yapılması gereken (?) şudur sadece):
Eriyen bakır
Kalıba[3] *doğru yol almakta*
İki saat sürer akkorlaşması
Ve ardından soğuması (?)
(İstiyorsan) ortalığı kasıp kavurmak[4]
Ve öldüresiye vurmak
[Te]rk et[me] bu yerleri
Dönme geri!
[ ],
Daha sert vur b[al]tanla!

Gerisi (yaklaşık otuz satır) zedelenmiş; ne anlatıldığını bilmiyoruz bu satırlarda. Gılgamış yeniden cesaretlenmiş olsa gerek.

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"bir dilenci gibi"*: bkz. IV / VI:26' ve not.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Niçin ağzını bir kapakla (?) kapattın?"* (anlaşılması güç).
3 En azından, ayrıntıları hakkında pek fazla bir şey bilmediğimiz bakır işleme tekniğine ilişkin bir imge: kızgın ateşte eritilen maden (işlemin süresi, uzunluk ölçüsü olarak da kullanılan, *bêru* ile tanımlanmıştır –s. 88, n. 3– gerekli süre boyunca *"iki saat"*) potada (*"soğutulmaya"*) bırakılır, sonra kalıba giden oluğa (Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"dökümcü arkına"*) boşaltılır. Bu işlemi önlemek mümkün değildir artık. "Ok yaydan çıkmıştır" deriz biz.
4 Sözcüğü sözcüğüne: *"bir Tufan oluşturmak"* (aşırı korkunç anlamında) ve *"kamçı ile vurmak"* istiyorsan eğer, bugün kullandığımız felaket *(fléau)* sözcüğü Latince *(fouer)* kamçılamaktan geliyor.

Ve II'nin başlangıcında metin tekrar göründüğünde, Humbaba ile ilk dövüş başlıyor.

...

II:3 *(Humbaba) ile kapışan (Gılgamış) [ ]*

Gılgamış Humbaba ile kapışıyor

Ba[ş]ından yaraladı onu.
Topuklarıyla vuruyorlardı yere
Dar[ma]dağın oluyordu Hermon'la Lübnan[1]
Sarstıkça onlar.
Karardı
Ak bulutlar.
Ölüm[2] *yağıyordu üzerlerine*
Kalın bir sis tabakası gibi.

Şamaş fırtınaları estirerek Gılgamış'a yardım ediyor

Ve saldı Şamaş
Dehşet fırtınalarını[3] *Humbaba'ya karşı:*
Kuzey rüzgârı, Güney rüzgârı,
Doğu rüzgârı, Batı rüzgârı, iten rüzgâr
Boralar, kasırgalar
Ölümcül rüzgâr, toz rüzgârı,
Hastalık rüzgârı, dondurucu rüzgâr,
Ve fırtına ve hortum
Yani Onüç Rüzgâr (öyle) bir yüklendiler ki ona
Yüzü karardı:
Ne ilerleyebiliyor,
Ne gerileyebiliyordu
Gılgamış'ın silahları
Karşısında

1 Burada ve *Eski Versiyon*'dan itibaren (*Chicago Tableti*: *30'*, s. 259) Batıda, Sedir Ormanı'nın yer aldığı iki dağlık bölge –Sümer efsaneleri yazarlarının aksine: bkz. s. 30– açık seçik belirtilmiştir. Lübnan ve Hermon, Akabe Körfezi'ne ve onun çok ötesine kadar uzanan büyük bir yarıkla ("Büyük Suriye Hendeği" ile) birbirinden ayrılmıştır. Sanal bir nedenbilim gereğince, bu pasajın yazarları, betimledikleri devlerin mücadelesi ile nesnelerin bu jeolojik durumu arasındaki sebep-sonuç ilişkilerini vurgulamak istemiş olabilirler.

2 Aynı imgeyle daha önce de karşılaştık: IV/III: *18'* ve not.

3 Eski Mezopotamyalılar, kişileştirdikleri hatta doğaüstü nitelikler yakıştırdıkları, her birine korkunç bir özellik atfettikleri bütün bir rüzgârlar mitolojisi yaratmışlardı. Hatırlanacağı gibi, *Yaratılış Efsanesi*'nde de (IV: *42* ve *96*; *Tanrılar*... s. 626-629 ve 661) kahramanın silah olarak kullandığı rüzgârlar, düşmanı yenilgiye uğratmakta kesin etkili olmuşlardı.

Mahvolduğunu hisseden Humbaba Gılgamış'ı överek acındırmaya uğraşıyor

Humbaba, bağışlasın diye yaşamını
Şöyle dedi ona:
"Sen daha çocuktun
Anan dünyaya getirdi
Seni [Gılgamış],
Ve [ ]den geliyorsun
[ ]!
(Bu) Dağ'ın[1] *Kralı Şamaş*
[Yeti]ştirdi seni
Ey Uruk'un y[iğ]it evladı
Yüce Gılgamış!

Humbaba ne isterse yapacağına dair ona söz veriyor

20-22 *[ ]*
[ ]de senin emrinde olacağım
[Ve sana kendi elimle vereceğim (?)]
İstediğin tüm ağaçları
(Hatta) mis kokulu ağaççıkları,
[ ]:
[Senin kentinin (?) Yapılarını]
Güzelleştir(ecek tüm) ağaçları da
Saklayacağım senin için!"
Ama [En]kidu açtı ağzını söze başladı

Enkidu Gılgamış acımasız davransın diye söze karışıyor

[Ve dedi ki Gılgamış'a]:
"İnanma sözlerine, [dostum],
Humbaba'nın [sözlerine (?)]:
[Erteleme] isteklerini
[ ]

Yaklaşık yirmi beş-otuz satır eksik. Olayların araya girmesinden ötürü kesintiye uğramış konuşmaların devam etmiş olması mümkündür. Sonunda Humbaba, en amansız düşmanı bildiği Enkidu'ya yalvarıyordu.

Humbaba'nın Enkidu'ya yalvarışının sonu

III:1 *"... [Gılgamış'ın t]asarısından*
Ormanım'la ilgili niyeti(n)den haberdarsın
Ve biliyorsun

1 *Gılgamış ve Humbaba*'da (bkz. s. 29, s. 100, n. 2; ve s. 113, n. 2'ye de bkz.) Doğu'da Reçineliler Dağı'ndan *"sorumlu"* Şamaş'ın konumu anımsanabilir.

Ona ne söylemek gerektiğini[1]*!*
Seni Ormanım'ın en kuytu yerine
Götürüp orada paralayabilir
Ve cırlak yılanlara, kartallara,
Akbabalara verebilirdim
Şimdi senin (elindedir) Enkidu
(Beni) kurtarmak:
Söyle Gılgamış'a
Bağışlasın hayatımı!"

Enkidu Gılgamış'ı en beterini yapmaya kışkırtıyor

Ama Enkidu konuşmak için açtı ağzını
Ve şöyle dedi Gılga[mış'a]:
"Dostum,
[Sedir] Ormanı Bekçisi'ni
Boğazla, tepele
Bitir işini ve [ ]!–
Humbaba'yı, Sedir Ormanı Bekçisi'ni
Boğazla, tepele
Bitir işini ve [ ]!
Yüce Tanrı Enlil[2] *onun*
[Dileğini (?)] duymadan,
Ve gazabı üzerimize yağmadan önce
[Yüce] tanrıların:
Nippur'da Enlil'in,
(Ve ?) [Larsa/Sippar'da (?)][3] *Şamaş'ın.*
Koru
Ölüm[süz] [şöhretini]

1 *"Ona ne söylemek gerektiğini"*, yani "onu yumuşatmak" için.

2 Bizce pek açık seçik olmayan bir sebepten, ama şüphesiz her şeyden önce Humbaba'nın "tanrısal" niteliğinden ve tanrılar tanrısının ona verdiği görevden ötürü (bkz. II/V: *1-3* ve benzerleri), Enlil Orman'ın Koruyucusu öldürülsün istemiyordu ve Enkidu bunu biliyordu. Enlil Nippur'daki büyük tapınağından, ve hatta Şamaş, Larsa'daki ya da Sippar'daki tapınağından müdahale etmeden önce öldürülmesinde acele etmesi bundandır. Demek ki, Humbaba'nın Gılgamış ve Enkidu tarafından öldürülmesine Şamaş'ın da karşı olduğu sanılıyordu, başka bir deyişle, ona egemen olmalarını, Ormanı'nı diledikleri gibi kullanmalarını, ama onu öldürmemelerini istiyordu gerçekten. Gerisi buna bağlı olarak gelişiyor. Humbaba'nın ölümünden sorumlu tutulan Enkidu, tanrılar tarafından vaktinden önce bir ölüme mahkûm edilecektir (bkz. özellikle *Hitit Versiyonu*, s. 291 ve devamı).

3 Kentin adından geriye kalan göz önünde tutulduğunda, *"L[arsa]"* ya da *"S[ippar]"* mı demek gerektiği bilinmiyor: Şamaş, her birinde kendi büyük tapınağı bulunan bu iki eski kentin koruyucusuydu.

Humbaba'yı
Tek başına [yenerek (?)]!

IV:1' Gerisi, yaklaşık otuz satır zedelenmiş. IV. sütunun başında yitik otuz kadar satır da dahil, ne anlatıldığını bilmiyoruz. Burada da hakkında hiçbir şey bilmediğimiz sahnelerden kesik kesik konuşmalar birbirini izliyor. Metin tekrar başladığında, Humbaba Enkidu ile barışmayı deniyor hemen. Belki de ona yakarıyor Tapınağın (?) –Nippur'da Enlil'in tapınağının– *"Kapısı"* ndan söz ediyor (bkz. daha ileride vı: *6 ve devamı*), iki kahraman Sedirlerden kestikleri en iyi parçayı bu kapı için ayıracaklardı.

Humbaba Enkidu'ya yeniden yalvarıyor

11' *Şimdi senin eli[n]dedi[r] Enkidu*
[(Beni) kurtarmak]:
Söyle Gılgamış'a
[Bağışlasın] hayatımı!"

Gılgamış'ı kışkırtan Enkidu gene reddediyor

[Ama E]nkidu konuşmak için açtı ağzını
Ve şöyle dedi [Gılgamış'a]:
"[Dos]tum,
Humbaba'yı, Sedir Ormanı Bekçisi'ni
[Boğazla, tepele]
Bitir işini ve [ ]!-
Yüce Tanrı [Enlil] onun
[Dileğini (?) duymadan],
Ve [gaz]abı üzerimize yağmadan önce
[Yüce] tanrıların:
Nippur'da [E]nlil'in,
[Ve?] [Larsa/Sippar'da (?)] Şamaş'ın.
[Koru ölüm(süz) şöhretini (?)]
[Hum]baba'yı
Tek başına [yenerek (?)]!"

Humbaba'nın tepkisi

Humb[aba]
[Bu sözleri (?)] duyunca

Sütun IV burada son buluyordu; bundan sonrasını, IV. sütunun başlangıcındaki otuz satır kaybolduğundan,

Humbaba iki kahramana seslenerek onları lanetledi

kestirmek mümkün değil. Parçalanmış ve güçlükle okunabilen metin tekrar başladığında, mahvolduğunu hisseden Humbaba, konuşmasının sonunda her iki hasmını lanetliyor:

" . . . [ ]mesin
[ ]!
Her ikisi de gebersin!
Dostu Gılgamış gibi
Enkidu da (asla) kurtulamasın![1]*"*
(Bunun üzerine) Enkidu ağzını açtı, söze başladı

Enkidu Gılgamış'a son bir defa sesleniyor

Ve şöyle dedi Gılgamış'a:
"Dostum, ne söyledimse fayda etmedi sana
Dinlemedin beni!
Ben öldüreceğim (?) [Humbaba'yı]

Sadece son kısmı elimizde kalan yaklaşık on dize boyunca anlaşılabiliyor olay; okunabilen kısım şöyle:

Humbaba öldürülüyor

Dostu [ile]
[ ] onun yanında
[ ],
[İki kahraman (?)]
Tam beş (kere) sıyırdılar kılıçlarını kınından
[Kurtulmak (?) için bunlardan,]
[Humbaba] sıçrıyordu
Sonunda mızrak [darbeleriyle] (?)
[Öldürdüler onu (?)].
[Birden] zifiri [karanlıklara (?)] gö[müldü] Dağ
[Evet! (?)] zifiri [karanlıklara (?)]
Göm[üldü] Dağ[2]*.*

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"ulaşamasınlar kıyıya"* dalgalardan kurtulmak için. Görüleceği gibi, *1'* ile *5'*teki dizelerin (kesik kesik ve çok kötü bir durumda) benzerleri yer alıyor Ninova yazıtında (sütun V: *45'-50'*). Enkidu Humbaba'yı *"haklamayı"* üstleniyor: Sözcüğü sözcüğüne: onu "kovalamak", yani "öldürmek" istiyor.

2 Humbaba'yı öldürme sahnesi (mızrak darbeleriyle mi?; ama bkz. fotoğraf 1) ilginç bir kısa anlatımla betimlenmiş. Ama iki kahramanın, Humbaba'nın kellesini uçurduklarını (hemen sonra mı?) biliyoruz en azından (bkz. ilerki sayfalar, VI: *14'*; *Gılgamış ve Huwawa*'da olduğu gibi s. 29), öfkeli Enlil'le barışmak için Humbaba'nın kellesini sunacaklar ona ganimet olarak. İlerde (VI: *154*), Şamaş'a öldürülen Dev Boğa'nın kalbini sunacaklar.

Gılgamış ve Enkidu Sedirleri kesiyorlar

Sütunun son sekiz dizesi ve bir sonraki sütunun da otuz kadar dizesi zedelenmiş. Bunlardan sonra, son birkaç dizeden anladığımıza göre, Humumba ölünce, iki kahraman, asıl amaçlarını gerçekleştirmek için, Sedirleri diledikleri gibi kesmeye koyuluyorlar.

VI: 2′ *Kesmek (?) istedikleri*
[Sedirlerin (?)]
[ ]
[ ] kabuklarını (?) işaretlediler.
Gılgamış ağaçları kesiyor
Enkidu da tomrukları işaretliyordu!

Enlil'le uzlaşmak için, Enkidu ona en büyük Sedir'i vermeyi öneriyor

Ve Enkidu açtı ağzını, söze başladı,
Dedi ki Gılgamış'a:
"Dostum, tepesi
Göğü delen
(İnanılmaz) yükseklikte bir sedir
Kestik.
Bir kapı kanadı yap ondan:
Yüksekliği otuz altı metre[1]
Eni on iki metre
Kalınlığı yarım metre
Ve orta, alt, üst eksenlerinin her biri
Altı metre olsun!

Tomrukların (nehir yoluyla) taşınması ve kahramanların dönüşü

Nippur'a götüreceğiz onu,
Fırat'tan [geçirerek][2].
Ve bir [bayram sevinci] yaşayacak Nippur!
[ ]
[ ]
Bir s[al] yaptılar bunun için

1 Burada belirtilen ölçüler *"arış"* (yaklaşık 60 cm) ve (Sümerce bir sözcük olan ve de Akkadca karşılığı saptanmamış) ninda'dır: yaklaşık 6 metre. Gerçekte Enlil'in, Nippur'daki ünlü Ekur tapınağının (bkz s. 27) devasa kapısıdır söz konusu olan, ve insanüstü iki kahramanın Humbaba'yı öldürmelerini bağışlatmayı amaçlamaktadır. Üç eksen/ mihver, kapıyı sağlam kılıyor ve kendi etrafında hareket etmesini sağlıyordu.

2 Demek ki Uruk'a dönüş nehir yoluyla gerçekleşmişti. Yazar, kendiliğinden gelişen olaylar üzerinde durmayı sanki gereksiz görüyormuş gibi, burada da kısaca belirtmektedir.

[ ].
[En]kidu bindi sala
[ ],
Gıl[g]amış [elinde tutuyordu (?)]
Humbaba'nın başını.

Böylece son buluyor hem V. tablet, hem de serüvenin öyküsü. Ninova versiyonundaki tabletin VI. sütununun okunabilir son kırıntıları bir paralellik kurulmasını sağlıyor bu son dizelerle. İki versiyon, en azından burada, birleşiyor birbiriyle.

ALTINCI TABLET

Yeni Zafer ve aşırılık: Gökyüzü-Boğası

İyi ki bu tablet tastamam bir dolu dizeden oluşuyor: numaralandırılmanın *1*'den *193*'e kadar devam etmesi bundandır (bkz. s. 12: 4). Kendiliğinden geliştiğini düşündüğü her şeyi daima kısa ve özlü anlatan yazar, ne iki kahramanın kente girişi, ne de onları görkemli karşılayış üzerinde fazla durmaksızın dramın can alıcı noktasını: İştar'ın müdahalesine yol açacak yeni değişikliği belirtiyor hemen.

Uruk'a dönen Gılgamış süsleniyor

1 *(Gılgamış) gür saçlarını yıkadı*
Bir çatkı bağladı başına
Ve ensesine kadar [ind]irdi lülelerini
Kirli çamaşırını çıkarıp
Temizini giydi
Dökümlü cenk urbasına sarınıp
İşlemeli kemerini kuşandı beline

İştar ona sevdalanıyor

5 *Krallık tacını da geçirince başına*
Prenses-İştar'ı büyüledi
Gılgamış'ın güzelliği[1]

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"bakakaldı güzelliğine"*. En eski çağlardan beri (bkz. s. 23 ve devamı) bir yandan, doğaüstü bir nitelik atfedilen ve öte yandan, başka yerlerde de doğrulanmış devasalığı (bkz. s. 286, n. 4), aslında normal boyutlara indirgenmiş Gılgamış (ve dostu Enkidu) konusunda olduğu gibi, burada, Gılgamış'la tartışmasının anlatıldığı bölümde yazar, bambaşka bir yol izleyerek İştar'ın tanrısallığına adeta bile bile değinmeksizin, onu olduğu gibi, coşkulu, sevdalı, uçarı, sadece aklına eseni yapmak isteyen, kendini geçici tutkularına, cinsel arzularına, "ihtiraslarına" kaptırmış bir Kadın olarak tanıtmayı yeğlemiştir (bkz. *La Femme, l'Amour et la Guerre en Mésopotamie ancienne* [Eski Mezopotamya'da Kadın, Aşk ve Savaş], özellikle s. 174 ve devamı *Poikilia, Études offertes à Jean-Pierre Vernant*, Paris, 1987). Tanrısaldan insana, doğaüstünden doğaya böylesine bir geçiş ve denge, örneğin, Eski Yunan'da olduğu gibi, Mezopotamya'da da tanrıları insanlara benzetme hakkında çok şey söylemektedir.

Ve ona elini uzatıyor

"Haydi, Gılgamış
Evlen benimle[1] (dedi ona)
Sun bana şehvetini[2]!
Kocam ol!
Karın olayım[1] ben de!

Ona bu evliliğin yararlarını anlatıyor

Göktaşından ve altından,
Tekerleri saf altından
Dizginleri amberden
Ve atılgan[3] iri katırlara koşulmuş
Ve de güzel kokulu sedirler[4] arasından
Sarayımız'a götürecek
Bir arabayla donatacağım (seni) Gılgamış
Ve sen oraya girince
Ayaklarını[5] öpecek
En <yüce> rahipler!
Ve dize gelecek senin önünde
Krallar, beyler ve prensler!
Başka ülkelerin ve ülkemizin[6] (tüm) ürünlerini
Sunacaklar sana.

1 Onu kandırarak koynuna almak için herhalde; çünkü hiç evlenmemiş ve hiç ana olmamış İştar hakiki bir evlilik öneriyor Gılgamış'a. İştar, hediyeleri (25-31) karşılığında ondan talep edeceklerinin tümünü anımsatmadan önce, Gılgamış, daha ileride (24), güveyin ya da ailesinin gelinin ailesinden karşılık olarak ne gibi bir ödemede bulunması gerektiğini soracaktır İştar'a.

2 Sözcüğü sözcüğüne: *"hediye olarak sun bana meyveni"*, bu metinde (ve başka metinlerde de) cinsel gücü ve cinsel hazzı dile getiriyor.

3 Sözcüğü sözcüğüne: *"fırtınalar koşulmuş"*.

4 Gılgamış'la Enkidu'nun ele geçirmek için sarfettikleri olağanüstü çabadan, sedirin kokusu, dayanıklılığı, kalınlığı ve damarlarının biçimi bakımından, son derece değerli olduğu daha önce anlaşılmıştı.

5 Başka bir deyişle: *"ellerini"*; bkz. s. 274, n. 1.

6 Sözcüğü sözcüğüne: *"dağın ve ülkenin"*. "Dağ" kuzeyde ve doğuda kara sınırını simgeliyordu (güneyde denizle ve batıda aşılmaz bir çöl ile sınırlanmıştı).

Keçilerin üçüz,
Koyunların ikiz yavrulayacak (sadece);
Katırları aratmayacak sıpaların.
Yarışta birinci gelecek
Arabanın atları,
Ve bir eşi daha olmayacak
Boyunduruklu [öküzlerinin!]".

Gılgamış reddediyor ve İştar'ın isteklerini hatırlatıyor

[Ama Gılgamış] açtı ağzını
[Sö]ze başladı
[Ve dedi ki]
Prenses-İştar'a:
"Eğer evlenirsem seninle[1]
[Neler sun]mam [gerekecek] sana?
Güzel [kokular] ve giysiler mi?
Turfanda meyveler mi?
Bir tanrıçaya layık
Yiyecekler mi?
Ve şahane [içk]ilerle
Gidermek mi susuzluğunu?
[ ] mı gerekecek
[ ]?
[ ] mı vermem gerekecek (sana)?
(Seni) bir [ ] harmaniyeyle mi
[Sarma]lamam [gerekecek]?
[Ha]yır! İstemiyorum
[Karım olmanı] senden!
[(Çünkü) sen] soğukta [sö]nen

Onun aldatmacaları

[Bir sobasın (sadece)];
Sallant[ılı (?)] bir kapısın
Rüzgârlara, fırtınaya kâr etme[yen]
Çök[en] bir saraysın

1 Bir önceki sayfada not 1'e bkz.

[(En) yiğit [savunucularının (?) üzerine.]
Bir filsin
Koşumunu[1] *[yere atan];*
Bir katransın
Dokunanı kir[le]ten;
Şarap tulumusun
Taşıyıcısının [üstüne boşalan];
Bir kireçtaşı kütlesisin
Taş duvarı çökerten[2]*;*
Bir koçbaşısın
Dost ülkelerin surlarını[3] *yerle bir eden;*
Bir ayakkabısın
Giyenin ayağını v[ur]an!

Ve vefasızlıkları

Âşıkları[n]ın bir tekini bile
[Sevmedin] ölesiye;
Gözdelerinin hiçbiri kurtulamadı
[Senin tuzaklarından]!
Gel anlatayım [sana]
Sevgililerinin[4] *[acıklı öyküsünü (?)]!*

Bir dize eksik ve anlaşılamıyor.

Tammuz

Tammuz'a,
Ge[nç]liğinde sevdiğin delikanlıya
Her yıl yas tutulması[5] *senin yüzünden*

Gökkuzgun

Rengârenk[6] *Gökkuzgun'u*

1 Bir filin, yolcuları taşımasını sağlayan koşum takımı söz konusudur. Kültür bağlamında ilginç bir özelliktir bu, çünkü Hindistan'a özgü bir hayvanın Mezopotamyalılar tarafından evcilleştirilmesinin bilindiğini varsayıyor; bundan dolayı kullanılmıştır bu imge. Mezopotamya'da ne böyle bir kullanılışın ne de böyle bir hayvanın izine rastlamış değiliz.
2 Daha dayanıklı ve daha ağır taşlardan yapılmış bir duvara kolayca kırılabilen bir maddenin karıştırıldığını düşünmek gerek.
3 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"dost bir ülkenin surlarını çökerten"*.
4 Bütün bu pasaj (42-79) için bkz. *Lorsque les dieux...*, s. 271-275.
5 Yüce, ama bencil İştar'ın, kendi yerine cehenneme gönderdiği "Tammuz" için her yıl yas tutuluyordu.
6 Akkadçada *allallu* denilen bir kuşun, Hindistan'da yaşayan *Coracias benghalensis* ile özdeşleştirilmesi. İştar'ın Gökkuzgun ve diğer iki hayvanla aşkı hakkında hiçbir şey bilmiyoruz.

Sevdin
(Sonra birden bire) onu da vurup
Kanatlarını kırdın!
Sığındığı ormanda
"Ah kanatlarım, ah kanatlarım"[1] *diye*
Bağırıp duruyor şimdi.

Aslan
Gücüne erişilmez
Aslan'ı sevdin
(Sonra birdenbire) tuzak üstüne
Tuzak kurdun ona!

At
Savaş tutkunu
At'ı sevdin
(Sonra birdenbire) meşin Kırbaç'a layık gördün onu;
Sonu gelmez yarışlara[2]*,*
Bulandırdığı (suyu) içmeye,
Anası Silili'ye[3]
Yas tutmaya mahkûm ettin!

Çoban
Baş-Çoban'ı,
Sana sıcak kilde (pişmiş)
Çörekler hazırlayan
Ve [he]r gün <oğ>laklarını sana
Kurban diye kesen Çoban'ı[4] *sevdin*
(Sonra birden bire) bir vuruşta
Kurda dönüştürdün onu;
Öyle ki kendi çobanları kovalar
Ve kendi köpekleri saldırır oldu ona.

1 Akkadcada kuşun *"çığlığı"* "konuşur gibi" çıkıyor: *kappî* ("Kanatlarım!") diye yakınıyor. Bunda da nedenbilimsel bir özellik var.
2 Sözcüğü sözcüğüne : *"yetmiş kilometrelik koşular"* (yedi *berû*).
3 Su içeceği durgun suya giren At, eşinirken bulandırır onu. Halk nedenbiliminin yeni bir özelliği. Söz konusu At'ın, *"anası"* Silili'nin ve oğlunun yas tutması hakkında hiçbir şey bilmiyoruz.
4 İştar'ın Çoban'a aşkı, bir başka Çoban olan Tammuz'a aşkına oranla fazlasıyla abartılmış. Bu konuda başka hiçbir bilgimiz yok.

Bahçıvan

Işullânu'yu,
Babanın[1] Bahçıvanı'nı sevdin.
Sofranı her gün
Küfeler dolusu
Hurmayla donattı durdu.
Ve günün birinde
Gözlerini ona çevirip dedin ki:
"Gel Işullânum
Erkekliğini tadalım![2]
Uzat elini de
Değdir (!) vulvama[3]"!
Ama Işullânu
Şöyle dedi sana:
"Böyle bir şeyi nasıl istersin benden[4]?
Anamın benim için pişirdiği
Yemekleri yemedim mi?
Oysa sen lanetli, utanç verici ekmeği
Yememi (istiyorsun benden)
Ve soğuğa karşı
Sadece hasır sunuyorsun b[an]a."
Ve sen,
Bahçıvan'ın (böyle) konuş[tuğunu] duyunca,
Bir vuruşta
Kurbağa'ya (?) dönüş[tür]dün
Ne inebildiği, ne de çıkabildiği [ ]
Bir yerde kalmaya
Mahkûm ettin onu!

1 İştar'ın *Işullânu* ile sevişmelerine ilişkin bir efsane Sümerce bir öyküde yer alıyor ve bahçıvana *Şukaletuda* diyor. Bahçıvan'ın Inanna'ya (İştar'ın Sümerce adı) uykusunda tecavüz ettiği bambaşka bir öyküdür bu. bkz. *Lorsque les dieux...* , s. 257-270.
2 Aslında, cinsellik yönünden, bedensel güç söz konusudur.
3 Sözcüğü sözcüğüne çevirisi (müstensihin/ yazıcının hatası): *"vulvamus"*
4 Bütün bu pasaj (*66-74*) İştar'ın önerisindeki asıl anlamı anlamayan ya da anlamak istemeyen ve buna başka bir anlam veren Işullânu'nun, Akkadçada, yanlış anlamalarına dayanıyor. İştar bedensel aşktan; Işullânu yiyeceklerden ve soğuktan korunmadan söz ediyor. Ayrıntılı açıklama için bkz. *Lorsque les dieux...* , s. 274

Tut ki beni sevdin
Bana da onlara [yaptığını yapacaksın]"!

Babasından bu terslemelerin ve hakaretlerin intikamını almasını isteyen İştar'ın öfkesi

(Bütün) bunları
[Duyunca],
Pek öfkelenen İştar
Göğe kadar tır[man]dı
Ve ["babası"] Anu'nun[1] *önünde*
Gözlerinden [yaşlar boşandı]
"Anası" Antu'nun önünde
Hıçkıra hıçkıra ağladı:
" 'Baba'
Gılgamış beni aşağıladı
Gılgamış l[an]etler yağdırdı bana!
Lanetler
Ve kü[für]ler!"
Ama Anu açtı ağzını
Ve söze başladı,
Şöyle dedi
Prenses-İştar'a:
"Sen değil misin
Kra[l Gılgamış'la] dalaşan
İşte bu yüzden
Aşağıladı, (öyle) lanetler yağdırdı sana!
Lanetler
Ve kü[fürler]!"

İştar Gökyüzü-Boğası'nı istiyor

Bunu duyan İştar açtı ağzını
Ve söze başladı
Şöyle dedi
["Babası"]Anu'ya:
" 'Baba'[2] *Gökyüzü-Boğası'nı ver bana da*
[Öldüreyim Gılgamış'ı],

1 Burada ve sonraki dizelerde *"baba"* ve *"ana"* akrabalık sözcükleri değil, saygı belirten sözcükler. Inanna/ İştar Anu'nun kızı değil, cariyesi idi (bkz. s.22).

2 Bu bölümde *Gılgamış ve Gökyüzü-Boğası*'na ilişkin Sümer efsanesine bir uyarlama söz konusu: bkz s. 30 ve devamı. İştar'ın talebini: "ver/yarat bana"yı sözcüğü sözcüğüne okuyunca, *"Gökyüzü Boğası"* denilen Takımyıldız'ı, *"yular"*'la çekilen dev bir hayvana dönüştürmeyi Anu'dan talep ettiği söylenebilir.

Ve [(bu) Boğa'yı]
Bana bağışlamazsan eğer
[Gılgamış'ın Sarayı'nı] y[akı]p
Kül edeceğim,
Onu [ ] Sarayı'ndan
Vuracağım!
Sonra da in[ip]
Cehennem'in derinliklerin[e]
Ölüleri diriltec[eğim] ki
D[ir]ileri parçalasınlar.
Ve ölüleri çoğalta[cağım]
Dirilere[1] inat!"

Anu Boğa'nın verdiği zararların yol açacağı açlığa çare bulmasını istiyor ondan

[Bunu duyan A]nu [açtı ağzını]
Ve sö[ze] başladı
[Ve şöyle dedi]
[Prenses-İş]tar['a]:
"Eğer [ben][2] [Boğa'yı]
Bağışlarsam sana,
Uruk ülkesi[nde]
Yedi yıl k[ıtlık][3] (olacak)!
[Ve senin] (önce), insanlar için
[Tahıl]
Hayvanlar için
Ot ist[if etmen] gerekecek!"

İştar yalan söyleyerek (?) rahatlatıyor onu

[İştar açtı ağzını]
Söze başladı
[Ve şöyle dedi]
"Babası" [Anu'ya]:
"['Baba']
Senin sözünü [yerine getirdim (?)]
(Önceden) koydum yerine
[ ].
[Yedi] yıl sürecek kıtlığı
[Gözeterek (?)]

1 Bu iki dize (*99-100*), hem *İştar'ın Cehennem'e İnişi*'ne (*Lorsque les dieux...* , s. 320, satır *19*) Akkadca efsanede, hem de *Nergal ve Erşkigal* efsanesinde (agy, s. 450, VI: *14* ve devamı) yer alıyor; bu üçünden hangisi örnek ya da kaynaktır, bilinmiyor.

2 sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"benden istiyorsan"*.

3 sözcüğü sözcüğüne anlamı: Yiyecek hiçbir şeyin bulunmadığı *"yokluk yılları"*

[Tahıl (?)]
[Ve] ot[1]
[İstif ettim].

114-116 Kaybolmuş: İştar'ın konuşmasının sonu.

Anu ona Dev-Boğa'yı bağışlıyor

117 *Anu İştar'ın b[u konuşmasını]*
[Duyunca]
Boğa'nın alt ya[rısını]
[Verdi] ona;
[İştar bunu elinde (?) tutarak],
[Götürdü].

Boğa felaketlere yol açıyor

Uruk'un [merkezi]ne
[Vardıklarında]

121-122 Zedelenmiş: İştar Boğa'yı (eskiden kentin içinden geçen) Fırat Nehri'nin yakınına götürdü.

123 *[Boğa'nın] (ilk) aksırışında*
Bir yarık açıldı,
Ve Uruklu iki yüz, üç yüz kişi
Oraya düştüler.
125 *(Evet!) Uruklu iki yüz, üç yüz kişi*
Oraya düştüler[2]*!*
Boğa'nın ikinci aksırışında
[Bir (başka) yarık açıldı]
[Ve Uruklu iki yüz, üç yüz kişi]
Oraya [düştüler].
(Evet!) [Uruklu] iki yüz, üç yüz kişi
Oraya [düştüler]!

1 İştar, Boğa'ya hemen kavuşmak için, kaçınılmaz kıtlığa hazır olduğuna inandırarak, "babası"na yalan söylemiş olabilir.
2 Yazıcıların uygulamalarına uygun olarak (bkz. s. 70, n. 2) tekrarlanan birçok pasajın yerine, burada *item* (benzer biçimde), ya da *ditto* (aynı şey/yukarda geçenin aynı) Sümercede: ki.min kullanılmıştır (bkz. s. 151, n. 3, vs).

Enkidu Boğa'yı yakalayıp devirmeye uğraşıyor

Üçüncü aksırışında
[Bir yarık açıldı] Enkidu'nun yanı başında
Ve yarı beline kadar
İçine düş<tü> Enkidu!
Ama bir sıçrayışta (çıktı oradan),
Boynuzlarından yakal[adı] Boğa'yı
[Sal]yalar akıyordu ağzından
Direnen Boğa'nın
Ve ardından[1]
Tezek [çıkıyordu]
Enkidu açtı ağzını
[Başladı söze]

Gılgamış'a Boğa'yı devirmek için taktik öneriyor

[Ve (şu sözlerle)
dedi ki Gılgamış'a]:
"Dostum, zaferle [sıyrılmıştık]
[Sedir Ormanı'ndan (?)]
Ama [bu yeni tehlikeyle (?)]
Nasıl başa çıkacağız?
[ ]'ı görebildim dostum,
Gücüm [ ]
[ ]
Yani [ ]'i ele geçirebilirim (?)
Ve ikimiz birden [ ]
[ ]'i yakalayacağım
[ ]

Üç dizenin neredeyse tamamı kaybolmuş.

Sonra Boğa'nın boy[nu]yla
Boynuzları ve [ensesi (?)] [ara]sına
[Saplayacaksın] bıçağını
[ ]!"

Boğa'yı öldürüyorlar

Enkidu Boğa'yı [kov]alayarak
[Arkasına geçti (?)]
Sonunda [k]uyruğundan [sıkıca (?)]
[Yak]aladı.

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"kuyruğunun altından"*; örtmece.

Kaybolmuş

Ve cesur ve [ ]
Bir [ ] gibi Gılgamış
[Sapladı] bıçağını
Boğa'nın boynuyla boynuzları
Ve [ensesi (?)] arasına!

Ve Boğa'nın yüreğini Şamaş'a sunuyorlar

Boğa devrildi yere
Yür[eği]ni [çıka]rıp
Şamaş'ın önüne koydular;
Sonra bu tanrının önünde saygıyla eğildiler
Ve yan yana durdular:

Aşağılanmış ve öfkeli İştar'ın yakınması

Bu sırada, İştar
Ağı[l]lı-Uruk'un duvarı üzerine çıkıp
Yas tuttu
Ve yakındı uzun uzun:
"Gılgamış beni aşağıladı
Gökyüzü-Boğası'nı öldürerek!"

Enkidu İştar'ı daha beter aşağılıyor

Ama Enkidu
İştar'ın bu sözlerini duyunca
Boğa'nın bir budunu koparıp
Onun yüzüne fırlattı (ve şöyle dedi):
"Seni de elime geçirseydim
Aynını yapar
Bağırsaklarını
Senin kollarına asardım!"

İştar Boğa'ya ağlıyor

Bunun üzerine İştar
Orospuları, Cariyeleri ve Yosmaları toplayıp
Boğa'nın[1] budu önünde
Ağıt yaktı.

1 Tanrıça İştar'la ona bağlı olanların çevresinde yapılan bir ayinin olası sebepleri: Bir Akkad efsanesinde de belirtildiği gibi *Erra'nın Şiiri* (*Tanrılar...* , s. 700 ve devamı; 52-58. satırlar. VII/ IV: 9 ve s. 144'taki nota da bakınız), bu törenlerden bazıları ünlüydü ve "rezalet" diye nitelenirdi.

Gılgamış Boğa'nın boynuzlarını saklıyor ve süslerle beziyor

(Bundan sonra) Gılgamış
Tüm maden ustalarını ve işçilerini çağırdı
Hepsi de Boğa'nın boynuzlarının
İriliğini övdüler:
Lacivert taşından[1] *boynuzların*
Her biri otuz kilo(ydu)
Ve bir kilo (altınla (?)) kaplanmıştı
Her ikisi
Bin sekiz yüz litre yağ içeriyordu!
Gılgamış bunlardan sundu

Babasına adamak üzere

Koruyucusu[2] *Lugalbanda'nın merhemleri için*
Aile-Reisi'nin Odası'na götürdü
Ve (oraya) astı (onları)!

İki kahraman kentte zafer gezisi yapıyorlar

(Sonra da) (Gılgamış ve Enkidu) ellerini
Fırat'ta[3] *yıkadılar,*
Ve savaş arabasına binip
Kentin sokaklarında dolaştılar
Uruk'un sakinleri
Sey[red]iyordu onları!

Gılgamış kendini ve Enkidu'yu övüyor

Ve Gılgamış şöyle di[yordu]
Sa[rayında] hizmet eden kadınlara:

1 Metinde açıkça söylenmese bile, Gılgamış'ın bunları sunmadan önce, bu amaçla çağırdığı ustalara Dev-Boğa'nın olağanüstü iki boynuzunu lacivert taşı ve altınla kaplatmak istediği belli oluyor. Ağırlıklar (*171* ve devamı) "*mines*" (her biri yaklaşık 500 gr; bkz. s. 89, n. 1) ve gur (Sümerce)/*kurru* (Akkadca) tahminen her biri 300 litre) ile belirtilmiş.

2 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: "*tanrısı Lugalbanda'nın*". Lugalbanda (bkz. s. 23) Gılgamış'ın "tanrılaşmış" babasıdır. "*Aile Reisi'nin Odası*" Uruk sarayının bir odası olmaktan çok, Lugalbanda'ya adanmış bir tapınak olabilir. Güzel kokulu yağ ile dolu adanmış boynuzlar, herhalde bu tanrıyı simgeleyen belli bir süslenme töreninde kullanılıyordu. Burada sebep-sonuç ilişkisinin düşünülmesi gerektiği doğru olabilir: Öyküde, Uruk'ta (Eanna'da mı?) Lugalbanda tapınağının tören eşyası arasında yer alan yağ dolu muazzam boğa boynuzlarının var olduğu açıklanıyordu. Ama sadece bir olasılık bu.

3 Eskiden, Uruk'un içinden geçiyordu Fırat. Böyle anlatılmış elbanyosunun dinsel bir anlamı olabilir. İki kahraman doğaüstü Boğa'nın öldürülmesiyle bulaşmış kirden arınmak istiyorlar.

"Kimdir
Yiğitlerin en yakışıklısı?
Kimdir erkeklerin
En ünlüsü?
Yiğitlerin en yakışıklısı,
G[ıl]gamış'(tır)!
Erkeklerin [en ünlü]sü
[Enkidu'(dur)]!
[Biziz] öfkemizden [Boğa'nın budunu]
(İştar'ın yüzüne) [f]ırlatan
(Ve) kentte kendisini tes[elli edecek]
Kimseyi [bulamadı O]!

Bir dize tamamen kaybolmuş: Gılgamış'ın konuşmasının sonu.

Son şenlik ve Enkidu'nun rüyası

Ve Gılgamış
(Büyük) şenlikler dü<zen>ledi
Kendi sarayında!

(Ama) Yiğitler[1] *yataklarında*
Uyurken,
Enkidu bir rüya gördü
Uykusunda,
Ve uyanınca uykudan
Anlattı dostuna,
Şu sözlerle:

(Tabletin sonu)

1 Yiğitler şenlikten sonra uyuyorlar, adlarının belirtilmiş olması, sadece onun emrinde askeri ve sivil yükümlülükleri yerine getirdikleri için değil, yaşları, erkekçe olgunlukları bakımından da Gılgamış'ın tercih ettiği arkadaşları olmalarındandır ve bundan yararlanan başlıca kişilerdir. Ne olursa olsun, yazarın hayret verici özlü anlatımına bir kez daha hayranlık duyuyor insan.

YEDİNCİ TABLET

Enkidu'nun Ölümü

Bu tabletten, kala kala yarısı kalmış, bunlar da çoğu zaman birbiriyle bağdaşmayan dağınık parçalardan ibaret. Bir hayli uğraştıktan sonra, altı sütunlu bölümleme içinde iyi kötü belirli bir düzen sağlamayı başardık. Gene de satırlar tam değil, eksik kısmı *sezinleyerek* yerli yerine oturtmak her zaman mümkün olmadı. Bir yandan, bazı tabletleri temize çekenler dizeleri satırlara göre düzgün bir biçimde ayırmayı gözetmediklerinden, çoğu zaman, birçok dize aynı satırda yer almış, bu da dizelerin sayımını güçleştiriyor. Bununla birlikte, görüleceği gibi, bu ufak tefek sakıncalara rağmen, olayların seyri hakkında oldukça açık seçik bir fikir edinmek mümkün.

Enkidu'nun rüyası

I: 1 Sütunun başlangıcının tamamı (yaklaşık yirmi altı dize) kaybolduğu için, bir önceki tabletin son sözcüklerinden anladığımıza göre, Enkidu'nun Şenlik'ten sonraki gece görmüş olduğu rüyayı, her şeyden önce, Gılgamış'a anlattığını biliyoruz sadece. VI. tabletin yazıcısı aşağıdaki dizelerin birincisini çekmeye özen gösterdi:

"Dostum, Yüce-Tanrılar
Niçin toplandılar?... "

Demek ki Enkidu tanrıların kendi aralarında tartıştıklarını görmüştü rüyasında. *Hitit Versiyonu* rüyanın içeriği hakkında bir fikir veriyor (bkz. s. 291) : tartışmadan sonra, Enkidu Humbaba'nın ve Gökyüzü-Boğası'nın öldürülmesine katıldığı için vaktinden önce öldürülmeye mahkûm edilmişti.

Metin tekrar başladığında, Enkidu, tanrıların ve dünyanın hâkimi Enlil'den, kendisini bağışlamasını dilemek için Nippur'daki ünlü tapınağına (bkz. s. 26) Gılgamış'la birlikte gitmeye karar veriyor

Enkidu dostuyla birlikte Nippur'a gidiyor

Enkidu [açtı] ağ[zını]
[Söze başladı]
Ve şöyle dedi [Gılgamış'a]:
"Gidelim, dos[tum],
[Nippur'a gidelim]!"

Yapmış olduğu ve Enlil'in tapınağına sunduğu Kapı'yı görüyor orada

Girişinde
[Enlil'in (?) tapınağının]
[Gördü (?)]
[Bu tanrıya (?) adadığı] Kapı'yı

Dört dize kaybolmuş

Yakınıyor bu Kapı'nın kendisine uğur getirmediğinden

[Gözlerini]
[Kapı'ya(?) doğru] kaldırarak
Kapı'yla k[onu]şuyordu Enkidu
[Bir insanla (?)] konuşur gibi:
"Ey Kapı, sen ki ulu ağaçtan (yapıldın)
Bel[leğin] yok,
Bilinç yok sen<de>(!)[1]*!*
Bulacağım diye keresteni
İki yüz kilometre[2] *(yol yürüdüm) de*
Eriştim sedirlerin en yükseğine!
[(?)] bir eşi daha yok
(Senin) kerestenin:
Yüksekliğin otuz altı, enin on iki metre,
Kalınlığın yarım metre;
[Her biri altı metre][3]
Orta, alt ve üst eksenlerinin.
Seni yaptıktan (sonra)

1 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"aklın"*. Yazıcı, bir sözcüğü unutmuş ve ikinci şahıs adıl yerine, üçüncü şahış adıl kullanmış.
2 *"Yirmi* bêru" (bkz. s. 88, n. 3).
3 Yapımı sırasında aynı sözcüklerle betimlenmişti Kapı. V. tabletin sonunda (VI: *8* ve devamı).

Nippur'a [Enlil (?) Tapınağı'n]a taşıdım!
Ey Kapı, bilseydim eğer
Senden böyle
Bir iyil[ik göreceğimi]
Baltamla paramparça ederdim seni
Ve [senin] par[çalarından (?)]
Bir sal yapardım!

Sütunun sonu: bir düzine kadar dize kaybolmuş. Yeni bir boşluktan sonra, II. sütunda bir başka parçanın yer alması gerektiği şüphesiz.

Ve Kapı'yı lanetliyor

II: 12' *Ve buna rağmen, ben yapmıştım seni ey Kapı!*
Ben getirmiştim seni [Nippur'a!]
[Yok olup gitsen (?) keşke]
Geleceğin bir kralı
La<net>lese seni!
Bir tanrı [ ]
[Yerle bir etse seni (?)]!
(Senin üzerine kazınmış)[1] *adımı bir başkası*
Silip kendi adını yazdırsa (keşke)!"
Ve parçalayarak [giysilerini (?)]
Fırlatıp attı [yere (?)][2].

Dostunun umutsuzluğa kapıldığını gören Gılgamış araya giriyor

15' *Bu sözleri duyunca*
Hemen [yan]kıladı Gılgamış
Oysa göz[yaşlarına boğ]uyordu
Onu bu sözler.
Gılgamış açtı ağzını, söze başladı
Ve şöyle dedi Enkidu'ya:
"Uz[ak görü]şlü ve
Sağduyulu [dost]um,

1 Geleneğe göre, Kapı'nın üzerinde en azından bağışlayanın adı yazılıydı, hatta bir de ithaf, çünkü bütün devirlerden bize kalan her türden adanmış nesne üzerinde bir yazı vardır. Bir vazo parçası üzerindeki (fotoğraf 2) Mebaragesi yazısıyla karşılaştırınız.

2 Bkz. s. 153, n. 1

Düşüncesizce [konuştun!]
[Ni]çin yüreğinden döküldü
Böylesine saçma sözler?
[Çok gü]zel [bir rüya (bu)],

Gördüğü rüyadan ötürü yatıştırmaya çalışıyor onu

Korkun ne kadar büyük olursa [olsun]
[Ve sin]ekler gibi [vı]zıldasa da [dudakların]
[Seni kaygılandıran bir]çok [şeye rağmen]
Mükemmel bir rüya (bu)!
H[ayra alamettir][1]
[Tanrıların] seni kaygılandırm[ası (?)]:
(Yani) hayra alamettir
Bu [rüya]nın seni kay[gılara] salması!

Tanrılara yakarıyor onun adına

Gidelim!
[Yüce]-Tanrılar'a yakarmaya (senin için)!
Gideceğim senin (koruyucu) tanrını bulmaya
[ ]
[Enlil]e, [Yüce]-Tanrıların Tanrısı'na
Yakarmaya!
Tanrılar Tanrısı Enlil
Sa[na acı]sın diye
[Al]tından bir tasv[irini]
Yapacağım senin, (adak)[2] *niyetine!*
Tasalanma artık[, dostum],
Gör bak, [nasıl etkileyecek onu (?)] (bu) altın.

Fakat kaderciliği bırakmıyor elden

[Enli]l'in buyurduğu
[ ] gibi değildir:
Buyurduğu [şey]den geri dönmez o

1 Gılgamış dostunu rahatlatmak için rüyayı hayra yoruyor (ya da hayra yoruyor gibi yapıyor) önce, şüphesiz "aksini söyleme" ilkesi uyarınca yorumlayarak (bkz s. 101, n. 1). *21* ve devamında bir belirsizlik var: aynı ilkeyi tekrar doğrulamak mı istiyor, yani kötü bir rüyanın verdiği kaygıyı hayra yorarak mı?, ya da başka türlü düşünerek, "çıkmadık candan umut kesilmez" mi demek istiyor dostuna; rüyanın gerçekten kötümser bir yorumunun ve yarattığı kaygının, Enkidu'nun hayatta olduğu ve yaşamaya devam edeceği gerçeği karşısında sanki hiçbir hükmü kalmayacakmış gibi. Gılgamış'ın, rüyanın kaçınılmaz sonucu hakkında pek şüphesi olmadığı ilerki satırlarda görülecektir. Dostunun hayatının bağışlanması için sadece yakarmakla kalmıyor, fakat kaçınılmaz *kadere* razı olmak gerektiğini de açıkça söylüyor ona (*28'-32'*) .

2 Bir insanın tapınağa konulmuş –ve bir tanrıya adandığı takdirde değeri daha da artan– tasviri önünde ithaf eden adına (özellikle üzerindeki ithaftan ötürü), sürekli "dua edileceği" varsayılıyordu.

Vazgeçmez (?) (ondan)!
Karar verdi [mi] bir şeye
(Hayır!) Geri dönmez, vazgeçmez ondan (?)!
Dostum [ ]
[ ]
(Çünkü) [böyle] yazılmıştır
İnsanların alınlarına!"

Enkidu Şamaş'a yakarıyor

Tanyeri
Ağardığında[1]
Enkidu başını Şamaş'a doğru [kaldırarak]
Ağla[maya] başladı:
Gözyaşlar[ı] parlıyordu
Şa[ma]ş'ın güneş ışın[larında]:
"[Sana yakarıyorum Şamaş],
[Çün]kü Kader bana <düş>man[2]*!*

Kendisini ilk hayatından ayırmış olan Avcı'ya ileniyor

(Bu) sözümona (?) Avcı[3]
Ve Tuzakçı
(Eski) dostlarım gibi olmamı önledi
Dostlarına benzemesin (o da):
III: 1 *Ka[za]nc[ı] eksilsin,*
Geliri azalsın!
[ ]den başka bir şeyi kalmasın!
(Kurduğu tuzaklara) düşmesin,
Kaçıp kurtulsun bir bulut gibi (?)
[Avlamak istediği hayvanlar!]"

Sonra da Yosma'ya ileniyor

[Avcı'ya ilenince]
[Yos]ma'ya[4] *[da] ilenmek*
Geldi içinden.

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Günün ilk ışıkları belirince"*, sık sık tekrarlanan bir deyiş bu, VII. tablette birkaç defa (I: *1*; II: *23*; III: *8*; V: *45*), Ve XI. tablette iki defa çıkacak karşımıza (*48* ve *96*) .
2 Yazıcı burada da bir heceyi unutmuş.
3 Sözcüğü sözcüğüne: *"(bu) Avcı-olmayan"*...
4 Yosma'ya dönerek, aslında onu vesile ederek, onun arkadaşlarına, tüm Cariyelere ve Fahişelere sesleniyor. Başka bir deyişle, Cariyeler/Odalıklar hakkındaki konuşması kısmen olumsuz (III: *10-34*), kısmen de olumlu (III: *52*-IV: *10*) sebep-sonuç ilişkisine dayanmaktadır. "Serbest aşkı" meslek edinmişlerin hayatı hakkında çok şey ifade eden bir tasvir var gerçekten (bkz. *Mésopotamie*, s. 235 ve devamı)

"[Sana gel]ince, Yosma
Sonsuza dek sürüp gidecek
Bir alın yazısı
Biçeceğim sana,
Karşı konulmaz
Bir alın yazısı olacak bu.
Ve kurtulamayacaksın
Bundan.
[(Asla)] mutlu bir yuva[n
Ol]mayacak,
[(Asla) sevip okşa]yamayacaksın (?)
[ ]
[(Asla) gir]emeyeceksin
Genç kadınların [haremine]!
[İçkinin tortusuyla]
Kirlenecek [gü]zel [göğüslerin],
[Sarhoşların kusmukları]
Bulaşacak [giysilerine]!

Bir dize zedelenmiş.[1]

[ ]
[bir çöm]lek kırığı!
Asla güzel kokular
Sürünemeyeceksin[2]
Yitireceksin ne varsa elinde avucunda,
Kapı önlerinde sevişeceksin
Meskenin[3]
Kaldırımlar olacak!

1 Bu zedelenmiş bölümde, bir tablet –bu kadınların da müşterisi olan– *"yargıçlara"* imada bulunuyor gibi.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"parlak küçük şişe"*. Anlaşılmaz bir sözcük.
3 Aynı parçada bir sözcük ekleniyor; kentin varoşlarındaki *"çömlekçiler mahallesi meskenin olacak."*

[Yapayalnız] yaşayacak,
Varoşlarda sürteceksin![1]
[Çalılar ve dikenler]
Kanatacak ayaklarını,
[Sarhoşlar ve a]yyaşlar
Pataklayacaklar seni!
Arkandan küfredecekler
[Sokaklarda]!
Dam aktarıcı tıkamayacak
[Evinin (?) çatısındaki (yarıkları)]!
Baykuş yu[va] kuracak
[Evine (?)]!
Asla sofra [kurul]mayacak
[Evinde (?)]!

Gerisi zedelenmiş; bir yandan Yosma'nın "vulvası"nın, ve öte yandan erkek arkadaşının "çıplak" göğsünün "kirlenmesi"nden söz edilmiş olsa gerek burada.

Çünkü özgür (olan) beni
[ ] yaptın
Ve [(böylece) haksızlık et]tin (?) bana[2]

Yosma'ya karşı nankörce davrandığı için Şamaş onu kınıyor

Şamaş
(Enkidu'nun) [söyle]diklerini duyunca,
Gökten
Ses[lendi] ona:
"(Ama) Enkidu niçin ileniyorsun
Sen Yosma'ya?
Seni o besledi
Kutsal yemeklerle;

1 Anımsanacağı gibi, *Yaşua* pasajinda (II: *15*) fahişe Rahab'ın yaşadığı yer *"kentin kale duvarının karşısındadır"*, kendisi de *"varoşlarda oturmaktadır"*. Demek ki bu kadınlar kent dışına atılmışlardı.

2 Burada (ve de bkz. s. 149, n. 1), iyi incelenmemiş ve anlaşılmaz bir metinde, ilk yaşantısı sırasında *"karısı"*na bir imada bulunuluyor gibidir Enkidu'nun ağzından; bu yeni özellik, I: *83*'e rağmen, bize onun arkasında bütün bir yabani ahali bulunduğunu düşündürmektedir. (bkz. s. 85, n.3).

O giderdi senin susuzluğunu
Şahane içkilerle;
Bir harmaniye ile
Donattı seni
Ve dost olmanı sağladı
(Bu) görkemli Gılgamış'la!
[Şim]di sana

Ve ölümünden önce ve sonra Gılgamış'ın onun için her şeyi yapacağını sezinlesin istiyor

Bir dost, bir öz kardeş değil mi o?
Şahane bir yatakta[1]
Dinlendirecek seni.
Sol yanında sana
Değişmez bir yer hazırladıktan sonra
Rahat bir döşeğe yatıracak seni!
Ayaklarını öpmeye gelecekler
Ülkenin [Pren]sleri;
Uruk ahalisi
Göz[yaşı döküp] ağıt yakacak sana
Ve Gılgamış yas tutacak senin için,
Uyruklarının [en görke]mlisi için!
Ve sen öldükten sonra
Gılgamış saçlarını uzatıp
Sadece aslan postuna [bürün]erek
Dolaşacak bozkırda!"

Pek duygulanmış olan Enkidu, Yosma'ya ilenmekten vazgeçiyor

Yüce-Şamaş'ın
(Böyle) konuştuğunu duyunca
Büyük öfkesi
Yatıştı [hemen (?)]
[(Ve)] kızgınlığı [ ]
[ ] Geçti.
["Haydi! Yosma!, (dedi)]
[Bir (başka) alın yazısı[2] *adayacağım sana].*

1 Şamaş, Enkidu öldükten sonra Gılgamış'ın yas tutacağını sezinletiyor sanki: "*yatak*", gömme töreninden önce kadavranın konduğu katafalk olsa gerek. 43, Uruk Kralı'nın, hayatı boyunca ona kendi yanında sağlamış olduğu şeref yerini hatırlatıyor. Niye "*solunda*"?

2 Enkidu'nun Yosma'ya ve dolayısıyla, geleceğin tüm yosmalarına bağışladığı "*alın yazısı*" bir öncekini –III: 5 ve devamı– geçersiz kılmadığı gibi, olumlu ve yararlı özelliklerle de tamamlıyor onu.

IV: 1 *Sana ilen[miş olan bu dudaklar]*
[Seni] kut[sa]yacak şimdi!
Prensler ve [Bey]ler
Âşık[ların] olacak senin
[(Senden) on kilometre uzaktaki er kişi][1]
Kalçasına vuracak (sabırsızlıktan):
Saçlarını başlarını yolacak birçokları
[Yirmi kilometre] uzaktan,
Ve asker, [daha fazla beklemeksizin]
Çözecek kılıç kayışını.
Elmasa, lacivert taşına ve altına
[Boğacaklar seni]!
Sana [paha biçilmez[2] *küpeler]*
Hediye edenin
Bereketli yağmurlar [(yağacak) tarlasına],
Ve dizboyu olacak ekinleri!
Tanrıların[3] *[tapınaklarına bile]*
Kabul edileceksin
Yedi çocuk anası (da) olsa
Kocalar karılarını terk edecek[ler senin uğruna]!"

Hastalığı gittikçe artan Enkidu dehşet verici yeni bir rüya görüyor

[Ama (?) Enk]idu
Sararıp soluyordu
[Yatağında] yapayalnız
Yattığı [için (?)],
Dostuna [açıkladı (?)]
İçinden geçenleri:

Gılgamış'a ayrıntılarıyla anlatıyor

"[Dostum], (bu) gece
Bir rüya (daha) gördüm:
Gök [gürlüyor]
Yer de yankılıyordu bu gürlemeyi
Oysa ben,

1 "*Bir* bêru", "*iki* bêru": bkz. s. 88, n. 3.
2 Kuyumculukta özel bir altın tekniğini dile getiren bu sözcüğü "*paha biçilmez*" sözcüğü ile karşılıyorum.
3 Yer yer ve özellikle tanrıça İnanna/İştar (bkz. s. 133, n. 1) çevresinde kullanılan ve tüm Fahişelere ve parlak oğlanlara özgü dinsel bir uygulamaya ima olabilir.

Ayakta duruyordum onların arasında!
[Anzâ'ya[1]*] benzeyen,*
Heybetli,
Karanlık yüzlü
[Bir yaratık (vardı)]
Elleri [aslan ayakları],
Tırnakları kartal pençesi gibiydi
[Saçlarımdan yakalayıp]
Sımsıkı tuttu beni.
Ben kendisine vur[mak] istedikçe
İ[p atlar] gibi sıçrıyordu;
Ama bana vurduğunda
[ ] gibi yere düşüyordum.
Ve bir yabanöküzü gibi
Tepi[niyordu] üzerimde.
Gövdemi kollarıyla sıktıkça
Boğulacak gibi oluyordum.
(Boşuna bağırıyordum:) "Kurtar beni, dostum" diye
[Kurtaramıyordun beni]!
Korkuyordun [ ]
[ ]

Dört dize kaybolmuş.

[ ]
Bir güver[cine dön]üştürdü beni.
Ve kollarım [tüylerle kaplanmıştı (?)]
Bir kuşun kanatları gibi.
[K]aptığı gibi beni
Karanlık Ev'e, Irkalla'ya[2]*,*
İçine girenlerin bir daha
Asla çıkamadıkları Ev'e,

1 *Anzâ* efsanevi dev bir yırtıcı kuştur: bkz. *Lorsque les dieux...* , s. 389 ve devamı.
2 Bütün bu pasaj *(33-39) İştar'ın Cehennem'e İnişi*'ne ilişkin (bkz. *Lorsque les dieux...*, s. 319: *1-10*) ünlü Akkadca efsanenin başında yer alıyor aynen: *Irkalla* Cehennem'in adlarından biriydi: bkz. s. 130, n. 1.

İçindekilerin karanlıkta
Oturdukları,
Humustan ve kilden
Başka bir şey yemedikleri,
Giysileri, kuşlar gibi,
Tüylerle kaplı,
Asla g[ün] ışığı görmeksizin
Karanlıklara yığıştıkları
Yere götürdü
Dönüşü olmayan Yoldan.
Ve ben girince
[(Bu) toz(lu)] [Ev'e],
Çevremde taçlar[1] *görebildim sadece.*
Ve vaktiyle yeryüzüne egemen olmuş
(Bu) taçlı başlardan,
Anu'nun ve Enlil'in sofralarında
Izgara et yiyenlerden
Yayılan (uğultu) çalındı kulağıma;
Kuru ekmek yiyip,
Soğuk su içiyorlardı şimdi.
Ve içine girdiğim
Bu tozlu Ev'in sakinleriydi
Başpapazlar, ulu danişmend kişiler;
Büyücüler, ayinleri yönetenler,
Yüce-Tanrılar'ın aklayıcıları
Etana,
Samukan,

1 Öldükten sonra Ölüler Katı'nda bir araya gelmiş bu dünyanın eski hükümdarlarıyla ilgili tema, örneğin *İşaya*'da (xıv: 9 ve devamı, Babil Kralı hakkında) yer almaktadır. Enkidu eski yüce kişilerin hepsine rastlıyor burada; kesin anlamları bizce bilinmediği için, unvanlarını yaklaşık olarak çeviriyorum. *Etana* ülkenin ilk hükümdarı sayılıyordu. *Samukan* çölde, vahşi hayvanların tanrısıydı (bkz. s. 70, n. 1), ondan burada niçin söz edildiği pek anlaşılmıyor. Enkidu'nun vahşi hayvanlar arasında geçen ilk dönemini anımsatmak için mi? *Ereşkigal* Cehennem Tanrıçası idi (özellikle bkz. *Lorsque les dieux...*, s. 454 ve devamı). *Bêlit-Şêri* (*"Bozkır Kadını"*): *"bozkır"* burada Cehennem'i de simgeliyordu. Cehennemler Tanrıçası'nın *"yazıcısı"* bilinmeyen biri.

Cehennem [Tan]rıçası
Ereşkigal!
Elinde tuttuğu [bir tableti]
Çömeldiği yerden
Yüksek sesle okuyordu ona
Yazıcı Bêlit-Şêri.
[O sırada kaldırıp] başını
Bana baktı (Kraliçe)
Ve kim getirdi (buraya) bu adamı, (dedi).

Devamı, sütun V'te, ve tamamen kaybolmuş; sadece birkaç dize sonu kalmış (*12* ile *20*. satırlar arasında). Buradaki okunabilir sözcükler: *"mezar"*, *"Ereşkigal"*, *"bir Tufan"* (bkz. s. 115, n. 4), ya uğursuz rüyanın öyküsünün, ya da yorumunun (kimin tarafından?) devam etmesi gerektiğini sezinletiyor. Bundan açıkça anlaşıldığına göre, Enkidu'un akıbeti Cehennem, başka bir deyişle, kaçınılmaz ölümdür.

Buraya eklendiği anlaşılan küçük bir parçada E.gal. mah adı geçtiğine göre, Gılgamış'ın anasının Uruk'taki tapınağına (bkz. s. 93, n. 1) ya da belki, İsin'de şifa tanrıçası *Gula*'ya yakarmaya gittiği düşünülebilir (bkz. *agy*).

VI. sütundan, ilk yirmi dizesi iyi kötü okunabilen parçalar kalmış sadece.

Enkidu'nun Gılgamış'la son bir konuşması

VI: 1-2 *[ ]*
[Ben ki senin yanında],
Bunca tehlikeye gö[ğüs germiştim]
Ha[tırla beni], dostu(m):
[Unut]ma çektiklerimin hiçbirini!"

Gılgamış'ın kötümser düşüncesi

"Dostum, (diyordu Gılgamış);
Çok kötü bir rüya gördü
Ve o rüyayı gördüğü günden beri
[Güçlerini] yitirdi!"
(Diyordu Gılgamış kendi kendine).

Enkidu'nun hastalığı uzuyor ve vahim bir hal alıyor

(Bu sırada) Enkidu yatağındaydı:
Birinci gün, [ikinci gün]

Kalkamıyordu yerinden:
[Daha beter] hastalandı.
Üçüncü gün, dördüncü gün
[Değişen bir şey olmadı].
Beşinci gün, altıncı gün, yedinci gün
<Değişen bir şey olmadı>.
Sekizinci gün, dokuzuncu gün,
[Onuncu gün] de geçti.
Sonra, Enkidu'nun hastalığı
[(Daha da) ağırlaştı].
Onbirinci ve onikinci gün
[Değişen bir şey olmadı]

Gılgamış'a halsizliğinden yakınıyor

(Bunun üzerine) Enkidu
Yatağında [doğruldu],
Gılgamış'a seslenerek
[Şöyle dedi (?)]:
"Demek ki [ ]'e
Yakarmam fayda etmedi dostum!
[Yardım etmişti bana]
Savaşmaktan[1] korktuğumda.
Ama (o zaman) [yardımıma koşmuş olan o]
[Beni terk etti şimdi (?)]!
[Ve gene de (?)] sen ve ben
[Hiç ayrılmamalıydık birbirimizden].

Enkidu ölüyor

Gerisi kaybolmuş: Orada, tabletin son kısmında Enkidu'nun ölümü yer alıyor.

1 Bununla ilgili bölüm kayıp fakat belki de IV/ VI: 35' *ve devamı*'ndadır.

SEKİZİNCİ TABLET

Enkidu'nun Cenaze Töreni

İyi korunamamış bu tabletten de bize üçte birinden daha az bir kısım kalmış; II. sütunun ortalarından az sonra, çoğu zaman okunması çok zor birkaç parça, öykünün akışını az çok sezinletiyor gene de.

Dostunun cenazesi başında Gılgamış'ın derin üzüntüsü: Enkidu'nun kökenlerini hatırlatıyor

I: 1 *Tanyeri*
Ağardığında
Gılgamış şöyle [seslendi]
(Merhum) [dos]tuna:
"[Ey Enkidu, ey biricik dostum!], [an]an[1]
Bir ceylandı;
Yabaneşeği idi baban:
Ve eş[ek] sütüyle beslemişlerdi seni.
Bilmediğin şey değildi tüm otlaklar,
Vah[şi] hayvanlar[2].

Sedir Ormanı serüvenine dair

Ey Sedir Ormanı'na [kadar]
Enkidu'nun (yürüdüğü) yollar!

1 I: *63-79*'da Aruru tarafından "yaratılışının" öyküsüne rağmen (mitolojinin ve folklorun "özü gereği" iki öykü, şüphesiz, birbiriyle bağdaşıyordu) Enkidu'nun kendisi gibi "barbar" ve ilkel olan anası ve babası, birlikte yaşadıkları çölün en soylu, en hayranlık verici ve en mağrur olanlarıyla kıyaslanıyor. Onlardan (*42*) ve "*kardeşleri*"nden (*38*) ileride tekrar söz edilecektir. Kaba ve "gayri medeni" bütün bir toplumu belirten yeni özellikler; Enkidu bunların simgesi olacaktır. bkz. s. 142, n. 2; ve s. 232, notun sonu.

2 Vahşi hayvanları avcunun içi gibi biliyordu, onların arasında yaşıyordu.

Ağla[yın ona][1] gündüz ve gece
Gözyaşlarınız dinmemecesine!
Ağlayın ona, ey Yaşlılar
Ağıllı-Uruk'u geniş [sokaklarında]!
[Ağlayın ona]
Peşimizden gelen, bizi selamlayan kalabalıklar (!)!
Ağlayın ona
Dağların dar [geçitleri (?)]
Onunla birlikte aşmıştık sizleri!
Ağla <ona>, ey memleket
Sanki anasıy(mışsın) gibi!
[Ağlayın ona]
[(?)], Serviler, Sedirler
Öfkemizden
[Kan gölüne (?) çevirmiştik] sizin oraları!
Ağlayın ona ayılar, sırtlanlar, panterler,
Kaplanlar (?), geyikler, yabani kediler,
Aslanlar, mandalar, alageyikler, dağ keçileri
İrili ufaklı yabanıl hayvanlar!
Ağla ona
Kıyıları boyunca birlikte gezindiğimiz
Kutsal Ula[2]!
Ağla ona
Bir vakitler gırbalarımızı
Doldurmaya gittiğimiz sevgili Fırat!

Gökyüzü-Boğası'na karşı kazanılan zafere dair

Ağlayın ona
[Savaştığımızı]
Ve Dev-Boğa'yı öldürdüğümüzü
[Görmüş olan] Ağıllı-Uruk'un Yiğitleri!

1 Metinde istek/dilek kipiyle belirtilenleri (örneğin, "*ağlasınlar*" gibi) burada ve devamında emir kipiyle belirtiyorum, kolaylık olsun diye. Gerisi, bazen bizim için anlaşılmaz olan, Enkidu'nun geçmişine ilişkin olaylara atıflarla dolu. Bunların birkaçı ya da birçoğu I'den VI'ya kadar tabletlerde kırılmalardan ötürü zedelenmiş ya da hiç yer almamış, ama o dönemde yeterince biliniyordu bunlar.

2 Sözcüğün ilk anlamıyla, *Ula/Kerha* ülkenin güneydoğusunda kısmen Elam'a akan ve aşağı Dicle'nin kollarından birini oluşturan bir ırmaktı. Tamamen aksi yönde bulunan Dağ ve Sedir Ormanı ile ne gibi bir ilgisi olduğu pek anlaşılmıyor. Reçineliler Ormanı'nın Doğu'da yer aldığını belirten eski efsanenin hatırlatılması söz konusu olabilir (bkz. s. 30); ya da şimdiki Ula/Kerha, iki dostla ilgili efsanenin ya da onların Seferi'nin bilinmeyen bir bölümünden gelmektedir; ya da bilmediğimiz bir sebepten dolayı, kuzeybatıdaki bir akarsuyun adıdır bu.

Bilinmeyen (?) olgulara dair

Ağlayın ona, köylüler[1]
Sizler [ki]
Adını yücelttiniz onun
Güzel dizelerde[2].
Ağlayın ona
Uçsuz bucaksız Kent'in
[ ][3]
Sizler ki [ ]
[ ]!

Enkidu'nun çevreye uyum sağlamasına dair

Ağlayın ona, ey Rahipler!
[ ]
Ve sizler ki onun susuzluğunu giderirdiniz
Arpa suyuyla!
Ağlayın ona, [ey Çobanlar],
[Sizler ki]
Kaymak sunardınız ona[4].
Ağlayın Enkidu'ya, [ ],
[ ],
Sizler ki içkilerin en iyisini
İçirirdiniz ona.
Ağla Enkidu'ya,
Yosma!
Sen ki
Miskle ovardın onu.
Ağlayın ona!
Konuklar,

Enkidu Uruk'a geldiğinde, düğüne dair

Düğün günü
Enkidu'nun parmağına yüzük takmış[5] *olanlar*
Ağlayın ona,

1 Köylüler mi, yoksa örneğin Gökyüzü-Boğası'nın(?) zulmünden kurtulmuş ve Enkidu'ya minnettar olan ya da onu görünce coşan kırsal bölge ahalisi mi? Bilinmeyen ve anlaşılmaz bir olgu.

2 *"Dizeler/kıtalar"*, sözcüğü sözcüğüne: bir iş yapanları yüreklendirmek için, birlikte/koro halinde söylenen *"imece türküleri"*.

3 Buradan itibaren ve *33*'e kadar, "Ağla(yın) ona" yerine Akkadca ki.min sözcüğü kullanılmış: bkz. s. 70, n. 2 vs.

4 *30-32*: bilinmeyen olgu.

5 Gılgamış'la barıştıktan sonra, Enkidu düğüne davet edilmiş olabilir mi? (II/III'ün başlangıcı). Bir düğünde konukların *"parmağına yüzük takma"* geleneğine imada bulunma ilginç. Bu konuda başka bir tanıklık bilmiyorum.

[ ]!

Enkidu'nun ailesine sesleniyor

Ağlayın ona, (sizler) [kardeş]leri[1],
Ağıt (?) yakın ona
Kızkardeşlerin (yaptığı) gibi!
[ ],
[Ve yolun]
Saçlarınızı[2] [onun] uğruna!
Ağlayın Enkidu'ya
Koyunlu-bozkırınızda
Bir ana ve baba[3] olarak!

Gılgamış'ın ağıtı: Enkidu'ya duydukları

[Ben de]
Ağlıyorum sana Enkidu!
II: 1 *Dinleyin beni Uruk'un Yaşlıları!*
[Dinle]yin beni
Gözyaşı döküyorum
[Dostum] Enkidu için,
[İnl]iyorum
Yas tutan bir kadın gibi!
(Ey Enkidu), yanımdaki baltamdın,
Ve kollarımın gücüydün!
Kılıçtın kınımda,
Yüzüme kalkandın.
[ ],
Bayramlık giysimdin
Payandasıydın sevinçlerimin!
Zalim bir kader, birdenbire
Ay[ırdı] benden seni!
[Ey Enkidu], ey gezgin Katırım.
Ey çölün Yabaneşeği.
Bozkırın Panteri.

1 Daha ileride, bkz. s. 149, n. 1.
2 Yas tutanların jesti. Daha ileride bkz. II: *21*.
3 S. 149'te n. 1'e bkz. *"Koyunlu-bozkır"* ekilmemiş toprağın, hatta çölün bir kısmıydı, en azından kış yağmurlarından sonra, burada biten cılız otlakta çobanlar sürülerini otlatabiliyorlardı.

Birlikte
Tırmanmıştık [Dağ'a];
Yakalayıp [öldürmüştük]
Gökyüzü-Boğası'nı;
Yenmiştik
[Sedir] Ormanı'nda Humbaba'yı.
Nasıl bir şeydir
[Sen]i kapıp götüren bu uyku?
Karanlıklara karıştın
Ve [beni] duymuyorsun artık!"

Enkidu kımıldanmaksızın yatıyor: gerçekten ölmüş!

Ama (Enkidu)
Başını kaldırmıyordu (bile)!
Gılgamış kalbine koydu elini:
Durmuştu!

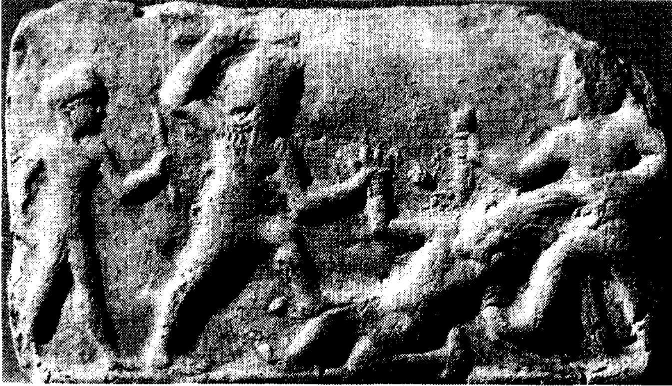
Gılgamış'ın umutsuzluğu

(Bunun üzerine) bir yeni gelinmiş gibi
Duvakla örttü dostunun [yüzünü].
Dört dönüyor[du çevresinde]
Bir kartal gibi,
Yav[rularını] yitirmiş dişi bir aslan gibi.
Saçını başını yoluyordu
Yırtıp yere atıyordu
Üstündeki süslü giysileri
Dehşete kapılmış[1] gibi!

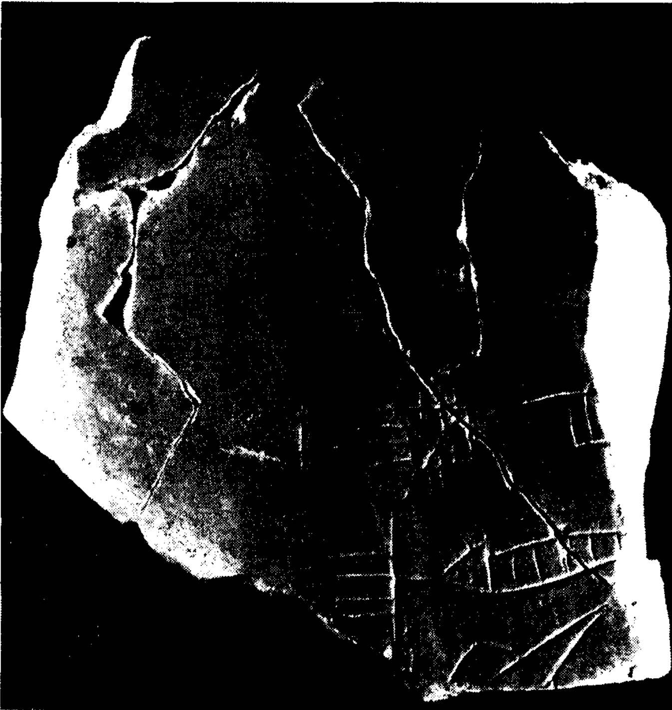
Enkidu'nun bir heykelinin yapılmasını emrediyor

Tan[yeri]
[Ağa]rdığında
Gılgamış (bütün) ülkeye
Seslendi:
"Ey demirci ustaları! [Ey cevahirciler]!
Ey metal işçileri! Ey kuyumcular!
Bir [heykelini] yapın

1 Umutsuzluk ve yas tutma jestleri (bkz. s. 152, n. 2).

1

2

1 Destan'ın kahramanının ya da onun dostunun güvenilir en ufak bir heykeli kalmamış bize. 1700'lerde yapılmış bu pişmiş topraktan rölyef, Huwawa/Humbaba'ın Gılgamış ve Enkidu tarafından hançerlenişini gösteriyor olabilir gene de (bkz. s. 258; fakat karş. s. 120!) (Berlin, Vorderasiatisches Museum).

2 Sümer mermerinden yapılmış kocaman bir vazonun bu parçası (karş. s. 23), Gılgamış'ın da çağdaşı olan (2650 yıllarına doğru) eski bir kralı, *Kiş Kralı Me-barag-si*'yi simgeliyor (Bağdat, Irak Müzesi).

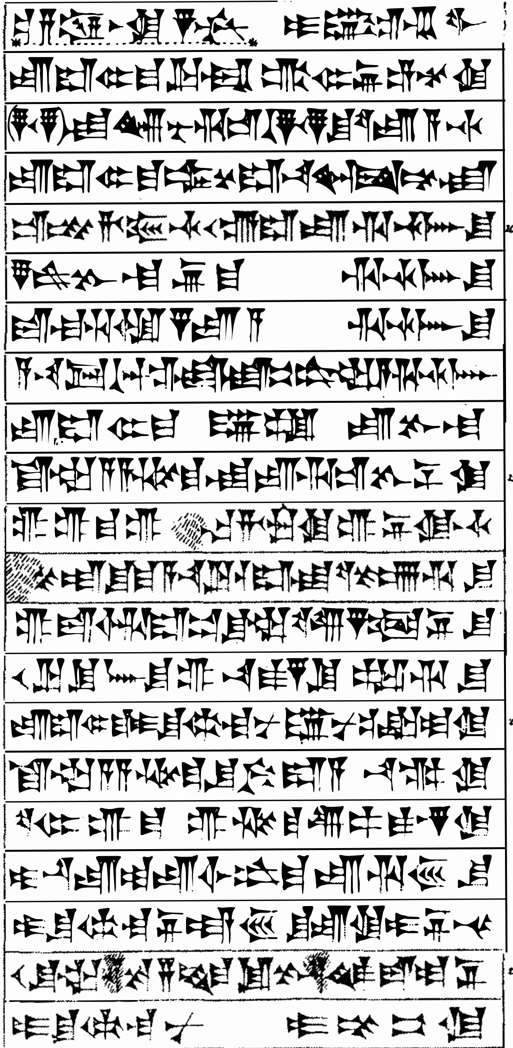
3

4

3 Sol sayfadaki *Yale Tableti* (168 X 140 mm), *Yale Babylonian Collection*'dan (fotoğrafı ileten, bu koleksiyonun yöneticisi Prof. W. W. Hallo'ya yürekten teşekkür ederim), ve *Destan*'nın *Eski Versiyonu*'nun (karş. s. 39 ve devamı, s. 238 ve devamı) önemli bir parçasını içeriyor. Çoğu durumlarda olduğu gibi, kırık parçalar halinde bulunmuş bu tablet, aralarında bazı boşluklar da olmak üzere, yeniden birbirine eklenmiş. Müstensih/yazıcı, metni altı sütuna yaymış: üçü önyüzde (pek iyi korunamamış) ve üçü de arkayüzde. Burada arkayüzü görüyoruz: *136*. dizeden son dizeye kadar (karş. s. 243 ve devamı).

4 Üstte, *Ninova Versiyonu*'daki XI. tabletin kopyalarından biri: on parçadan meydana gelmiş ve aralarında birçok boşluk var. Asurbanipal Kütüphanesi'nden alınmış ve British Museum'da K. 8517 diye envanterlenmiş; önyüzün ilk iki sütunu kalmış sadece: bir yandan, *3*. dizeden *29*. dizeye, öte yandan *57*. dizeden *98*. dizeye kadar (karş. s. 188 ve devamı, s. 192 ve devamı). Birçok elyazmasını ve *Destan*'ın metnini mümkün olduğunca tam yansıtmak için gerekli çalışmanın iyi bir örneği bu.

[5]

5 Çiviyazılı metinleri düzene koymak için, ki bir fotoğraf çoğu zaman pek yeterli değildir bu konuda, Asurbilimciler metnin karakterlerini temize çekerler. Bir "otografi", daha doğrusu "apografi" denen şey budur. Bu çiviyazılı metin 1875 tarihli ve yazarı, ilk Asurbilimcilerden ve *Tufan*'ı keşfetmiş olan G. Smith'dir (bkz. *Tanrının doğuşu*, s. 21). İlk çiviyazılı metinler derlemesinin IV. cildinin 48. levhasında (H. C. Rawlinson, *Cuneiform Inscriptions of Western Asia*) yayımlanmıştır. *Ninova Versiyonu*'nun (bkz. s. 123 ve devamı) VI. tabletinde 6'dan 26'ya kadar yer alan dizeleri içeriyor ve K. 2589 + envanter numaralı. Orijinal tablet British Museum'dadır.

Dostumun!"
Böylece [Gılgamış]
[ ] boyutunda,
Göğsü lacivert taşından
Ve vücudunun (geri kalan kısmı) altından
Bir heykelini yaptırdı Enkidu'nun.

Gerisi kaybolduğu için bize sadece yirmi kadar dize kalmış, her dizenin de ancak son sözcükleri okunabiliyor. *"Dostunun"*, ağırlığı *"mines"*le (500 gr) ölçülen, *"Sümer mermeri"*nden yapılmış *"paha biçilmez sureti"*nden söz ediliyor bu dizelerde. Sütunun sonuna kadar devam edecektir bu parça. Ve gerisi okunduğunda, Enkidu'ya, Şamaş'ın teselli olsun diye, ölümünden sonra, Gılgamış'ın cenaze töreni düzenleyeceğini (bkz. VII/III: 40 ve devamı) vaat eden sözlerini geniş zaman kipine koyarak ilk haline getirilebilir son iki dize.

Gılgamış, Enkidu'nun cenaze törenini düzenliyor

49' *"[Şimdi, sana]*
[Bir dost, bir öz kardeş olmayacak mıyım?]
[Şahane bir yatakta]
[Dinlendireceğim seni],
III: 1 *[Sol yanımda] sana*
[Değişmez bir yer]
Hazırladıktan sonra
[Rahat bir döşe]ğe yatıracağım seni!
[Ayaklarını öpmeye gelecekler]
Ülkenin Prensleri;
[Uruk]'un ahalisi
Gözyaşı döküp [ağıt yakacak] sana!
5 *[Yas tutacağım, senin için],*
[Uyruklar]ı(mın) en görkemlisi için!
Ve ben de, sen öldükten sonra
[Saçlarımı uzatıp]
Sadece [aslan] postuna bürünerek
[Dolaşacağım bozkırda]!"

Enkidu'nun cenaze töreni

Tanyeri
[Ağa]rdığında
(Giysilerini) çıkardı Gılgamış

[ ]
10 *Ve kırmızı*[1] *bir [ ] giyindi*
[ ]

(IV) Sütunun gerisi ve sonraki ilk kırkbeş dize kaybolmuş. Enkidu'nun cenaze töreninden söz edilmiş olabilir bu dizelerde. Sonunda, *"dostum için"... , "onun palası", "[kılıcının (?)] kabzası"* sözcükleri ve kendisine *"yönelinen"* ya da seslenilen bir gezegen sözcüğü arta kalıyor.

V V. sütunun başlangıcı hemen hemen 40. dizeye kadar zedelenmiş. Bir ilk kalıntıda Cehennem'e imada bulunuluyor, (*"Cehennem tanrıları*[2]*"* arasında bir *"Hakim"* sözcüğü geçiyor). Hepsi, kim olduğu bilinmeyen biri tarafından yapılmış bir konuşmada yer alıyor. Sonra:

43' *Bunu duyunca,*
[Gılgamış'ın (?)]
[Aklından]
Cehennem-Irmağı[3] *geçti!*

Şamaş'a adak

45' *Tanyeri*
Ağardığında
Gılgamış [Saray'ın kapısını] açtı,
Elammaku[4] *ağacından yapılmış*
Büyük bir tepsiye
İçi bal dolu
Kırmızı[5] *bir çanak koydu,*
Ve tereyağı ile doldurdu

1 Matem rengiydi kırmızı (bkz. not 5)
2 *Anunnaki*'ler söz konusudur: bkz. s. 91, n. 2.
3 Sözcüğü sözcüğüne: *"Kalbinde Irmak'ın bir hayali (?) oluştu"*. Bu bağlamda, *"Irmak"* sözcüğü, Cehennem'e (*Mésopotamie*, s. 332 ve devamı) geçmek için uzak batıda aşılması gereken Cehennem-Irmağı'nı ima etmektedir.
4 Değerli bir ağaç olan *elammaku*, Suriye'nin kuzeybatısından geliyordu ve mobilya yapımında kullanılıyordu özellikle.
5 Bazı renkleri boyalı maddelerle, özellikle yarı-değerli taşlarla belirtmek âdet olduğundan, *"kırmızı"* sözcüğü, kırmızı akik; *"mavi"* de lacivert taşı anlamına gelebilir. Mavi ve kırmızı birçok defa geçmektedir: bkz. not 1'e, ve özellikle *Lorsque les dieux...* , s. 324: *136* (*İştar'ın Cehennem'e İnişi*'nde).

Mavi bir çanağı
[Ve hepsini (?) büyük bir özenle]
Şamaş'a sundu.

Enkidu'nun "hayaleti" Cehennem'e (?) çekiliyor

(VI) Devamı bir parçadan ibaret, on beş kadar dizenin sonu okunabiliyor sadece. Gılgamış'ın "*Şamaş'a sunduğu*" "*[adaklar]*"dan ve "*(ona) kendi eliyle yaptığı bir içki*"den söz ediliyor üç defa, "*memnun kalıp öfkelenmesin*" diye. Sonra, "*lacivert taşı*"ndan ya da "*mavi bir taştan*"(?) yapılmış değerli bir nesnenin, "*kutsal Fırat [suyu (?)]*"nun adı geçiyor. Dört defa sözü edilen "*Toprak*" ve "*Engin Toprak*", "*Cehennem*"dir[1] şüphesiz. [Kendisine sunulan adaklardan] hoşnut kalmış ("*hoşlanmış*") bilinmeyen birinin "*[Enkidu]'ya eşlik etmesi*" için dilekte bulunuluyor. Enkidu'nun ruhunu Cehennem'e götüren melek mi söz konusudur? Genellikle, VIII. tabletin sonunun, cenaze töreninden sonra, Enkidu'nun hayaletinin (ruhunun)[2] Cehennem'e rahatça ulaşabilmesi için alınmış önlemleri anlattığı düşünülebilir.

1 Bkz. *Mésopotamie*, s. 330.
2 "Hayalet" dediğimiz, ölenin, ölümden sonra var olmakta devam edeceği düşünülen "gölgesi"dir, hortlak öykülerimizin "canı" ya da "ruhu". Demek ki, bedenden ayrılıyordu ve, mezara gömülünce, Cehennem'in uçsuz bucaksız yeraltı mağarasında, uyuşuk, hareketsiz, kasvetli ve ebedi bir hayata kavuşmak için, diğer hayaletlerin arasına katılıyordu (bkz. *Mésopotamie*, s. 325 ve devamı). Karş. VII/ IV: *41* ve s. 146, n. 1).

DOKUZUNCU TABLET

Gılgamış sonsuz hayatın peşinde

Üçte birinden biraz fazlası kalmış bu tabletin; üstte ilk üç sütun ve altta son üç sütun. Olguların tamamına erişemesek bile, en azından, öykünün gelişimini sezinliyoruz.

Umutsuzluğa kapılmış ve ölümden kaçan Gılgamış çöle atıyor kendini

I: 1 *Gılgamış*
Bozkırda[1]
Acı gözyaşları döküyordu
Dostu Enkidu için:
"Ölmem mi gerek benim (de)?
Enkidu'ya[2] *benzemeyecek miyim ben de?*
Bir kaygı
Kemiriyor içimi!
5 *Ölüm korkusudur*
Beni bozkırda koşturan!

Gidip bulmaya karar veriyor (ölümsüzlüğe kavuşmuş) Tufan kahramanını

7 *İyisi mi*
Gidip Utanapişti'yi[3]*,*
6 *UbarTutu'nun oğlunu bulayım!"*

1 Burada da (bkz. s. 120, n. 2; s. 121, n. 2) yazarın kısa ve özlü anlatımı doruk noktasında. Öyküsünün bazı önemli dönüm noktalarına bir an önce değiniyor; ne kadar önemli oldukları ortaya çıksın diye.

2 Gılgamış bu sözleriyle, sadece Enkidu gibi ölmekle kalmayacağını, fakat ölünce dostunun kadavrasına benzeyeceğini kastediyor; Enkidu'nun ölümünün onda nasıl korkunç bir anı olarak yaşadığı daha ileride görülecektir (X/ II: *4-6*).

3 Tufan'ın kahramanı Utanapişti hakkında bkz. s. 66, n. 3. UbarTutu için bkz. daha ileride s. 189, n. 1. Daha anlaşılır olsun diye, *6.* ve *7.* dizelerin yerlerini değiştirdim. Öykü *8*'den *13*'e kadar birinci tekil kişinin ağzından anlatılıyor; *13.* dizeden itibaren, üçüncü tekil kişinin ağzından anlatılıyormuş gibi çevirmeyi yeğledim.

İlk aşama

Gece dağın[1] geçitlerine varınca
Aslanlar gördü
Ve korktu!
(Ama) başını göğe doğru kaldırarak
Tanrı Şin'e[2] yakarmay(a başladı).
Ve yakarışları
Tanrıçaların [(?) , en büyüğüne] yöneldi:
"Sağ salim kurtarın beni,
[(Bu) korkudan]!"

Bir rüya görüyor

[(Aynı) gece (?)] birdenbire
[Uyan]dı uykusundan: rüyasında
[ ]'lar
Kaygısız[3] yaşıyor(lar)dı,
Yanındaki bal[ta]sına sarıldı
Vurmak için,
Ve [kılıcını]
Kının[dan] çıkarıp
[Ok] gibi daldı aralarına.
[ ]'e vuruyordu
Ve [ ] kayboluyordu gözden.

Devamı, sütunun sonuna kadar –otuz kadar satır–, sadece dizelerin başında birkaç sözcük ya da işaret var;

1 Gılgamış'ın bu seyahat boyunca nereye gittiği hakkında hiçbir yerde kesin bir belirtme yok. En azından, doğuya yöneldiği açıkça anlaşılıyor (bkz. özellikle s. 266: B/IV: *11*): dolayısıyla, önce bir "dağa", daha uzaklarda dağlara rastlıyor. Soru sormak istediği kişiyi dünyanın doğu ucunda bulacaktır. Bkz. daha ileride s. 163, n. 1 ve Babil'in kozmografyasının şeması s. 15.

2 Vakit gecedir*(8)*: Güneş-Tanrısı Şamaş'ın görünmeyişi normaldir. Gılgamış Ay'ın yüce tanrısı Şin'e sesleniyor. Sonradan yakaracağı ve adı bilinmeyen tanrıça, VI. tablet boyunca şiddetle karşı çıkmış olduğu aynı İştar olamaz. Bununla birlikte, örneğin Venüs dediğimiz gezegenin asıl koruyucusunun adını ve özelliklerini taşıyan aynı tanrıçanın bir başka biçimde görünmesidir belki de. Çünkü "tanrıçaların en büyüğü" sıfatı çoğu zaman İştar için kullanılıyor.

3 Sözcüğü sözcüğüne: *"hayatın tadını çıkarıyorlardı ("ölümden korkan"* hayalperestin aksine): Balta ve kılıçla saldıranın kim olduğu, hangi yaratıklardan söz edildiği bilinmiyor. Gılgamış mı, yoksa bir başkası mı? Bulunduğu yer göz önünde tutulduğunda (daha sonra, kimin tarafından yorumlanıp yorumlanmadığı bilinmeyen) bu rüya, kahramanın kendilerine yakardığı iki tanrı tarafından ya seyahatinin akıbeti hakkında onu yatıştırmak ya da son başarısızlığını ona sezinletmek için gördürülmüş olabilir.

hiçbir şey açık seçik değil. Seyahatin sonunu kestirmek için rüyanın sona ermesi, belki de yorumlanması gerekecekti –ama kimin tarafından? Şüphesiz o sırada yoluna devam ediyordu. Metin tekrar başladığında II. sütunun başında onu bir dağın önüne varmış görüyoruz.

İkiz-Dağlar

[İkiz][1]-Dağlar'[dı]
(Bu) Dağ'ın adı.
Dorukları
Gök kubbeye [değen]
Ve etekleri Cehennem'e ulaşan,
[Doğan Güneş'in] koruyucusu
İkiz-Dağlar'a vardı[ğında]

İnsan-Akrepler

İnsan-Akrepler[2]
Nöbet tutuyordu
Giriş kapısında:
Tüyler ürperticiydi
Görünüşleri,
Ölüm (yayılıyordu) bedenlerinden.
Dehşet verici Olağanüstü-Parıltıları
Kaplıyordu (bu) Dağları;
Doğan Güneş'i batıncaya kadar korumak için
Duruyor(lardı orada)!

Gılgamış onlara yanaşıyor

Onları görür görmez
Korku ve dehşet

1 Eski Mezopotamyalıların folklor kozmografyasının ayrıntılarını bilemeyişimizden ötürü tam anlaşılmıyor bu pasaj. Öyle görünüyor ki, doğunun çok uzağında, diğerlerinden çok daha yüksek ve muazzam ve de ikiz doruklu bir dağ hayal ediliyordu ("İkiz-Dağlar" denmesi bundandır); derin ve karanlık bir geçit vardı iki doruk arasında, tıpkı bir tünel gibi ve Güneş yerin altından çıktığı noktadan çok daha uzağa varıyor ve batıya doğru yol alarak her gün aynı yolu izliyordu dünyayı aydınlatmak için. Herhangi biri ele geçirmesin diye orada durup bu geçişi, bu *"yol alışı"* denetliyordu İnsan-Akrepler. Çevirilerime temel olan yorum budur. Bkz. s. 11.

2 Mezopotamya folklorunda sık sık rastlanan her türlü ve genellikle karmaşık canavarların bilinenlerindendi İnsan-Akrepler: bkz. örneğin, *Yaratılış Destanı*'ndaki (*Lorsque les dieux ...* , s. 610) I. tabletin 142. dizesi. Burada, bu hayali bekçiler bir topluluk oluşturmuyor, sadece erkek ve dişiden ibaret bir çifti simgeliyorlar. Asıl etken olan erkektir (12 *ve devamı*).

Kapladı Gılgamış'ın yüzünü.

Ve onu sorguya çekiyorlar

Fakat, karar verip
Yaklaştı onlara.
Ve Erkek-Akrep
Seslendi Dişisi'ne:
"Olağanüstü[1] bir kişi
Bize yaklaşan!"
Ve Dişisi
Cevapladı onu:
"Üçte ikisi tanrı
Ve üçte biri[2] insan!"
(Bunun üzerine) Erkek-Akrep
Açtı ağzını
Şöyle dedi
Tanrılar [oğluna] (?):
"[Niçin aştın]
(Bunca) uzun yolu?
[Niçin geldin]
Bizi bulmaya,
Aşılması (böylesine) güç
[Dağları] [aşarak]?
Bilmek istiyorum
[Seyahatinin (?) sebeplerini].

Otuz kadar satır kaybolmuş: sütun II'nin sonu ve sütun III'ün ilk iki satırı. Metin tekrar başladığında Gılgamış'la İnsan-Akrepler arasındaki konuşma devam ediyordu:

Gılgamış'ın cevabının sonu

III: 3 *"... Bulmak [için geldim (?)]*
[Tanrıların] Yüce-Katı'na kabul edilmiş,
[Sonsuz hayata (?) kavuşmuş][3]
Saygıdeğer Utanapişti'yi[4].

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Beden tanrısal cevherdendir"*.
2 Bkz. I. tablet: 46.
3 Bkz. daha ileride, XI: 190-196.
4 Sözcüğü sözcüğüne: *"Babam"*, bu sözcük, sadece derin bir saygıyı belirtmek için kul lanılırdı genellikle.

[Sorular sormak (?) istiyorum ona]
Ölüm'e ve Hayat'a dair[1]*."*

İnsan-Akrepler uyarıyorlar onu kendisini bekleyen güçlükler hakkında

Erkek-Akrep açtı ağzını
Söze başladı,
Ve şöyle dedi Gılgamış'a:
"[Bu kadar uzun yolu (?)]
Göze alan [kimse] yok (henüz)!
Hiç kimse [girmedi (?)] (henüz)
(Bu) Dağların[2] *Geçit[i'ne]!*
Yüzyirmi kilometre boyunca:
[Karanlıklar (?) hüküm sürer] orada.
[En ufak bir ışık (?) yoktur]
Zifiri karanlıktır (orası).
Gün[eş]'in doğduğu yerden
[ ],
Güneş'in battığı yere
[ ]:
Işınlarının sızdığı yere
[ ]

Birkaç satırın başlangıcından hiçbir şey anlaşılamıyor. Sonra, sütunun sonunda yaklaşık otuz dize ve bir sonraki sütunun başından otuz iki dize kayıp. İnsan-Akrepler ile Gılgamış arasındaki tartışma şüphesiz devam ediyordu bu dizelerde. Anlaşılan, sonunda, göze aldığı tehlikelere rağmen Gılgamış sonuna kadar gitmekte kararlı olduğunu dile getiriyordu.

Gılgamış yoluna devam etmeye karar verdi

IV: 33 *[Yüreğime çöreklenmiş umutsuzluk*
İtiyor (?) beni],
Dondurucu soğuğa ve kız[gın sıcağa] rağmen
[ ],
[ ] yorgunluklara rağmen
[ ],
Şimdi
[Sonuna kadar (?) gideceğim]."

Gılgamış yola çıkıyor

(Bunun üzerine), Erkek-Akrep

1 Derin anlamı açık: "Sonsuz hayata kavuşmak için ölümden kaçınmanın çaresine dair sorular sormak istiyorum ona." Daha ileride bkz: XI: 7.
2 bkz. not 1, s. 163.

[Cevapladı onu].

[Dedi (?)]
[Kr]al-Gılgamış'a:
"(Mademki böyle), durma git Gılgamış
[ ]'e!
[Gir (?)]
İkiz-Dağlar'ın[1] (içine)
[Aş (?)]
Dağları tep[eleri] [ ]!
[Adımların amaca (?)]
Sağ salim [götürsün seni]!
(Bu) Dağların Büyük-Kapısı
[Ardına kadar açık sana]!"

Gılgamış
[Duyunca bu (konuşmayı)]
[Boyun eğerek]
[Erkek-Akrep'in] dediklerine,

Uzun ve karanlık geçite dalıyor

[Vurdu kendini]
Güneş'in yoluna.
On kilometre[2] yol aldığında
Zifiri karan[lık]tı her şey
[En ufak bir ışık yoktu]:
Hiçbir şey [gör]emiyordu
[Ne önünde ne ardında]!
Yirmi kilometre
[Gidince]

Burada, IV. sütun sona erince, metin kesintiye uğruyor. Yirmi satır kadar sonra tekrar başladığında, henüz kırk kilometre yol almış oluyor. Demek ki bu arada, üstte ve altta her aşaması üç dizeden ibaret karanlık mesafenin sayımı, ne olduğunu bilmediğimiz bölümlerle bezenmiş ve kesintiye uğramış olsa gerek. Korkuya kapılan Gılgamış tanrılardan yardım diliyordu belki, ya da yoldan geri dönmeyi düşünüyordu.

1 Not 1, s. 163.
2 Gene burada ve devamında, *"on kilometre" bêru* olarak ifade edilmiştir. Bkz. not. 3, s. 88.

Kırk [kilometre yol aldığında]
Zifiri [karanlıktı her şey]
[En ufak bir ışık yoktu]:
Hiçbir şey [göre]miyordu
[Ne önünde ne ardında]!
Elli kilometre [yol aldığında]
Zifiri [karan]lıktı her şey
[En ufak bir ışık yoktu]:
Hiç[bir şey gör]emiyordu
[Ne önünde ne ardında]!
[Altmış kilometre yol aldığında]
Zifiri karanlıktı her şey
[En ufak bir ışık yoktu]:
Hiçbir şey [gör]emiyordu
[Ne önünde] ne ardı[nda]!
Yetmiş kilometre yol aldığında
Zifiri karanlıktı her şey
[En ufak bir ışık] yoktu:
Hiçbir şey [gör]emiyordu
[Ne önünde] ne ard[ında]!
Seksen kilometre yol aldığında
Bağır[ma]ya başladı[1]*:*
Zifiri [karan]lıktı her şey
[En ufak bir ışı]k yoktu:
[Hiçbir şey göre]miyordu
Ne [önünde] ne ardında!
Doksan kilo[metre yol aldığında]
Serin bir rüzgâr[2] *[hissetti (?)]*
[ ]
Yüzü [gül]dü (?).

1 Bu kaygı verici karanlığın sonunu göremeyince korkudan bağırıyor elbette.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"bir kuzey rüzgârı"*.

[(Gene) zifiri karanlıktı her şey],
[En uf]ak bir ışık yoktu:
[Hiçbir şey göremiyordu]
[Ne önünde ne ardında]!
Yüz kilometre yo[l aldığında]
[ ]
Yaklaşmıştı.
[ ]
Mesafe[1] *[ ]*
[Yüz on kilometre yol aldığında]
Bir güneş ışığı[2] *[görü]ndü.*
[Yüz yirmi kilometre yol aldığında]
Apaydınlık oldu her şey!

Değerli Taşlar Bahçesi

Böylece ilerledi
[Değerli Taş][3] *Ağaçları Bahçesi'ne.*
Meyveye durmuştu
Akik Ağacı[4]
Göz kamaştırıcı
Salkımlarıyla!
Yaprakları meyvelerle
Donanmış Lacivert Taşı Ağacı'nın
Doyum olmuyordu seyrine!

1 *"Mesafe"*diye çevirdim; ama metinde eksik sözcük *bêru*'dur (*"on kilometre"*: bkz. s. 88, n. 3 vs); önündeki işaret *"dört"*diye de, başka türlü de okunabilir. Çevirimin belirsizliği bundan kaynaklanıyor.

2 Güneş'in devinimi değil, geçit-tünelin sonunda ve çıkışında tekrar görünen ışığın devinimi söz konusudur (önce hafif bir ışık: *45*; sonra günlük güneşlik: *46*).

3 Uzakta, Uzakdoğu'yu ayıran İkiz-Dağlar ve onların geçidi, ülkenin ve o dönemin folkloruna inanılacak olursa, ağaçların, meyvelerin ve çiçeklerin değerli taşlardan oluştuğu sihirli bir bölgede bulunuyor. Mezopotamya'da bilinen türlerinin çoğu, gerçekte, Doğu'dan (İran yaylası kıyısı, Hint yarımadasının batı kıyısına kadar) ithal edilmişti. Belki de buradan kaynaklanıyor bu efsanevi özellik ve zenginlik. *Lugal-e* efsanesinde (*Lorsque les dieux...* , s. 373) tamamen farklı olanları vardır.

4 Sözcüğü sözcüğüne: *"Kırmızı Akik"*, ve daha ileride *"Lacivert Taşı"*. *"Kırmızı Akik Ağacı"* kırmızı üzümlerle donanmış Bağ'ın sihirli bir görünümüdür belki de. *"Lacivert Taşı Ağacı"*nı böyle tasavvur etmek daha güç.

vı Sütunun yaklaşık yirmi beş satırı kaybolmuş. Sihirli Bahçe'nin/Cennet Bahçesi'nin harikalarının tasviri bu satırlarda devam ediyordu. Metin tekrar başladığında bu tasvir sürdürülüyor.

[ ] Sedirler
[ ]
[ ]'si
[Siyah]-Damarlı-Beyaz-Taş'tandı![1]
Deniz laruşşusu/deniz incisi
Sâsu-[Taşlarla bezenmişti]
Böğürtlenler, dikenler [bürümüştü]
An.za.gul.me Taşı'nı!
Keçiboynuzu Ağacı
Yeşil-Abaşmu-Taşlarla kaplıydı.
Akik (?) (ve) Doğal Cam/Elmas
[ ]

Dört dize zedelenmiş: gene de "*Firuze*" (?) sözcüğü okunuyor bu dizelerde.

Ve Gılgamış
[Bu harikalar (?) arasında][2] *dolaşırken*
[ ]'e doğru baktı.

(Tabletin sonu)

1 Akkadçada *papardilû*, Sümercede babbar.dili denen, ve burada beyaz ve benekli ya da siyah damarlı diye çevirdiğimiz bitki-taşını, hangi sözcüğün tam olarak karşıladığını bilmiyoruz. (Aslında, başka yerde de rastlanmayan) fakat genellikle sözü edilen *laruşşu*'nun da, *sasû* taşının da ne anlama geldiği saptanmış değil. (Akkadçasının nasıl okunduğunu bilmediğimiz) Sümerce an.za.gul.me ve (sadece yeşil renkli olduğu bilinen) *abaşmu* da böyle.

2 Bu dizeler X. tablete geçiş sağlıyor: İkiz-Dağların Uzun Geçiti'ni ve Sihirli Değerli Taşlar Bahçesi'ni aşar aşmaz, Gılgamış X. tablet'te tasvir edilen manzaranın karşısında buluyor kendini. Bir Deniz'in kıyısı (arz çevresi/yöresi, bkz. s. 15), onun ötesinde, Yeryüzü'nün doğu ucunda, her şeyden ve herkesten uzaklaşınca, Tufan'ın ölümsüz kahramanını görüyor.

ONUNCU TABLET

Amaca ulaşma

Birbiriyle çakışan (ama dizeleri her zaman aynı tarzda ayırmamak gibi bir sakıncası olan ve yer yer bazı küçük değişiklikler hesaba katılmazsa, numaralandırmayı zorlaştırabilen) okunamayan birçok tabletten ötürü, önceki tabletlerden daha iyi korunmuştur bu tablet; ayrıca, karşısındakilerin sorularını cevaplayan Gılgamış'ın birden fazla konuşmasının üç defa tekrarlanmış olması, zedelenmiş pasajların ilk haline dönüştürülmesini kolaylaştırıyor.

Tavernacı Kadın

I: 1 *Deniz kıyısına yerleşmişti*
Taverna[cı] Siduri[1].
[ ]'da oturuyordu
[ ];
Küplü bir sehpa yapılmıştı ona
Bir de [bira fıçısı].

1 Yabancı kökenli olduğu sanılan bu sözcük (ki Akkadçada *"o benim siperimdir/o bana siperdir* anlamına gelir) *Şi.dûri* diye de telaffuz edilebilir. Bu şekliyle, her şeye karışan İştar'ı adlandırır oldu daha sonraları. Bize göre, burada gizemli, başka bir deyişle, bilinmeyen bir kadın, hem de evli bir kadın söz konusu olabilir, çünkü yüzü "peçeli"dir(4); ve çiviyazısına göre, adının önünde "tanrısallığı" belirten bir işaret bulunduğu için, öte dünyaya/doğaüstü dünyaya aittir ve *"tavernacı"*dır: yani ikibininci yılın ortalarına kadar (sonra erkekler üstlendi bu rolü) yürürlükte olan bir geleneğe göre, halka kendi eliyle yaptığı (mesleki becerisi 3. dizede belirtiliyor) bira –ülkenin "ulusal" içkisi– sattığı bir tavernası vardır. Taverna "içki satılan" bir yer olmasının dışında, "köşe bakkalı" hizmeti de görüyordu; temel yiyecekler satılıyordu burada. Tavernacı kadınlar, sadece müşteriler hakkında değil, ülke hakkında da bilgi vermekte, başkalarından daha yetenekliydiler. Burada, dünyanın bir ucunda, müşterilerinin kimler olduğu pek bilinmese de, bu "köşebaşı tüccarları"nın, efsanede yansıyan simgesidir Siduri (bkz. E. Cassin, *Note sur le "Commerce de carrefour...* ", *Journal of Economic and Social History of the Orient*, IV/II, 1961, s. 164 ve devamı). Gılgamış'ı bilgilendirmek için, Siduri özellikle gerekliydi yazara; ve folklorun mantığa ihtiyacı yoktur asla.

Yüzüne peçe örtmüştü
Ve[ ].

Gılgamış'ı fark ediyor

5 *Gılgamış ayağını sürüyerek*
[Ona doğru ilerledi (?)].
Bir posta bürünmüştü
Ve[ ],
Olağanüstü[1] *bir şey vardı*
[Görünüşü]nde;
Üstelik bir kaygı çöreklenmişti [bağrına]:
Çok uzaklardan gelmiş
Bir yolcuya benziyordu.

10 *Tavernacı*
Dikkatle süz[üyordu onu] uzaktan:
11 *İyice düşün[dükten]*[2]
Sonra
12 *Şöyle de[di]*
İçinden:

Önce Gılgamış'tan korkar

13 *"Belki de*
Ca[ninin] biridir bu
Nereye gidiyor acaba
[Bu yoldan (?)] ?"
15 *Gılgamış'ın (yaklaştığını) görünce*
Tavernacı [kapısını] kapadı:
Kapayıp kapısını
Arkasından [sürgüledi].

Gılgamış ona yanaşıyor

Ama o,
Kulak verince [işittiği gürültüye],
Başını kaldırıp
Ba[ktı].
Sonra şöyle [dedi]
Tavernacı'ya[3]*:*

1 Sözcüğü sözcüğüne: "*Tanrısal cevher vardı [bedeninde]*".
2 Bu iki dizeyi, daha iyi anlaşılsın diye, tersine çevirdim. Sözcüğü sözcüğüne: "*kendi kendine konuşuyor, / kendi kendine düşünüyordu*".
3 *Eski Versiyon*'da sık rastlanan bu dolaysız konuşmaya, özellikle bu tablette, ve *Yeni Versiyon*'un bir sonraki tabletinde (bkz. *25; 34; 39*; vs; fakat XI: *36, 174*'e değil), ve bazen başka yerde rastlıyoruz.

20 *"Ne gördün ki*
[Kapattın kapını (?)] be Kadın
Ve de
[Sürgüledin]?
Kapının kana[dını kır]ıp
[Sürgüsünü sökece]ğim şimdi.

Gılgamış'ın konuşmasının son iki satırı kaybolmuş. Sonunda *"bozkır"* sözcüğü yer aldığına göre, yolculuğunun hareket noktasını ya da gideceği yeri belirtiyordu (bkz. IX/ I: 2, vs).

Tavernacı'nın cevabı

25 *[Tavernacı şöyle dedi]*
[Gılga]mış'a:

Konuşmasının sekiz (?) satırı da kayıp. En azından, bir defa bir *"kapı"* sözcüğü geçiyor burada, kapısını niçin kapamış olduğunu açıklamış olabilir. Herhalde, karşısındakinin cevabını değerlendirerek, kim olduğunu ve burada bulunuşunun sebeplerini araştıracaktır.

Gılgamış ona kendini tanıtıyor

34 *[Gılgamış şöyle dedi]*
[Tavernacı'ya]:
" [Ben yendim ve öldürdüm]
[Gök'ten inmiş Dev-Boğa'yı];
[Ben öldürdüm]
[Orman'ın Bekçisi'ni],
[Ben öldürdüm]
[Sedir Ormanı'nda yaşayan (bu) Humbaba'yı]
Ve aslanları [ben öldürdüm]
[Dağların geçitlerinde]!"

Niçin bu hale düştüğünü soruyor ona

[Tavernacı şöyle dedi]
Gılgamış'a:
40 *"[Madem ki sen öldürdün]*
[Orman'ın] Bekçisi'ni
Sedir Ormanı'nda yaşayan
[(Bu) Humb]aba'yı,
Madem ki sen öldürdün aslanları
Dağların [geçitlerinde]

[Yendin] ve öldürdün Gök'ten inmiş
Dev-Boğa'yı,
O halde yanakla[rın niye çökük (böyle)?]
Yüzün niye süzgün böyle?
[Hüzün dağlamış kalbini]
Avurtların [(da) çök]müş, neden?
[(Niçin)] bağrına çöreklendi
[Böylesine bir kaygı]?
(Niçin) halin
[Çok uzaktan gelmiş bir yolcunun halini andırıyor]?
(Niçin) yüzün
[Dondurucu soğuktan, kızgın sıcaktan] [k]avrulmuş?
[(Ve niçin)]
Başıboş dolaşıyordun bozkırda/çölde?"

Gılgamış ona umutsuzluğunu ve ölmekten korktuğunu açıklıyor

[(Bunun üzerine), Gılgamış]
[Şöyle dedi] T[avernacı'ya]:
ıı: 1 *"[Benimle birlikte bunca tehlikeye göğüs germiş]*
[Can dostumu], –
[Benimle birlikte bunca tehlikeye göğüs germiş]
[Can dostum Enkidu'yu]
[(Bütün) insanların kaçınılmaz kaderi]
[Ölüm yere çaldı]!
Altı gü[n yedi gece gözyaşı döktüm onun için]
[Ve razı olmadım gömülmesine]
Ta ki [burnundan kurtçuklar düşene] kadar.
[(İşte o zaman) ölümden korkmaya]
[Ve bozkırda başıboş dolaşmaya (başladım)]
[ ]
[ ] dostum
[ ]
Dostumun[1] *acısını [içime gömerek]*
[Başıboş dolaştım durdum bozkırda!]–
Dostumun acısını [içime gömerek]
Başıboş dolaştım durdum [bozkırda].

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Dostumun/Enkidu'nun acısı üzerime çökmüştü".*

[Nasıl olur da sus]arım?
Nasıl olur da sessiz kalırım?
[Can dostum]
Balçık [oldu]!–
Enkidu, can dostum
[Balçık[1] ol]du.
[(Ve) ben de onun gi]bi
[(Bir daha) asla kendime gelmemek] üzere
Kara toprağa karışacak değil miyim?"

Gılgamış Utanapişti'ye nasıl ulaşacağını soruyor

[Gılga]mış (gene) ona,
Taver[nacı]'ya şöyle dedi:
"Söyle bana Tavernacı hangi yol
Beni Utana[pişti]ye (ulaştırır)?
Öğret bana [nasıl] ulaşabilirim ona?
Öğret bana!
Gerekirse,
Aşarım (bu) Deniz'i!
Başaramazsam
(Gene) bozkırda[2] başıboş dolaşır dururum".

Yolun güçlüklerini gizlemeksizin, onu Kayıkçı'ya yolluyor

Bunun üzerine Tavernacı
Şöyle dedi:
"Asla görülmedi (bu) Deniz'i aşan!
Hiç kimse aşamadı (bu) Deniz'i
En eski zamanlardan beri.
Sadece Yiğit-Şamaş[3]
Aşar onu,
Ondan başkası
Yapamaz (bunu)?

1 Ölümü belirtmek için Akkadca deyim.
2 Bununla şunu demek istiyor olabilir : seyahatinin amacından vazgeçmek zorunda kalırsa, bir daha kendi ülkesine dönmeksizin, çölde başıboş dolaşacaktır.
3 Aslında, Şamaş bütün gece batıdan doğuya yol aldıktan sonra, bu Deniz'den uzakta, sabahleyin yerin altından çıkar/doğar.

Geçit dar,
Yol çetindir.
Üstelik, orada akan Ölümcül-Su[1]
Deniz'e girişi engeller.
Nasıl aşabileceksin Gılgamış
(Bu) Deniz'i?
Ölümcül-Su'ya vardığında
Ne yapacaksın?
(Ama) orada Utanapişti'nin Kayıkçısı
Urşanabi[2] *vardır.*
Ve Taştangiller[3] *eşlik eder ona.*
Urşanabi ormanda
Dalları (?) kesmektedir[4].
Git
Bul onu!
[Gerekir]se,

1 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"Ölüm Suyu"*. Denizden son derece tehlikeli geçişleri anımsatmak için efsanede yer alan (ve hem evrensel hem de korkunç bir etki yaratmak için kullanılmış) özellik. Daha ileride anlaşılacağı gibi (IV : *2-3*), burada suya değmemek gerekiyordu, ölüm tehlikesi vardı çünkü. Başka çareler düşünülmesi bundandır: *"Taştangiller"* (*29*, vs) ve uzun sırık kullanılması gibi (III: *40 ve devamı*). Bkz bu sayfada not 3 ve s. 179'te not 1.

2 Sümerce sözcük (anlamı şu: *"Üçte iki Yaratık/Hizmetkâr"*, yani *"Kırk" –Altmış*'ın üçte ikisi, altmış tabanlı hesaplamada yuvarlak bir ilk sayı–, ki tanrı Enki/Ea'yı simgeliyordu. Utanapişti'yi Tufan'dan kurtarmış olan geminin kaptanı mıdır bu? Pek olası değil böyle bir şey, çünkü öyle görünüyor ki (XI: *94*)' deki bu Tufan öyküsünde Kayıkçı'nın adı *Puzur-Amurru*. O halde, dünyanın bir ucunda yaşayan ve Tavernacı'nın bulunduğu karşı yakayla bağlantıyı sağlayan Utanapişti'nin yeni *"Kayıkçı"*sı mıdır bu? Kökenlerini ve ilk anlamını bilmediğimiz birçok folklor özellikleri var bunda.

3 Bu sözcük *Gılgamış Destanı*'nın ***düğüm noktası*** olarak kalıyor. Başka yerde doğrulanmış/kullanılmış değil. Hiç şüphesiz, insan varlıklar, insanımsılar söz konusudur, çünkü *Urşanabi*'ye ormanda eşlik etmektedirler (bkz. II: *29*). Daha önce belirtilmiş ünlü *Lugal-e* efsanesinde "taştanadamlar"dan = taşa dönüştürülmüş adamlardan (bkz. *Lorsque les dieux ...* , s. 373 ve devamı) uzun uzun söz edilmiştir, ama buradakinden tamamen değişik bir biçimde. Demek ki, *"Taştangiller"*, adeta, canlı heykeller gibidir: zaten *Hitit Versiyonu*'nda (bkz. s. 294, n. 1) böyle adlandırılmışlardır. (III: *38 ve devamında*) görüleceği gibi, Ölümcül-Su'yu aşmak için gerekliydiler, çünkü taştan yaratıldıklarından, Ölümcül-Su'ya çekinmeden giriyorlar ve gemiyi itebiliyorlar ya da çekebiliyorlardı (bkz. IV: *11*). Bu gizemli varlıkların, örneğin, deniz yolculuğu araçlarından ya da yöntemlerinden şüpheye düşüldüğünde, birçok bakımdan akla yatkın olmaları istenmiştir. Belki de folklorun tam ortasında olduğumuzu unutmaktır bu.

4 *"Dallar"*diye çevirdim ama, aslında *"bodur sedirin (?) dalları"* diye anlaşılmalıdır. Bunlar niçin kesilip toplanmaktadır? Aynı sözcüğün bir eşanlamlısı bir tür "keler" demektir ki, bir başka yoruma göre, Urşanabi bunları avlamak için gitmiştir. Anlaşılmayan bir pasaj bu.

Onunla birlikte
Aşarsın suları!
Başaramazsan
Geri dön!"

Gılgamış Kayıkçı'yı korkutup kendisini Deniz'den geçirmesini istiyor

Duyunca bu sözleri
Gılgamış
Baltasını [el]ine aldı,
Kılıcını
Kınından çıkardı,
Gizlice gitti
On[ları] bulmaya.
Ve bir ok gibi
[İn]di tepelerine
Top gibi gürledi
Ormanda.
Urşanabi parladığını görünce
[Kılıcın]
Ve baltanın
Sesini duyunca
Kaçtı hemen
[ ].
(Ama) [Gıl]gamış
Başına vurup
Elinden [ya]kaladı onu
Ve [onun] göğsüne.

41-50 Sonraki on satırdan, pek az sözcük kalmış, özellikle dizelerin sonunda. "*[Gılgamış]ın paramparça ettiği*" (bkz. daha ileride, III: 39) "*gemi*" ile bağlantılı "*Taştangiller*" söz konusudur bu satırlarda; belki de, "*Ölümcül-Su*"yun, sonra da "*deniz kıyısı*"nın ve "*Kayıkçı*"nın adı geçiyordur. Sonra, bir kişi adılından Gılgamış'ın *Urşanabi*'yi zor kullanarak yıldırdıktan sonra, ondan ufak bir kayık ile kendisini Deniz'den geçirmesini istediği anlaşılmaktadır.

Urşanabi önce Gılgamış'a sorar

III: 1 *[U]rşanabi sordu*
G[ılgamış'a]:
"Yanakların [ni]ye çökük böyle?

Niye bu hale düştüğünü soruyor

[Yüzün (de) süzgün],
[Hüzün dağlamış] kalbini,
[Avurtların (da) çökmüş] neden?
(Niçin) [bağrına] çöreklendi
(Böylesine) bir kaygı?
5 *[(Niçin) halin], çok uzaktan*
Gelmiş [bir y]olcunun halini andırıyor?
(Niçin) [yüzün]
[Dondurucu soğuktan ve kızgın sıc]aktan kavru[lmuş]?
(Ve niçin) [ ],
Başı[boş dolaşıyordun bozkırda?]"

Gılgamış ona umutsuzluğunu ve ölmekten korktuğunu açıklıyor

[Gılgamış] şöyle dedi
[Urşanabi'ye]:
"(Mümkün mü)
[Yan]aklarım çökük,
[Yüzüm süzgün] olmasın?
10 *(Mümkün mü)*
[Ka]lbimi [hüzün] dağlamasın?
[Avurtlarım çökmüş] olmasın?
(Mümkün mü)
Bağrıma çöreklenmesin
Böylesine bir [ka]ygı?
(Mümkün mü) [halim]
[Çok uzaktan gelmiş bir yolcunun] halini andırmasın?
(Mümkün mü) [yüzüm dondurucu
Soğuktan ve kızgın güneşten kavrulmasın]?
(Mümkün mü) [ ]
[Bozkırda başıboş dolaşmamam?]
15 *[Dostum, gezgin Katır, çölün Yabaneşeği]*[1]
[Bozkırın Panteri] –
[Enkidu, dostum], gezgin Katır, çölün Yabaneşeği
[Bozkırın Panteri]
[Onunla birlikte aşmıştık]
[Dağları]
[Yakalayıp öldürmüştük]
[Dev-Boğa'yı],
[Öldürmüştük]

1 Gılgamış cenaze töreninde ağıt yakarken (VIII/ II: *8 ve devamı*) Enkidu için sıraladığı sıfatları tekrarlıyor burada.

[Sedir Ormanı'nda yaşayan (bu) Humbaba'yı]
[Ve aslanlar öldürdük]
[Dağların geçitleri]nde.
[Benimle birlikte bunca tehlikeye göğüs germiş]
[Can dostumu],–
[Benimle birlikte bunca tehlikeye göğüs germiş]
[Can dostum Enki]du'yu
[Bütün insanların kaçınılmaz kaderi]
[Ölüm yere çaldı]!
Altı gü[n yedi gece gözyaşı döktüm onun için]
[Ve razı olmadım gömülmesine]
Ta ki [burnundan kurtçuklar düşene] kadar.
[(İşte) o zaman ölümden ko[rkmaya]
[Ve bozkırda başıboş dolaşmaya (başladım)]
[Dostumun acısını içime [gömerek]
[Başıboş dolaştım durdum bozkırda]–
[Dostumun ac]ısını içime gömerek
[Başıboş dolaştım durdum bozkırda].
[Nas]ıl olur da sus[arım]?
[Nasıl olur da sessiz kalırım]?
Can [d]ostum
[Balçık ol]du!–
[Enkidu, can dostum]
[Balçık oldu]!
[Ve ben de onun gibi
[Bir daha asla kendime gelmemek üzere]
[Kara toprağa karışacak değil miyim]?"

Gılgamış Utanapişti'ye ulaşmak için yol soruyor Urşanabi'ye

Gılgamış (gene) şöyle dedi
[Urşanabi'ye]:
"Söyle bana Urşanabi hangi [yol]
[Beni Utanapişti'ye ulaştırır?]
Öğret bana nasıl ulaşabilirim ona?

Öğret [bana!].
Gerekirse,
Aşarım (bu) Deniz'i!
Başaramazsam
[(Gene) bozkırda başıboş dolaşır dururum]!"

Ölümcül-Su'dan geçme hazırlığı

Urşanabi şöyle dedi
[Gılgamış]'a:
"Ey Gılgamış, seni kendi ellerin
Engelledi [Ölümcül-Su'yu aşmaktan]:
Paramparça ettin Taştangiller'i[1]*,*
Ve kopar[dın (?) onların bağlarını (?)]
(Ama) Taştangiller parçalandığına,
Ve [bağları (?)] kop[arı]ldığına (?) göre
Al baltanı [el]ine;
Git ormana, ve her biri otuz metre[2]
Uzunluğunda [yüz yirmi] sırık [kes];
Dallarını budayıp uçlarını (?) sivrilt[3]
Ve getir [bana onları]!"
Bunu [duyan]
Gılgamış
Baltasını
Eline aldı;
Kılıcını
Kınından çıkardı;
Ormana daldı. Ve (orada)
Otuz metre uzunluğunda [yüz yirmi] sırık [kesti].

1 *"Taştangiller"*in paramparça olması, ölümcül geçişi sağlamalarını imkânsız kıldığından, Urşanabi uzun sırık kullanacaktır. Her biri otuz metre (sözcüğü sözcüğüne: *"beş* ninda", başka bir deyişle, her biri yaklaşık 60 cm olan 5x12 arış; bkz. s. 121, n. 1) uzunluğunda yüz yirmi sırık gerekecektir. Denizin azami derinliğidir bu. Daha güçlü kuvvetli olan Gılgamış'tan sırık sağlamasını isteyen Kayıkçı, vakti gelince, gemiyi ilerletmek için, bunların her birini suya sırayla daldıracak ve tamamen dibe değdiğinde, suyla hiç temas etmeden, elinden bırakıp bir başka sırığı kullanması gerekecektir. Yani, ne çok derin ne de çok geniş olan Ölümcül-Su'dan geçilecektir böylece.

2 Bir önceki nota bakınız.

3 Sözcüğü sözcüğüne: *"meme uçları"*; meme ucuna benzeyen metal uçlar söz konusudur; sırığın su dibine sıkıca değmesini ve kaymamasını sağlamak için kullanılıyor bunlar.

Yapraklarını budadı, uçlarını (?) sivriltti
Ve U[rşanabi'ye] getirdi.

Hareket ve ilk aşama

Sonra, Gılgamış ve Urşanabi
Gemiye bin[diler]:
Tekneyi suya salıp
Açıld[ılar].
Ve üç günde
Bir buçuk ay[1] *gitmişçesine yol al[dılar].*

Ölümcül-Su'yun öldürücü geçidinden kurtuluyorlar

U[rşa]nabi
[Ölümcül]-Su'ya (erişince)
IV:1 *Gılgamış'a*
Seslendi:
"Kenarda durma,
[Ve ilk sırığı alıp itele].
Dikkat et ellerin Ölümcül-Su'ya değmesin,
[Ama/ya da].
(Sonra), ey Gılgamış
İkinci sırığı, (sonra) üçüncü
(Ve) dördüncü sır[ığı] al!
(Sonra) beşincisini, altıncısını,
Ve yedincisini!
(Sonra) sekizincisini, dokuzuncusunu
Ve onuncusunu!
(Sonra) on birincisini,
(Sonra) on ikincisini..."
Sıra yüzyirminciye gelince, Gılgamış
Sırı[kların] hepsini kullanmış oldu.
(O zaman) kemerini çözdü
[ ]
Üstündekileri çıkardı
Ve elleriyle iterek
[İlerletti (?) tekneyi]

1 Gılgamış'ın diğer uzun mesafeli yolculuklardaki olağanüstü tezcanlılığı burada da görülüyor: bkz. Sedir Ormanı'na Yolculuk'un aşamaları (IV/I: 3-4; s. 99, n. 1). Demek ki, denizde katedilecek yol 500 km'yi buluyor (bkz. *agy*).

Onların geldiğini uzaktan gören Utanapişti kendi kendine bilinmeyen yolcu hakkında sorular soruyor

(O sırada) Utanapişti
Uzaklara bakıyordu
13 *İyice*
Dü[şündükten] sonra[1]
14 *Şöyle [diyordu]*
İçinden:
15 *"Geminin*[2] *[Taştangilleri] niçin*
Paramparça edilmiş?
(Niçin) bir yabancı
Bindirilmiş (gemiye)?
Benim adamım değil
Beni bulmaya gelen:
Üstelik, sağ tarafta (?) [ ].
Boşuna bakıyorum (ona)
[ ] değil o.
[Boşuna bakıyorum (ona)]
20 *[ ] değil o.*
[Boşuna bakıyorum (ona)]
[ ].

Karaya çıkış ve Gılgamış'a niçin bu halde olduğunu soran Utanapişti'yle ilk temaslar

21-41 Kaybolmuş: Herhalde karaya çıkış ve Utanapişti'yle ilk temas anlatılıyordu bu dizelerde. Kim konuşuyor ilkin, bilmiyoruz. Metin tekrar başladığında, Gılgamış'a sorular soruyor Utanapişti.

42 *[Utanapişti şöyle dedi]*
[Gılgamış'a]:
"[Niçin, yanakların çökük,]
[Yüzün (de) süzgün,]
[Niçin, hüzün dağlamış kalbini,]
[Niçin, avurtların (da) çökmüş]?
45 *[(Niçin), bağrına çöreklendi]*
[Böylesine bir kaygı]?
[(Niçin) halin]

1 Daha önce yaptığım gibi (I: *11-12*), burada da, dizelerin özgün düzenini çeviride değiştirmeyi yeğledim.
2 Utanapişti uzaktan, bir yandan bir yabancı, bir yandan onu getiren *"Taştangillersiz"* gemisinin geldiğini görür: Şaşırır ve kendi kendine bu bilinmeyen yolcunun kim olduğunu sorar.

[Çok uzaktan gelmiş bir yolcunun halini andırıyor?]
[(Niçin) yüzün dondurucu
[Soğuktan ve kızgın sıcaktan kavrulmuş?]
[(Ve niçin)]
[Başıboş dolaştın bozkırda?]"

Gılgamış ona umutsuzluğunu ve ölümden korktuğunu açıklıyor

[Gılgamış şöyle seslendi]
[Utanapişti'ye]:
["Ey Utanapişti]
[Mümkün mü]
[Yanaklarım çökük,]
[Yüzüm süzgün] olmasın?
V: 1 *[Mümkün mü]*
[Kalbimi hüzün dağlamasın?]
[Mümkün mü]
[Bağrıma çöreklenmesin böylesine bir kaygı?]
[(Mümkün mü) halim çok uzaktan]
[Gelmiş bir yolcunun halini andırmasın?]
[Mümkün mü yüzüm]
[Soğuktan ve kızgın güneşten kavrulmasın?]
[Ve mümkün mü]
[Bozkırda başıboş dolaşmamam?]
[Dostum, gezgin [Katır], çölün Yabaneşeği]
[Bozkırın Panteri] –
[Enkidu, dostum], gezgin Katır, çölün Yabaneşeği
Bozkırın Panteri
[Birlikte aşmıştık]
Dağları
[Yakalayıp öldürmüştük]
[Dev-Bo]ğa'yı,
[Öldürmüştük]
[Sedir Orma]nı'nda yaşayan [(bu) Humbaba'yı]
[Ve] aslanlar [öldür]dük
[Dağların geçitlerinde]
[Benimle birlik]te bunca tehlikeye göğüs germiş
[Can dostumu],–
[Benimle birlikte] bunca tehlikeye göğüs germiş
[Can dostum Enkidu'yu]
[Bütün insanların kaçınılmaz kaderi]

[Ölüm yere çaldı]!
[Altı gün yedi gece] gözyaşı döktüm onun için
[Ve razı olmadım gömülmesine]
[Ta ki burnundan kurtçuklar düşene kadar!]
[İşte o zaman] ölümden [korkmaya]
[Ve bozkırda başıboş dolaşmaya başladım]
[Dostumun acısını] içime [gömerek]
[Başıboş dolaştım durdum bozkırda]–
[Dostumun acısını] içime gömerek
[Başıboş dolaştım durdum bozkırda]!
[Nas]ıl olur da susarım?
Nasıl olur da sessiz kalırım?
[Can dostum]
Balçık oldu!–
Enkidu, [can] dostum
[Balçık oldu!]
(Ve), <ben> de onun gibi
Bir daha [asla] kendime gelmemek üzere
Kara toprağa karışacak değil miyim?"

Utanapişti'ye niçin kendisini bulmaya geldiğini de açıklıyor

Gılgamış (gene) seslendi
Utanapi[şti'ye]:
"Bari, (dedim kendi kendime) gidip bulayım
Herkesin dilindeki[1] (bu) Uzaktaki-Utanapişti'yi"
Bu yüzden, gitmediğim, dolaşmadığım
Yer kalmadı;
Aştım
(En) aşılmaz dağları,

1 Tıpkı *Eski Versiyon*'daki gibi (bkz. s. 266: B/IV: *6', vs*), "*uzaktaki*" sözcüğü Utanapişti'nin özgün lakabı olacaktır bundan böyle (gene bkz XI: *205, 219*, vs; ve I/I: *40*) –niçin böyle dendiği anlaşılıyor: dünyanın bir ucunda, her şeyden uzakta yaşıyor Utanapişti.

Ve aştım
Tüm denizleri!
Unuttum
Nedir, dinlendirici uyku[1]
Bitkin [düştüm]
Uykusuzluktan
Kollarım sızım sızım sızlıyor
Yorgunluktan!
Ve ne geçti elime bütün bunlardan?
[ ]
Daha Tavernacı'ya ulaşmadan
Eskiyip paralandı
Giysilerim!
Ayılar, sırtlanlar, aslanlar, panterler,
Kaplanlar (?), geyikler ve bir sürü vahşi hayvan
Öl[dürdüm]
[Etlerini] yemek
Ve postlarını giymek (için)!
Kaygının kapısı
Ziftle, katranla kapa[tılabilseydi]
Keşke!
Ama [Kader (?)]
Rahat yüzü [göstermedi (?)] bana
Felaketlere saldı
Ben zavallıyı!"

Utanapişti Gılgamış'ı yatıştırmaya ve ona yükümlülüklerini(?) ve başına gelenlere katlanması gerektiğini hatırlatmaya çalışıyor

Utanapişti şöyle dedi
[Gılgamış'a][2]
"Ey Gılgamış, niçin
[Abartıyorsun (?)] mutsuzluğu[nu]
Seni [tanrılar]

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"tatlı uykuya doymadı yüzüm"*

2 Yazar, Tufan kahramanının (babasının), yazılı hale getirilmiş ve büyük bir kısmı bize kadar ulaşmış bütün bir öğütler derlemesi yaptığını ve hayatı öğretmek amacıyla, oğluna anlattığını hatırlıyor. Dolayısıyla deneyimli, gün görmüş ve ölümün kaçınılmaz olduğunu, ondan kaçınmayı denemenin başarısızlıkla sonuçlanacağını bilecek kadar olgunlaşmış bir bilge olarak konuşturuyor onu burada. Mantığı bize sağlam görünmüyor her zaman, ama böyle bir tarihi ve kültürel uzaklıkta buna hiç şaşmamak gerek. Bundan şu sonuç çıkıyor: Gılgamış delirmemişse eğer –ki delirmiş değil– ölümsüzlüğü aramaktan vazgeçip ülkesine dönmeli ve tanrıların kendisine bağışladığı yüce ve mutlu görevinde

Tanrı-insan cehverinden[1]
[Yarattılar.]
Sana babanmış, ananmış[2] *gibi*
Davran[dılar].
Ey Gılgamış
[Delirdin mi sen (?)]
(Tanrılar) kendi Kurullarında
Bir taht bağışladılar (?) sana [ ]!
Çökeleği kaymak
Yongaları
Yiyecek sanabilir bir deli.
[ ] giyinir
[ ] yerine
Ve boyun atkısı sanabilir
Yuları:
Bilmez [ayırt etmesini]
İyiyi kötüden,
Yoksundur sağduyudan.
Düşün bunları
Ey Gılgamış.
[ ]!"

Utanapişti Gılgamış'a öğüt veriyor

Sütun V burada sona erecekti. Devamı çok zedelenmiş, en azından yirmi dize, ancak sözcükleri, bazen işaretleri okunuyor bunların; ilk on beş dize bunlarla başlıyor ve diğerleri için sonraki dizelerle son buluyorlar. Tanrı *Şamaş* (ya da Güneş tanrısı) ve Ay tanrısı *Şin*: – bu ülkede, genellikle kehanetle ilgili– bir *"ay tutulması"*ndan söz ediliyor. Sonra, Utanapişti'nin Gılgamış'ı , *"çevresindekilerin"*, *"tanrılarla tanrıçaların tapınaklarının"* ihtiyaçlarıyla *"ilgilenmeye"* özendirdiği söylenebilir, sanki ona kendi krallık görevlerini hatırlatmak ve bu kadar üzüleceğine, bir an önce ülke-

hem kendi uyruklarına, hem de tanrılara ve onların tapınaklarına karşı hükümdarlık yükümlülüklerini yerine getirmelidir; çünkü her insanın ne zaman öleceği her ne kadar belli değilse de, günün birinde öleceği kesindir ve bundan kaçınılamaz; hiçbir şey kesin değildir bu dünyada, tanrılar bile karşı koyamaz buna. *Eski Versiyon*'da Şamaş, ve özellikle Tavernacı biraz daha değişik bir biçimde, daha kısa ve sertçe konuşacaklardır bu konuda (bkz. s. 262: *5'-15' ve* s. 263 ve devamı, *II*: *14'-III*: *14'*)

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Tanrıların tanrı-insan teninden (= cevherinden) yarattıkları sen"*.
2 Şudur anlatılmak istenen: Tanrılar Gılgamış'a kendi oğulları gibi davrandılar, hükümdarlık dahil (*41*), onu mutlu edebilecek hiçbir şeyi esirgemediler.

sine dönmesinin daha iyi olacağını, ölümsüzlüğün sırrını arayacağım diye, buraya kadar gelmek için katlandığı yorgunluğun yersiz ve boşuna olduğunu söylemek istiyormuş gibidir. *Destan*'ın düğüm noktalarından biri olacaktır bu; bundan alacağı ders *Destan*'ın sonunu hazırlayacak ve Gılgamış'ın başarısızlığından sonraki davranışını açıklayacaktır. Bu bakımdan, iyi korunamamış ve pek az anlaşılır olması üzücüdür. Çok zedelenmiş dört beş dizeden sonra, konuşmasına devam edeceği sırada (dizelerinin sıralanışını ve numaralandırılmasını gözeteceğim *Sm 1681* kod numaralı ayrı bir tablet parçasında), Utanapişti *"kader"*den, *"insanlık"*tan dem vurarak, Gılgamış'ı bu başarısızlığa hazırlamaktadır adeta; hangi anlamda kötümser olduğunu göreceğiz.

Sonunda, ölüm kapıyı çalacağına göre neye yarar bunca çaba

(Sm 1681) 6′ *"Ne [geç]ti eline*
[Kendini] böylesine perişan etmekle?
[Eriyip bitersin]
Üzüm üzüm üzülmekle.
K[as]ların sızım sızım sızlar
Yorgunluktan,
Ve yakla[şırsın]
Kaçınılmaz sona!
Kamışlıktaki bir kamış gibi
Kırılacaktır insanlık[1]*!*
Ölüm [alıp götürür (?)]
Delikanlıların en iyisini,
Genç kadınların en iyisini.
Ölüm,
Hiç kimsenin görmediği,
Yüzünü
Kims[e]nin fark etmediği
[Se]sini
[Hiç kimsenin duymadığı]
Zalim Ölüm
Yok eder insanları!
Ebediyen var olacak
Evler inşa ediyor muyuz?

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Adı* (soyu, soyları) *var olan insanlıktır kamışlıktaki bir kamış gibi kırılacak olan".*

Sonsuza dek geçerli
Sözleşmeler imzalıyor muyuz?
Ebediyen pay edilir mi
Bir miras?
Sonsuza dek sürer gider mi
Kin?
Irmak taşar mı
Sonsuza dek?
Birdenbire
Hiçbir şey kalmaz geriye
Akarsuya karışan susineklerinden(?)[1]*,*
Güneşi gören yüzler(den)!
Uyuyan da birdir
Ölen de!
Asla çizilmedi
Ölüm'ün sureti:
(Yine de) ezelden beri
Tutsağıdır (?) (onun), insanoğlu[2]!
[ ] den beri
[ ],
Ve bir araya geldi
Yüce-Tanrılar[3]
Mammetum, Kader[4] *tanrıçası*
Onlarla birlikte belirledi
İnsanların akıbetini.
Hayat da, ölüm de
(Bize) onlardan vergi.
Ama bilemeyiz
Ne zaman öleceğimizi."

(Tabletin sonu)

1 Irmağa karışan narin böceklerin kısacık ömürlerine bir ima.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"ilk-insan"*
3 *Annunnakiler*: bkz. s. 91, n. 2.
4 *Mammitu*, Yüce-Ana-Tanrıça'nın adlarından biri (s. 67, n. 2 ve s. 69, n. 1). Mammetum vaktiyle, yüce tanrılar Anu, Enlil, ve Enki/Ea ile bir aradaydı ve Enki/Ea ile birlikte insanların yaratılışını yönetiyordu (bkz. özellikle, *Yücebilge* efsanesi, *Lorsque les dieux...*, s. 581 ve devamı).

ON BİRİNCİ TABLET

Başarısızlık ve normal hayata dönüş

İyi ki bu tablet, birkaç sözcük hariç, tastamam (numara sırası devam ediyor).

Gılgamış, nasıl ölümsüz olduğunu soruyor Utanapişti'ye

Gılgamış şöyle dedi
Uzaktaki-Utanapişti'ye:
"Sana bakıyorum
Utanapişti: Hiç de
Farklı görünmüyorsun (benden):
Bana benziyorsun!
Tek farkımız şu:
Savaşacak yürek yok (artık) sende.
Yan gelip yatmaktan başka
Bir şey yapmıyorsun!
[Söyle bana] nasıl oldu da Tanrılar Meclisi
Arasına katılıp ölümsüzlüğe eriştin![1]"

Utanapişti Tufan'ın öyküsünü anlatıyor: Tufan'a nasıl karar verildi

Bunun üzerine, Utanapişti şöyle dedi
Gılgamış'a:
"Sana bir sır açıklayacağım
Gılgamış,
Tanrıların[2]
Bir sırrını anlatacağım sana!

1 Sözcüğü sözcüğüne: "*Aradın (ve buldum) hayatı*".
2 Tufan'a tanık olanların hepsi yok edildiği için, sadece tanrılar ve –sağ kalan tek kişi olarak– kendisi biliyor Tufan'ın "sırrını".

Tufan'dan sağ kurtulmanın çaresini Enki nasıl öğretti Utanapişti'ye

Fırat'ın [kıyısına]
Kurulmuş
Şurrupak[1] Kenti,
Tanrıların doluştuğu
Eski kent, biliyorsun.
İşte orada Tufan'ı[2] kışkırtmak
Hevesine kapıldı (en) yüce tanrılar.
Ataları Anu;
Danışmanları
Yiğit Enlil;
Yardımcıları
Ninurta;
Ve Ustabaşıları[3]
Ennugi idi.
Ama onlarla birlikte yemin ettiği (halde)
Prens-Ea (?)
Kamıştan çiti(me)[4] açıkladı (Sırrı):

1 *Sümerlerin Krallar Listesi*'nde (bkz. s. 22) Tufan öncesi son hanedanın Şurrupak kenti (Babil'in güneydoğusuna 70 km uzaklıktaki bugünkü Tell-el-Fâra) hanedanı olduğunu belirtiliyor; bu hanedanın ilk ve biricik hükümdarı (*"Tanrı Tutu'nun koruduğu*) UbarTutu idi. Şüphesiz bu anlamdadır ki, yazar, Tufan'ı kışkırtmak için tanrıların almış olduğu karar bu kentte verildi diyor. Utanapişti -Sümercesi Zi.u$_4$ sud.ra, bkz. s. 66, n. 3- UbarTutu'nun oğluydu (karş. *23*), *Liste* halefi diye tanıtıyor onu. Enki/Ea sadece onu seçmişti Tufan'dan sonra sağ kalması için. Dolaylı ya da dolaysız, Utanapişti'nin öyküsü, yazar tarafından *Ninova Versiyonu*'nundaki *Yücebilge* efsanesinden (bkz. *Lorsque les dieux...*, s. 589 ve devamı) alınmıştı, ileride 15-18. dizeler bunun kanıtıdır ve doğrudan doğruya söz konusu efsaneden (*agy*, s. 530: *7-10*) alınmıştır ve oradaki asıl anlamının Tufan'la hiçbir ilgisi yoktur (bkz. n. 3).

2 (Nüfusun aşırı artması, tanrılar tanrısının uyumasını engelleyen aşırı gürültücü insanların alabildiğine artması) *Yücebilge*'de yer alan ve burada geçiştirilmiş olan Tufan kışkırtmanın asıl gerekçesidir.

3 *Yücebilge*'de (bkz. n. 1) bu dört tanrı "patron"dur ve greve kalkışmış ve böylece insanın yaratılmasını kışkırtmış olan işçi-tanrıların "işverenleri"dir. Burada, Tufan'la ilgili karar, haksız olarak onlar tarafından alındı deniliyor; Ninurta, vaktiyle ünlü bir Savaş tanrısı ve de Tarım tanrısıdır (bkz. *Lorsque les dieux...*, s. 578 ve n. 3.) Tufan'la ilgili bu öykü yeniden özgün metne dönüştürülmüş bu eserden (s. 568 ve devamı) alınmıştır bütünüyle.

4 Ülkede ve o dönemde "evin duvarını" oluşturan kamıştan söz edilmektedir, bu *"kamıştan çit"*'in arkasındaki evindeydi Utanapişti. Enlil tarafından karar verilmiş Tufan'dan, hiç kimseye söz etmeyeceğine dair verdiği yemine bağlı kalmak içindir ki, Ea, doğrudan doğruya, koruduğu kişiye değil, fakat arkasında bulunduğunu bildiği kamıştan çite söylüyor. Bkz. s. 201, n. 2.

"Kamış çit! Ey kamış çit!
Duvar! Ey duvar!
Dinle, kamış çit!
Hatırla (bunu) duvar:
Ey Şurrupak'ın[1] *Kralı,*
UbarTutu'nun Oğlu,
Yık evini de
Bir gemi yap (kendine)!
Yüz çevir dünya nimetlerinden
İstiyorsan eğer sağ salim yaşamak!
Birlikte bin gemiye
Hayvanların her türlüsüyle
Yapacağın geminin
Eni boyuna
Eşit[2] *olsun!*
Güvertesini örten çatı
Apsû'nunki[3] *[gi]bi olsun!"*
Ne dediğini anlayınca

Utanapişti'nin itirazları

Şöyle dedim Efendim Ea'ya:
"Kendimi bu işe vereceğim
[Buy]ruğunu yerine getireceğim.
[(Ama) ne] diyeceğim
Kent halkına, Yaşlılara[4]*?*

1 Bkz. not 1, s. 189.
2 Söz konusu gemi her tarafı kapalı oyuk bir küp etkisi yaratıyor ve bitmiş halini bilmediğimiz iç bölmeleri (59 *ve devamı*) bölmeli bir düzenleme (*Lorsque les dieux...*, s. 590, n. 1) için hazırlanmış bir tür mini-Mekânı hatırlatıyor.
3 *Apsû*, yeraltındaki, üzeri tamamen kaplı, tatlı su örtüsüdür. Gene bkz. s. 191, n. 2 ve s. 15'deki tablo.
4 Herkes sorular soracak onun bu alışılmadık girişimi hakkında.

Ve Ea'nın cevabı

Bunun üzerine,
Açtı ağzını Ea
Ve (şöyle) dedi
Ben hizmetkârına:
"[Yiğ]iti(m)[1]
Onlara şunu bildir:
'[Kork]arım, Enlil
Adamakıllı öfkelendi bana!
Bu yüzden duramam artık
Ne si[z]in ken[t]inizde,
Ne Enlil'in ülkesinde.
(Ama) Apsû'ya [inip]
Ef[en]dim Ea'nın[2] *yanında kalacağım!*
İşte o zaman (Enlil)
Bolluk içinde yaşatacak [siz]leri:
[Ku]şlar, balıklar
Yağacak üzerinize.
Hasatınız bol olacak:
[Seher vakti] küçük ekmekler
Ve [alacakaranlıkta]
Peynir yağacak üzerinize[3]' "

Geminin yapımı

[Tany]eri ağar[dığında]
Toplandı [çevreme]
Ülk[e]nin (tüm) ahalisi:
[Dülgerler]

1 Burada, Éa, genellikle *"yiğit"* diye çevirdiğim (bkz. s. 67, n. 4) ve güçlü kuvvetli erkek anlamına gelen *etlu* sözcüğünü kullanıyor.
2 Enlil, yer ve yel tanrısıdır. Bundan ötürü, Utanapişti, Apsû'nun üzerinde hüküm süren koruyucu tanrısı Ea'nın bölgesine gitmek üzere kendi bölgesini terk edeceğini ileri sürüyor.
3 *"Küçük ekmekler"* ve *"peynir"* bir tür sözcük oyunu olsun diye çevrilmiştir. Bunları ifade eden sözcükler, ses uyumu bakımından birbirine yakındırlar: gug ve gig. Akkadçada hiç de böyle değildir (*kukku* ve *kibtu*).

Bal[talarıyla];
[Kamış ustaları]
[Ta]ş (tokmaklarıyla)
Geldiler
[ ]
Yiğitler [ ]
[ ]
S[ı]r.
(En) zenginleri (?) zift
(En) yoksulları
[Av]adanlık [getir]iyordu.
Beşinci günün sonunda
(Geminin) üç bin altı yüz metre karelik
Omurgasını yerli yerine [otu]rttum;
Bordası altmış,
Dış yüzeyi iki yüz kırk[1] *metre kare idi.*
Sonra da,
İç düzenini kotardım.
Alt ve üst güverteleri
Yedi (bölmeye) ayırdım.
Ambarını da dokuz (bölmeli)[2] *yaptım.*
Ortasına su (geçirmez) (?)
Takozlar çaktım.
Sonra, uzun sırıklar getirttim
Ve donanımı yerleştirdim.
Kazana
On bin sekiz yüz litre (?) zift doldurdum.[3]

1 Metinde *iku*'dan (yaklaşık 3600 m^2) ve ninda'dan (60 metre) söz ediliyor. Böyle bir tekne batmazdı. Kutsal Kitap'ta "*gemi*"diye çevirdiğimizin Akkadçası "tekne"idi.

2 Bkz. n. 2, s. 190.

3 Yaklaşık 3600 litreyi bulan ve şar denilen hacim ölçüsü söz konusudur. Metin pek anlaşılır değil, bize göre. Isıtılıp sıvılaştırılmış 10800 litre ziftten bir o kadar asfalt/katran elde edilir; bunun üçte biri, hemen, gemiyi kalafatlamak için kullanılmıştır, ve geri kalanı, âdet olduğu üzere, zaman zaman tekrar kalafatlamak için kaptan tarafından bir yana ayrılmıştı. Tufan gemisi için bu tür bir stokun ne gibi bir yararı olacağı pek anlaşılmıyor. Şurası bir gerçek ki, Utanapişti hariç, hiç kimse bunun ne için ve geminin hangi seferleri için kullanılacağını bilemezdi.

Bir o kadar
Katran[1] [verdi bu]
Yük taşıyıcılar taşıdı
(Bu) on bin sekiz yüz litre zifti.
Bunun üç bin altı yüz litresi
Kalafatlamada kullanıldı
Yedi bin litresini de
Kayıkçı alıkoydu
Sığırlar kestirdim
Ustalar için
Ve de koyunlar boğazlattım her gün.
Hali[s bira],
Zeytinyağı ve şarap
[Tüketti] (bu) işçiler
Sanki Akîtu[2] şenliği idi
Kutladıkları.
[Ve ben, akşam olunca (?),]
Bir güzel yıkandım.

Geminin denize indirilmesi

[Yedinci günün] [ak]şamı
Gemi tamamlanmıştı.
[Ama gemiyi kızaktan indirmek]
Çok zor oldu.
Aşağıdan da yukardan da
Safralar yer değiştirdi durdu
Geminin üçte ikisi
Suya gö[mülünceye dek.]

Yükleme ve bekleme

[Ertesi gün, neyim varsa]
Ne kadar gümüşüm[3] varsa,
Ne kadar altınım[3] [varsa]
Hepsini yükledi[m] gemiye

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"On bin sekiz yüz litre katran [doldurdum]"*
2 *Akîtu* şenliği hakkında, bkz. s. 90, n. 1
3 *"Yükledim gemiye"* metinde tekrarlanıyor –ama ben tekrarlamadım.

(Evcil?) hayvanlarımın hepsini
Ailemi,
Tüm hane halkını
Gemiye bindirdim.
Ayrıca, vahşi hayvanların her birini
Ve bütün teknisyenleri[1]
Gemiye aldım.
Şamaş'ın:
"Seher vakti
Küç[ük ek]mekler
Ve alacakaranlıkta[2] *buğday yağdırdığımda*
Teknene bin,
Ve ambarın kapağını sımsıkı kapat!"
Dediği an gelip çatmıştı:

Tufan

Seher vakti
Küçük ekmekler
Ve alacakaranlıkta buğday yağdığında
Havayı gözledim:
Korkutucuydu
Görünüşü!
Geminin ambarına indim hemen
Ve sımsıkı kapattım kapağını:
Tekneyi su geçirmez kılan
Kayıkçı PuzurAmurru'ya[3]
Sarayı(mı) armağan ettim
Her şeyiyle
Tanyeri ağardığında
Bir kara bulut yükseldi
Ufuktan

1 Gemi yapım tekniğinin sırlarını saklamak için.
2 Bkz. n. 3, s. 191.
3 *PuzurAmurru* (Akkadcada: *"Sır = Tanrı Amurru'*nun gizlice koruduğu) Utanapişti'nin yanında götürdüğü ustalardan biriydi sadece (bkz. s. 175, n. 2). Ama, çevresindekileri kandırmak için değilse şayet, Tufan'ın yerle bir edeceği *"Saray"*ı ne diye armağan ediyor?

Gürlüyordu Adad[1]
Kara bulut içinde.
Dere tepe aşarak
Önden gidiyordu
Tanrısal haberciler
Şullat ve Haniş.
Nergal
Açtı (gök savaklarının) vanalarını
Ve Ninurta
Taşırdı (yukardan) barajların sularını
Cehennem[2] *tanrıları*
Meşaleleriyle
(Tüm) ülkeyi tutuşturarken.
Göğü
Ölüm sessizliğine[3] *bürüdü Adad,*
Işıyan [her ş]eyi
Karartarak.
[ ]
Bir çöm[lek] gibi
Parampar[ça ettiler] ülkeyi.
İlk gün
Kudurmuş gibi es[ti fır]tına
[ ]:
Ve [Lanet[4] *ya]ğdı*
İn[sanların] üstüne
Göz gözü görmüyordu.

1 *Adad* (s. 242, n. 1'e bkz.) atmosfer olaylarının, özellikle yağmurların ve fırtınaların patronuydu; *Şullat ve Haniş* ikinci dereceden ikiz tanrılardı, fırtınalarda büyük bir rol oynadıkları sanılan (şimşek-taşıyıcılarıydılar?). Cehennem'in hükümdarı *Nergal*, krallığındaki uyrukların sayısını toptan artıran kıyımları yönetiyordu (gene bkz. s. 201, n. 1, ve s. 214, n. 1), Gök, muazzam bir su deposunun kubbesi gibi tasavvur edilmişti, vanaları açılınca oluk oluk su akıyordu yeryüzüne. *Eyüp*, XXXVIII: 22 ve 34'te aynı görüş dile getirilir. *Ninurta* (bkz. s. 69, n. 2) su deposunun iri vanalarının hepsini açarak, Nergal'i takviye ediyordu.

2 *Annunaki*'ler söz konusudur: bkz. s.91, n. 2. Daha ileride, bkz. s. 196, n. 4.

3 Şiddetli fırtınalardan önceki derin sessizlik. Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"Adad'ın ölüm sessizliği kaplıyordu göğü"*

4 Metnin içeriğine bağlı olarak, önce tanrılar tarafından kullanılan olağanüstü, devasa bir kolu, sonra da, onların rızasıyla, patlak veren müthiş bir felaketi dile getiren (Akkadca) *kaşuşu* sözcüğünü *"Lanet"*le karşıladım.

Oluk oluk akan bu sularda
Kalabalıklar görülmez oldu gökten.

Tanrıların tepkileri

Bu Tufan'dan dehşete düşen
Tanrılar
Kaçıp
Göğün en tepesine[1] *tırmandılar.*
Köpekler gibi tortop olmuşlardı orada
Ve yere çömelmişlerdi.
Doğuran bir kadın gibi
Bağırıyordu Tanrıça[2]*–*
Güzel sesli Bêliti[lî]
Sızlanıyor ve (şöyle diyordu):
"(Ah!), Tanrılar Meclisi'ne
Bu felaketi buyurduğum
O gün asla var olmasaydı.[3]
Nasıl oldu da
(Böyle bir) kıyıma
Karar verebildim
İnsanları yok etmek için.
Getirmez olaydım dünyaya
İnsanlarımı
Denizi balıklar gibi
Doldursunlar diye."
Ve tanrıların en yüceleri (?)[4] *de*

1 Tanrılar, *"göğün tepesine"*, sözcüğü sözcüğüne: *"Anu'nun göğüne"* tırmanmak için terk ediyorlar tapınaklarını. Üst üste binmiş üç kubbe tasavvur edilmişti, en azından. En yüksek olanı tanrı hanedanlığının başı ve kurucusuydu.

2 Metinde *iştar* sözcüğü kullanılmış; anlaşıldığı kadarıyla, "tanrının" dişi olanını belirtmek için. Aslında, *Destan*'da adamakıllı yerilen (özellikle, VI. tabletin büyük bir bölümü), Yüce Ana Tanrıça (*Mammitu*: s. 187, n. 4, vs; 67, n. 2; *Aruru*: s. 69, n. 1), Ea ile birlikte, insanların (*"insanlarım"* (122) da deniliyordu) yaratılmasına katkıda bulunmuş *"Tanrıların Sultanı" Bêlit-ilî* söz konusudur. Eserinin yok edilmesine son derece üzülmüştür.

3 Sözcüğü sözcüğüne: *"o gün balçığa dönüştürülmüş olsaydı keşke"*, buradaki anlamı ölüm değil, yokluktur. Karş. *Eyüp*, III. 3.

4 103'ün aksine, metin *Anunnaki*'yi, doğaüstü mertebede en yücesi diye yorumlamayı gerektiriyor.

Onunla birlikte sızlanıyorlardı.
Bitkindi
Tüm tanrılar.
Ağlıyorlardı
Üzüntüden [(?)]
Dudakları kavrulmuştu[1] *susuzluktan.*
Ve kaygılıydılar (?).
Altı gün
Ve yedi gece boyunca
Yeryüzünü kasıp kavurdu
Boralar, Şiddetli Yağmurlar,
Kasırgalar ve Tufan.

Tufan'ın sonu

Yedinci gün ağarınca
Dindi Fırtına, Tufan ve Kıyım.
Kasırga ve Fırtına dinince
"Deniz" duruldu
Doğuran bir kadın gibi.

Tufan'ın etkileri

Çevreme baktım:
Sessizlik hüküm sürüyordu!
Balçığa dönüşmüştü
Bütün insanlar;
Ve denizin üstü
Bir taraça-dam[2] *gibiydi.*

Kara tekrar görünüyor; karaya çıkış hazırlıkları

Bir hava deliğini açtığımda
Serin bir hava çarptı yüzüme.
Diz çöktüm,
Ve ağladım sessizce:
Gözyaşları yanaklarıma akıyordu.
(Sonra), kıyılara baktım,
Ufukta.

1 Yiyeceksiz kalmış insanlar susuzluktan ve açlıktan kavrulmuşlardı (bu yüzden, son ziyafette yiyeceklerin üzerine atılacaklardır: 159-161).
2 Yağmurun nadiren yağdığı bu sıcak ülkede çatılar genellikle dümdüzdü ve taraça olarak kullanılıyordu.

Yüz metre kadar ileride[1]
Bir kara parçası görünüyordu:
Nissir[2] *Dağı (idi bu)*
Gemi o dağa oturmuştu.
Nissir[3] *gemiyi*
Alıkoydu yolundan:
İlk gün ve ikinci gün
Nissir gemiyi
Alıkoydu yolundan,
Üçüncü ve dördüncü gün
Nissir gemiyi alıkoydu yolundan.
Beşinci ve altıncı gün
Nissir gemiyi alıkoydu yolundan,
Yedinci gün
Bir güvercin salıverdim.
Güvercin uçtu gitti
Sonra geri geldi:
Konacak bir yer bulamadığı için
Geri geldi.
(Sonra) bir kırlangıç
Salıverdim.
Kırlangıç uçtu gitti:
Ama geri geldi:
Konacak bir yer bulamadığı için
Geri geldi.

1 Sözcüğü sözcüğüne: "*on iki kere on iki arış*", yani topu topu yüz metre (bkz. s. 121, n. 1).

2 *Nissir* Dağı (*Nimuş* da denebilir), görünüşe göre, o zaman ülkenin bilinen en yüksek tepesidir, Kerkük'ün doğusuna 80 km uzaklıkta (yaklaşık 3000 m yükseklikte), şimdiki Pir Omer Gudrun Dağı. Daha sonra, ilk görünen yüksekliğin (en yüksek olanın) kuzeyde, Ermenistan'da, Kafkas Dağlarında yer aldığı belirtilecektir. Kutsal Kitap'taki Tufan versiyonunda (*Yaratılış*, VIII: 4), MÖ. 300 yıllarına doğru Berossos versiyonunda da (*Lorsque les dieux*, s. 576 ve devamı) böyle geçmektedir.

3 Yazıcılar, "*alıkoydu yolundan*" yerine *item* (ki.min: bkz. s.70, n. 2, vs) dediler.

(Sonra) bir karga
Salıverdim:
Karga uçtu gitti
Ama suların çekilmiş olduğunu görünce
Ne bulduysa yemeğe koyuldu, gak gak öttü (?), pıskırdı
Ama geri dönmedi artık.
Bunun üzerine, (her şeyi) dört bir yana[1] *savurdum,*
Ve bir yemek şöleni hazırladım tanrılara.

Karaya çıkış ve tanrılara şölen

Dağın doruğunda[2] *bir sofra kurdum:*
Her bir yana
Yedi şarap küpü yerleştirdim
Ve, bu küplerin gerisinde, buhurdanlara
Güzel kokulu <kamış>, sedir ve mersin ağacı yaprağı doldurdum[3]
Tanrılar bu güzel kokuyu alınca
Sinekler gibi üşüştüler
Sofranın başına.

Tanrılar Tufan'ın kaçınılmaz olduğunu tartışıyor

Ama, gelir gelmez
Yüce Tanrıça[4]
Havada salladı

1 Gemide ne varsa, toprağı yeniden iskân etmek için, dört bir yana saçıyor.

2 *"Dağın doruğu"* tanrılar katına daha yakındır (bkz. gene s. 100, n. 2): bu yüzden, seve seve üşüşüyorlar oraya (bkz. s. 113, n. 2). Babillilerin basamaklı piramit biçimindeki tapınaklarına [*ziggurrat*'larına] benzeyen bu "yapay dağların" oluşmasına belki de bu fikir yol açmıştır.

3 Tanrılar için olduğu kadar insanlar için de düzenlenen önemli yemeklere, şölenlere kokulu tütsüler eşlik ediyordu. Burada yazıcı, bilimsel adı *"cymbopogon* (limonotu)" olan bir bitki sözcüğünün *"kokulu kamış"* da denilen –Latince *Acorus calamus*'un– (eğerotu'nun) bir kısmını atlamış. Bunun böyle olduğunu kesinlikle saptamak mümkün değil elbette. *157* ve devamı bir ayin kitabından alınmışa ya da esinlenilmişe benziyor.

4 Bkz. s. 196, n. 2. Burada *"sinekler"*sözcüğünden ötürü bir sebep-sonuç ilişkisi söz konusu olabilir, tanrıların kendilerine hazırlanan şölen sofrasının çevresine *"sinekler gibi üşüşmeleri"*, *Yücebilge*'de (*Lorsque les dieux...*, bkz. s. 551: *19* ve *45*) eski Tufan öyküsünde *"sinekler gibi öldürülmüş insanları"* hatırlatıyor özellikle. En azından, bu bölümün yer aldığı (*agy*, 553: *46* ve devamı) en eski öykünün yazarlarının, ülkenin bir tapınağında Yüce Ana Tanrıça'nın, (salkım küpeyi andıran) *"sinekler"* biçiminde işlenmiş lacivert taşından parçalardan oluşan çok ilginç bir kolye takınmış olduğu bir suretini görmüş olabilirler ve bundan dolayı, burada bir açıklama yapmak istemişlerdir.

Anu'nun sevdalıyken
Kendisine vermiş olduğu
İri sineklerle bezenmiş (gerdanlığı):
"Ey burada hazır bulunan tanrılar, (diye bağırdı)
Asla unutmayacağım
Gerdanlığımın bu lacivert taşlarını!
Asla unutmayacağım bu (uğursuz) günleri:
Hiç çıkmayacak onlar belleğimden!
(Diğer) tanrılar
Gelip bu şölene katılabilir
Ama Enlil asla gelmemelidir
Çünkü önünü ardını düşünmeden
Karar verdi Tufan'a,
Ve insanlarımı
Attı ölümün kucağına!"
Ama, Enlil
Gelir gelmez[1]
Gördü gemiyi
Ve büyük bir öfkeye kapıldı,
Tanrılara[2] *ateş püskürdü:*
"(Demek) ki kurtulan
Biri var,
(Oysa)
Tek bir can bile kurtulmamalıydı bu Felaket'ten!"
Bunun üzerine, Ninurta açtı ağzını
Söze başladı
Ve şöyle dedi Yiğit-Enlil'e:
"Éa'dan başka
Kim uygulayabilirdi böyle bir şeyi?
Çünkü (sadece) Éa
Bilir her şeyi yapmayı."

Éa'nın sitemleri

Éa açtı ağzını
Söze başladı,

1 Bu sahnenin yemekten önce geçip geçmediği bilinmiyor (*"gelir gelmez"*den bu anlaşılmaktadır), ya da metindeki düzenlemenin, bir hayli mantıksızca gerektirdiği gibi, yemekten sonradır.
2 Metinde *Igigi* sözcüğü geçiyor: bkz. s. 91, n. 2.

Ve şöyle dedi Yiğit-Enlil'e
"Ama (sen ki) en bilgesi,
(En) yiğitisin tanrıların
Nasıl olur da, önünü ardını düşünmeden
Karar verebildin Tufan'a?
Suçlu kimse
Onu cezalandır (sadece)
Ve günahının cezasını
Günahkâr çeksin (sadece)
(Ya da) öldüreceğine
Bağışla onları,
[Yok etmeye] kalkışma,
Acı onlara!
Keşke aslanlar öldürseydi de
İnsanları
(Bu) Tufan olmasaydı.
Keşke kurtlar öldürseydi de
İnsanları
(Bu) Tufan olmasaydı.
Keşke açlıktan ölseydi de
İnsanlar,
(Bu) Tufan olmasaydı.
Keşke salgın hastalıktan ölseydi de
İnsanlar[1]*,*
(Bu) Tufan olmasaydı.
(Hayır) ben açıklamadım
Yüce Tanrıların sırrını
Yücebilge'ye bir rüya gördürdüm sadece,
Öğrenmiş oldu bu sırrı[2] *(böylece).*
Şimdi sizin kararınıza bağlı
Onun kaderi".

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"keşke Erra öldürseydi"* -yani Nergal öldürseydi (bkz. s. 195, n. 1)– Öldürücü büyük salgınların yaratıcısıdır Erra. (Devamı) – *Yücebilge*'de, iki felaketin 185'te algın'ın, 184'te *Açlık*'ın, Tufan'dan önce birbiri ardına tekrarlandıklarını belirtelim.

2 bk . s. 189, n. 4. Éa, Enlil tarafından karar verilen Tufan'dan hiç kimseye söz etmemeye dair ettiği yemine uymayışını savunuyor. Utanapişti'ye *"söz etmedi bundan"*, *"bir rüya gördürdü ona"* sadece, ve kendisine değil, *"kamıştan duvarına"* söyledi. Éa, bütün tanrıların en kurna ıdır, ve böyle olduğu için, dü enbazın ta kendisidir.

Utanapişti'nin ölümsüzlüğe kavuşması

Bunun üzerine, Enlil
Gemiye çıktı,
Elimden tutarak
Beni de gemiye çıkardı;
Karımı (da) çıkartarak
Yanımda diz çöktürdü,
İkimizin arasında durarak
Elini alnımıza değdirdi
Ve (şu sözlerle) kutsadı bizi:
"Utanapişti, şimdiye kadar
Ölümlü bir yaratıktı sadece,
Bundan böyle, o ve karısı
Biz tanrılar gibi ölümsüz olacaktır!
Ama uzakta:
'Irmakların Ağzı'nda[1] *yaşayacaklardır!"*
Bunun üzerine, tanrılar bizi alıp
Uzakta yaşamak üzere
"Irmakların Ağzı"na yerleştirdiler!

Böylece, Gılgamış'ın bu ölümsüzlüğe kavuşması mümkün olamıyor

Şimdi, ey Gılgamış,
Tanrıları kim (yeniden)
Bir araya getirecek senin için,
Aradığın
Ölümsüzlüğe kavuşasın diye?

Bir deneme, sonsuz hayat için yaratılmamış olduğunu ispatlayacaktır ona

Altı gün ve yedi gece
Gözünü kırpmadan uyumamayı dene (sadece)
Ama (Gılgamış)
Çömelir çömelmez
Uyku bir sis gibi
Bastırdı onu
Ve Utanapişti, şöyle dedi
Karısına:

1 Topografya folklorunca hayal edilmiş, gizemli yer; Kutsal Kitap'ta *dört ırmağın doğduğu* (*Yaratılış*, II: *10: 14*, bkz. *Naissance de Dieu*, s. 188 ve n. 2) Cennet'le bir bağlantı var, kendince. Daha az açık olan bir şey de şudur: "Irmakların Ağzı" ("tüm Irmakların çıktığı yer" diye de anlaşılabilir) – X. tabletten öğrendiğimize göre– Dünya'nın en uç doğusudur. Evrenin topografyasına ilişkin iki folklor görüşü arasında bir benzerlik yaratılmış oluyor böylece.

"Ölümsüzlüğe kavuşmaya kalkışan
Şu yiğite bak!
Uyku birdenbire
Bir sis gibi sarmaladı onu"
Karısı şöyle dedi
Uzaktaki-Utanapişti'ye:
" Sarsala (bu) adamı da
Uyansın
Ve yola koyulsun,
Sağ salim
Kent kapısından geçip
Ülkesine dönsün."

Gerçekliğin ve Gılgamış'ın ne kadar uyuduğunun maddi delili

Ama Uzaktaki-Utanapişti şöyle dedi
Karısına:
"İnsanlar aldatıcıdır
(Bu adam) seni bile aldatmak isteyecektir!
Bundan ötürü, onun
Günlük (ekmeğini) pişir de
(Başucuna koy)[1];
Uyuduğu günleri belirtmek için de
Duvara çentik at!"
Böylece, karısı ona
Her gün ekmek pişirdi
Ve (başucuna koyarak)
Uyuduğu günleri belirtmek için
Duvara çentik attı.
İlk somun
Sertleşti;
İkincisi küflendi;
Üçüncüsü nemli kaldı;
Dördüncüsünün kabuğu ağardı;
Beşincisi benek benek oldu;
Altıncısı bayatladı;

1 Tam yedi gün uyuduğunu Gılgamış'a kesinlikle ispatlamak için, Uzaktaki-Utanapişti, karısından, her gün ona ekmek pişirerek başucuna koymasını ve *"duvara"* her ekmek için bir çentik atmasını istiyor. –En sertinden, en eskisine, en tazesine ve en sonuncusuna kadar– yedi ekmeğin hali, bu arada geçirdiği tüm değişiklikler ve bunun gözle görülür ayrıntıları, Gılgamış'ı utandıracaktır.

Yedincisi pişirilmek (üzereyken)
(Gılgamış'ı) dürterek
Uyandırdı

Gılgamış kısa bir an uyuduğunu sanıyor

Ve Gılgamış şöyle dedi
Uzaktaki-Utanapişti'ye:
"Tam uyuyacakken
Dürtüp
Uyandırdın beni."

Uzaktaki-Utanapişti yedi gün uyuduğunu ispatlıyor ona

Ama Uzaktaki-Utanapişti şöyle dedi
Gılgamış'a:
["Say Gılga]mış,
Şu (somunları) say da
Kaç [gün uyudu]ğunu
İspatlayayım sana:
[Birincisi]
[Sertleşti];
[İkincisi küf]lendi;
Üçüncüsü nemli;
Dördüncüsünün kabuğu ağardı;
[Beşincisi benek benek];
Altıncısı bayatlamış;
[Ve yedincisi pişirilmek] üzereyken
Dürterek uyandırdım seni".

Ölümlülüğe adandığını gören Gılgamış'ın mutsuzluğu

(Bunun üzerine), Gılgamış şöyle dedi
Uzaktaki-Utanapişti'ye:
"Ben [ne] yapacağım Utanapişti?
Nereye gideceğim şimdi?
Adam Kaçıran[1]
[Bana] hükmediyor demek ki.
Ölüm
Yatak odama çöreklenmiş!
Nereye [adımımı ats]am
Ölüm (bekliyor beni)!"

1 Ölümü temsil eden şeytansı bir yaratık *"Adam Kaçıran"*, insanların başına gelen her felakette olduğu gibi, ete kemiğe bürünmüş. Sözcüğü sözcüğüne: *"Adam Kaçıran [bedenime] el koydu".*

Utanapişti (Gılgamış ülkesine dönerken ona eşlik etmesi için) Urşanabi'ye buraları terk etmesini emrediyor

Utanapişti ona,
Kayıkçı Urşanabi'ye şöyle dedi:
"Urşanabi, (bu) limanda [barınamazsın artık]
(Bu) iki kıyı arasında işleyen gemi senden nefret ediyor[1]!
Sen ki bu kıyılara gelip gidensin,
Vazgeç artık bundan!

Utanapişti Gılgamış'a dönmeden önce kendisine çekidüzen vermesini söylüyor.

Buraya kadar getirdiğin (bu) adamın
Karmakarışık saçları yüzünden
Yakışıklı olduğu fark edilmiyor.
Sırtındaki hayvan postu
Vücudunun güzelliğini göstermiyor.
Düş önüne de
Yıkanmaya götür onu!
(Bu) karmakarışık saçlarını
Bir güzel yıkasın;
Sırtındaki postu denize atsın.
Vücudunun güzelliği
Ortaya çıksın!
Alnına yeni bir saç bağı dolasın,
Ve ona yaraşan şahane bir
Giysiye bürünsün!
245 *Yurduna giden*
Yolun sonuna
244 *Varıncaya dek*
Giysileri eskimesin,
246 *Yepyeni kalsın[2]!"*
Bu sözler üzerine, Urşanabi
Yıkanmaya götürdü onu!

1 Kayıkçı'ya, gitmesi, ülkesine dönerken Gılgamış'a eşlik etmesi gerektiğini anlatmak için, Utanapişti, ona bu yerlerde barınamayacağını, *"iskelenin"* ve *"geminin"* ondan *"nefret ettiğini"* belirtiyor, seni görmek istemiyorlar, diyor. UbarTutu'ya yol verme başka türlü açıklanamaz.

2 Gerçekte, Utanapişti Gılgamış'ı ülkesine göndermeye can atıyor, ama bu halde değil. Bir krala yaraşır biçimde dönsün, sonuna kadar üstünden çıkarmaması gereken şahane giysisini ona geri vererek, uzun ve yorucu yolculuğun tüm izleri üzerinden silinsin istiyor. Burada ve 253 ve devamında, daha anlaşılır kılmak için, 244-245 ve 253-254'teki dizelerin sırasını değiştirdim.

Karmakarışık saçlarını
Bir güzel yıkadı.
Sırtındaki postu denize attı
250 *Ve vücudunun güzelliği*
Ortaya çıktı.
Alnına yeni bir
[Saç bağı] doladı
Ona yaraşan şahane
Bir giysiye büründü.
254 *Yurduna giden*
Yolun
253 *Sonuna varıncaya dek*
[Giysileri]
255 *[Yepyeni kaldı]!*

Dönüş

Gılgamış ve Urşanabi
Suya indird[ikleri]
[Tekn]eye bindiler!

Utanapişti'nin karısı Gılgamış'ı eli boş göndermemesini istiyor Utanapişti'den

(O sırada) karısı
Şöyle dedi Uzaktaki-Utanapişti'ye:
"Gılgamış, yorgun argın
Buraya kadar geldi.
260 *Ona bir şey (vermeyecek) misin?*[1]
Ülkesine dönerken?"
(Bu sözler üzerine) Gılgamış
Bir sırık yardımıyla
Tekneyi yanaştırdı kıyıya[2]*,*
Ve Utanapişti
Şöyle dedi ona:
"Gılgamış, buraya kadar
Yorgun argın geldin:

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Ne vereceksin ona?"*

2 Başka bir deyişle, tekne kıyıdan çoktan uzaklaşmıştı. Dönüşte, Gılgamış'tı tekneyi iten.

Ne vereyim sana
Ülkene dönmek (üzereyken?)
Bir sır açıklayacağım <sana>
Ve tanrıların bir [sı]rrını[1]
[İlet]eceğim:

Gençlik bitkisi

Bir bitki (var ki)
Kökleri Tekedikeni'nin[2] *köklerine benzer*
Ve dikenleri Böğürtlen Çalısı'nın(ki gibidir),
(Dokunanın) [ellerine bat]ar.
Ama onu ele geçirebilirsen
[(Uzun) ömre[3] *kavuşursun!]"*

Bitkiyi arayacak

Bunu duyan Gılgamış
Derin bir [çukur (?)] kazdı,
Ayaklarına ağır taşlar bağlayıp
Çukura indi.
Bitkiyi bulduğu
[Denizin dibine] batırdı onu bu taşlar,
Ve dikenleri ellerine battı bitkinin.
Ama Gılgamış
Bitkiyi koparmayı başardı.
Sonra, [ayaklarını]
Ağır taşlardan kurtardı.
Deniz kıyıya attı onu.
Ve Gılgamış şöyle dedi
Kayıkçı-Urşanabi'ye:
"İşte (ölüm) korkusunu
Gideren bitki.
Onun sayesinde
Gençliğine kavuşabiliyor insan.
Ağıllı-Uruk'a götürüp

1 Böyle bir *"sırrı"* ancak tanrılar bilir, ve Utanapişti de onlardan biridir.
2 *"Tekedikeni"* burada kıyaslamaya yarayan bitkinin mümkün bir tanımıdır sadece, dikenlerle kaplı olması gerektiğini biliyoruz ancak.
3 Çünkü, görüleceği gibi, Gılgamış'ın bulmak için can attığı bu "sonsuz hayat" değil, *"uzun ömür"*, *"gençliğine kavuşma"* söz konusudur sadece (şüphesiz belirli bir zaman için); ele geçiremediğinin yerini tutsun diyedir bu bitki.

(Etkisini) deneyeceğim orada,
[İhtiyar birine] vereceğim
Yesin diye.
(Çünkü)
"İhtiyarları-gençleştiren"
Bitkidir onun adı.
(Sonra) ben de yiyeceğim ondan
Gençliğime kavuşmak için!"

Uruk'a hareket ediyorlar

İki yüz kilometre yürüdükten sonra
Azık yediler
Bir üç yüz kilometre (daha) yürüyüp
Konakladılar[1].

Yüzmek ve bitkinin kayboluşu

Ama serin bir gölet
Gören Gılgamış
Atladı suya
Ve bitkinin kokusunu alan
Bir yılan
[Giz]lice çıktı (yuvasından)
Ve bitkiyi kapar kapmaz
Deri değiştirdi[2].

Gılgamış'ın umutsuzluğu

Bunun [üzerine] Gılgamış
Oturup ağladı[3],
Yanaklarına akıyordu gözyaşları.
[Tutup] Kayıkçı-Urşanabi'nin [elinden (?)]
Şöyle (dedi) ona:
"Kim [için]
Yoruldu kollarım?

1 Karş. IV/ I: *1 ve devamı,* ve daha ileride *300b*. En azından, bu son pasajda, kendince yararsız gördüğü belirtmeleri pek umursamayan yazar, iki aşamayı belirtiyor sadece, oysa daha fazlasını belirtmesi gerekirdi. Gene de, dünyanın bir ucu, her biri 500 kilometrelik altı aşamadan ibaret Sedir Ormanı'ndan daha uzaktaydı.

2 Yılan "deri değiştirerek" –kurumuş pullu derisini atarak– yeni bir hayata başlıyordu. Sebep-sonuç ilişkisine göre, bu tüm yılanlar için böyleyse eğer, içlerinden biri, onların ilki, "gençlik bitkisini" vaktiyle Gılgamış'tan aşırmış ve yemişti.

3 Burada da, ve öykünün sonunda da, yazarın bazen tekrar ve tekrar art arda sıraladığı ayrıntıların aksine kestirmeden anlatımına hayran olmamak mümkün değil.

Kimin uğruna kanadı kalbim?
295 *Bir iyiliğim*
Dokunmadı kendime:
"Toprağın aslanı"na[1]
Kaptırdım bitkiyi.

Bitkiyi bulmak mümkün değil

Şimdi iki yüz kilometreye[2]
Yükseliyor denizin suyu.
Çukuru kazarken
(Çıkarttığım) taşları
Akıntı götürdü,
Nasıl bulurum
O bitkinin (yerini).
300a *Tekneyi de kıyıda bıraktım*[3]
299b *Ve ondan (çok) uzaktayım artık!"*

Dönüş yolculuğu

300b *İki yüz kilometre yürüdükten sonra*
Azık yediler
Bir üç yüz kilometre (daha) yürüdükten sonra
Konakladılar,

Uruk'a varış

Ve (sonunda)
Ağıllı-Uruk'a vardılar!

Gılgamış, gurur duyarak yol arkadaşına kendini tanıtıyor

Gılgamış şöyle dedi
Kayıkçı-Urşanabi'ye:
"Çık Uruk'un surlarına[4] *da*
Bir dolaş bakalım.
Gözden geçir temellerini!
(Bütün bunlar)
Pişmiş tuğladan yapılmamış mı?

1 *"Toprağın aslanı"*, düz ovadaki aslan kadar korkunç yılanın simgesel adlandırılışı.
2 Sözcüğü sözcüğüne: "yirmi *bêru*"(bkz. s. 88, n. 3). Demek ki bitki bu fantastik su kütlesinin altında bulunmuştu ve oraya dalmak için, Gılgamış ayaklarına ağır taşlar bağlamıştı –o zaman da, bugün de inci ve sünger avcılarının yararlandığı tekniktir bu–.
3 Daha açıklığa kavuşturmak için *299b*'yi, *300a*'dan sonra sıraladım.
4 Bkz. s. 53.

Ve Yedi Bilge'nin yedisi birden
Atmamış mıydı temellerini?
Kentin genişliği üç yüz hektar,
Bahçeleri de bir o kadar,
Ve bir o kadar da ekilmemiş toprak.
İştar'a özgü bu tapınak.
Göz alabildiğine üç bin hektar,
Üstünde Uruk'un yükseldiği toprak.

(Tabletin sonu)

Bir bütün oluşturuyor bu tablet; yer yer, özellikle son

ON İKİNCİ TABLET

Enkidu'nun ölümünün başka versiyonu

kısımda boşluklar var. Sümerce benzerine başvurarak (bkz. s. 31 ve devamı) hemen her şey ilk durumuna indirgenebilir.

Gılgamış, ele geçirmek istediği iki tılsımın Cehennem'e düşmesine hayıflanıyor

"Şimdi, Değnek'i
Marangoz'a[1] *bırak[mış] olsaydım.*
Karısı onu
Öz anam gibi [saklardı (?)],
Marangoz'un kızı kendi
Kız kardeşim gibi [gözetirdi (?)] onu!
Ama ne çare, Değnek
Cehennem'e[2] *düş[tü]*
Ve (şimdi) Çember de
Cehennem'e d[üştü]!"

Enkidu onları aramayı öneriyor

Bunun üzerine, Enkidu
Şöyle d[edi] Gılgamış'a:
"Efendim, niçin ağlıyorsun?
Ve (niçin) kederleniyorsun?
Bugün, ben, kendim
Cehennem'den
Geri getir[eceğim] Değnek'i
Ve de kendim geri getir[eceğim]
Çember'i!

1 Değnek'i yapmış olan marangoz
2 Bütün bu öyküde, *"Cehennem"*, genellikle, *"Yeryüzü"* ile belirtilmiştir: bkz. s. 160 ve n.1. Burada belirtilen önemli verilerin birçoğunu daha iyi anlamak için, *Mésopotamie*'da (s. 323 ve devamı) ölüm ve öte dünya ile ilgili bölümü baştan sona okumakta yarar vardır.

Gılgamış, Cehennem'e kimseye görünmeden girmesini ve orada yakalanmamasını salık veriyor Enkidu'ya

Gılgamış şöyle [dedi]
Enkidu'ya:
"Cehennem'e
İnerken
[Kulak ver]
Uyarılarıma!
Temiz bir giysi
Olmasın üzerinde:
Yabancı diye
Bel[ler]ler [seni]!
Kokulu merhem[1]
Sürünme:
Çevrene üşüşürler
Kokunu alanlar!
Sapanla taş atma
Cehennem'de hayaletlere
Seni kuşatır
Vurdukların!
Sağa sola sallama
Elindeki sopayı:
Ürkütürsün
Hayaletleri!
Sandal giyme:
Cehennem'de
Gürültü etme.
Öpme
(Rahmetli) sevgili karını[2]*;*
Dövme
Nefret ettiğin (rahmetli) karını;
Öpme
(Rahmetli) sevgili oğlunu;
Dövme
Nefret ettiğin (rahmetli) oğlunu:
(Yoksa), Cehennem karşı çıkar

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"pahalı parfüm şişesinin güzel kokusu"*
2 Bkz. s. 270, n. 1

Ve yakalar seni[1]!
Ve hasta yatağında yatan
Ninazu'nun Anası
Çıkarır kutsal omuzlarından
Şalını[2]
Yok olur artık
Pahalı bir parfüm şişesini[3] *andıran memeleri!"*

Enkidu bu uyarılara aldırmaz

[Ama (Enkidu) aldı]rmadı
[Efendisi'nin uyarılarına]:
[Temiz bir giysi]
[Giy]di
[Ve yabancı biri olduğu
Anlaşıldı]!
[Güzel koku
Süründü]
Ve kokuyu alanlar
Çevresine [üşüş]tü!
[Cehennem]'de
Sapanla taş [attı]
Ve [vurdu]kları
[Kuşa]ttılar onu!
Salladı sağa sola
Elindeki sopayı
[Ve ür]küttü
[Hayaletleri]
Sandal [giydi]

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Cehennem'in itirazları/yakınmaları ele geçirir seni."*
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Omuzları bir şalla örtülmeyecek artık."*
3 Anlaşılmaz bir pasaj bu, ama *"Inanna'nın Cehennemlere inişiyle ilgili"* Sümerce bir efsaneyle karşılaştırıldığında, biraz açıklığa kavuşuyor (buradaki öykü ileride başka türlü etkilenmiş gibi bundan): Cehennemler Kraliçesi, Tanrıça Ereşkigal betimleniyor, *"hasta yatağında yatıyor, omuzları çıplak"*, vs (*Lorsque les dieux*, s. 284 ve devamı). Metne bir hayli uyarlanmış bir alıntı olsa gerek bu. Demek ki, Cehennemlerin Korkunç Kraliçesi, aslında pek bilinmeyen bir cehennem tanrısının anası: *Ninazu* söz konusudur. (*agy.*, s. 109: *116* ve s. 111); onun burada betimlenen jestlerinin kapsamını pek anlayamıyoruz. Kesin olan şu ki, Enkidu Cehennem'de gerektiği gibi davranmadığı takdirde, bu yerlerin Kraliçesi öfkelenecek ve bu öfke davranışında, tepkisinde kendini gösterecektir, başka bir deyişle, onu Cehennem'de kalmakla cezalandıracaktır.

[Gürültü etti]
[Cehennem'de].
Öptü
(Rahmetli) [sevgili ka]rısını;
[Dövdü]
[Nefret et]tiği (rahmetli) ka[rısını];
[Öptü] (rahmetli) sevgi[li] oğ[lu]nu
Döv[dü]
Nefret ettiği (rahmetli) oğ[lu]nu:
(Öyle ki), karşı çıkan
Cehennem yakaladı o[nu].
Ve hasta yatağında ya[tan]
Ninazu'nun Anası
Çıkardı kutsal omuzlarından
Şalını
Ve yok oldu artık
Pahalı bir parfüm şişesini andıran memeleri!

Ve Cehennem'de ölü olarak kalmaya mahkûm edildi

Bundan dolayı, Enkidu
Bir daha [çık]amadı Cehennem'den.
Ne Salgın,
Ne de Hastalık'tır[1] onu yakalayan:
Cehennem'dir onu bırakmayan!
Merhametsiz Nergal[1] değil
Onu yakalayan,
Cehennem'dir onu bırakmayan!
Kahramanca bir savaşta ölmedi O,
Cehennem'dir onu bırakmayan!

Gılgamış üzüntüsünden Enlil'e yalvarıyor onun adına

Bunun üzerine Ninsuna'nın oğlu [Gılgamış]
Derin bir üzüntüye kapıldı
Yardımcısı Enkidu için.

1 Sözcüğü sözcüğüne: "*Namtar* (Salgın tanrısı; bkz. *Lorsque les dieux...*, s. 542: *380* ve s. 586) *onu yakalamadı; Asakku* (hasta eden şeytan; bkz. *agy*, s. 369) *onu yakalamadı*". "*Merhametsiz Nergal*", büyük kıyımlar ve topyekûn ölümler tanrısının yardımcısı olsa gerek (bkz. s. 195, n.1). Yazarın demek istediği şudur: Enkidu rasgele ya da vakitsiz bir ölümden (Salgın, Hastalık, Felaket ya da Savaş) dolayı Cehennem'e götürülmüş değildir, Cehennem tarafından alışılmadık bir biçimde alıkonmuştur ve bundan ötürü ölmüştür; olağanüstü bir kaderdir bu.

Tek başına gitti
Enlil'in tapınağı Ekur'a (ve şöyle dedi ona):
"Ey yüce [Enlil], bugün
Değnek'i Cehennem'e düşürdüm;
Çember (de)
Cehennem'e düştü!
Ama [onları aramak] için
Oraya inen Enkidu'yu [Cehennem ele geçirdi]!
Ne Salgın,
Ne de Hastalık'tır onu yakalayan
Cehennem'dir onu bırakmayan!
Merhametsiz Nergal değil
Onu yakalayan,
Cehennem'dir onu bırakmayan!
Kahramanca bir savaşta ölmedi,
Cehennem'dir onu bırakmayan!"

– Boşuna

Ama yüce Enlil
Hiç cevap vermedi [ona]

Gılgamış Şin'e yalvarmaya gidiyor

(Bunun üzerine) tek başına gitti
Yüce Şin'i (bulmaya ve şöyle dedi ona) :
"Ey yüce Şin, bugün
Değnek'i Cehennem'e düşürdüm;
Çember (de)
Cehennem'e düştü!
Ama [onları] aramak için
Oraya [inen] Enkidu'yu Cehennem ele geçirdi!
Ne Salgın,
Ne de Hastalık'tır onu yakalayan:
Cehennem'dir onu bırakmayan!
[Mer]hamet[siz] Nergal değil
[Onu yakalayan]!
Cehennem'dir onu bırakmayan!
[Kahramanca bir savaşta] ölmedi:
Cehennem'dir onu bırakmayan!"

– Boşuna

[Ama yüce Şin]
[Hiç cevap vermedi ona!]

Gılgamış Ea'ya da yalvarmaya gidiyor

[(Bunun üzerine) tek başına gitti]
Ea'yı bulmaya, (ve şöyle dedi ona):
["Ey yüce Ea, bugün]
[Değnek'i Cehennem'e düşürdüm]
[Ve Çember (de)]
[Cehennem'e düştü!]
[Ama Cehennem ele geçirdi]
[Onları aramaya giden Enkidu'yu!]
Ne Sal[gın],
[Ne de Hastalık'tır onu yakalayan]
[Cehennem'dir onu bırakmayan!]
Merhametsiz Nergal değil [onu yakalayan]
[Cehennem'(dir) onu bırakmayan!]
[Kah]ramanca bir savaşta [ölmedi]
[Cehennem'(dir) onu bırakmayan]!"

Ea ona yardım etmeye razı oluyor ve Enkidu'nun kısa bir süre için Cehennem'den çıkmasını sağlıyor

Yüce Ea
[Yanıtladı onu],
[Emretti]
Korkusuz ve [yiğit Nergal'a][1]*:*
"Korkusuz ve yiğit Ner[gal,]
[Emrediyorum (?)]!
Sadece,
[Cehennem'in] hava deliğini [aç].
[Enkidu'nun][2] *"ruhu"*
[Ordan çıksın],

1 Burada, Sümerce versiyonların birinde *Nergal* yerine *Şamaş* deniyor. *"Cehennem'in hava deliği"*nin (ve de, başlangıçta Gılgamış'ın Değnek'i ve Çember'i düşürdüğü deliğin) nerede bulunduğunu ve nasıl bir şey olduğunu kendimize cidden sormadan önce, burada, denetlenmiş ve tamamen rasyonel belirlemelerin değil, folklorun, mitolojinin ve hayal gücünün söz konusu olduğu hatırlanmalıdır.

2 Bir an için Cehennem'i terk etmesine izin verilen Enkidu'nun *"hayaleti"*, burada (ve 84'de) sıradan bir "şeytan" sözcüğüyle, alışılmadık bir biçimde belirtilmiştir. Çiviyazısında bu sözcük ve "hayalet" sözcüğü hemen hemen aynı yazıldığı için, yazıcının bir hatasıdır diye düşünülebilir. Her ne hal ise, uçucu, hafif ve belirsiz bir biçimde, Cehennem'den *"esinti gibi"* (84) çıkmış Enkidu'dan, ölümünden sonra kalan şey söz konusudur gerçekten, çünkü bedeni çürümüştür.

[Anlatsın] "kardeş"ine
[Cehennem'in[1] geleneklerini diye]!"
Korkusuz ve yiğit Nergal
Ea'nın [emirlerini yerine getir]erek
Açtı, sadece
Cehennem'in hava deliğini,
Ve Enkidu'nun "ruhu" bir esinti gibi,
Çıktı Cehennem'den

Gılgamış'a erişiyor

Atıldılar birbirlerinin kollarına,
Kucaklaştılar birbirleriyle yarışırcasına[2],
Sonra koyuldular
İç çekerek konuşmaya:

Gılgamış Cehennem'de yaşamaya dair sorular soruyor

"Anlat, dostum
Anlat,
Anlat bana, Cehennem'de
Gördüklerini[3]!"

Konuşmaya yanaşmıyor önce

— "(Hayır), orayla ilgili (hiçbir şey) anlatmayacağım!
(Hiçbir şey) anlatmayacağım sana!
(Çünkü) anlatırsam
Cehennem'de gördüklerimi
Gözyaşlarına boğulursun!"

Gılgamış ısrar edince Enkidu dayanamıyor ve önce kendi kadavrasından söz ediyor

— "(Varsın), gözyaşlarına boğulayım!
— "Bunca hazla dokunduğun
[Vücu]dumu
Kurtlar kemiriyor
Erimiş bir [kumaş par]çası [gibi]!
Bunca hazla dokun[duğun]
[Vücudumu]
Toz bürüyor
[Çatlamış bir toprak gibi]!"

Gılgamış dehşete düşüyor

Ve (Gılgamış) ["Eyvah!"] diye bağırdı:

1 Enkidu'yu Gılgamış'ın *"kardeşi"* diye betimleyen bu pasaj Sümerce metinde yok.
2 Folklorun mantığı yok: Mantığa öncelik tanınmak isteniyorsa, ete kemiğe bürünmüş Gılgamış'ın uçucu bir *"hayaleti"* *"kucaklamasını"* tasavvur etmek güçtür.
3 Gılgamış ölümden sonra olup biteni ve herkesin ne olduğunu merak ediyor.

Ve ye[re] yığıldı
["Eyvah!"] diye bağırdı (Gılgamış)
Y[ere] yığılırken.

Cehennem'deki ölülerin kaderine ilişkin sorularını sürdürüyor: Enkidu her seferinde yanıtlıyor

Bu noktadan itibaren, Akkadca metinde çok boşluk var. Bu metnin devamını anlamak istiyorsak, en azından buna tekabül eden (ve satırları burada çizgiler arasında (- ... -) rakamlarla belirtilecek olan) Sümerce metinden yararlanmak yeğlenmelidir, tabii, varsa eğer, Akkadca metni çevirmek şartıyla. Sonunda, bu aynı Akkadca metin, dizelerinin sıralanışında görüleceği gibi, sorularla cevapların düzenini iki ya da üç defa değiştirmiştir; biz, akla daha yakın olan, Sümerce metindeki sıralamayı gözeteceğiz. Sümerce metnin tama daha yakın olduğu, ve çevirmenin, bir pasaj eklemiş de olsa, bazı pasajları göz ardı ettiği büyük bir olasılıktır.

-255- *— ["Sadece tek oğlu olanı], gördün mü? "*
— "Gördüm:
100 *Hıçkıra hıçkıra ağlıyor*
[Duvarına çakılmış bir çivi[1] önünde!"]
— ["İki oğlu olanı, gördün mü?"]
— ["Gördüm:]
[Çömelmiş, iki tuğlanın[2] üzerine!"]
Yemek yiyor.
— ["Üç oğlu olanı, gördün mü?"]
— "Gördüm:
-260- *Su içiyor*
[Çölde taşınan[3] bir tulumbadan!]
105 *— ["Dört oğlu olanı, gördün mü?"]*
— "Gördüm:
[Dört eşek koşulmuş] bir arabanın
[Sahibi] (kadar) mutlu!"
— ["Beş oğlu olanı], gördün mü?"
— "Gördüm:

1 Ne bir duvara çakılmış bu *"çivi"*nin ya da *"kazık"*ın, kesin anlamı, ne de *"biricik oğul"*la ilişkisi anlaşılıyor. Her ne hal ise, bu biricik oğul'un babası ağlıyor, mutlu değil yani.
2 *"İki tuğla"* üzerine çömelmiş olsa bile, *"yiyecek"* bir şeyi var.
3 Yolculukta taşınan bir tulumbadaki ılık sudan içiyor sadece, ama içecek suyu var.

İyi bir yazıcı [gibi], eserden yana sıkıntısı yok
Ve Saray'a kabul ediliyor [istediği zaman][1]!"
— ["Altı oğlu olanı, gördün]mü?"
— " Gördüm:
[Bir köylü[2] gibi mutlu!"]

Burada, Akkadca metinde altı satır zedelenmiş

— ["Yedi oğlu olanı, gördün mü?"]
— ["Gördüm:]
[Tanrıların yanına oturmuş,]
[Müzik dinliyor[3]!"]
— ["Mirasçısı olmayanı, gördün mü"]
— ["Gördüm:]
[ ]'i yiyor!"
— ["Saray'da hizmet edeni, gördün mü?"]
— ["Gördüm:]
Güzel bir bayrak gibi [ ][4]!"

Akkadca metin, burada, yirmi altı satır eksik.

— ["Hiç çocuğu olmayan kadını, gördün mü?"]
— [Gördüm:]
[Kırık bir çömlekmiş gibi, hiç kimse
Hoşlanmıyor ondan!"]
— ["Karısının koynuna hiçbir zaman girmemiş][5]
[Genç adamı]
[Gördün mü?"]
— ["Gördüm:]

1 Toplumda önemli bir yeri olan kişidir yazıcı, ayrıca İktidar'la yakın ilişki içindedir.
2 Emeği gelir sağlayan bir köylü olduğu anlaşılıyor. Maddi durumu iyi, ve bu bakımdan sıkıntı çekmeden yaşıyor.
3 Yedi çocuklu baba alabildiğine mutludur; tanrıların rahat ve tasasız yaşantısına katılıyordur.
4 Burada, Sümerce metin, Akkadca çeviriden farklı ve şöyle: *"Beceriksiz bir ustabaşı gibi (utanç) duvarlarını yıkıyor!"*
5 Burada ve devamında, ister erkek, ister kadın olsun, hiç sevişmemiş kişiler söz konusudur, bkz. s. 142: 27 ve devamı. Başka bir deyişle, "bakir olarak", ya da evlenmeden önce ölürler. Bundan dolayı, Cehennem'de çocuklar gibi korkak ve sulu gözlüdürler.

[Yardım etmek için bir ip uzatılıyor ona,]
[Ve o üzülüyor buna!"]
— [Hiçbir zaman erkeğinin]
[Koynuna girmemiş genç kadını]
[Gördün mü?"]
— ["Gördüm:]
— [Yardım etmek için bir gül uzatılıyor ona,]
[Ve o üzülüyor buna!"]

Sümerce metinde bir düzine satır kaybolmuş, devamı şöyle:

-289- *— ["...'yi, gördün mü?"]*
— ["Gördüm:]
— [Kurtçukların kemirdiği bir öküz gibi debeleniyor!"]
148 *— "Savaşta ölmüş olanı, gördün mü*[1]*?"*
— "Gördüm:
149 *— "Babası ve anası gurur duyuyor*[2] *onunla*
Ve karısı [üzülüyor] ona!"
152 *— "Hayaletine özen gösterecek*[3]
Kimsesi olmayanı
Gördün mü?"
— "Gördüm:
153 *Yemek artıklarını*
Ve sokağa atılmış kırıntıları yiyor!"
-295-/145 *— "Gemi direğinden [düşeni] gördün*[4] *mü?"*
— "Gördüm:
146 *— Anasını (yardıma) [çağırıyor]*
(Halatlardan) kurtarsınlar diye!"

1 Burada, Sümercesiyle karşılaştırıldığında, Akkadca metinde sıralamanın altüst olduğu görülüyor: dolayısıyla, *145* ve devamını esas alıyor ve şüphesiz daha özgün ve daha mantıklı olan Sümercedeki düzenlemeyi yeğliyorum. *"Savaşta ölen"*, yeryüzünde olduğu gibi, Cehennem'de de yakınları tarafından saygı görüyor ve ölümleri üzüntü kaynağı oluyor.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"başını desteklesinler"* (deyim).
3 Hayaletlere özen gösterme, başka bir deyişle "ölülere tapınma" konusunda bkz. *Mésopotamie*, s. 377 ve devamı.
4 Gemide kaza sonucu bir ölüm söz konusudur. Kazaya uğrayan, (ancak bir kayığın kurtarılacağını düşündüğünden), Cehennem'de büyük bir korkuya kapılıyor.

147 — *"Birden[bire] öleni, gördü[n] mü?"*
— ["Gördüm]:
Yatağında yatıyor, soğuk su içiyor[1]*!"*
-300- *— ["Vaktinden önce ölenleri*
[Gördün mü?"]
— ["Gördüm]:
[Tereyağ ve balla[2] *(donatılmış)]*
[Altın ve gümüşten bir masanın önünde
oynuyorlar!"]
— ["Ateşe atılanı gördün mü?"]
— ["Görmedim (?):]
-303- *— [Onun hayaleti (Cehennem'de) değil:]*
[Dumanı (?) göğe[3] *yükselmiş!"]*
150 *— "Cesedi (!) çöle*
Terk edilmiş olanı
Gördün mü?"
— "Gördüm:
Cehennem'de onun hayaleti
Rahat yüzü görmüyor!"

(Tabletin sonu)

1 Birdenbire ölen, bir mutluluğa kavuşmuş görünüyor.
2 Vaktinden önce ölenler, yaşamaya doyamamış olanlar da, tasasız ve hoş bir durumda görünüyorlar.
3 İlginç bir nokta: yakılmış olanın hayaleti duman olup göğe yükseliyor; bundan ötürü Cehennem'de değildir. Mutlu olduğu anlamına gelmiyor bu, aksine, cesedi (metinde yanlışlıkla *"hayaleti"* diye geçiyor) mezara gömülmeden, çöle terkedilen de daha mutlu değil. Gömülmemiş, Cehennem'e kavuşamadıklarından, yeryüzünde dolaşan ve intikam almak için insanlara saldıran bu ölülerin kaderi hakkında, bkz. *Mésopotamie*, s. 342 ve devamı. Öykümüz (150 ve devamı) sadece Akkadca metinde yer alıyor.

Eski Versiyon'un[1] Parçaları

1 Bkz. s. 33.

PHILADELPHIA(P) TABLETİ

İkinci bin yılın yarısından önceki parçalar

Birkaç pasaj dışında, hemen hemen bir bütün oluşturuyor bu tablet. Daha öncesi için bkz. s. 34 ve devamı.

Gılgamış'ın ilk rüyası

I:1 *Yatağından kalkan Gılgamış*
Rüyasını açıklarken[1]
Şöyle diyordu anasına:
"Anacığım,
Geceleyin
Yiğitlerle birlikte
Yıldızların altında
Dolaşırken
Gök'ten (inmiş) bir göktaşı
Düştü önüme!
Davrandıysam da yerden kaldırmaya
Mümkünü yoktu kaldırmanın
Yerinden oynatmayı denedimse de:

1 *Ninova Versiyonu*'nun I. tabletinde olduğu gibi, *-1*'den *240*'a kadarki- sürekli numaralamaya, ayraçlar içinde, sütunlara göre numaralar ekliyorum; yer yer onlara da başvurulabilir. *Eski Versiyon*'un, ilk bölümleri göz önünde tutulduğunda, (*Ninova Versiyonu*'nda olduğu gibi, Yosma'nın ağzından değil de, başka bir biçimde dile getirilen) Gılgamış'ın rüyaları, Enkidu Yosma ile sevişmeden *önce* değil, seviştikten *sonra* anlatılmış olabilir ancak. Bununla birlikte, *46.* dize ve devamı şöyle de anlaşılabilir, "*Enkidu TEKRAR sevişti...*"

Mümkünü yoktu kaldırmamın
Çevresine toplanmıştı Uruk'un ahalisi
Ve Yiğitler
Ayaklarını öpüyorlardı onun
Ben var gücümle[1] *itiyordum onu*
Onlar yardım ediyordu bana:
(Böylece) yerinden kaldırıp
Getirdim senin huzuruna!"

Ve onun yorumu

Gılgamış'ın
Her şeyi bilen anası
Şöyle dedi ona:
"Belki de (bu), gerçekten
Senin gibi biridir, Gılgamış.
Bozkırda doğmuş
Ve çölde
Büyümüştür.
Onu görmek
Mutlu edecektir seni(!);
Yiğitler
Ayaklarını öpecekler onun;
İnsanlar
Bağırlarına basacaklar
Ve sen bana getireceksin onu!"

İkinci rüya

Gene uyudu
Bir rüya daha gördü
Anasına anlattı
Bu rüyayı:
"[Anacı]ğım
Bir rüya daha gördüm:
[Çevreme bakına]rak
Dolaşıyordum[2]

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Alnımı dayıyordum"*
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Bakıyor ve arşınlıyordum"*

Kavşaklı-Uruk'un[1]
Sokaklarında.
Bir nacak
Duruyordu (orada),
Dikkatle bakıyordu
Herkes:
Nacağa!
(Büyük) bir mutluluk veriyordu bana
Onu görmek,
(Ve,) sanki karımmış gibi
Okşuyordum nacağı
Sonra, elime alıp
Belime[2]
Taktım onu."

Ve anasının yorumu

Gılgamış'ın
[Her şeyi bil]en anası
[Şöyle dedi ona]:
["Gılgamış]
[Gördüğün]
[Ve okşadığın (bu) nacak]
(II:1) *Senin [gibi]*
Biri olacak!"
(Böylece) Gılgamış
Açıklıyordu rüyalarını.

Enkidu Yosma'yla (gene?) sevişiyor

(Bu sırada,) Enki[du]
Yosma'nın karşısına [otu]rmuştu
İ[k]isi de
Sürdürüyorlardı ok[şay]ışlarını

1 *Eski Versiyon* Uruk'a *"ağıllı kent"* (bkz. s. 64, n. 1) demiyor, *"kavşaklı"* ya da *"meydanlı"* kent diyor ("meydanlar", sokakların kesişmesinden oluşmuştu); bu büyük kentte, sokaklar çok kalabalık ya da çok geniş olsa gerekti.

2 Burada, *Ninova Versiyonu*'nun bilinmeyen (ya da göz ardı edilmiş) iki anlamlı bir cümlesi var: Akkadçada *"belime taktım onu"*, *"kendime kardeş edindim"* diye de anlaşılabilir. Savaşçının *"belinde"* taşıdığı silah olarak *"nacak"*ın seçilmiş olması rüyanın önseziye dayandığını gösteriyor. Gene bkz. merhum Enkidu'ya ağıt, VIII/ II: 4.

Kızışmış En[kidu]
Geldiği çevreyi[1]
Unutarak
Altı gün
Ve yedi gece
Sevişti [Yosma]'yla[2]

Yosma onu Uruk'a götürmeyi öneriyor

(Bundan sonra) Yos[ma]
Açtı [ağ]zını
(Ve) şöyle de<di>
Enkidu'ya:
"Sana bakıyorum:
Bir tanrıya benziyorsun!
Niçin
Hayvanlarla birlikte
Başı[boş dola]şıyorsun
Bozkırda?
Hadi gel!
Götüreyim seni
Kavşaklı-Uruk'a
Anu'nun
Kutsal Tapınağı'na!
Kalk ayağa da
Götüreyim seni
Eanna'ya
Anu'nun Tapınağı'na,

Gılgamış'la dostluk kurmak

(Oradadır)
Kahra[manlar] kahra[manı] [Gılgamış]!
Sen ki [ ]
[ ] gibisin,
Kendinmiş [gibi]
[Seveceksin] onu!
Ha[y]di!
Kalk (bu) topraktan,

1 Yani önceki, vahşi, yarı hayvanımsı yaşantısı.
2 Bkz. not 1, s. 225.

Çobanlara (?)
Yatak(!)[1] *(olan bu yerden)!"*

Enkidu kabul ediyor ve yola koyuluyorlar

Duyunca bunu
Razı oldu[2].
(25) 65 *(Bu) kadının*
Dedik[leri]
Sarmalamıştı
Yüreğini.
Yosma (bundan dolayı)
Çıkardı giysilerini
Birini o örtünsün (diye)
Ve diğerini
(30) 70 *Kendisi giyindi.*

Çobanların yanında konaklıyorlar

(Sonra) elinden
Tuttu onu,
(Ve,) bir çocuğu götürür gibi (?)[3]
Götürdü onu
74 *Bir ağılın*
Yakınında
73 *Bir çoban*
Kulübesinde
Çobanlar
(35) 75 *Enkidu'nun çevresine toplandılar.*[4]

(36-40) 76-80 İçeriğinin ne olduğu bilinmeyen beş satır kaybolmuş. Herhalde, çobanlar Enkidu'ya birlikte yemek yiyelim demişlerdi.

(III: 2) 82 *Alışkanlık edinmişti*
Sadece

1 *"Yatak"* diye çevirdiğim sözcük yazıcı tarafından açık seçik yazılmamış ve ne olduğu belirsiz.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Emirlerini kabul etti."*
3 Başka türlü okunabilir ve çevrilebilir, ama genel anlamı anlaşılıyor.
4 Burada ve kente varışta (174), *"İnsanların Enkidu'nun çevresinde toplanmaları"*, Gılgamış'ın rüyasında iki defa gördüğü şeye uygun (10 ve 30; ve karş. *Ninova Versiyonu*'nda I: 225 ve 251). 73 ile 74'ün yerlerini değiştirdim.

Ve Enkidu uyum sağlamaya başlıyor

Vahşi hayvanların[1]
Sütünü emmeyi.
Bakıyor
Ve kuşkuyla
İnceliyordu
Ona sundukları
Ekmeği
Çünkü Enkidu bilmiyordu
Ekmekle
Karın doyurmayı;
Ve birayla
Susuzluk gidermeyi
Alışmamıştı bunlara.
(Bundan dolayı) Yosma
Açtı ağzını
Ve şöyle dedi ona:
"Ekmek yemelisin
Enkidu:
Çünkü yaşamak için
Gereklidir bu!
Bira iç:
Memlekette[2] *âdettir bu!"*
Enkidu da
Ekmek yedi
Doyuncaya kadar;
Ve bira içti
Yedi büyük bardak!
Rahatladı (böylece)
Ve hoşlandı,
Ve (öyle) bir sevinç
Kapladı ki içini

1 *82*'yi de *81*'den önce çevirdim: *184-185*'te de aynı şeyi yaptım.
2 Burada, Akkadca metinde, ("*-simat* – yaşamak" ve "*simti* – memleket" arasında) yazarın (Mezopotamyalı birçok diğer şair ve yazar gibi) yeğlediği ve artık her seferinde belirtemeyeceğim bir yarım uyak var. bkz. s.109, n.1.

Yüzü
Aydınlandı.
S[u]yla
Yıkadı
Kıllı
Vücudunu (!)
Ve kokulu merhem
Sürününce
Bir adama[1]
Benzedi!
Kıyafetini de
Değiştirince
Bir damat
Olmuştu sanki!
Ve bir sopa
Geçirdi eline
Dövüşmek için
Aslanlarla!
Kurtları parçalar
Ve aslanları
Etkisiz bı[rakı]rken O
Çobanlar uyumuşlardı
(Bütün) gece.
Dinlenirken
Baş-Çobanlar
Enkidu'ydu
Onları koruyan
(Bu) gözüpek adam
(Bu) eşsiz yiğit

Uruk'a giderken önce sevinmiş olan Enkidu, Gılgamış'la ilgili bir özelliği öğreniyor ve bu onu kızdırıyor.

III. sütunun son beş satırı ve IV.'nün ilk sekiz satırı harap olmuş ya da kaybolmuş. Bu arada, Yosma'nın peşinden giden Enkidu, Çobanların oradan Uruk kentinin yakınlarına ulaştı. Onun tepkisine sebep olan şey, belki de keşfettiği bu yenilik ve hayranlıktır.

1 Burada "erkek", sözcüğün kültür anlamında, "medeni erkeği" belirtmektedir.

Belli ediyordu
Sevincini!
(Ama) başını yukarı kaldırınca
Bir adam
Gördü,
(Ve) seslenerek
Yosma'ya:
"Getir bana (bu) adamı
Yosma!
Niçin
Buradadır O?
Sormak istiyorum (!)
Ona[1] *adını" dedi.*
(Bunun üzerine) Yosma
Seslendi adama.
Enkidu
Şöyle dedi
Gelen adama:
"(Böyle) hızla nereye gidiyorsun
Ey yiğit?
Nedendir
(Bu) yor[ucu] seyahat?"
Ve yiğit,
Açtı ağzını
Şöyle dedi
En[kidu]'ya:
"Bir düğüne davetliyim ben,
Âdet(tir)
(Bu)[2] *memlekette*

1 *"Sormak istiyorum ona"* diye çevirdiğim fiil yanlış yazılmış ve güvenilir değil.

2 Bütün bu pasajı (145-159) anlamak zor; bir hayli sözcük yanlış yazılmış ve dile getirdiği durumlar da iyi bilinmiyor. Benimsediğim ve genellikle kabul edilmiş çeviri, doğruya en yakın olanıdır. Önce burada –144 ve 148– *"kocanın ailesi"*ne ilişkin bir evlilik söz konusudur, çünkü özellikle *"kocanın evine giriş"*, başka bir deyişle, gelinin *"kayın babasının"* evine girişi, evliliğin oluştuğu andı gelin için, oysa *"gelinlerin seçimi"* –146– de bunu belirtiyordu, fakat kocanın ailesi bakımından. *"Gelinin kayınbabasının evine girişi,"* aslında, bir ziyafetle kutlanırdı. Enkidu'nun rastladığı ve aileden ve de uzaktan gelmiş biri olması mümkün davetli, bu ziyafette sunulması gereken yemekleri sağlamakla *"yükümlüdür"*, *"yorucu seyahatten"* (141) geliyor olması bundandır. Öte yandan, büyük bir olasılıkla, bir "ilk gece hakkı" (*jus primae noctis*) söz konusudur; buna göre, hükümdar/kral, bekâreti bozmak için, ilk gece girebilirdi ya da girmeliydi gerde-

Gelinleri
Seçmek (böylece).
Ben üstlendim
Ziyafette sunulacak
Azıkları,
Lezzetli yemekleri sağlamayı.

İlk gece hakkını kullanıyor

Açıldı
Başkalarından (ayıran) perde
Kavşaklı-Uruk'un
Kralı için,
(Biricik) kocanın
Yararına —
Kavşaklı-Uruk'un kralı
Gılgamış için,
Açıldı
Başkalarından (ayıran) perde
(Biricik) kocanın —
Yararına:
Gelinle
Yatıyor O
İlk hak onun
Ve sonrası kocanın.
(Budur) buyruğu
Tanrıların
Ve dünyaya geldiğinden beri
Ona tanındı (bu ayrıcalık)!"
Yiğidin
(Bu) sözü üzerine

ğe. Gelin, (doğal olarak, "*perde*": *150* ve *152* diye çevirdiğim) bir "*ağ*" ile ayrılmış kapalı bir mekânda bekletilirdi, hükümdar, şüphesiz, "*başkaları*" (sözcüğü sözcüğüne anlamı: "*insanlar*", "*vatandaşlar*") görmeden onun kızlığını bozsun ve yerini kocaya bıraksın diye (*150* ve *153*). Demek ki oraya ilkin Gılgamış giriyordu. (Sözde, görünüşte) böyle bir ayrıcalığa tanrıların izin verdiği düşünülmüştü; bu zorbalıkları, bu yetkiyi kötüye kullanmayı kendinde bir hak olarak gördüğü içindir ki, Uruk'un kralına uyrukları tahammül edemiyorlardı (I: *55* ve özellikle *61* ve devamı). Her ne olursa olsun, bu ayrıcalığı kendine yediremiyordu Enkidu. Onun bu özelliği (bkz. s. 142, n. 2 ve 149, n. 1) daha ilkel ve daha kaba ama töreleri kentlilerinkinden daha katı bir başka kavmin, bir başka kültürün temsilcisi haline getirecekti Enkidu'yu, kolayca.

Sarardı yüzü
(Enkidu)'nun

IV. sütunun son üç satırıyla bir sonrakinin ilk altı satırı eksik. Yetkiyi kötüye kullanmanın kendisinde yarattığı öfkeyi Enkidu açığa vurmuş, ve belki de Gılgamış'a tehditler savurmuş olsa gerek. O sırada kente giriyor Enkidu:

(V:7) Enkidu şehre geldiğinde hayranlık uyandırıyor

171 *(Bundan dolayı) [önde]*
Yürüyordu [Enkidu]
Ve ardından
Yosma geliyordu.
Varınca
Kavşaklı-Uruk'a
(10) *Kentliler*
Toplandı onun çevresine
175 *Hangi sokağında*
Dursa
Kavşaklı-Uruk'un
Bir kalabalık
Oluşuyor,
Ve onun hakkında
Konuşuluyordu:
(15) *"Yandan*
Gılgamış'a benziyor!
180 *Boyu*
Daha kısa,
(Ama) vücudu kaya gibi
Sağ[lam]
[Bu yiğitin]!
Doğ[du]ğu [yerde]
İlkbahar [otlarıyla]
(21) 185 *Beslen[miş.]*
Sütünü emmiş olsa gerek
(20) 184 *Vahşi hayvanların!"*
(Her ne kadar) Uruk'ta
Sürekli olsa da kurban kesmek
Ve arınma törenleri,

Karar verildi
Bir kurban[1] *adamaya*
Bu [ ]'li(?)
Yiğitin şerefine:
"Gılgamış
Bir tanrıyı (da) andırsa
Bir benzeri[2]
Geldi (deniyordu)!"

Karşılaşma vesilesi: düğün

(Bu sırada) bir gerdek
Yatağı[3]
Serilmişti
Yere
Ve Gılgamış
[Gelinle (?)]
"Karşılaşaca[ktı]"
Geceleyin.
Gılgamış buna
Hazırlarken kendini

Enkidu Gılgamış'la çatışıyor

[Enkidu] birden du[rdu]
Sokak ortasında
Önünü
Kese[rek]
Gılgamış'ın
[ ]
Var gücüyle.

V. sütunun son üç satırı ve VI.'nın ilk dört satırı kaybolmuş. Sonraki dört satırdan, anlaşılması oldukça güç birkaç satır kalmış, iki rakip dövüşmeye hazırlanıyorlar herhalde. Belki, herbirinin üstünlükleri anlatılıyor: *210*'un (VI: *7* ve devamı) bir ya da iki sözcüğü geçmişe (*"Bozkırda"*ya) ve görünü-

1 Anlaşılmaz ve belki de yanlış iki sözcük. Sadece olağanüstü değil, fakat kralla – tanrıların planına göre; I: *75* ve devamı– gururunu kırmak ve aşırı davranışlarını önlemek için, boy ölçüşeceği umulan birinin gelişini kutlamak amacıyla, daha önce dinsel törenlerin yapıldığı kentte özel bir bayram yaşanıyor sanki.
2 *"Bir benzeri"*: tahmini, ama içerik açısından, doğruya yakın bir çeviri.
3 Sözcüğü sözcüğüne: *"tanrıça İşhara'nın yatağı"*: gene bkz. s. 85, n. 2.

şe, Enkidu'nun (*"gür saçlarına"*) ilişkin. Her ne olursa olsun, metin yeniden başladığında, kapışıyorlar:

(VI: 9) 212

Dövüşüyorlar

[Enkidu]
Atıldı
(Gılgamış'ın) üzerine
Ve büyük meydanda
Karşı karşıya geldiler:
Enkidu,
Kapının
Önünde dikilerek
Engelliyordu Gılgamış'ın
İçeri girmesini.
Kapıştılar,
Ve atletler[1] *gibi*
Saldırdılar[2] *birbirlerine*
Kapı kasalarını
Yıkarak
Ve duvarları
Sarsarak –
Gılgamış ve Enkidu
Kapıştılar
Ve atletler gibi
Saldırdılar birbirlerine,
Kapı kasalarını
Yıkarak
Ve duvarları sarsarak!

Gücünü yitiren Gılgamış dövüşmeyi durduruyor

Gılgamış
Nefesi kesilip
Kımıldayamaz olunca[3]
Öfkesi geçti

1 ya da *"boğalar gibi"*.
2 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"ikisi de yere yuvarlandı"*.
3 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"Ayakları yere çakıldı"*.

Ve pes etti[1].

Ama Enkidu onun üstünlüğünü kabul ediyor

Pes edince
Enkidu
Şöyle dedi ona:
"Anan,
Dişi Manda[2]
Ninsuna
Olağanüstü (bir yaratık)
Getirmiş dünyaya!
Sen üstünsün
Diğerlerinden[3]
Yönetsin diye
(Tüm) halkları[4]
Enlil
Adamış seni!"

Yazıcının notu

"Eşsiz [Hükümdar]"

(Başlıklı eserin) ikinci tableti.
İki yüz kırk (dize)

(Tabletin sonu)

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"göğsünü yana çevirdi"*, Akkadçada yaygın bir deyim.
2 Burada, Ninsuna vesilesiyle, *Ninova Versiyonu*'na göre (bkz. s. 64, n. 1) Uruk'a özgü *"ağıllar"*, *"çitler"* çıkıyor karşımıza.
3 *"Diğerleri"*, sözcüğü sözcüğüne: *"erkekler"*; yazar burada (ve belki de 107(?)'de) "evli erkekleri" kastediyor; metinde az rastlanır bir kullanış bu.
4 239-240'ın sırasını değiştirdim.

YALE TABLETİ (Y)

Hemen ardından geldiği (bkz. s. 38 ve devamı) bir önceki tabletten daha az iyi durumda. Aynı çifte numaralama (bkz. s. 225, n. 1). Üç numaralı fotoğraf arka yüzün fotoğrafıdır.

1-12 Neredeyse tamamen silinmiş. Herhalde iki savaşçı arasında bir açıklamayı, hatta Enkidu'nun uyarılarını içeriyordu.

Enkidu'nun Gılgamış'a sitemleri

13 *Ni[çin] istedin*
Böy[le dav]ranmayı?

14-18 Sadece anlaşılmaz birkaç sözcük kalıyor.

Dostluk antlaşması

19 *(Bunun üzerine)*
Kucaklaştılar.
Ve dost [old]ular
(Sonra), konuştular
[ ]

22-45 Kayıp, bir iki kırıntı kalmış sadece, bundan da bir şey anlaşılmıyor. Bu pasajın sonuna doğru, geçmişe atıfta bulunuluyor sanki, çünkü, bir yandan *"Yosma"*, ve öte yandan *"düğün"* (*44* ve devamı) yeniden görünüyor.

(II:1-12) Gılgamış Enkidu'yu anası ile tanıştırıyor

46-57 Kayıp. *"Gılgamış'ın anası"*ndan -(*16*)/ *61*- söz edilmesi, rüyalarda görülenin kısaca anlatılması (I: *230; 238; 253* ve *Philadelphia tableti*: *14; 23*) şu sonuca vardırıyor: Karşılıklı anlaşıp dost olduktan sonra, Gılgamış bu kehaneti gerçekleştiriyordu. Metnin kavranılamaz devamı böyle anlaşılabilir ancak.

(13) 58 ...

[Eşsizdir O]
[Bir lütuf olarak]
Kabul et onu!
Bir zevktir (bu (?))
[ ]

(16-25) 61-71 Tamamen silinmiş, sadece *"Gılgamış'ın anası"*na değinildiği (*16*)/ *61* kalmış.

Daha sonra, Enkidu'nun morali bozuluyor

(26) 72 *Ağ[la]maktan*
Göz[le]ri [şişmiş],
Kalbini
[Hüzün kaplamıştı]:
[Derinden (?)]
Sarsılmıştı –
75 *Ağlamaktan*
[Gözleri] şişmiş,
(30) *Kalbini*
[Hüzün kaplamıştı]:
[Derinden (?)] sarsılmıştı[1]
[(Bunun üzerine), Gılgamış]
Eğilip
[Şöyle dedi]
Enkidu'ya:
80 *["Dostum, ni]çin*
Gözlerin
(35) *Ağla[maktan]*
[Şişti],

1 Belki de, ilk yaşantısından böylesine farklı olan sakin kent yaşantısından ötürü "bitkin" düşüyor. Gılgamış'ta büyük bir serüvene atılmak düşüncesi yaratan da bu olsa gerek; üne kavuşmak arzusu bunu gerçekleştirmeye kışkırtacaktır Gılgamış'ı, Enkidu pasif kalmayı yeğlediği için değil, Gılgamış'ın, kendini kaptırdığı coşkunluktan dolayı göremediği tehlikenin bilincine vardığı için karşı çıkıyordu buna.

Niçin [kalbini]
[Hüzün kapladı],
[Ve sen]
Niçin sarsıl[dın derinden (?)]"
(Bu sözler üzerine) En[kidu]
[Aç]tı [ağzını]
Ve şöyle de[di]
Gılgamış'a:
"Dostum,
Sızlanmaktan
Ensem
Kaskatı oldu[1],
Kollarım
Gücünü yitirdi,
(Ve) halim
Kalmadı!"

Onu bu durgunluktan kurtarmak için Gılgamış bir zafer kazanmayı, Sedir Ormanı'na sefer düzenlemeyi öneriyor (III:1-4)

Ve Gılgamış
Açtı ağzını
Şöyle dedi
Enkidu'ya:

92-95 Kayıp.

(5) 96 *[(Bu) Orman'da]*
[Yaşıyor] Zalim-[Hu]wawa[2]:
[Sen ve ben birden]
Öldür[eceğiz onu]
[Ve kökünü kazıyacağız yeryüzünden]
[(Bu) uğursuz yaratığın]!
Sedirler keseceğiz
[ ]

(9-11) 100-102 *(9)/100*'de *"ulu ağaç"* ibaresi kalmış sadece.

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"sızlanmalarım kaskatı etti boynumu"*.
2 *Huwawa*, Humbaba'nın eski söylenişidir: bkz. s. 30. *Yale tableti*'nde bu "zalim" sıfatı iki defa geçiyor (tekrar 149). *Ninova Versiyonu*'nda da rastlıyoruz buna, en azından, III/II: 17 (ve belki de I: [29]?).

Enkidu böyle bir girişimin tehlikelerini belirtiyor

(Ama) [Enkidu]
Açtı ağzını
Ve şöyle dedi
Gılgamış'a:
"(Bunu) çölde öğrendim
Dostum,
Yabani hayvanlar(ımla)
Dolaşırken:
Orman'ın çevresi
Altı yüz kilometre[1].
K[im]
Girebilir ki oraya[2]*?*
[Huwawa] haykırmayagörsün
Dehşet[3] *saçar*
Ağzından
Alev fışkırır
Nefesi Ölüm
Kokar!
Niçin
Aklına koydun
Böyle bir işe kalkışmayı?
Göze alınamaz
Bir [sav]aştır
Huwawa'nın
İnine(?) (girmek)!"

Gılgamış diretiyor

Ama Gılgamış
Açtı ağzını
[Ve şöyle de]di
Enkidu'ya:
"İstiyorum (gene de)
Tırmanmak
Sed[ir Ormanı]
Dağı'na!

1 Sözcüğü sözcüğüne: "*Orman altmış bêru'dur*": Şüphesiz çevresi söz konusudur. *Bêru* için bkz. s. 88, n. 3.
2 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: "*Kim girebilir ki içine?*", Sedir Ormanı'na "*inilir*" (= *dalınır*) (gene bkz. *126; 195*), ama yamaçlarında söz konusu Orman'ın bulunduğu "*Dağ'a tırmanılır*" (*118*).
3 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: "*Bu bir Tufan'dır*": bkz. s.115, n. 4.

119-121 Kayıp.

(31) 122 *[Gitmek istiyorum]*
[Huwawa'nın]
Yaşadı[ğı]
[Orman]'a!
Bir nacak
[ ]
125 *Sen, [ ]*
[(?)]
(35) *Ve ben,*
[Orman'a dalacağım (?)]!"
Enkidu,

Enkidu yeniden doğaüstü tehlikelere karşı uyarır

[(Bunun üzerine) aç]tı ağzını
Şöyle dedi Gılgamış'a:
"[Bizler] nasıl
Ele geçirebiliriz
130 *[Sedir] Ormanı'nı?*
(40) *Güçlü,*
Ve [(hiç) uyu]mayan
Tanrı Wer'in[1] *[(?)]*
Gözetimindedir Orman.
Wer
[Görevlendirdi (?)] Huwawa'yı,
Ve ilkin Adad,
Ondan sonra
135 *[Huwawa] gelir.*

1 Pek bilinmeyen bu tanrı *Wer* (daha sonra *Mer* denilecektir), yağmurlardan ve özellikle fırtınalardan sorumlu Mezopotamyalı tanrının yerel eşdeğeri bir tanrı olsa gerek (Sedir Ormanı ve *Dağı* "batı-sami" denilen coğrafi ve kültürel alandaydı); *Adad* (gene bkz. s.195, n. 1) da, Orman'ın gözetimiyle Huwawa'yı yetkili kılmıştır. Demek ki, Adad ve Wer bu Orman'ı korumak hakkını kendilerinde görüyorlardı: niçin? Hiçbir şey bilmiyoruz bu konuda. Gerçek şu ki, *Ninova Versiyonu*'na göre, Adad değil, tanrılar tanrısı Enlil görevlendirmişti Humbaba'yı (bkz. s. 119, n. 2). İleride, s. 254'de Wer'le gene karşılaşacağız.

(IV:1) *[Sedir Ormanı'nı]*
Sa[vun]sun diye
Yedi Dehşet'le[1]
[Donatmıştı Enlil (?)!]"

Gılgamış kararını açıklıyor: zafer kazanmak

(Ama) Gılgamış
Açtı ağzını
Ve şöyle dedi
E[nkidu]'ya:
"Ey benim dostum,
Kim tırmanabilir göğe?
Sadece tanrılar y[aşar] orda,
Şamaş'ın eşliğinde, sonsuza dek!
İnsanların
Günleri sayılıdır:
Ne yapsalar
Boşunadır!
Sen ki (burada)sın,
Ölmekten korkarsan
Neye yarar
Cesaretin[2]*?*
(O halde) ben
Senin önünde gideceğim:
Arkamdan bağırmakla (yetin) :
"Korkma, atıl ileri!" diye.
Ölürsem eğer,
(Hiç değilse) adımı anar herkes!
Gılgamış
Zalim-Huwawa'yla
Dövüştü! --derler–
Sen ki doğup (!) büyüdün[3]
Bozkırda
(Sen ki) aslanlarla boğuştun
Bir sen anlarsın (bunu)!...

1 *"Yedi Dehşet"*i, Humbaba/Huwawa'yı donatan ve onu yenilmez ve böylesine tehlikeli kılan *"Yedi Şimşek"*in (bkz. s. 29, n. 1) ve IV/ v: 45'teki *"Yedi Sihirli Manto"*nun eşdeğeridir (bkz. s. 109, n.1 ve s. 257, n. 2). Bkz. s. 29, n.1'de belirtilen E. Cassain'in eseri: s. 51 ve devamı.

2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Senin kahramanlığın ne oldu?"*

3 Dizelerin başlangıcında, dalgın yazıcı *"Sen ki doğdun"* yerine *"O ki doğdu"* demiş.

(18-21) 153-156 Harap olmuş ve anlaşılmıyor

Beni üzdün
(Ne pahasına olursa olsun) karar verdim
[Gidip]
Sedirleri kesmeye,
(Böylece) ölümsüz bir [ad]
Sağlayacağım kendime!

Sefer için silahların hazırlanması

[Haydi!], dostum,
Gidelim "Demirhane"ye:
Gözümüzün önünde
[Silahlar (?)] yapsınlar (bize)!"
Böylece [birlikte] gittiler
"Demirhane"ye!
Oradaki ustalar
Birbirlerine danışarak
Her biri doksan kiloluk
Kocaman baltalar[1]
Yaptılar onlara:
Kocaman palalar yaptılar
Her biri
Altmış kilo ağırlığında,
On beş kiloydu
Her birinin kabzası (?).
Hançerler (de) yaptılar
Her biri on beş kilo altından.

Gılgamış kararını herkese bildirir

Üç yüz kilo silah yüklenen
Gılgamış ve Enkidu

1 Dizelerin (165 ve devamı) kuruluşu, *"balta"* sözcüğünü (I: 249'dan itibaren) başka her yerde *"nacak"* diye çevirdiğimi düşündürebilir; ama büyük ağaçları kesmek için, *"demir"*den: odun baltasının keskin kısmını belirten en küçük savaş silahı *"nacak"*tan daha büyük bir şeyi varsaymak gerekir burada; 168'deki *"kılıç ağzı"* da palaların kesici kısmını belirtiyor; 169 anlaşılmıyor: Sözcüğü sözcüğüne: *"her biri on beş kilo (gelen) yanlarının* şipru'ları: bu *şipru*'nun anlamı tam olarak bilinmiyor, ve benim çevirim tahmini bir çeviridir; "kılıç ağzı"ndan farklı, metal bir kısmın söz konusu olduğu anlaşılıyor sadece. Ağırlıklar *"talent"* ve *"maden"* olarak belirtilmiştir. (Bkz. s. 89, n.1)

Yedi-Kat-Demirli-[Ka]pı[1]'dan
[Ur]uk'a [döndüler].

Ha[beri] duyan
Halk
Kavşaklı-Uruk'un sokaklarına
Doluştu
Sevinç çığlıkları [atarak]!
(40) 175 *Gılgamış duyunca*
Kavşaklı-[U]ruk'un
[Sokaklarına yayılan]
Bu sevinç (uğultusu)nu
[Şöyle seslendi]
Önünde [top]lanan
[Uruk]lulara:
(45) 180 *["Gidip bulmak istiyorum, tek başıma]*
Za[lim]-[Huwawa'yı],
(V:1) *Görmek istiyorum*
Dillerden düşmeyen[2]
Ve adı dünyaya yayılmış
(Bu) doğaüstü yaratığı.
Yenmek (istiyorum) onu
(Kendi) Sedir Ormanı'nda,
(5) 185 *Ve böylece öğrensin*
İstiyorum herkes
(4) 184 *Uruklu bir Oğul'un[3]*
Değerini!

1 Kentin giriş kapısı söz konusudur. Kapılar, taşıyıcı duvarların çentiklerine kayarak giren enli demirlerle içeriden kapatılıyordu. Bkz. X/ I: *16*.
2 Yazıcı, dalgınlıktan, Gılgamış'ın adını *"doğaüstü yaratık"*tan (sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"tanrı"*; bkz. s. 104, n.1; s. 164, n.1, vs) sonra eklemiş.
3 Çevirimde dizelerinin yerini değiştirdiğim *184* ve devamı, sözcüğü sözcüğüne anlamı şudur: *"Uruk'lu bir oğul ne kadar kudretlidir/ duyurmak istiyorum bunu herkese"* ya da *"memlekete"*: bkz. s. 63, n.1.

Elimle
Keseceğim Sedirleri

Yaşlılar onu uyarıyorlar

Böylece ölümsüz kılacağım kendimi!"
(Ama) Kavşaklı-Uruk'un
Yaşlıları[1]
Yanıtladılar
Gılgamış'ı:
"Gençsin sen Gılgamış!
Yüreğinin sesine kapılıyorsun!
Anlamıyorsun
Yaptığını!
Duyduk söz edildiğini
(Bu) canavar Huwawa'dan:
Kim başa çıkabilir
Silahlarıyla onun?
Çevresi altı yüz kilometre
Ormanı'nın:
Kim
Girebilir ki oraya?
Huwawa [hay]kırmayagörsün
Dehşet saçar
Alev fışkırır ağzından,
Ölüm kokar nefesi!
Niçin aklına koydun
Böyle bir işe kalkışmayı?
Göze alınamaz
Bir savaştır
Huwawa'nın
İnine (?) girmek!"
Gılgamış yüce

Ama Gılgamış inat eder

Danışmanların dediklerini duyunca
Gülerek
Baktı dostuna:
"Şimdi, [diyeceğim]
Şudur sana:

1 *"Yaşlılar"* ve onların sosyal ve siyasi konumu için bkz. s. 89, n.2

Korksam (bile)
Gideceğim
[Onunla dövüşmeye (?)].

(25-31) 205-211 Silinmiş, birkaç iz kalmış sadece. Bu arada Yaşlılar tekrar söze başladılar:

Yaşlılar ona iyi dileklerde bulunuyor

"... [Koruyucu] tanrın
[Eşlik etsin sana]
(Ve) ulaş[tır]sın seni
Kavşaklı-Uruk'un[1]
Rıhtımı'na!"

Gılgamış koruyucu tanrısı Şamaş'a başvurur

Ve Gılgamış dize gelip
Şamaş'ın huzurunda (şöyle dedi):
"Onların dediği gibi
[Olsun gerçekten]!
Gideceğim, Şamaş,
[ ]!
Dilerim
Sağ salim
Dönerim
[Kavşaklı-Uruk'un] Rıhtımı'na!
Sığınıyorum
Senin koruyuculuğuna [ ]!"
O sırada seslenerek dostuna,
Gılgamış
[ ]
Kehanetini (?)

(43-48) 223-228 Neredeyse tamamı yok olmuş: Gılgamış'ın Şamaş'a yakınırken, bir ara Enkidu'ya söylediği şeyin ne olduğunu bilmiyoruz.

1 Mezopotamya kentlerinde "*Rıhtım*", nehir ya da kanal üzerindeydi ve iskele ya da liman olarak kullanılıyordu. *Ninova Versiyonu*'ndan (bkz. s.121, n.2) biliyoruz ki, iki kahraman bu seferden nehir yoluyla döneceklerdir.

(VI: 1) 229 *Sel gibi akıyordu*
Gözyaşları Gılgamış'ın.
"Hiçbir zaman gitmediğim
Ve ne olduğunu bilmediğim
Bir yoldan [gideceğim]
Ey Tanrım!
(Senin sayende)
Sağ kalırsam eğer,
Sevin[ç iç]inde
[Adayacağım (?)] sana kendimi.
Tapınağında
Senin güzelliklerin [bürü]yecek içimi,
[Her yerde]
Bir taht [kuracağım (?) sana!]"[1].

İki kahraman gitmeye hazırlanıyor

[(Bunun üzerine) (?)] silahlarını
[Getirip]
Verdiler ona:
[Baltalar]
[Ve] büyük [pal]alar,
[Yay]lar
Ve tirkeşler
[ ].
[ ] baltasını,
Eline aldı,
Tirkeşini
Ve anzanit[2] *yayını*
[Boynuna (?) astı,]
[Palalarını]
Kemerine [yerleştirdi (?).]

Halkın ve Yaşlıların son dilekleri

Yola koyulduklarında
[Geniş sokağın başında]
[Ha]lk
Selamlıyordu Gılgamış'ı:

1 Her tapınağa bir taht.
2 (Bilmediğimiz) özel bir yay: İcat edildiği ya da daha yaygın kullanıldığı yeri hatırlatıyor adı. *Anşan* ya da *Arızan* ülkesi, Mezopotamya'nın doğusunda, Zagros bölgesinde.

"[Ne zaman]
Döneceksin kentine?" diyerek
[Yaş]lılar (da)
Sela[mlı]yordu onu
Yolculuğunda
Gözetmesi gerekeni
Söylüyorlardı ona:
"G[üc]üne kuvvetine güven[me]
Gılgamış!
İyi kolla,
Savun kendini[1]*!*
Senin önünde
[Yür]üsün Enkidu:
Çok gidip geldi ordan
Orman'a nereden girileceğini
[Huwawa'nın]
Tüm tuzaklarını
[Bil]iyor [O].
Önden [giden]
Korur yol arkadaşını
[Kollayacak]
V[e koruyacaktır][1] *seni.*
Şamaş [ulaş]tırsın
Seni z[afe]re,
Gerçekleştirsin
Dile[kler]ini[2]
Açsın sana
Her kapalı yolu
Kaldırsın
Önündeki engelleri
Ve sağlasın
Dağı (?) aşmanı[3]*!*
Geceleri gördüğün (rüyalar)
Hayırla sonuçlansın!

1 Burada ve 256'da: *"Gözlerin uyanık olsun/ Gözlerin uyanık olacak"*.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Ağzının söylediklerini gözlerin keşfetsin (tamamen gerçekleşsin)!"*
3 *"Ayaklarına kolaylaştırsın yolu/ Ayakların kolayca aşsın dağı!"*

Lugalbanda[1] *yardım etsin*
Yenmene!
En kısa zamanda
Ulaştırsın seni zafere!
Arzuladığın gibi,
Huwawa Irmağı'nda[2]
Islansın ayakların!
Kamp kurduğun (her) yerde
Bir kuyu kaz,
Tulumbalarında
Hep saf su bulunsun diye.
[S]oğuk sular sun Şamaş'a
Lugalbanda'yı da
Unutma ama!"

Enkidu'nun Gılgamış'a son sözü

(O sırada) [Enkid]u açtı ağzını
Ve şöyle de<di> Gılgamış'a:
"[Ey Gılgamış] başarılı olsun seferin
(Her zamanki) savaşların (?) [gi]bi(!)[3]*!*
[Korku yer etmesin] yüreğinde:
Gözlerini ayırma benden!
Huwawa'nın yuvalandığı yeri (?)
Ve geçtiği [yolları]
Biliyorum.
(Şimdi)
Veda et Yaşlılara!"

(50-53) 278-281 Kayıp. Anlaşılan, Gılgamış, veda ederken Yaşlılar'a, son defa söz alıyordu. Sözcüğü sözcüğüne çevirerek konuşması aktarılabilir belki (III: *45* ve devamı)/*180* ve devamı:

1 *Destan'a* göre, Gılgamış'ın babası *Lugalbanda*, kahramanı korumak için burada Şamaş'a yardım ediyor bkz. s. 253, arkayüz *15*.

2 "Huwawa Irmağı" neydi bilmiyoruz: Amanos ve Lübnan Sıradağları yolu üzerinde Fırat'ın yukarı kısmı belki? Ya da canavarın koruduğu Dağ'ı ve Orman'ı sulayan bir ırmaktır.

3 İlkin, pek anlaşılmayan bu cümlenin anlamı şu olabilir: *"Seferin şimdiye kadarki savaşların kadar başarılı olsun!"*

(51) 279 *... ["Gidiyorum (artık) bulmaya]*
[Zalim-Huwawa'yı].
280 *[Dillerden düşmeyen],*
281 *[Adı]*[1] *dört bir yana yayılmış*
[Bu doğaüstü yaratığı]
[Görmeye].
[Eşlik etsin bana]
(55) *[ ]*
Size vaat ettiğim [şeyi(?)][2]
[ ]
Sevinç içindedir [ah]ali!"

Son dilekler

285 *[Yaşlılar] bu konuşmayı*
[Duyduktan sonra]
Yiğitler[3]
[Ona seslendiler (?)]:
"Durma, git Gılgamış!
[ ]
60 *[Şamaş], koruyucu tanrın*
[Eşlik etsin sana (?)]
Ve ulaştır[sın]
Seni [zafere!]"

Gidiş

290 *Gılgamış ve Enkidu*
[ ]

(63-64) 291-292 Silinmiş

1 Bu dizenin başlangıcı, yazıcının dalgınlığından olsa gerek, yanlış gibi.
2 Yerli yerine oturmamış ve çevirisi güvenilir değil.
3 Gılgamış'ın yaşıtı ve herhalde onun, özellikle savaşta, gözde yoldaşları Yiğitler (bkz. s. 67, n. 4), Gılgamış'ı uğurlayanların sonuncularıdır.

BAĞDAT VE CHICAGO PARÇALARI

Beş tanedir, hemen hepsi de, XVIII. yüzyıl dolaylarında, Şaduppûm denilen (Bağdat'ın güneyinde, bugünkü Tel Harmal) bir küçük köyün harabelerinde bulunmuştur. Hemen hepsi kötü durumdadır. Hepsi de iki kahramanın Sedir Ormanı Seferi'ne ilişkindir: Gılgamış'ın yol boyunca gördüğü rüyalar (bunların hiçbiri *Ninova Versiyonu*'ndan kalanlarda yer almıyor) ya da Huwawa ile dövüşmek ve seferin sonu.

Gılgamış'ın gördüğü uyarıcı bir rüya

IM52615 kayıtlı küçük tabletin tamamı, aslında, *Eski Versiyon*'un çiviyazılarıyla karşılaştırılmasından seçilip yeniden yazılan, muhtemelen eğitim amaçlı yapılmış bir tür özetidir. Birkaç çizik dışında, tam bir metin bu; ama dikkatsizlikler ve hatalarla dolu, bu da belirsizlikleri artırıyor. Yazıcı, konuşanların adlarını bildiren sözcükleri (çünkü; Gılgamış ile Enkidu arasında bir diyalog söz konusudur) kaldırmış özellikle; bu yüzden her seferinde tamamlamamız gerekiyor bunları.

Enkidu Gılgamış'a karşı

— "Dağın tepesine (?) tı[r]man
Ve (yere) yat (?)[1]*!"*
— "(Sıçrayarak) uyandım

1 Anlaşılan, konuşan ve bir rüya görmesi için dağın tepesinde uyumasını söyleyen Enkidu'dur. *Ninova Versiyonu*'nda (IV/ I: *8* ve benzerlerinde), Gılgamış kendiliğinden böyle hareket etmektedir. Metinde, sözcüğü sözcüğüne: *"Yer[e do]ğru bak (?)"* deniyor, belli ki yazıcının hatası.

Gılgamış rüyasını anlatıyor

Tanrıların[1] bana (bağışladıkları) uykudan.
(Çünkü), bir rüya gördüm, dostum.
Öyle g<ar>ip, büyüleyici(?) ve kaygılandırıcıydı ki!
Göğüs göğüse boğuşuyordum
Vahşi bir manda[2] ile!
Toynaklarıyla (?) yarıyordu toprağı[3]
Göğü ka[ranl]ığa boğan bir toz (kaldırarak).
Tam pe[s edi]yordum ki
[Biri]
Kolumdan tuttu beni
Çıkardı kınından [(?)]
[ ].
Yanağı[ma] de[ğdir]di (?) elini [ ]
Ve [su içirdi] bana tulumundan!"

arkayüz

Enkidu rüyayı yorumluyor

— "Kendisine doğru ilerlediğimiz
Doğa[üstü yaratık][4] (söz konusu), dostum!
Hiç de kötüye alamet değil
Gördüğün
(Bu) manda!
Çünkü Kor[uyu]cu-Şamaş
Tehlike anında
[E]limizden tutacak
Tulumundan
Su içirecek bize
Sana özen gösteren[5],
Kutsal (koruyucun)
Lugalbanda'dır!"

(Gılgamış Enkidu'yu yüreklendiriyor)

— "Birlikte hareket edersek eğer
Dünyada bir eşi daha olmayan
Bir zafer kazanacağız[6]!"

1 Kâbusun yol açtığı sıçramaya (*Ninova Versiyonu*'nda yer almıyor). Karş. IV/ I: 16 ve benzerleri.
2 Akkadçada ilginç bir belirleme, herhalde yazıcının bir başka dalgınlığının ya da dikkatsizliğinin sonucu: "manda"yı çoğul yapmış.
3 Bir başka hata: Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"bağırarak, toprağı yarıyordu"*
4 Sözcüğü sözcüğüne: *"tanrının"*. Bu adlandırma için, bkz. s. 245, n. 2, vb.
5 Sözcüğü sözcüğüne: *"Sana saygı gösteren"*.
6 Sözcüğü sözcüğüne: *"Yeryüzünde / ülkede varolmayan bir eser"*.

Üçüncü ve dördüncü haberci rüyalar

Önyüzünün ve arkayüzünün alt kısmı kaybolmuş.[1] *IM58451* kodlu küçük bir tablette yer alıyor. Burada da üslup son derece özlü ve konuşanların adları belirtilmemiş. Bu da bir özet, eğitimde kullanılmaya (?) özgü ve yorumlarıyla birlikte Gılgamış'ın iki rüyasını özetliyor.

ön yüz
Gılgamış tarafından anlatılan birinci rüya

— "Dostum, (varır varmaz)
Orman'a,
Yan yana (?),
Başladı savaş.
Oysa sen (büyülenmiş gibi) bakıyordun
Doğaüstü bir yaratığın[2] parıltısına

Ve Enkidu'nun açıklaması

— "(Çünkü) yüreğine böylesine korku salan (bu)
Huwawa ile
Uzun süre boğuşacaksın,
Ve bir boğa gibi devireceksin onu,
Var gücünle
Bükeceksin boynunu!
Gördüğün ihtiyar ise
(Ya) senin tanrın[3] Wer'dir
(Ya da) seni yaratan
Lugalbanda'dır!"

Gılgamış bir rüya daha görüyor

— "Dostum,
Bir dördüncü (rüya) gördüm,
(Daha) da korkunçtu[4]

1 (Temmuz 1991'de) basımı yapılmakta olan bu belgeyi çalışma arkadaşlarım ve dostlarım A. Cavigneaux ve J. Renger cömertçe ilettiler bana. Kendilerine teşekkür ederim. Onların çalışmaları bu belgeyi daha da aydınlatacak.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"bir tanrının"*, yorumun da göstereceği gibi, gerçekten, bir tanrı (Wer) ya da tanrısal bir insan (Lugalbanda) söz konusudur.
3 Bu pasaja göre, tanrı Wer (burada, ilginç bir biçimde *Weru* denmiştir) Gılgamış'ın koruyucusu (*"senin" tanrın*) olacaktır. *Yale Tableti*'nde: *131* (ve s. 242, n.1), tam tersine, Orman'ın sorumlusu gibidir, yani Gılgamış'ın hasmıdır.
4 Sözcüğü sözcüğüne: *"(diğer) üçünden üstün"*.

(Öbür) üç rüyadan.
Gök'te yıldırım kuşu Anzâ'yı gördüm
Bir bulut gibi
Dolandı başımızın üzerinde.
Dehşet vericiydi:
Bir canavara benziyordu,
Ağzından Alev fışkırıyor
Nefesi Ölüm[2] *kokuyordu.*
Bir yi[ğit]
Geçit (?)
[ ] beliriyordu.
(Rüya)mda
Ellerimle [ ]
Tuttum kanatlarını

Önyüzde daha üç dizenin izleri var. Arkayüzde, en azından bir dizenin izi. Devamına bakılacak olursa, metinde pek fazla bir eksiklik olmaması gerekirdi, gene hep aynı rüya söz konusudur.

arkayüz

Enkidu tarafından açıklanıyor

...
— "Başımızın üzerinde
Bir bul[ut] gibi dola[nan] [bu Anzâ],
(Bu) [Dehşet] verici,
Canavar görünüşlü,
Ağzından [Alev] fışkıran,
Nefesi Ölüm kokan
Ve Parlak Halesi[3]
Seni korkutan [(?)]
Kuş benim [ ].
Seni (ona karşı (?)) destekleyeceğim.
Gördüğün yiğit (ise)
Yüce-Şamaş'(tır)!"

Metin burada biter

1 Olağanüstü, dev gibi yırtıcı kuş *Anzâ* hakkında, bkz. s. 145, n. 1.
2 *Yale Tableti*: *109 devamı* ve *196 devamı*, ve de *Ninova Versiyonu* (II/v: *3* ve sonda, *A. 3444: 7*) Bu korkunç yetenekleri Huwawa'ya uyarlıyorlar.
3 Şüphesiz, Yedi-Dehşet'inkine ya da Şimşek'inkine benzer olağanüstü bir parlaklık (bkz. s. 243, n. 1, vb).

Huwawa ile boğuşmanın öyküsü

Aynı müzede korunmuş *IM21180x* (*A* diye belirtiyorum; kırk kadar dize) ve *22750* kodlu (*B*; altmış kadar dize) diğer iki parça üzerinde yer alıyorlardı.
Kısmen de olsa, çevirisi yapılamayacak kadar berbat bir durumdalar. *B* Huwawa'nın öldürülmesinden *önceki* olayları ele alıyora benziyor, Huwawa *A*'nın daha özel konusudur. İmla ve üslup *Eski Versiyon*'un diğer parçalarıyla ortak özellikler içeriyor, ama birçok noktada onlardan ayrılıyor (örneğin, *B*'de *Huwawa, Hubibi* diye geçiyor. Bazı pasajlar, diğer okunamayan bölümlerdeki pasajların tamamen benzeri, hatta sözcüğü sözcüğüne aynı. Örneğin, *A*'nın *16* ve devamındaki dizeler *Chicago Tableti*'nin *37*'sini tekrarlıyor:

(Gılgamış) zorla girdi
Enunnaki tanrılarının gizli Tapınağı'na

(Başka her yerde Anunnaki diye geçtiği halde, bkz. s. 91, n. 2; Enunnaki yazılmış – aynı şekilde s. 259, n. 4 -). Gene art arda çıkıyor karşımıza (*A*: *21'* ve devamı; karş. V/vı: *5'* ve devamı). Enkidu'nun önerisi: *"Olağanüstü yüksek bir Sedir'in"* ve *"onun tepesi Gök'e [değiyordu* ya da *Gök'ü deliyordu"*, –ne yazık ki hemen hemen okunamaz halde– ölçüleri verilmiş *"bir kanat yapmak"*.

" Fırat taşıyacak
Enlil Tapınağı'na kadar
Nippur'u sevinçlere salarak!"

Pek az anlaşılabilir de olsa, bu parçacıkların ilginç yanı, *Destan*'ın *Eski Versiyon*'u denilen şeyin, zamana, mekâna göre, aynı taslağın, hatta aynı öykünün farklı karşılaştırmalarda ne dereceye kadar gerçekten gösterilmiş olduğunu belirtmesidir.

Huwawa'ya karşı zafer

Aşağı Diyala Vadisi'nde, Bağdat'ın doğusuna 30 km uzaklıktaki Neribtum (bugünkü İşçali?) kentinde (1700'e doğru) eski Babil döneminde Şamaş Tapınağı'nda bulunmuş ve bugün Chicago Doğu Enstitüsü Müzesi'nde korunan, *A22007* kodlu küçük tablet. *Ninova Versiyonu*'muzda hemen hiç yer almayan Humbaba/Huwawa'nın öldürülüşü bölümünü içeriyor sadece. Bu bakımdan ilginç. Yazılı her yüzde yaklaşık otuz dize olması gerekirdi, ama ilk on beş dize tamamen kaybolmuş ya da çok zedelenmiş; arkayüzde bir miktar dize de zedelenmiş ve okunamıyor. Asıl pasajı anlamak için, Huwawa/Humbaba'nın (*Yale Tableti: 137*; bkz. s. 243, n. 1) *"Sedir Ormanı'nı korumak amacıyla" "Enlil'den Yedi-Dehşet'i almış"* olduğunu hatırlatmak gerekir. Burada *"Şimşekler"* diye çevirdim bunu. Yani (bkz. s. 29, n. 1 ve s. 109, n. 1) hem göz kamaştırıcı ve müthiş, hem büyüleyici ve korkunç parlak ışınlar söz konusudur, bunlar ona hem zırh, hem de *"yardımcı"* oluyor, hem de her biri ondan ayrılabilir ve kendi başına hareket edermiş gibi, baştan başa bir zırh oluşturuyor ve onu koruyor. Metin başladığında Enkidu konuşmasını sona erdiriyor:

Enkidu, Gılgamış'ı Huwawa'ya karşı uyarıyor ve acımasız olmasını söylüyor.

8′ *... "Asla [bağ]ışlayıcı o[lma]*
[Huwawa'ya] karşı!"
Bunun üzerine, [Gılgamış]
Şöyle dedi Enkidu'ya[1]*:*

Gılgamış, Huwawa'nın Olağanüstü Savunmaları'ndan dolayı tereddüt ediyor.

10′ *"Şimdi [ ],*
Ele geçirirsek [onu (?)]
(Orman'ın) içinde ka[ybol]acak
Şimşekleri:
Kaybolacak onlar
Ve sönecek[2] *parıltıları!"*

1 *Ninova Versiyonu*'nun (bkz. s. 170, n. 3) X. ve XI. tabletlerindeki, ve başka yerlerdeki dolaysız konuşmaya başlamak için, aynı anlatım.

2 Demek ki, Huwawa'nın, kendisinden yayılan, ama ondan ayrılabilen ve bağımsız olabilen korkunç ve parıldayan ışıklarla sarmalandığı hayal edilmiştir. Saldırgan parlaklıklarıyla onu savundukları gibi, sık ağaçlarla dolu ve karanlık Orman'ı da aydınlatmaktadırlar. Bununla birlikte, görünmez oldukları, ve kaynağının ölümünden dolayı, "söndükleri"anda bile, gene tehlikeli olabilirler. Anlaşılan, Gılgamış'ın da korktuğu budur. Bununla birlikte kabul etmek gerekir ki, ülkenin eski edebiyat tarzına göre, yalnızca çok özet olmakla kalmayan, üstelik bizimkinden çok farklı bir hayal âlemine saplanmış bu pasaj, diğer birçokları (*Destan*'ın ve sayısız eserin pasajları) gibi anlaşılmıyor ve güvenilir değil.

Enkidu onu yatıştırıyor Huwawa ölünce, Şimşeklerini ele geçirmek kolay olacak

Ama Enkidu
Şöyle dedi Gılgamış'a:
"Dostum, bir kuş yakalarsan eğer
Yavruları[1] nereye gider?
< Önce Huwawa'yı
Ele geçirelim> (?)[2]
Sonra uğraşırız
(Onun) Şimşekleriyle!
Kuş yavruları gibi
Otların arasına dağılacaklar!
Bir daha vur ona
Ondan [sonra], devirebilirsin onun Savu[nuc]ularını[2]!"

Gılgamış, Enkidu'nun yardımıyla Huwawa'yı öldürüyor

arkayüz *Gılgamış göz[de] dostunun*
Dediğini [du]yunca
Aldı eline
Baltasını,
Kı[nı]ndan çıkardı
Kılıcını,
Ve yardı (Huwawa'nın)
B[aş]ını,
Dostu Enkidu
Etk[isiz bırak]ırken (?) [onu].
Ve bir üçüncü (defa) [vurduğunda]
(Huwawa) [yı]ğıldı yere,
[Dağılan[3] Şimşeklerinin (?)]
Derin sessizli[ği içinde]!
[(Böylece) öld]ürdü
Güçlü kuvvetli Korucu-Huwawa'yı!

1 Enkidu *"Şimşekler"*'le Huwawa arasındaki ilişkileri yavru kuşların analarıyla olan ilişkilerine benzetiyor. Ana kuş ele geçirilince, yavruları uzağa gidemezler ve onları çevrede bulmak kolay olur.

2 Bir sonraki dizede *"Sonra"* sözcüğünün anlamı çarpıttığından da anlaşılacağı gibi, büyük olasılıkla yeniden yazanın unuttuğu bu satırı düzeltip ilk durumuna getirdim.

3 *Ninova Versiyonu*'na göre (V/V: *11* ve devamı), Huwawa'yı, birlikte, bir vuruşta öldürmüşlerdir. Burada, *"bir daha vur" 17'* (sözcüğü sözcüğüne: *"üst üste vur"* – Akkadca bilinen bir deyiş) bir ilk saldırı olduğunu gösteriyor. Orman'ın Koruyucusu'nun hakkından gelmek için üç defa vurmak gerekecektir (bkz. 23') *"Vurmak"* diye çevirdiğim fiil, *"öldürmek"* yerine de ve kesilmiş Sedir ağaçları için de kullanılabilir (bkz. daha ileride 40'). *"Savunmalar"* sözcüğü sözcüğüne: *"yardımcılar, hizmet edenler"*.

4 Sözcüğü sözcüğüne: *"kesilmiş"*, birbirlerinden ayrıldığı gibi, gövdelerinden de kesilmiş.

Ve kırk kilometreye kadar
[ ].
Ve Enkidu öldürdü onun
[Savunmalarını (?)]!
O [ ] Ormanı
[Ve] Sedirleri.
(Böylece) Enki[du (da)] öldürmüş oldu
Orman'ın[1] *Koruyucusu'nu (?)*
30′ *Onun haykır[malarından]*
[Sallanıyordu] Hermon ve Lübnan Sıradağları[2]*,*
Dağlar
Tit[riyordu korkudan (?)],
Deh[şetle ürperiyordu (?)]
Tüm yücelikler!
Öldürülünce (böylece)
Sedir [Ormanı'nın Cana]varı,
Ve de parça parça edilince
Yedi [Şimşeği (?)],
36′ *(Gılgamış) daldı Orman'a (?), yük[lendiği] gibi*
İki yüz kırk kiloluk bir yükü:

Bundan sonra Sedirleri kesiyorlar

35′ *(Yani) [otuz kiloluk] bir ağı,*
Ve i[ki yüz] on kiloluk bir [kı]lıcı[3]*.*
Daldı[4]
Enunnaki'nin gizli Tapınağı'na

1 Metni eski haline getirdiysem eğer, Enkidu, yukarda (14′-17′) belirlenmiş programını uygulayacak demektir. Gılgamış Huwawa'yı öldürünce, etrafa yayılmış Şimşeklerini de etkisiz bırakmayı üstleniyor. Sözcüğün tam anlamıyla, Gılgamış'tır Huwawa'ya öldürücü darbeyi vuran. Enkidu onu kollayıp korumuştur, canavarı öldürürken (22′), ve aslında *"yardımcılarını"*, *"Şimşekleri" "öldürmüştür"* sadece. Ama, ileride görüleceği gibi (en azından, *Hitit Versiyonu*'na göre – elde kalan tek yapıt s. 291 ve devamı) yazar, Humbaba'yı, kendi arzularına karşı gelerek öldürdüğü için, Enkidu'nun tanrılar tarafından ölüme mahkûm edildiğini anlatan öykünün tamamının düzenini gözetmek amacıyla, Humbaba'nın öldürülüşündeki payını burada belirtmek gereğini duymuş olsa gerektir.

2 *Ninova Versiyonu*'nda, II/ W.22554, II: 5′te söz edilen Dağ ve Sedir Ormanı aynen belirtiliyor burada.

3 36′/ 35′ dizelerin sırasını değiştirmek öyküyü açıklığa kavuşturuyor. Gılgamış Sedirleri kesmek için silahlanıyor. Sadece avlanmak amacıyla kullanılan "ağ"ın burada rolünü anlamak zor, ağaçlar bir tür av hayvanı gibi düşünülmüş olabilir mi? Sefer hazırlıkları yapılırken, aletler, onu taşıyan boyunda, daha bile büyük gibi (*Ninova Versiyonu*'nda) II/W. 22729, arkayüz: 1′ ve devamı ve not 1, bkz. 89; ve *Yale Tableti*: 165 ve devamı). Ağırlıklar *"talents"* olarak belirtilmiştir.

4 *"Daldı"*, sözcüğü sözcüğüne: *"açtı"*. Burada *Anunnaki* sözcüğü (s. 256'de Enun(n)aki diye yazılmış), anlaşılan Orman'ın bulunduğu Dağlarda oturdukları varsayılan gökyüzü tanrılarına ilişkin (bkz. s. 91, n. 2).

Enkidu, Gılgamış'a özel bir Sedir kesmesini öneriyor

Ve Gılgamış kesti ağaçları kökünden
Enkidu kütükleri toplar(ken) yerden!
Ve şöyle dedi
Gılgamış'a:
" [ ], Gılgamış
Kes (şu) Sedir'i[1]
[ ]
Yanında duranı (?)"

Dönüş

Birkaç dize kaybolmuş. Tabletin kenarında *"Sedirler"* sözcüğünün yanı sıra *"Fırat"* okunuyor: İki kahraman Fırat üzerinden paha biçilmez yükleriyle birlikte döneceklerdir memleketlerine (*Ninova Versiyonu*'nda olduğu gibi).

1 *Ninova Versiyonu*'ndan bildiğimiz (V/W.22554, vı: 5've devamı), ve başka biçimde anlatılmış, iyi korunamamış, kısa bir bölüm bu. Burada Enkidu, şüphesiz, Tanrılar Kralı'yla uzlaşmak amacıyla, Sedirlerin en güzelini ve en kocamanını seçmeyi öneriyor, Enlil Tapınağı'na kapı kanadı yapılsın diye.

BERLİN VE LONDRA MÜZELERİ'NDEKİ TAMAMLAYICI PARÇALAR

Aynı tabletin (altı sütun değil) dört sütun halinde yazılmış parçaları bunlar. Birincisinin alt yarısı ve ikincisinin bir parçası kalmış sadece. Kaçak kazılarda ortaya çıkarılmış ve Berlin Müzesi'nde (burada *B* diye belirtilmiştir) korunan en büyük parçası bu yüzyılın başında Irak'ta satın alınmış ve 1902'de yayınlanmıştı. British Museum'un (buna da *L* diyorum) çekmecelerine nasıl ulaştığı bilinmeyen diğeri ise gene Irak'ta bulunmuş ve 1965'te yayınlanmıştır. Bunların aynı tablete ait olduğu, yazısının ve imlasının XVIII. yüzyılın en başlarına ait olduğu konusunda en ufak bir şüphe olamaz. *Eski Versiyon*'un en eski değilse bile, ilk tanıklarından biri olabileceği hakkında en ufak bir şüphe yoktur. Metin ve anlatım önemli farklılıklarına rağmen *Ninova Versiyonu* ile aynı ortak özellikleri, hatta pasajları içeriyor. *L* parçası iki sütunun sonuyla ilgilidir: Tabletin arkayüzünde, aralarında, belki de, önemsenmeyecek bir boşluk, olsa olsa bir ya da beş dize bulunan *B*'dekinin biraz altında yer almalıdır. Daha anlaşılır olması için, *B* ya da *L* ile belirtiyorum.

Şamaş(?), Gılgamış'ın garip davranışının farkına varıyor

B/I:1' *" Ölmüş dostunu [yitirdiğinden (?) beri]*
[ ],
Onların postlarını [giyin]iyor
Ve etlerini[1] yiyor!
Su içmek için var olmayan[2] kuyuları [ararken (?)]

1 *Ninova Versiyonu*'nda (X/ V: 31 ve devamı) ayrıntılı anlatılan vahşi hayvanlar söz konusudur.
2 Sözcüğü sözcüğüne: "*Asla var olmamış*".

Benim buy[ruğum] üzerine
"Nefesim" su[1] *yönlendirdi oraya!"*

Onu ölümsüzlüğü aramaktan vazgeçirmek istiyor

Ve Şamaş, üzüldüğü için
Ona doğru dönerek (?)
Şöyle dedi
Gılgamış'a[2]*:*
"Niçin dolaşıp duruyorsun
Gılgamış?
Asla bulamayacaksın
Aradığın[3] *sonsuz hayatı!"*

Ama Gılgamış ölümü reddediyor

Ama Gılgamış ona şöyle dedi
Yüce-Şamaş'a:
"Bunca yıl dolaştıktan sonra
Bozkırda,
(Demek) çok büyük bir devinimsizlik
(Ve) sürekli[4]
Bir Uyku
(Bekliyor) beni Cehennem'de!
Gözlerim (boşuna) özleyecek Güneş'i tekrar görmeyi,
Işıklarla büyülenmeyi
Karanlıklar iyice bastıracak:
En ufak bir aydınlık[5] *olmayacak!*
Bir ölü tekrar ne zaman görecektir
Güneş'in parlak ışıklarını?"

Bundan sonraki kırık boyunca (otuz kadar satır?), Gılgamış Tavernacı Kadın'a ulaşıyor olsa gerek. Metin tekrar başladığında, onunla görüşüyor.

1 Anlaşılmaz bir pasaj bu: Korunmuş hiçbir metin, Gılgamış'ın, beklenmedik bir anda sona eren kuyu arayışından, bu boşuna arayıştan söz etmiyor. Bir tanrının *"nefesi"*, Akkadçada, genellikle, onun hayırlı bir şey yapacağını belirtir. Şamaş'ın, burada, gerçekten konuşması, kuyuların suyla dolmasını sağlayan hayırlı bir müdahalede bulunduğunun işaretidir. Sümerce eski bir efsaneyi hatırlatabiliriz: Bu efsaneye göre, içme suyunun bulunmadığı bir ülkede Utu (Sümerlilerin Şamaş'ı) *"Gökteki yerinden bu içme suyunu sağlamıştır yeryüzünden" (Lorsque les dieux* ... , s. 153: *53* ve devamı) . Güneş tanrısının eyleminin bilinmeyen ve beklenmedik bir yanıdır bu.

2 Bkz. s. 257, n. 1'deki söze başlayışın aynısı.

3 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: *"hayat"*: benzer metinlerde olduğu gibi, burada da, ölümsüz hayat söz konusudur, gerçekten. Bkz. *B*/II: *10'* ve III: *2'*, vs.

4 Sözcüğü sözcüğüne: "(sonraki) *tüm yıllar boyunca yatacağım/ uyuyacağım*".

5 Sözcüğü sözcüğüne: *"Ne kadar aydınlık olacaktır? "*

Umut bağladığı Tavernacı'ya umutsuzluğunu açıklıyor

II: 1' *"Beni[mle bir]likte*
Bunca tehlik[eye]
Göğüs germiş
[Can dostumu] —
Benimle birlikte
Bunca tehlikeye
Göğüs germiş
Can dostum Enkidu'yu
Bütün insanların[1] kaçınılmaz kaderi
Ölüm yere çaldı!
Günlerce, gecelerce
Gözyaşı döktüm onun için
Ve razı olmadım
Gömülmesine
– 'Belki, (diyordum içimden) dostum
Dirilecektir, sesimi duyunca'–
Yedi gün
Ve yedi gece:
Ta ki burnundan
Kurtçuklar düşene kadar!
O zamandan beri
Boşuna (aradım) ölümsüz hayatı[2],
Bozkırda başıboş dolaşarak
Bir haydut gibi!
Şimdi sana rastladım
Tavernacı,
Keşke kurtulabilsem
(Bunca) korktuğum (bu) ölümden!"

Tavernacı'nın hayal kırıklığı yaratan bilgece cevabı

[Ama Tavernacı şöyle dedi]
[Gılgamış'a]:
III:1 *"Niçin başıboş dolaşıyorsun,*
Gılgamış?
Aradığın ölümsüz hayatı,

1 *"Bütün insanların kaçınılmaz kaderi"* diye çevirdiğim *"kaderine gitmek"*, bir başka deyiştir (bkz. s. 174, n. 1) ölümü belirtmek için.
2 *"Ölümsüz hayatı bulamadım"*.

(Asla) bulamayacaksın!
Tanrılar
İnsanları yarattıklarında
Ölüme adadılar
Onları,
Sadece kendilerini[1]
Ölümsüz kıldılar!
Sen doyurmaya bak
Karnını
Gönlünü ferah tut
Gündüz ve gece;
Her gününü
Şenlendir;
Dans et ve eğlen
Gündüz ve gece.
Tertemiz
Giyin,
Bir güzel
Yıkan[2]*;*
Şefkatle bak
Elinden tutan oğluna
Ve m[ut]lu kıl
[S]ana sarılmış karını[3]*!*
Çünkü böyledir
[Erkeklerin[4]*] (biricik) am[acı] (?)!*

L parçasının başlangıcından önceki boşluk bir hayli az olsa gerek. Tavernacı aynı konuşmayı sürdürmektedir.

L/III:1′ *Hayatta kalan erkek*
[ ]!"

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Hayatı kendi ellerinde sakladılar"*
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Başın* (başka bir deyişle, kişiliğin) *yıkanmış olsun/ yıka vücudunu!"*
3 *"Koynunda zevkten erisin karın"*, başka bir deyişle, *"öpmelerine doyamasın"*. Gene bkz. VII: III: 27 ve devamı, s. 142.
4 Başka türlü çevrilebilir (ama, bence, böyle bir metinde daha az inandırıcı olur): *"Budur [kadınların] (biricik) işlevi!"* (*Ninova Versiyonu*, I: 159 ve 165'te olduğu gibi), onların sevişmedeki rolü böyle anlaşılabilir.

Gılgamış'ın umutsuzluğu devam ediyor, ama Utanapişti'ye giden yolu soruyor Tavernacı'ya

Ve Gılgamış şöyle [dedi]
[Tavernacı'ya]:
"Niçin
Böyle konuştun (benimle)?
Enkidu'yu (düşünmekten)
Yüreği sızlayan (benimle)?
Niçin, ey Tavernacı
(Böyle) konuştun (benimle)
Enkidu'yu (düşünmekten)
Yüreği sızlayan (benimle)?
Ama [(deniz) kı]yısında
Oturduğuna
Ve tüm [sırları (?)],
Ezbere bildiğine (göre),
[Utana'işti'ye[1] *giden]*
Yolu göster bana!
Gerekirse
[Aşarım] denizi!"

Tavernacı onu güçlükler konusunda uyarıyor

Tavernacı şöyle dedi
[Gılgamış'a]:
"Henüz hiç kimse aş[madı bu Deniz'i]
Senin (yapmak istediğin) gibi!
[Şamaş'tan başkası (?)]
Aşamaz bu yolu."

Kayıp yaklaşık yirmi kadar satırdan sonra, *B*'nin IV. sütununun başlangıcında metin tekrar başladığında, Tavernacı'nın yönlendirdiği Gılgamış, burada *Sursunabu*[2] denen Kayıkçı'ya saldırdı, onu zorla razı etmeyi deneyerek:

Gılgamış Sursunabu'yu yıldırmaya çalışıyor

B/IV:1' *Öfkelenen (Gılgamış)*
Paramparça etti (Taştangiller'i)[3]
Sonra dönüp
Dikildi karşısına Sursunabu'nun,

1 Utanapişti adının burada uğradığı değişiklikler için bkz. s. 66, n. 3.
2 *Sursunabu* Urşanabi'nin, fonetik bir evrimden dolayı, farklılaşmış bir biçimi olabilir.
3 Bkz. s. 175, n. 3. Burada, ileride (*L/IV:7'*) Sursunabu'ya *"refakat"* ettiklerine göre, (sözcüğü sözcüğüne: *"denizi aşırtan"*) bunlar canlı varlıklardır.

Gözlerinin (içine)
Bakarak

Ona kim olduğunu soruyor

Sursunabu şöyle dedi
Gılgamış'a
"Adın nedir?
Söyle bana!
Uzaktaki-Utana'işti'nin (yaratığı)
Sursunabu'yum ben!"

Gılgamış, ondan kendisini Utana'işti'ye götürmesini rica ediyor.

Ve Gılgamış
Şöyle dedi Sursunabu'ya:
"Benim adım
Gılgamış'(tır) !
Anu'nun konutu
Uruk'tan geldim
Ve dolaştım durdum
Bozkırda:
Uzu[n] bir yolculuk yaptım,
Do[ğ]u'(ya).
Sursunabu
Sana rastladığım bugün,
Götür beni
Uzaktaki-Utana'i[şti']ye!"

Sursunabu razı oluyor

[Sursunabu şöyle dedi]
L/IV:1 *[Gılgamış'a:]*
"[Karşılaşmak istiyorsan (?)]
Uza[k]taki-[Utana'işti'yle]
[Gemiye bin]eceksin
[Benimle (?)]
Ve çabucak (?)
[Onun] yanına götüreceğim seni!"
[Böylece (?)]
Görüşüyorlardı birlikte,
[Gılgamış (?)] durmadan
Konuşuyordu onunla (?)

Denizi geçme hazırlıkları

(Ama) [Sur]sunabu şöyle dedi
Gılgamış'a:

"Gılgamış, Taştangiller'i,
Ölümcül-Su'ya,
Dokunmamı önleyen
Taşıyıcılarımı[1]*,*
Paramparça ettin
Öfkelendiğinde.
Oysa Taştan[giller] sağlıyorlardı
Denizi aşmamı
[Al] eline, [Gılg]amış
Baltanı,
Ve üç yüz [sırık][2]
Kes bana,
O[tu]z metre olsun her biri.
[Bu]da onları [palayla?],
Sivrilt uçlarını[3]
[Ve yükle]
Ge[m]iye...

1 Bir önceki nota bkz. s. 265.
2 Sırıklar *Ninova Versiyonu*'ndakinden daha çok; orada yüz yirmi diye geçiyordu. Ama uzunlukları aynı.
3 Sözcüğü sözcüğüne: *"meme uçları"*; bkz. s. 179, n. 3.

II. binyılın yarısından sonraki parçalar

ÜLKE İÇİNDE

Ur tableti

Sütunlara ayrılmadan art arda sıralanan altmış yedi dizenin tamamı yer yer zedelenmiş. Metin, *Ninova Versiyonu*'nun metnine (VII/ II: 33'ten IV: 10'a kadar) genellikle oldukça yakın, aralarında yadsınamaz bir benzerlik var. Farklılıklar da var elbet, ama herhangi bir sonuca varmamıza ve *Eski Versiyon*'un sonradan rötuşlanmış ya da olduğu gibi aktarılmış bir parçası mıdır, yoksa Sînleqe'unnennî'nin kendi eserinin bir özeti midir diye düşünmemize yol açacak kadar önemli ya da belirleyici değil. Gene bkz. s. 45 ve devamı.

Enkidu Şamaş'a yakarıyor

1 *Tanyeri*[1]
Ağardığ[ında],
Enkidu, başını Şamaş'a doğ[ru] kaldırarak,
[Ağlama]ya başladı.
Şamaş'ın parlak ışınlarında
Sel gibi akıyo[rdu] gözy[aşları]:

Ve kendisini ilk yaşantısından kurtarmış olanları, Avcı'yı lanetliyor

"Sana sesleniyorum
Şamaş,
Tuzaklar kuran
(Bu) Avcı[2] *konusunda!*
5 *Beni [(eski) dostlarım] gi[bi] yaşamaktan*
Alıkoyan

1 S. 140 ve devamındaki açıklamaları ve notları burada tekrarlamıyorum.

2 *Ninova Versiyonu*'ndaki benzerinin aksine (VII/ II: 37 ve devamı), Enkidu burada, *"Kader'in hışmına uğramış"* kendisi için değil, fakat *"lanetlemek"* istediği Avcı ve Yosma'ya karşı yakarıyor Şamaş'a.

Bu sözde [Av]cı'nın
Kendisi (de) ayrı yaşasın
Dostlarından:
Yoksun bırakılsın kazancından
Ge[li]ri azaltılsın!
<Un ufak> [olsun (?)],
Ve değerini yitirsin
<Senin katında>!"

A[vc]ı'ya ilen[ip]
Rahatlayınca

Sonra Yosma'ya ileniyor

Yosma'yı da [lanet]lemek
[Geldi i]çinden:
"Sana gelince Yosma,
Kurtulamayacağın bir alınyazısı
[Biç]eceğim sana!
(Asla) m[ut]lu bir yuvan
Olmayacak
Gire<meye>ceksin (asla)
Genç kadınların [haremine]!
Biranın tor[tu]suyla
[Kir]lenecek güzel göğüslerin!
Sarhoşların kus[muk]ları
Bulaşacak [gi]ysi[ler]ine!

Üç dize okunamıyor

[Gümüş takımlardan (?)]
Servet ve ihtişamdan
Eser kalmayacak [evinde]!
[Kapı ön]lerinde
Sevişeceksin.
Meskenin
Çömlekçiler mahallesi olacak!

Yapayalnız
Yaşayacak,

Kenar mahallelerde
Sürteceksin!
[Ça]lılar ve dikenler
Kanatacak [ayaklarını]!
[Sar]hoşlar ve ayyaşlar
[Patak]layacak<lar> seni!

İki dize hemen hemen tamamen kaybolmuş

[Sokaklarda (?)]
[Arkandan küfredecekler]!
Dam akta[rıcı tıkam]ayacak
[Evinin çatısındaki (yarıkları) (?)]!
[Evine (?)]
Baykuş [yu]va kuracak!
[Asla sof]ra [kurulmayacak]
[Evinde (?)]!

34-37'deki dizeler silinmiş : bununla birlikte, geri kalanı, VII/III : 27 ve devamındaki durumları çağrıştırır gibi

[Çünkü özgür (olan) beni]
Ka[rı]mın[1] yanında (?) [ ] yaptın
[ ]
[ ]!"

Yosma'ya karşı nankörce davrandığı için Şamaş ona kızıyor

[Duyunca Şamaş]
(Enkidu'nun) dediklerini,
Kendini tutamayıp gökten
Se[sle]ndi ona.

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Karımdan sonra"* fakat, fiil olmadığı için anlam verilemiyor. Enkidu'nun çölde bir "karısı", yani bir ailesi olduğunun yeni bir kanıtı. Bkz. s. 142, n. 2, vb. Buna karşılık, XII. tablette, 23. ve devamı ve 42. ve devamında "karı"dan ve "oğul"dan söz edilmesi, sadece folklorik ya da retorik bir deyiştir.

42-46 tamamen kayıp. Bundan sonra, tablet üzerinde yer alan çift bir yatay çizgi, aslında daha ayrıntılı olan metinde, VII/ III: 35-51 boyunca on beş kadar dizelik bir kopma olabileceğini düşündürüyor, oysa burada kopma açıkça görülüyor.

Bunun üzerine Enkidu Yosma'yı lanetlemekten vazgeçiyor

47 *"Gel ey Yos[ma]*
[Bir (başka) alınyazısı adayacağım sana]!
[Seni] lanetle[miş] olan dudaklarım
[(Tam) tersine], seni [kut]layacak şimdi!
[Prensler] ve Bey[ler]
Â[şı]kların olacak senin!
50 *On kilometre uzaktan (seni) gören*
Kalça[sına vur]acak (sabırsızlıktan)!
Saçlarını [çek]iştirecekler
Yirmi kilometre uzaktan!
Ve as[ker], daha fazla beklemeksizin
[Çözecek] kılıç [kay]ışını!
Elmasa (!), lacivert taşına (!), [ve altına (!)]!
Boğacaklar seni.
Sana paha biçilmez küpeler
Hediye edenin
55 *Bereketli [yağ]murlar (yağacak) [tarlasına].*
Ve dizboyu [olacak ekinleri (?)].
Tanrıların [tapınaklarına bile] kabul edileceksin.
[Yedi (çocuk) an]ası (da olsa)
Kocalar, [karılarını terk edecek] senin uğruna".

Hastalığı gittikçe artan Enkidu gördüğü bir rüyayı açıklıyor Gılgamış'a

Te[k baş]ına[1] *kalmış*
Enkidu,
(Dostuna) [açık]ladı
İçinden (geçenleri).
Şöyle [dedi]
Ona:
60 *"Di[nl]e, dostum,*

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"oturmuş, yerleşmiş"*: ama hasta oluşu, ve *Ninova Versiyonu*'ndaki hali (VII/ IV: *12*) yatmış olmasını gerektiriyor.

Bir [rüya] (gördüm) bu [gece]:
Gök gü[rlüyor],
Y[er] bile yankılıyordu bu gürlemeyi
(Oysa) be[n]
Ayakta duruyor[dum] ar[ala]rında!
Tek başına bir yi[ğit] (vardı orada)
Karan[lık] yüzlü,
Mas[kesi] benzi[yordu]
Anzâ'<nınkine>
Elleri
[As]lan pen[çe]leri,
Tırnakları
Kartal pençesi gibiydi.
Saçlarımdan tuttu beni.

ÜLKE DIŞINDA

Emar Parçaları[1]

Msk 74128d kodlu **ilki**, VI. sütundan (s. 109) bize kalandan önce, IV. tablette yer alması gereken yedi satırlık bir parça sadece, Gılgamış, tek kişinin göze alması imkânsız bir kahramanlığı birlikte gerçekleştirebileceklerini belirterek, Enkidu'yu tehlikeli Orman'a girmeye yüreklendiriyor.

Gılgamış Enkidu'yu yüreklendiriyor

1' *[Gılg]amış*
[El]ini tuttu [onun],
Açtı [a]ğzını
Ve şöyle de[di]:
"[Ni]çin,
Dostum,
Birlikte
Karşı koy[ma]yalım?
5' *[Şamaş], gerçekten*
Göklerin Efendisi'dir,
[Biz ise],
İki kişiyiz[2] *[(?)]*
[ ] Kaygan bir toprak bu
(Ama) iki [ ]

1 Bkz. s. 46.
2 "*İki*"den sonra gelen sözcük "sandal"ı ya da "ayakkabı"yı belirtiyor olsa gerek (?). *Gılgamış, kaygan bir toprakta ayakkabılarla daha güvenli yürünür demek istiyor.*

Birçok parçadan yeniden oluşturulmuş ve *Msk 7498n+* kodlu **ikincisi** daha önemlidir. Bu, Ninova tablet VI, satır 15'in bağlamı içinde yer alıyor, ve ta ki Anu, İştar'a kendisinden talep etmiş olduğu Gökyüzü-Boğası'nı teslim ettiği ana (VI: 117 ve devamı) kadar, önemli boşluklarla devam ediyor, ve de olayları yer yer, *Ninova Versiyonu*'ndakinden biraz farklı anlatıyor.

Karşılaştırmaları kolaylaştırmak için, *Ninova Versiyonu*'nun numaralarını ayraçlar içinde veriyorum. Dizelerdeki kesintiye burada her zaman bağlı kalınmadığı görülecektir.

İştar kendisiyle evlenmesinin sağlayacağı yararları Gılgamış'a ayrıntılarıyla anlatıyor

(15) 1' *[Eller]ini*[1] *öpe[cek]*
[En yüce rahipler]!
[Dize gelecek senin önünde]
[Krallar]!
[Bey]ler[2]
[Başka ülkelerin ve ülkemizin (tüm) ürünlerini]
[Sun]acaklar sana!
[Keçilerin] üçüz,
[Koyunların ikiz] yavrulayacak!
Eşe[klerinin]
5' *[Ve boyunduruklu katırların]*
[Bir eşi[3]*] daha ol[ma]yacak*

Gılgamış reddediyor ve İştar'ın isteklerini hatırlatıyor

(22) 6' *[Ama Gılgamış a]çtı [ağzını]*
Söz[e] başladı
[Ve şöyle dedi]
[Prenses]-İştar'a:
8'a *"[Evlenince seninle],*
9'a *[Sunmam gerekecek] sana*
8'b *[Giysil]er, güzel [ko]kular,*
9'b *Turfanda [yiyecekler]*[4]
10' *[ ]*
Ellerine mücevherler [ ][5]

1 *Ninova Versiyonu*: *"... ayaklarını"*, bir başka biçimde: *"ellerini"*.
2 *Ninova Versiyonu*'nda bu pasaj başka türlü anlatılıyor.
3 *Ninova Versiyonu*'ndaki *"öküzler"* burada görünmüyor.
4 Yarım dizelerin sırasını biraz değiştirdim.
5 *Ninova Versiyonu*'nda yok bu pasaj.

İki üç satır zedelenmiş

İştar'ın sahteliklerini sıralıyor Gılgamış

13' *[(Sen sadece)]*
Sallantılı [ ][1]
(34) *[Bir kapıyı],*
Rüz[gâr] geç[ir]ensin!
(36) 15 *[Bir filsin],*
Koşumunu [yere atan]!
Bir katransın,
Tutanı [kapkara eden]!
Bir su tulumusun,
[Taşıyıcısının] üstüne [boş]alan!
[Bir koç]başısın,
[Dost ülkelerin sur]larını yerle bir eden (?)]!
[Bir ayakkabısın],
[Yoldan geçen]in[2] *[ayağını vuran]!*

Beş dize hemen hemen tamamen silinmiş.

Vefasızlıklarını hatırlatıyor

(46) 24' *[Tammuz'a]*
[Gençliğinde sevdiğin delikanlıya],
[Her yıl yas tutulması]
Senin yüzünden!
[Rengârenk Gökkuzgun'u]
[Onu] sevdin,
[ ]
[ ] şarkısını (?).
Kırdın
Onun kanatlarını [ ],
[(Sığın)dığı ormanda]
Bağırıp duruyor:
"Ah kanatlarım, ah kanatlarım" diye
30' *[ ]'yi*
Sevdin,
(Ve) senin evin[3]

1 Ana sözcük eksik, söz konusu olan nedir, anlaşılmıyor.
2 *Ninova Versiyonu*'nda *"giyenin"* ayağını vuran ayakkabı diye geçiyor; burada, ne gariptir ki, *"yoldan geçenin"* olmuş.
3 *Ninova Versiyonu*'nda yok bu pasaj ve pek anlaşılmıyor. Hoppa İştar'ın yeni âşığı mı?

[ ]
[ ] çadırın[1]*!*
Savaş [tutkunu At'ı]
[Sevdin],
[(Sonra, birdenbire,) layık gördü]n
[Onu meşin Kırbaç'a]!
[ ]
[Bir ağılda] kalıyordun,
(58) 35′ *Her gün koyunlarını*
Sana kurban diye kesen
[Sığırtmaç'ı sevdin]!
Sana külde[2] *[pişmiş]*
Çörekler [hazırlayan]
[Çoban'ı sevdin].
[(Sonra, birdenbire) bir vuruşta]
K[ur]da dönüş[tür]dün onu ..."

(Editörün numaralandırmasına inanılacak olursa)[3], en azından sekiz satırlık boşluk.

Anu Dev-Boğa'yı İştar'a sunuyor

(117) 44′ *Anu [duyunca]*
İştar'ın (bu) dediğini,
Onun el[ine] verdi
[Boğa'nın alt yarısını (?)].
Ama O (?) (hemen yol[la]madı (?) (onu)
Uruk[4] *kentine...*
Bu yüzden al[tüst etti]
Kamışlığı
Ve [ ]
Azaldı...

1 *Aynı şekilde.*
2 *Ninova Versiyonu*'nda biraz değişik anlatılıyor.
3 En azından, burada, ve belki de daha yukarda (10'dan sonra), editörün numaralaması doğru ise eğer, yazıcı belli sayıda bölümleri bile bile yok etmiş olabilir: 37′ ile 44′ arasında altmış kadar dize yer alıyor *Ninova Versiyonu*'nda.
4 *Ninova Versiyonu*'nda olmayan pasaj; gerçekten bir eksiklik bu. Sanki burada İştar Boğa'yı, kente sokmadan önce, Uruk yakınlarını tahrip etmeye götürüyor.

Megiddo Parçası[1]

Berbat durumda ve güvenirliği su götürür varsayımlar ve tahmini yeniden yapılandırmalar olmaksızın, bu parçadan tutarlı bir metin çıkarmak imkânsız. En azından, durum nedir anlaşılıyor. Hastalanmış Enkidu'nun ölüme yaklaştığı an söz konusudur. Sedirleri kestin ya da Huwawa'yı öldürdün suçlamasına karşı kendisini savunduğu (ve *Ninova Versiyonu*'nda yer almayan) bir ilk rüya görmüştür belki de. Bu eyleme katılmış olan Gılgamış onu yatıştırmaya çalışıyor. Enkidu *Ninova Versiyonu*'nda (VII/ IV: 15 devamı) çok daha ayrıntılı anlatılan daha uzun bir ikinci rüya görüyor. Enkidu'nun bu rüyayı Gılgamış'a sonunda anlattığı önyüz ile, arkayüz arasında önemli bir boşluk yokmuş gibi görünse de, onun hastalığının bambaşka bir anı anlatılmaktadır orada. Geçmişinden söz ediyor (*Ninova Versiyonu*'muzda bilinmeyen özellik), sonra, aralarında pek bir bağlantı olmayan, kısa cümlelerle, ölümünden sonra, kendisini unutmamasını istiyor arkadaşından ve şimdi kendisini terk ettiği için sitem ediyor. Böylece, son günleri kısaca (*Ninova Versiyonu*'nda, VII/ VI: 7 ve devamında çok daha uzun) anlatılıyor. Ondan sonra, son bir yardım çağrısı, Gılgamış'ı umutsuzluğa düşürüyor. Ya Enkidu'nun son hastalığının çok kısa bir versiyonu ya da bir dizi özetler söz konusuymuş gibi bir izlenim ediniyoruz.

Hasta Enkidu gördüğü rüyada (?), Sedir Ormanı'nda vahim bir hata işledin suçlamasına karşı kendini savunuyor gibidir

[ ]
[ ]
[En]kidu bir çı[ğlık (?)] [attı]
[ ]
[Ve de]di [ ]'ye
[ ]
" [(Hayır) kesmedim]
[Sedirleri!]
[ ]
[ ]...
Onların Dağı[2]

1 Bkz. s. 46
2 Sözcüğü sözcüğüne anlamı "Onun Dağı": iyelik adılı "Onun" Akkadçada "ortaklaşa" anlamı taşıyan Sedirleri anlatıyor olabilir.

Ve [ ]
Sedir Orma[nı'nda]
Kalıyor(lar) [ ]
(Onu/onları) öldürmedim!"
Çığlığı [uyandırdı Gılgamış'ı (?)]

Onu yatıştırmaya çalışan Gılgamış'a rüyayı anlatıyor

Sonra [açıkladı (?) (rüyasını) (?)]
[Bu y]iğide (?).
— " [Olağan]üstü ve hay[ra alamettir]
[Bu rüya]
İyidir
Ama [(yorumlamak) güç]!
[Evet! (?)], güç!"

Bir başka rüyayı anlatıyor

— " Bir [başka(?)] rüyada
[Tek başına (?) bir yiğit gördüm]
Kısa [boy]luydu, ama [güçlü kuvvetliydi].
[Anzâ'nın maskesine]
Benziyordu [yüzü];
Elleri aslan pençesi
[Tırnakları]
Kartal [pen]çesi gibiydi.
[Kapkaraydı]
Yüzü!
[ ] elleriyle
Saçlarım(dan)
T[uttu (?) beni]!"

arkayüz

Enkidu eski hayatını hatırlıyor

[Açtı] ağzını, şöyle dedi
< Dostuna >:
"Şunu bil ki, Gılgamış
[ ]
[ ] yapmamıştım
[ ]

Ardından, ölümünden sonra yapılacakları düşünüyor

Sen bozkırda başıboş dolaştırdın beni (?)!
[(?) söyleyerek]
Adımı,
So[ğu]k su dök[ecekler] (bana?)[1]

1 Ölülerin cansız vücuduna iyi gelsin diye su dökerlerdi mezarlarına (*la Mésopotamie*, s. 339).

Dostuna beni bıraktın diye sitem ediyor

Sen ki beni kurtarmıştın, dostum
Niç[in terk ediyorsun beni?" (?)]

Enkidu'nun hastalığı ağırlaşıyor

İki gündür
[Enkidu] yatağı[nda yatıyordu]!
[Üçüncü gün oldu],
Ve sonra dördüncü gün,
Yatağında [yatıyordu (?)] hâlâ:
Hastalığı daha kötüye gidiyordu.
Ve vücudu [ ].

Gılgamış'a sesleniyor

[(O zaman,)] ya[tağında doğruldu],
Ve Gılgamış'a seslenerek,
Dedi [ ]:
Bu çığlıkla
Uyandırdı onu [(?)]
Kumru gibi
İnliyordu (Gılgamış):
"Bari ölü[mün]
Eline
D<ü>şmese, dostum!
En iyisi[1] yiğitlerin,
[ ].
Dostu [ ] için
[ ]
Ağlayacağım [ ]
[ ]
Ben kendim, [onun yanı başında (?)]
[ ]
...

Boğazköy[2] Hitit dosyası
Akad dilinde parçalar

On iki tablet parçası var, ama çoğu parçacıktan ibaret, sadece birkaç sözcük, bazen bunlar parçaları *Des-*

1 Sözcüğü sözcüğüne anlamı: yiğitlerin *"birincisi"*. Yazar (Gılgamış'ın coşkuyla söz edeceği) Enkidu'yu mu, yoksa Gılgamış'ı mı düşünüyor?

2 Bkz. s. 47 ve devamı.

tan'ın örgüsü içinde nispeten yerli yerine oturtmamıza yardım ediyor. Biri Enkidu ile Gılgamış'ın ağız dalaşının sona ermesiyle ilgili (karş. s. 85 ve 236 ve devamı); bir diğeri Orman'a yapılacak Sefer'in silah hazırlıklarına değiniyor (bkz. s. 89 ve 244'ün devamı); bir diğeri Gılgamış'ın *"ölümsüz bir ad bırakmak"* istediği (karş. *Yale tableti: 160*), oysa Enkidu'nun, *"Huwawa'nın inine girmek* göze *alınamaz bir çatışmadır"* (*aynı tablet. 198*) diyerek, ona itiraz edişiyle ilgili; bir diğeri ise tablet V'te, Huwawa öldürülmeden önce, iki kahraman arasındaki bir konuşmadan bazı sözler içeriyor gibidir. Bu tablette kalmış birkaç sözcükten Enkidu'nun Gılgamış'ı, Canavar'la boğuşmak tehlikesini göze almaktansa, *"evlenmeye"* ve *"bunun tadını çıkarmaya"* kışkırtmış olabileceği anlaşılıyor –ama, diğer tanıklıklarda daha tam bir benzeri bulunmadığı için hiçbir şey kesin değil–. Nihayet, diğerleri yeterince anlaşılamayacak kadar berbat ve önemsiz. Yerli yerine oturtulabilecek ve anlaşılabilir olanları –önemli sayılabilecek sadece üç tanedir– çevirmek söz konusudur burada.

İlki (*Bo 83/ 265* kodlu) Yosma'nın Enkidu'yu yaban yaşantısından nasıl çekip aldığını ve onu Çobanların oraya götürdüğünü anlatıyor (*Philadelphia Tableti : 49* ve devamı; *Ninova Versiyonu,* I: *179* ve devamı)

Yosma Enkidu'ya (Uruk'a) birlikte gitmeyi öneriyor

1' *[Yosma açtı ağzını],*
[Şöyle dedi] Enkidu'ya:
"Yakışıklısın, [Enkidu]!
[ ]
[Niçin] Bozkır'da hayvanların peşinde
[Dolaşıp duruyorsun?]
[ ]
Bir tanrıya ben[ziyor]sun!
[Kiminle kıyaslamalı seni]
Erkekler [a]rasında?"
5' *[Ve Yosma (tekrar) başladı söze]*
[(Bir kez daha) şöyle dedi] Enkidu'ya:
" Gel, Enkidu,
[Götüreyim seni (?)]
Bir ağıla!"
Çıkarıp (giysilerinden) birini
Giydirdi ona

[Sonra] elinden [tuttu onun]:
Bir tanrı gibi (?),

Çobanların arasına varış

[Önünden gidiyordu (?) onun][1]
Ve bir ağıla götürdü onu.
[Çobanlar çevresine toplandı Enkidu'nun (?),]
[Aralarında] konuşuyorlardı:
"[Vücudu ne kadar da benziyor Gılgamış'a]!
Daha kısa boylu
Ama
[(Onun kadar) güçlü (?)]!
Çölde hayvanların sütünü
[Emmiş olsa gerek!"].

Enkidu yemek yemeyi ve içki içmeyi öğreniyor

Kuşkuyla (?) bakıyordu
[Ona sundukları ekmeğe]
Çekinerek (?),
[Kuşkuyla (?) bakıyordu
[Sundukları biraya].
[Yosma açtı ağzını]
[Şöyle dedi Enkidu'ya]:
"Ekmek ye Enkidu:
[Tanrılara[2] lâyıktır bu!]"
[Dayanamayıp ekmek yedi Enkidu],
Ve bira içti: yedi [bardak]!
[...]

İkincisi *(VAT 12890)* (nedendir, bilinmez) dört ya da altı sütunlu bir tablet parçasıdır, önyüzünde ve arkayüzünde bir sütunluk parça kalmış. Önyüzdeki metin iki kahramanın Sedir Ormanı Seferi'nin öyküsünden aktarılmış. *Ninova Versiyonu*'nda olduğu gibi (bkz. s. 99), yolda her konaklayışlarında Gılgamış bir rüya görüyor, Enkidu da yorumluyor bunu. Parça birinci rüyanın açıklaması sona erdiğinde başlıyor.

1 Yosma, onun elinden tutarak, önden gidiyor, bazı silindir mühürler üzerinde görüldüğü gibi, bir tanrıçanın koruduğu kişiyi, daha üstün bir tanrıçaya tanıştırmasına benziyor bu. bkz. s. 83. n. 2.

2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Tanrılığa, krallığa layık"*. Sadece doğadan elde edilenlerin aksine, soyluluğu, ve hazır yemeklerle içkiyi yüceltme tarzı . Gene bkz. s. 230, n. 2.

Enkidu, Gılgamış'ın ilk konaklamada gördüğü birinci rüyayı yorumluyor

"... [Rüyan hayra a]lamet,
[Dostum]!
[ ]
[ ]
Seviniyorum buna:
[Hoşuma gidi]yor!"
Ve (Gılgamış'ın) yüzü (!)
[Aydınlandı]!

İkinci konaklama

(Elinden) tutarak gittiler.
Sonra konak[ladılar].

Gılgamış'ın ikinci rüyası

İnsanların üzerine çöken (?) uyku,
[Gılgamış]'ı da sarmaladı.
Gece yarısı
Bird[enbire uyandı (?)],
Ve anlattı rüya(sını)
[Dostu]Enkidu'ya:
"Sen uyandırmadıysan beni?
Niçin
[Uyandım][1] ben? —
Enkidu, dostum, bir rüy[a] gördüm!
[Sen] uyandırmadıysan beni?
Niçin
[Uyandım ben]?
Birinci rüyamın ardından[2]
[İşte (?)] ikincisi:
Bu rüyada dostum
Bir dağ [üstüme düşüyordu],
Kendimi yere attım
Oysa [ ] kımıldatamıyordum ayaklarımı!
Ve bir yi[ğit göründü (?)],
Ülkenin en iyisi,
Görkemli biri[3]!

1 Karş. *Ninova Versiyonu ile* (IV/ *III: 10'*; s. 104). 7'. satırdan anlaşıldığı gibi, kâbustan sıçrayarak uyanmıştı Gılgamış.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"Birinci rüyamdan başka"*.
3 Sözcüğü sözcüğüne: *"Mükemmelliği (diğerlerinden) daha üstün."*

Dağın altın(dan)
Çekti beni [(?)],
Su içirdi bana,
Rahatl[attı] içimi.
Ve beni tekrar
Ayağa kaldırdı[1]*!"*

Ve onun yorumu

Enkidu, bu doğaüstü varlığa[2]*,*
Gılgamış'a [şöyle dedi]:
"Dostum [gidebiliriz]:
Düşmanca hiçbir şey yok orada!
Tanrı [ ][3]*,*
(Dağ) da.
Düşmanca bir şeye (alamet) değil!
Haydi! Bırak kaygılanmayı!
[ ]
Belli olacak!
Yiğide gelince
O ki [ ],
O ki [ ]
Senin gözlerin (?),
O ki [ ]
Senin vücudun,
Senin eşliğinde
[ ]
Çarçabuk
[ ].
Hoşuma gidiyor (bu)
[ ]

Arkayüzde yirmi beş satırdan biraz fazla ve "Gökyüzü-Boğası" ile ilgili ve de iyi korunmuş bir **üçüncü parça** yer alıyor. Demek ki, Sedir Ormanı seferinin sona erişinin, Huwawa'nın öldürülüşünün

1 Sözcüğü sözcüğüne: *"Ayaklarımı toprak <üzerine> bastırttı"*. Yazıcı *"üzerine"*yi unutmuş.
2 Sözcüğü sözcüğüne: *"bu tanrı"*: gene bkz. I: 46. Gılgamış'ın doğaüstü yaratık diye nitelendirilmesi dikkat çekicidir ve: hakkındaki efsaneye ve vaktinden önce "tanrılaştırılması"na uygundur.
3 Enkidu'nun burada hangi tanrıdan (ya da hangi olağanüstü yaratıktan) söz etmek istediği ve rüyada görünenin kim olduğu bilinmiyor.

ve Uruk'a dönüşün tüm örgüsü iki sütun arasında yer alıyordu. Görünüşe göre, bu olayların anlatıldığı *Eski Versiyon,* en azından Hititler'den bildiğimiz kadarıyla, *Ninova Versiyonu*'ndakinden epeyce daha kısadır (bkz. 44 ve devamı; 48 ve 288, n. 2, vs).

arkayüz

Dönüşte Gılgamış, kendine çekidüzen veriyor

Tanrısının[1] *evin[de]*
[Saçlarını] arkadan bağladı.
Ve kirli çamaşırını
Çıkardı.
[Tacını (?)]
Giydi.

İştar Gılgamış'a âşık oluyor ve kabul ederse, ona binlerce yarar sağlayacağını vaat ediyor

[Bunun üzerine İştar]
Şöyle dedi Gılgamış'a[2] *(!):*
[Birlikte yaşayalım (?)]
Sürekli[3]*!*
Yeter ki sen
[ ]
Sun bana
[Meyveni (?)].
Mücevherler...
[ ]
Erguvanlar (giyinmiş)
Köleler
[ ].
İri katırlara koşulmuş (?)
Araban olacak.
İnce deriyle (?)
[Döşeyeceğim].
[ ]'lar
İki yana ayrıl(a)cak (?).

1 Şamaş'ın tapınağı mı söz konusu? Gılgamış orada kalıyor olsa gerek, çünkü kendine çekidüzen veriyor orada. Koruyucu tanrısıyla içli dışlı oluşunun yeni özelliği.
2 *Gılgamış* yerine, *Enkidu* diye yazan yazıcının hatasını düzelttim.
3 Başka bir deyişle: "*evlenelim*".

Gılgamış'ın cevabı unutulmuş, demek ki, bir özet değilse bile, bir aktarma söz konusu herhalde. Sanki bu cevap olumsuzmuş gibi tepki gösteriyor İştar.

İştar Anu'dan Gökyüzü-Boğası'nı talep edecek.

İştar Gılgamış'ın
[Dediğini] duyunca
Kendini yüzüstü bırakılmış (?) hissettiği için
Ayin-kupasına [ ][1]
Doğru döndü
Göğe çıktı.
Ve şöyle dedi "baba"[sı Anu]'<ya>:
"Birçok defa göründü bana
Altı aylık bir dana [ ][2]
(Ve Gılgamış) beni reddetti
Şimdi sen ver [bana]
Gökyüzü-Boğası'nın altyarısını da
[Öldüreyim (?)] Gılgamış'ı
Ve ben [ ]
[ ]."

Anu kabul ediyor

Anu'nun kendisi (?)[3]
[Yanıtladı (?) İştar'ı (?)]:
"Belki de, İştar
Yiğitlerin [ ]'si vardır.
Niçin
[ ]'i almak istiyorsun?
Yiğitler
[ ]
[Öyleyse vereceğim sana (?)]
Gökyüzü-Boğası'nın altyarısını
Ve Gökyüzü-Boğası [ ] içinde

1 Bu dizenin anlamı bilinmiyor. Bir ayin söz konusu herhalde, ama hangisi, ve niçin?

2 Gılgamış tarafından reddedilmekle, *"altı aylık dana"* rüyası arasında bir ilişki mi kuruyor, ya da ona göre, bu altı aylık danayı *"görmüş"* olması mı Anu'dan *Boğa*'yı istemeye itiyor onu?

3 Bir *"şöleni mi (?)"* izliyor, anlaşılır gibi değil.

İzleri kalmış art arda beş dize, tutarlı bir anlam çıkarılamayan az sayıda dağınık sözcükler sezinletiyor. Önce *"gök"* ve daha ileride *"kıtlık"* söz konusudur, metin içinde aykırı düşmüyor bu.

Hitit Versiyonu'*nun kalıntıları*

Hitit uygarlığı uzmanı olmadığım için tutarlı birşey çıkarılabilecek nadir parçalardan, en iyi uzmanların çalışmalarına dayanan bir çeviri yapabilirim sadece. "Dizeleri" aynen keserek ve onları aynen numaralayarak, parçaları aynen *Destan*'ın ana bölümlerinin sırasına göre bölüştüreceğim.

Gılgamış'ın dünyaya gelişi

Tablet I/1
Giriş

Bir ilahi [söyleyeceğim]
Kahramanın, [Gılgamış'ın şerefine]!

Tanrılar
olağanüstü
Gılgamış'ı
yaratıyorlar

Yiğit-[ ] tanrı[1], *Gılgamış'ı yaratınca*
Endamını görkemli [yaptı] onun!
[Tanrılar] onun suretinde[2] *yarattılar Gılgamış'ı.*
Gökteki-Şamaş[3] *[güç kuvvet] bağışladı ona.*
Kahramanlık aşıladı ona fırtınalar-tanrısı.
Böyle [yarattılar] Gılgamış'ı en yüce tanrılar!
Bo[yu] yedi metreyi[4] *[buluyordu].*
İki metreydi göğsünün genişliği
[ ]'si üç [ ] uz(un)luğundaydı.
Bütün ülkeleri dolaştıktan sonra (?)

1 Hangi tanrının söz konusu olduğunu bilmiyoruz. Anu mu?, Enlil mi? Éa mı?
2 Onu ilk yaratan bu aynı tanrının suretinde.
3 *Hitit Versiyonu*'nda Şamaş hep böyle nitelendiriliyor.
4 Beden ölçümleri "arış" ve "karış" olarak hesaplanıyor (s. 121, n. 1) Gılgamış'ın ve onun benzeri Enkidu'nun hakiki devler olarak tasarlandığını gösteren en çarpıcı pasajdır bu (gene bkz. s. 89, n. 1) *Destan*'ın birkaç bölümü açıkça aynı yöndedir. Sedir Ormanı seferinde mesafeleri insanüstü bir hızla aşmaları, (s. 99, n. 1) olağanüstü ağırlıkta silahları (s. 89, n. 1) taşımaları bundandır. Rabelais'nin, insan boyutunda olduklarını göstermek için, Gargantua ve Pantagruel'in devasalığını birçok defa unutması gibi, eski ve yeni, özgün ya da uyarlanmış ve çevrilmiş *Destan*'ın yazarı da, kahramanlarının Herkül gibi olduklarını birçok defa unutuyor (bkz. s.123, n.1).

Dünyayı dolaşıyor ve uyruklarına zulmediyor

Uruk'a [ ][1] (dön)dü (?).
Her gün [yıldırma]ya girişiyordu
Urukluları. Ana -Tanrıça [ ][2]

Bir dize zedelenmiş

Enkidu çölde

I:1' Üç dize zedelenmiş

Enkidu'nun yaradılışı

Ana-Tanrıça öğrenince bunu
[ ]'i[3] aldı ve [yarattı]
[ ] Güçlü Enkidu'yu bozkırda.
Bozkırda [yaşıyordu yani] Güçlü-Enkidu

İlkel ve vahşi hayatı

Vahşi hayvanlar büyüttüler onu ve [ ]
Ve Hayvanların otladığı [ ] yere de
Gidiyordu Enkidu.
Ve su içmek için [ ],
[ ] Onların arasında [duruyordu] Enkidu.

Avcı müdahale ediyor

[Oysa,] güçlü kuv[vetli] Sangasu[4]
Avını [yakalamak] için çukurlar
Kazıyordu; (ama) [Enkidu]
Ondan [önce] gidiyor ve toprakla
[Dolduruyordu onları]. Avcı'nın [gerdiği] ağları
Irmağa atıyordu Enkidu. Bu yüzden, Sangasu
(Şöyle) demek zorunda kaldı [Gılgamış'a]:
"O muazzam güçlü yaratık [benden] önce gidiyor
Ve [ ], [dolaşıyor (?)] bozkırda.
[Kazdığım] çukurları
Toprakla [dolduruyor],
Ve [gerdiğim] ağları

1 Şüphesiz, yazar, Gılgamış'ın, görünüşe göre, savaş serüvenleri aramak için, Uruk'tan çıkıp dünyayı dolaştıktan sonra, Uruk'a döndüğünü söylemek istiyor.
2 İlerde, Enkidu'yu yaratacak olan tanrıçadır (bir sonraki parça, satır 4'). Burada, belki de, eziyet çeken Gılgamış'ın uyrukları lehinde müdahale ediyordu.
3 Herhalde, Mezopotamya'daki diğer yaradanlar gibi, kil alıyor.
4 *Hitit Versiyonu*'nda Avcı'nın adı böyle geçiyor. Akkadçada "katleden", "öldüren" anlamına gelen (*şaggâşu*)dan türetilmiştir belki de.

Kaldırıp
Irmağa atıyor [ ]"

Gılgamış beraberinde bir yosma götürmesini öneriyor ona

Gılgamış şöyle dedi
[Sangasu'ya]: " [Yanında]
[Bir yosma] götür ve [ ]
Enkidu [ ]

Dört dize kayıp.

[Ve Yosma]
De[di] Enkidu'ya
"Gidelim, ve [ ]

(I. sütunun sonu)

Enkidu ve Gılgamış

II:1' Yedi dize çok zedelenmiş: geriye kalan birkaç sözcükten Gılgamış tarafından "ilk gece hakkının" zorla kullanılmasının söz konusu olduğu anlaşılıyor.

Enkidu Gılgamış'ın zorbalıklarına öfkelendiği için dövüşüyorlar

8' *Bu sözleri [duyunca Enkidu]*
Öfkelendi ve [ ] Gılgamış

On dize hemen hemen ya da tamamen silinmiş. Onlardan sonra gelen on altı dize aynı durumda, en azından, tek bir sözcük iki kahramanın dövüştüğünü düşündürüyor:

[ ] Dövüşürler!

Sedir Dağı seferi

Sedir Dağı'na varış

III:1' *[ ] Fırat'a[1] [erişince], kıyısında*
[Şamaş'a] adak sundular. Ve oradan,
[Daha sonra], altıncı günde Dağ'a[2] ulaştılar.

1 Hititçede Fırat'a *Mala* denirdi.
2 Yazar, altı aşamalı yolculukla (her birinde görülen rüyalar dahil) oyalanmaksızın, iki kahramanı, bir an önce, yolculuklarının sonuna getirmiş gibidir sanki. *Hitit Versiyon*'u Akkadca *Destan*'ın bir özeti, bir tür "digest"idir (gene bkz. s. 44; ve s. 284) Zaten –belirtmek gerekir mi?– şiirsel ve manzum bir eserle hiçbir ilgisi yoktur.

Ağaçlarla ve Huwawa ile ilk temas

Böylece Dağ'a vardılar ve [bu] Dağ'da
Sedirler görünüyordu,
Ve Huwawa [onları][1] *yukarıdan gördü,*
[Ve şöyle dedi]: "Tanrıların oturdukları yerler [ ][2]
Tanrıların oturdukları yerler. Ama Sedirleri
Ele geçirdiler! [ ]"
[Enkidu] ve Gılgamış o zaman söze başladılar:
"[ ] gözde dağları değil sadece!
[ ] dağları da kalın bir bitki örtüsüyle[3] *kaplıyor.*

İki dize berbat halde.

16' *[ ] Sedirlerin dalları*
[ ]'ı ele geçirdiler, ve, Dağ'da

Huwawa'nın adının en azından üç defa geçtiği on bir dize harap olmuş.

Huwawa ile boğuşma

27' En azından, "*gök*" sözcüğünün geçtiği iki dize zedelenmiş. Geri kalanın hepsi son satırına kadar kayıp.

Aldı baltasını eline[4]
IV:1 *Ama Gılgamış da [ ],*
Bir balta alınca eline [ ],

Sedirleri kesiyorlar ve Huwawa bunu farkediyor

[İkisi] [birden] kesmeye koyuldular Sedirleri
[Huwawa duyunca balta seslerini
Çok öfkelendi: "Kim [var orada?]

1 Dağ'ın tepesinden görüyor, Gılgamış'la Enkidu'nun Orman'a girdiğini.
2 Bu pasaj Dağların (ve Ormanların), herhalde Dağ'ın ve Sedir Ormanı'nın, tanrıların oturdukları kutsal yerler olduklarını düşündüren bir ya da iki pasajı daha hatırlatıyor (bkz. s. 100, n. 2; 113, n. 2; 199, n. 2)
3 Metin, Sedirleri Huwawa'nın kendisinin dikip yetiştirdiğini mi açıklamak istiyor? Bkz. daha ileride, s. 291: 49 ve devamı.
4 Burada Enkidu söz konusu olsa gerek; Gılgamış ona öykünecek.

[ ] Kocaman oldular.
Dağ['da], Sedirleri kestiler"

Şamaş onları yüreklendiriyor

O sırada, Gökteki-Şamaş, Gök'ten
Şöyle seslendi (Gılgamış'a ve Enkidu'ya): "İlerleyin!
Korkmayın! Girin (Orman'a),
Henüz orada değilken,
Ve [kuşanmamışken Şimşeklerini (?)] (=Huwawa)"
Huwawa (!) işitti [bu sözleri] ve [öfkelendi][1]
Enkidu ve Gılgamış ona yaklaştılar

Huwawa onları tehdit ediyor ve sıkıştırıyor

Ve Huwawa'yı kızdırmaya [başladılar],
Orman'da. Huwawa bunun üzerine şöyle dedi onlara:
"Yaka[layıp] sizi
Ta Gök'e savura[cağım]!
[ ] Öldüreceğim sizi ve
Karanlık Toprak'a[2] *yollayacağım!"*
Gerçekten yaka[ladı] onları, ama [Gök'e] savurmadı;
Devir[di] onları, ama [Karanlık Toprak'a]
Yollamadı. [ ] Huwawa [ ]
Onlar [ ] saçından (?)
"Sonra , sizi [ ]ceğim

Altı satır zedelenmiş: *"atlar"*, *"toz"* ve en azından, iki defa *"Gökteki-Şamaş"* sözcükleri geçiyor orada.

Korkuya kapılan Gılgamış Şamaş'a yalvarıyor

Ve sel gibi akıyordu gözyaşları
Gılgamış seslendi Gökteki-Şamaş'a
"En uygun gündür Kent'te [ ]!
–Çünkü o yeniden yerleşti Kent'e[3]*!–*
Ama ben, ey Gökteki-Şamaş
Yola koyuldum ve atıldım kav[gaya]!"

Şamaş ona yardım ediyor

Gökteki-Şamaş dileğini yerine getirdi
Gılgamış'ın ve Huwawa'ya karşı koptu
Şiddetli Fırtınalar: Sert-Rüzgâr; Kuzey-Rüzgârı;
[Rüzgâr… ; Rüzgâr…];

1 Yazıcı, dalgınlıktan, *Huwawa* yerine, *Enkidu* yazmış.
2 *Karanlık Toprak,* Cehennem'dir.
3 Anlaşılmaz bir pasaj bu: kimdir Kent'e yerleştiği varsayılan? Gılgamış, Enkidu'nun Uruk'ta kalmaya geldiği günü mü hatırlıyor? Niçin?

Fırtına-Rüzgâr; Dondurucu-Rüzgâr; Kasırga-Rüzgâr; Hortum-Rüzgâr:
(Bu) sekiz Rüzgâr[1] *(Huwawa'ya) karşı estiler*
Ve önünü göremez kıldılar.
Mümkün değildı artık ilerlemesi,

Huwawa Gılgamış'a yalvarıyor

Ve imkânsızdı gerilemesi:
Ve Huwawa vazgeçti[2]*!*

Bu yüzden yalvardı Gılgamış'a
"Bırak gideyim Gılgamış! Efendim ol,
Ve ben kölen olayım! Ve Dağ'da
Yetiştirdiğim [Ağaçların]
(En) irilerini sana [ayıracağım (?)]:

Ama Enkidu dostunu acımasız olmaya kışkırtıyor

Kesip onları, evler [yapabilirsin! (?)"]
Fakat Enkidu [seslendi Gılgamış'a]:
"Dinleme Huwawa'nın
[Sana söylediklerini]!
Öldür onu!"

İki dize tahrip olmuş. *Hitit Versiyonu*'nun I. tableti sona ermeden önce ne kadar dize vardı bilinmiyor. Bir başka parça iki kahramanın evlerine dönüşünü, özellikle, Enlil Tapınağı'na (?) gidişini anlatacaktır.
Bir başka parçada, Gılgamış'ın İştar'la konuşması bazı kırık dökük sözcükler içeriyor gibidir. Bir üçüncüsü anlatıyor:

Enkidu'nun öldürücü rüyası

Enkidu uyanınca Gılgamış'a gördüğü rüyayı anlatıyor

Sonra sabah oldu
Ve Enkidu Gılgamış'a seslendi:
" [Dinle] bu gece gördüğüm rüyayı:
Anu, Enlil, Ea ve Gökteki-Şamaş [aralarında konuşuyorlardı].
Ve Anu şöyle dedi Enlil'e
"Öldürdükleri[3] *için hem Gökyüzü-Boğası'nı, hem de*

1 V/*II: 8* ve devamı; s. 116, n. 3'ün on üç Rüzgâr'ı ile karşılaştırınız.
2 Başka bir deyişle, dövüşmeyi ve direnmeyi bıraktı, iki kahramanın merhametine sığınıyor.
3 *"Öldürenler"*, yani Gılgamış ve Enkidu.

Hem de Huwawa'yı, içlerinden hangisi
Yok ettiyse Sedir Dağı'nı, [ölmesi gerekir][1]!"
Fakat yanıtladı Enlil: "Enkidu'nun ölmesi gerekir,
Ama Gılgamış ölmemelidir!"
Bunun üzerine, Gökteki-Şamaş yanıtladı Yiğit-Enlil'i
"Ben emrettiğim için öldürmediler mi
Gökyüzü-Boğası'nı ve Huwawa'yı? Enkidu, masum
Olduğu halde, ölecek mi?" Ama Enlil, öfkesinden,
Gökteki-Şamaş'a döndü:
"(Sen böyle konuşuyorsun) çünkü,
Onların arkadaşlarından biri olarak, her gün
Onlara katılmaktan geri durmadın!"
Enkidu, bu yüzden (hastalanmış) yatıyordu
Gılgamış'ın gözü önünde,
Gözyaşlarını tutamayan Gılgamış (şöyle dedi ona):
"Kardeşim, sevgili kardeşim! Benden
Ayırmak istiyorlar kardeşimi!" ve devam ediyordu:
"O halde, benim de Ölülerin mekanına yerleşmem,
Ölüm'ün eşiğini geçmem,
Ve sevgili kardeşimi asla kendi gözlerimle
görmemem (gerekecek)!"

Tavernacı Kadın

(Son) Deniz'e varan ve Tavernacı'yı bulan Gılgamış'ın dolaşmalarının sonu

Bir tabletin sondan bir önceki sütunundan (beşincisinden değil, herhalde üçüncüsünden) çıkarılmış on iki satırlık bir parça, *"öldürülmüş aslanlar"*dan (Gılgamış tarafından mı?) ve *"Şin tapınağına"* getirildiklerinden söz ediyor. Sonra:

Gün doğunca, Gılgamış
[ ]maksızın, Deniz'e kadar vardı.
Oysa Tavernacı Siduri, bir [kanepeye] oturtmuştu,
Ve altın bir fıçı [hazırlanmıştı][2] ona

1 *İki* arkadaş Boğa'yı ve Huwawa'yı öldürmüş oldukları gibi, gerçekten *"Sedir Dağı'nı da ağaçsız bıraktıkları"* halde, Anu, hiç kimsenin adını belirtmeksizin böyle konuşmakla, taraf tutmamak ve ölüm kararını diğerlerinin vermesini istiyormuş gibidir. Yöneten odur, ama dediğimiz gibi, "Karışmak. .." istemiyor; *Ninova Versiyonu* (V/III: *11-13*; ve s. 121, n. 2) farklı bir efsaneden kaynaklanmışa benziyor, buna göre, Şamaş da Humbaba'nın öldürülmesine kesinlikle karşıdır.

2 Bira imalatçılarının özelliğini oluşturan *"fıçı"* söz konusudur: Karş. *Ninova Versiyonu*, X/ I: 3ve s. 170, n. 1

Utanapişti'nin Kayıkçısı

Yer yer adamakıllı sakatlanmış, üç sütunluk uzun bir parça. Bilinmeyen bir kente (İtiha mı?) varan ve kaçtığı Dağ'da evinden çıkan bir kadına rastlayan ve bulunduğu yerde dövüşen Gılgamış söz konusudur bu parçada.

Gılgamış'ın başıboş gezintilerini hatırlatma

II:9' *Hangi dağları [aştı]*
Ve hangi [ırmakları] geçti, hiç kimse bilmiyor!
Birçok hayvan ve [ ] vahşi hayvan öldürdü

Sonra, iki aslan avlıyor, bir (başka) dağa varıyor, anlaşılmaz diğer bazı ayrıntılar. O sıradadır ki:

Deniz'i geçmeye hazırlanan Urşanabi'yle karşılaşma

III:6' *... Urşanabi*
Kral Gılgamış'ı karşılamaya geldi:
"Ne o! Gılgamış! Deniz'in ötesine mi
Gitmek istiyorsun? Ama Ölümcül-Su'ya
Varınca, n'apacaksın?
Al baltanı eline, ve [sırıklar kesmeye git]
Yirmi beş ya da otuz metre [uzunluğunda][1]*!*
Gılgamış duyunca Urşanabi'nin
Bu sözlerini, baltasını [aldı] eline
Ve otuz metre uzunluğunda sırıklar kesti.
Ve [ ] onları,
Geminin üzerine yerleştirdi, her ikisi de,
Gılgamış ve Urşanabi
Bindiler gemiye. Sonra Ur[şanabi] asıldı
Küreklere (?); ve Gılgamış aldı
[ ]. Bir ay on beş günlük mesafeyi

IV. sütunun on iki dizesinden birkaç parçacık kalmış. Beş dizelik bir başka parçada, (Urşanabi tarafından) *"denizi geçmek"* söz konusudur, ve Urşanabi sürdürüyor konuşmasını:

1 Uzunluklar *"arş"*olarak verilmiştir (s. 121, n. 1)

"... Her seferinde, iki Taştan-Suret[1]
Geçirdi beni karşıya!" Ve Gılgamış şöyle dedi:
"Niçin kızdırıyorsun beni[2] *?"*

Gerisi tamamen kayıp.

1 Burada, metin, *"Taştangiller"*den değil, fakat *"Taştan-Suretler"*den söz ediyor: Bu *"Taştan-Yaratıklar"* (bkz. s. 175, n. 3) yapıldıkları taş maddeden ötürü, *"heykeller"*e benziyorlar (burada kullanılmış -Sümerce- sözcüğün anlamıdır bu)

2 Gılgamış öfkelenince, *"Taştan-Suretler"*i kırmış olduğu ve geçişi, aslında, imkânsız kıldığı için mi, Urşanabi'nin sözlerini "kızdırıcı" bir sitem olarak algılıyor?

Bu Eserde...
Söz Konusudur

Bu eserde, *Eski Versiyon*'un ilk taslağından itibaren, henüz hiç kimsenin belirtmediğini sandığım bir paradoks söz konusudur. Bunca zahmete katlanarak sonsuz hayatı arayan ve sonunda, tüm umutlarını yitirip süklüm püklüm ülkesine dönen ve bir tür coşkuyla, ölümcül kaderinin peşinden gitmeyi kabullenen bu Gilgamış'ın adının önüne *her yerde,* çiviyazısının kurallarına göre, onu tanrısal yaratıklar arasında gösteren çivimsi "yıldız" işareti konulmuştur. Başka bir deyişle, böylece, en azından, yazarlar, editörler, düzeltmenler, yazıcılar ve okurlar onun gerçekleşmemiş arzusunun, yorgunluğunun ve yenilgisinin uzun gelişmesini izleyerek, *Ölüm*'ü ile ilgili (s. 233) Sümer efsanesinin açıkladığı gibi, Gılgamış'ın öldükten sonra (s. 23 ve devamı) "tanrılaştırıldığını" ve de bu dünyada boşuna aradığı bu ölümsüzlüğü elde etmiş olduğunu çok iyi biliyorlardı.

Paradoks görünüştedir ancak. Çünkü *Destan*'ın yazarları ve okurları bunu biliyor idiyseler, tanrıların, kendilerini insanlardan tamamen ayrı kıldığı için (*Berlin+Londra Parçaları*, II: *3'-5'*; s. 264), böylesine esirgedikleri bu olağanüstü talihi Gılgamış'ın sezinleyemediğini, hatta umut bile edemediğini de biliyorlardı. *Destan*'ın sadece değişik versiyonları değil, onlardan önce, Sümer efsaneleri de, onu diğer insanlardan üstün, hatta bazen dev (s. 286, n. 4) olarak da tanıtsalar, gerçekten bir insan diye kabul ediyorlardı. Onun tanrısallığı (*Ninova Versiyonu*, I: *33* ve devamı) ve *"üçte ikisinin tanrı, üçte birinin insan olduğu"* (aynı versiyon, I: *45* ve devamı ve IX/ II: *16*) hakkında bize söylenen şey, başka bir deyişle temel "niteliğini", yani insanlığını kesinlikle paylaştığı diğer insanlardan, boy bos, zekâ, güç kuvvet, cesaret ve yiğitlik gibi, sadece "nicel" özelliklerinden ötürü, üstün oluşunun kabul edilmesi (ve birçok defa unutulmuş olması: bkz. s. 286, n. 4 ve s. 123, n. 1), abartmalardan, insanüstülüğünü (Yunanistan'da söylendiği gibi "kahra-

manlığını") mümkün olduğu kadar vurgulamaktan ibaretti sadece. Eğer Gılgamış, her bakımdan insan, deyim yerindeyse, diğerlerinden daha insan olmasaydı, *Destan* tüm anlamını, tüm inandırıcı gücünü, öğreticiliğini ve örnek niteliğini yitirmiş olurdu.

Özellikle bundan ötürüdür ki Gılgamış'ın serüvenleri, bir büyüteçmiş gibi onda kendi yüzlerini gören eski zaman okurlarını bin beş yüz yıldan fazla hayran bıraktığı ve büyülediği gibi, bizi de etkiliyor her zaman.

Üstat B. Landsberger*, Mezopotamya'nın •saygın edebiyatının bu şaheserinin, bölgenin "Ulusal Destanı" olmasını istiyordu. "Ulus" düşüncesinin, ya da duygusunun, başlangıçtan itibaren yeterince tanımlanmış ve kök salmış olduğu varsayılırsa, bu insanlar açıkça ya da dolaylı olarak, yüce bir edebi eserin etkisinde kaldıklarından, "etnik", kültürel ve siyasi birlik bilincini ve onu birlikte yaşamak iradesini güçlendirmek ihtiyacını hissetmiş gibidirler sanki. Gerçekte, ona katmış, onda arayıp bulmuş oldukları şey, yaşama ve düşünme tarzlarının, kültürlerinin, arzularının, sorunlarının, yiğitliklerinin, ve yeteneklerinin; kısacası, varlıklarını sarmalayan ve ona bir anlam veren her şeyin yansımasıydı. Oradan kaynaklanıyor gene de, kaderimizin büyük sorunları karşısında onlara özgü daha evrensel insancıl tepkiler: dostluk ve ölüm – "öteki"nin, hayatımızı böylesine tamamen paylaşarak her birimize katabileceği şey, ve ömrümüzün büyük dönemeçlerinde, onunla birlikte her şeyi terk etmenin, hatta *hâlâ varolduğumuzu* hayal etsek bile, *artık yaşamıyor olmanın* kaçınılmaz ve zalim zorunluluğunu düşündüğümüzde bağrımıza çöreklenen bu umutsuzluk...

Gılgamış Destanı'nın bugün tüm değerini koruyor olması bundandır. Onu okumak, olağanüstü zengin ve sahih bir belge sayesinde, geçmişin sisli ufkunda görür gibi olduğumuz tüm uzak atalarımızın en eskilerinin hayatına, düşüncesine, ruhuna ve kültürüne şüphesiz, hemen hemen "gerçekten" girmektir. Ama tarihi bakımdan böyle bir üstünlükten çok daha önemlisi, derin katmanları o zamandan beri pek değişmemiş olan bir düşünce ve gönül birliğinde dostluğun, yani paylaşılmış hayatın aynı zenginliklerini, ve sonunda, kaçınılmaz ölüm kapımızı çaldığında, hepimizi eşit kılan bu yasaya karşı aynı isyanlarını yeniden duyumsamaktır.

* *Berno Landsberger* (1890-1968) Alman, Sami dilleri bilgini. Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (1935-1948) ve Chicago Üniversitesi (1948-1955) öğretim üyeliğinde bulundu. *Sümerce Sözlük İçin Malzeme* en tanınmış eserlerindendir (ç. n.).

Gılgamış'ın ölümsüzlük peşinde yaşadığı
şiirsel yolculuğun anlatıldığı *Gılgamış Destanı*,
bilinen en eski edebi metin.
Kil tabletler üzerine çiviyazısıyla yazılmış/kazınmış
bu destan, bir yandan neredeyse "yazı" kadar
eski, bir yandan da günümüz insanının evrensel
değerlerine ışık tutuşuyla bugün yazılmış gibi taze.
Ünlü Asurbilimci Jean Bottéro'nun, destanın yeni
kazılarla gün ışığına çıkartılmış tüm parçalarını ilk
kez bir araya getirerek Akkadcadan Fransızcaya
aktardığı ve dipnotlarla zenginleştirdiği bu yapıt,
Orhan Suda'nın usta çevirisiyle Türkçede.

ISBN 978-975-08-0961-0

20 TL